

FİNANSAL KAYNAKLAR
BÖLGE MEKÂN ORGANİZASYONU
KOORDİNASYON, İZLEME VE DEĞERLENDİRME
SOSYAL DAYANIŞMA

KARACADAĞ
KALKINMA AJANSI • DEVELOPMENT AGENCY

FİNANSAL KAYNAKLAR

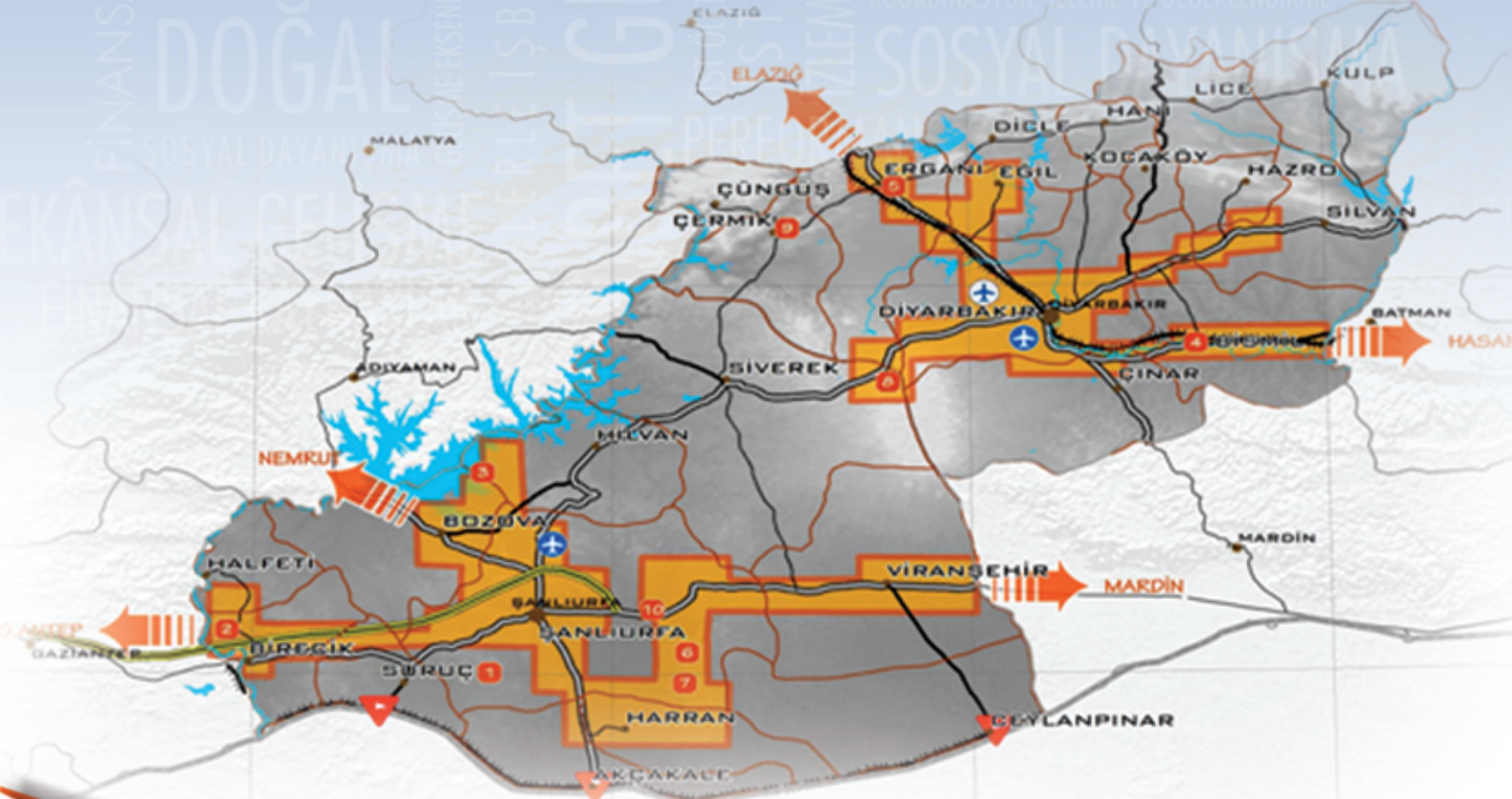
KOORDİNASYON, İZLEME VE DEĞERLENDİRME

VE MEKÂN

KÜLTÜREL MİRAS

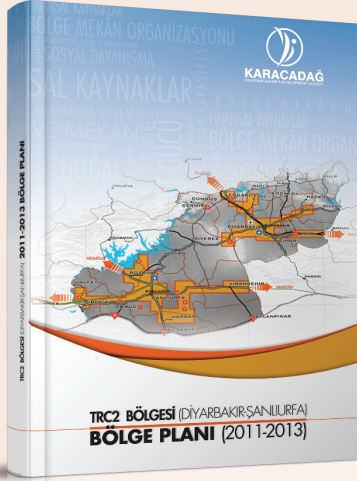
DOĞAL

SOSYAL DAYANIŞMA

TRC2 BÖLGESİ (DİYARBAKIR-ŞANLIURFA)

2011-2013 BÖLGE PLANI

Karacadağ Kalkınma Ajansı

Adres: Selahattini Eyyubi Mah. Urfa Bulvarı No:15/A 21080 Bağlar / DİYARBAKIR

Telefon : 0 (412) 237 12 16-17

Faks : 0 (412) 237 12 14

E-posta : info@karacadag.org.tr

İnternet Sitesi: <http://www.karacadag.org.tr>

Diyarbakır Yatırım Destek Ofisi

Adres: Selahattini Eyyubi Mah. Urfa Bulvarı No:15/A 21080 Bağlar / DİYARBAKIR

Telefon : 0 (412) 237 12 16-17

Faks : 0 (412) 237 12 14

E-posta : dbakirydo@karacadag.org.tr

İnternet Sitesi: <http://www.investdiyarbakir.com>

Şanlıurfa Yatırım Destek Ofisi

Adres: Şanlıurfa İl Özel İdaresi Binası Paşabağı

Mahallesi Adalet Caddesi No: 7/A Şanlıurfa

Telefon : 0 (414) 314 98 03

Faks : 0 (414) 314 98 05

E-posta: urfaydo@karacadag.org.tr

İnternet Sitesi: <http://www.investsanliurfa.com>

Grafik Tasarım & Baskı

A grafik

Adres: Diclekent Bulvarı 83 Sk. Şeker Apt. Altı

Kayapınar/DİYARBAKIR

Telefon : 0 (412) 237 27 07

Faks : 0 (412) 237 27 06

İnternet Sitesi: <http://www.agrafik.biz>

TRC2 BÖLGESİ (DİYARBAKIR-ŞANLIURFA)
BÖLGE PLANI

2011-2013

www.karacadag.org.tr

SUNUŞ

Küreselleşme sürecinin yarattığı rekabet, bölgeleri birer ekonomik aktör konumuna getirmiştir. Yerel kaynaklarını ve potansiyellerini harekete geçirerek belirli sektörlerde uzmanlaşan bölgelerin, dünya ekonomisinde de diğer bölgelerle karşılaştırıldığında birtakım üstünlük ve rekabet avantajları elde ettikleri gözlemlenmektedir. Şüphesiz, bu üstünlük ve avantajların elde edilmesi kendiliğinden ortaya çıkan birer olgu olmayıp bölgedeki kamu sektörü, özel sektör ve sivil toplum kuruluşlarının (STK) işbirliği ve güç birliği yaparak belirli strateji ve politikalar doğrultusunda organize olmaları ve ortak hareket etmelerinin bir sonucudur.

Tarihte “Bereketli Hilal” olarak bilinen bölgede, Dicle ile Fırat Nehirleri arasında yer alan Diyarbakır ve Şanlıurfa; tarihi 11.500 yıl öncesine dayanan, onlarca medeniyete ev sahipliği yapan ve halen cazibelerini koruyan, yaşayan bir bölgedir. Farklı medeniyetlerin bıraktığı tarihi ve kültürel birikimi içerisinde barındıran bölge, aynı zamanda, dili, dini ve etnik kökeni farklı insanların hoşgörüsü içinde yaşadığı, dünya kültür mirasının önemli merkezlerindedir.

Sahip oldukları doğal, tarihi, kültürel ve yer altı zenginlikleri, jeostratejik konumları, geçmişten bugüne önemli inanç ve ticaret merkezleri olmaları, genç nüfusları, GAP’ın yarattığı sinerji ve hükümetimizin bölgedeki komşu ülkelerle geliştirdiği olumlu ilişkiler Diyarbakır ve Şanlıurfa için büyük potansiyel ve tarihi fırsatlar yaratmaktadır. Bu potansiyel ve fırsatlar iyi değerlendirildiği takdirde, Diyarbakır ve Şanlıurfa’nın hızla büyümesi ve gelişmesi ile gerek GAP Bölgesi’nin ve gerekse Ortadoğu’nun önemli sanayi, ticaret, kültür ve turizm merkezleri olması mümkündür.

Bölge potansiyel ve fırsatların tespiti ve planlı bir şekilde harekete geçirilerek değerlendirilmesi için temel stratejik doküman olarak hazırlanan TRC2 Bölgesi (Diyarbakır-Şanlıurfa) Bölge Planı, modern planlama anlayışına uygun olarak “katılımcı” ve “aşağıdan-yukarıya” bir yaklaşımla hazırlanmıştır. Bu süreçte, Ajansımızın danışma organı olarak Kalkınma Kurulumuz ve bölgedeki aktörler aktif bir rol oynamıştır.

Planda belirlenen vizyon çerçevesinde bölgemizin kalkınmasına yönelik faaliyetler etkin bir şekilde koordine edildiği takdirde, bölgemizin çok hızlı bir şekilde gelişeceği ve kalkınacağına olan inancımız tamdır.

Emeği geçenlere ve katkıda bulunanlara teşekkür ediyoruz.

AJANS YÖNETİM KURULU

Mustafa TOPRAK

Diyarbakır Valisi
Başkan

Nuri OKUTAN

Şanlıurfa Valisi
Başkan V.

Osman BAYDEMİR

Diyarbakır Büyükşehir
Belediye Başkanı
Üye

A. Eşref FAKIBABA

Şanlıurfa Belediye Başkanı
Üye

Fatma SÜNBÜL

Diyarbakır II Genel Meclisi
Başkan V.
Üye

Mustafa YAVUZ

Şanlıurfa II Genel Meclisi
Başkanı
Üye

Remzi CAN

Diyarbakır Ticaret ve Sanayi
Odası Başkanı
Üye

E. Sabri ERTEKİN

Şanlıurfa Ticaret ve Sanayi Odası
Başkanı
Üye

İÇİNDEKİLER

YÖNETİCİ ÖZETİ	6
BÖLÜM 1: PLANIN AMACI VE KAPSAMI	10
BÖLÜM 2: PLAN HAZIRLAMA YÖNTEMİ VE SÜRECİ	12
BÖLÜM 3: BÖLGE VİZYONU VE GELİŞME EKSENLERİ	19
EKSEN 1: İSTİHDAM KAPASİTESİ VE REKABET GÜCÜ	21
EKSEN 2: BEŞERİ VE SOSYAL SERMAYE, SOSYAL DAYANIŞMA	45
EKSEN 3: BÖLGE MEKÂN ORGANİZASYONU, YAŞAM VE MEKÂN KALİTESİ	59
EKSEN 4: DOĞAL KAYNAKLAR VE KÜLTÜREL MİRAS	72
BÖLÜM 4: GELİŞME EKSENLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİ	84
BÖLÜM 5: MEKÂNSAL GELİŞME	86
BÖLÜM 6: ÇEVRE İLLER VE BÖLGELERLE İŞBİRLİĞİ	96
BÖLÜM 7: ÜST ÖLÇEKLİ PLANLAR	99
BÖLÜM 8: FİNANSAL KAYNAKLAR	106
BÖLÜM 9: KOORDİNASYON, İZLEME VE DEĞERLENDİRME	109
BÖLÜM 10: PERFORMANS GÖSTERGELERİ	112
BÖLÜM 11: EKLER	117

KISALTMALAR LİSTESİ

- AB (EU) : Avrupa Birliği
- ADNKS** : Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi
- GAP : Güneydoğu Anadolu Projesi
- GAPBKİ** : Güneydoğu Anadolu Projesi Bölge Kalkınma İdaresi
- GSYİH : Gayrisafi Yurt İçi Hasıla
- GSKD** : Gayrisafi Katma Değer
- DPT : Devlet Planlama Teşkilatı
- DSİ** : Devlet Su İşleri
- HES : Hidroelektrik Santrali
- İBBS** : İstatistiksel Bölge Birimleri Sınıflandırması
- İŞGEM : İş Geliştirme Merkezi
- İŞKUR** : Türkiye İş Kurumu
- KGM : Karayolları Genel Müdürlüğü
- KOSGEB** : Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı
- KSS : Küçük Sanayi Sitesi
- MEB** : Milli Eğitim Bakanlığı
- MİGM : Mahalli İdareler Genel Müdürlüğü
- OSB** : Organize Sanayi Bölgesi
- STK : Sivil Toplum Kuruluşları
- TÜİK** : Türkiye İstatistik Kurumu

YÖNETİCİ ÖZETİ

TRC2 (Diyarbakır-Şanlıurfa) Bölgesi için katılımcı bir yaklaşımla hazırlanan 2011-2013 Bölge Planı, bölgenin kendini tanımladığı, problemlerini ve çözüm kaynaklarını tespit ettiği, gelecekte olması gereken yeri belirlediği ve belirlenen bu noktaya ulaşmak için yapılacakları bütüncül bir yaklaşımla ve stratejik önceliklerine göre karara bağladığı temel politika belgesidir.

TRC2 Bölgesi 2011-2013 Bölge Planı çalışmaları, Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığının yetkilendirmesi üzerine, Karacadağ Kalkınma Ajansı tarafından yürütülmüştür. Plan'ın hazırlık sürecinde Diyarbakır-Şanlıurfa ile ilgili yapılan ampirik ve akademik çalışmalar incelenmiş, bölge kurum/kuruluşlarından bölgenin mevcut durumunu yansıtan veriler toplanmış ve TRC2 Bölgesi Mevcut Durum Analizi hazırlanmıştır. Paydaş analizi doğrultusunda belirlenmiş kurum/kuruluşlar, sivil toplum örgütleri, özel kesim ve Kalkınma Kurulu'nun katılımıyla Bölge Planı Çalıştayları düzenlenerek bölgedeki aktörlerin plana katkı ve destekleri alınmıştır.

Güneydoğu Anadolu Bölgesi'ndeki Diyarbakır ve Şanlıurfa illerinden oluşan TRC2 Bölgesi, 34.540 km²'lik yüzölçümü ile Türkiye'nin % 4,4'ünü kaplamaktadır. Toplam 3.192.329 olan nüfusu ile ülke nüfusunun % 4,3'ünü oluşturan bölgenin yıllık nüfus artış hızı % 20 seviyesiyle en yüksek değere sahip ilk sekiz bölge arasındadır. 2010 yılı nüfus verilerine göre; nüfusun % 60,5'i 25 yaşın altındadır. 25-65 yaş arası nüfus toplam nüfusun % 36'sını oluştururken, 65 yaş üstü nüfus toplam nüfusun % 3,5'ini oluşturmaktadır. Diyarbakır ve Şanlıurfa illerinde, sırasıyla 6,8 ve 6,9 olan ortalama hane halkı büyüklüğü, Türkiye ortalamasının (4,5) üstündedir. Bölgedeki nüfus bağımlılık oranı Diyarbakır ilinde % 70 iken Şanlıurfa inde % 84 seviyesiyle Türkiye ortalamasının (% 49) çok üzerindedir. Şehir nüfusunun toplam nüfusa oranının % 63,04 olduğu bölgede; 2.012.711 kişi şehirlerde yaşarken, 1.179.618 kişi belde ve köylerde yaşamaktadır.

2001 yılı GSYİH değerine göre bölge, ülke toplam değerinin % 2,2'sini oluşturmaktadır. Bölge, ülkenin toplam GSYİH değeri içindeki payıyla Düzey 2 bölgeleri arasında 16'ncı sırada yer almaktadır. 2006 yılı GSKD miktarında ise bölge, 12,1 milyar TL ile ülke toplam katma değerinin % 1,8'ini oluşturmakta ve bu oranla Düzey 2 bölgeleri arasında 17'nci sırada bulunmaktadır. Türkiye'nin fert başına GSKD'si 6.684 dolar

olarak gerçekleşmişken, TRC2 Bölgesi'nde fert başına GSKD 2.904 dolar seviyesindedir.

İstihdamın sektörel dağılımı açısından bölge, sırasıyla hizmetler, tarım ve sanayi sektörlerinin ağırlıklı olduğu bir yapıya sahiptir. TRC2 Bölgesi'nde tarım sektörünün toplam istihdam içindeki payı % 29,1 ile ülke ortalamasının (% 24,7) üzerinde, sanayi istihdamının payı % 15,7 ile ülke ortalamasının (% 25,3) gerisinde ve hizmetler sektörü istihdamının payı % 55,1'lik oranla ülke ortalamasının (% 50) üzerindedir.

Ülkenin toplam tarım alanlarının % 7,2'sini bulandıran bölge, bu açıdan 26 istatistikî bölge birimi arasında 3'üncü sıradır. Şanlıurfa ilinde tüm arazilerin % 65'ini, Diyarbakır'da ise % 46'sını tarım alanı olarak nitelenen araziler oluşturmaktadır. TRC2 Bölgesi, bitkisel üretim yapılan ekim alanları açısından Düzey 2 bölgeleri arasında birinci sırada yer alırken, elde edilen gelir bakımından 10'uncu sıradadır.

DPT tarafından yapılan İllerin ve Bölgelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması (2003)'na göre TRC2 Bölgesi 26 Düzey 2 bölgesi içerisinde 23'üncü sırada yer almaktadır. İllerin gelişmişlik sıralamasında Diyarbakır ili 63'üncü sırada iken Şanlıurfa ili 68'inci sıradadır.

Düzey 2 bölgeleri arasında en fazla göç veren 7'nci bölge konumunda olan TRC2 Bölgesi aynı anda göç alan ve göç veren bir yapıya sahiptir. Bölgede göçün yönü alt kademe merkezlerden kentsel merkezlere doğru ve buradan da İstanbul, Ankara, İzmir gibi anakentlere doğru olmaktadır. Bölge 1990 ve 2000 yılları arasında büyük oranda göç almış, hızlı nüfus artışına sahne olmuş ve nüfusu % 134 oranında artmıştır. Bölge, en çok göçü İstanbul iline ve mevsimlik göçün en yoğun olarak yöneldiği Çukurova Bölgesine vermektedir. En fazla göç istihdam beklentisinin yüksek olduğu 20-30 yaş grubunda gerçekleşmektedir.

Bölge okullaşma oranları okulöncesinde % 50, ilköğretimde % 97, ortaöğretimde % 38 seviyesindedir. Bu değerlerin Türkiye ortalaması sırasıyla % 39, % 98, % 65 düzeyindedir. Bölgede derslik başına düşen öğrenci sayısı ilköğretimde 48, ortaöğretimde 44 iken Türkiye genelinde ilköğretimde 32, ortaöğretimde 33 seviyesindedir. Ortaöğretimde meslek liselerinin tercih edilme oranı bölgede % 25 iken Türkiye genelinde % 45 seviyesindedir.

Yüz bin kişi başına düşen uzman hekim sayısı ve hastane yatak sayısı Şanlıurfa ilinde sırasıyla 38 ve 120 iken Diyarbakır ilinde sırasıyla 58 ve 236'dır (Türkiye: 82 ve 262). Diyarbakır ili sağlık hizmetlerinde çevre illere hizmet sunmaktadır. Bölge genelinde bebek ölüm hızı binde 15, anne ölüm hızı yüz binde 22 seviyesindedir.

Bölge önemli ulaşım bağlantılarının kesişme noktasındadır ve kara, hava ve demiryolu bağlantıları ile ülkenin her yerinden ulaşılabilir bir merkez durumundadır. Diyarbakır Havaalanı ülkedeki 44 havaalanı içerisinde en fazla yolcu taşınan 10'uncu havaalanıdır. Şanlıurfa GAP Havaalanı ülkenin en büyük kargo havalimanı olarak inşa edilmiştir.

Bölgedeki KOBİ'ler finansmana erişim, planlama, pazarlama sorunları başta olmak üzere, teknolojik altyapının yetersizliği, düşük üretim kapasitesi ile AR-GE faaliyetlerinin düşüklüğü, kurumsallaşamama ve finansal kaynak veya fonları yönetmede karşılaşılan diğer sorunlar nedeniyle istenen verimlilik düzeyinde çalışamamakta, katma değer ve yeterli düzeyde istihdam yaratamamaktadırlar.

İşsizlik bölge düzeyinde en önemli sorunların başında gelmektedir. Bölgedeki hızlı nüfus artışı ve köyden kente göç işsizlik sorununu derinleştirmektedir. Bölge, Adana-Mersin Bölgesi'nin ardından işsizlik

oranının en yüksek olduğu 2'nci bölge iken, Diyarbakır ili işsizlik oranının en yüksek olduğu 2'nci il konumundadır. Nitelikli insan kaynağı ihtiyacı ile bölgede daha da derinleşen istihdam sorunu, yoksulluk ve göç temelinde sosyal sorunlara neden olmaktadır. Bölgenin beşeri ve sosyal gelişmişlik göstergeleri, Türkiye'nin birçok bölgesinden geri durumdadır.

Göç kaynaklı nüfus hareketliliğinin yüksek olduğu bölgede kentlerin mekânsal gelişmelerinin kontrol altına alınmasında ve altyapı hizmetlerinin standartlara uygun bir şekilde sağlanmasında güçlük yaşanmaktadır. Bu durum kentsel alanda çeşitli altyapı ve çevre sorunlarına neden olmakta, kentlerin yaşanabilirlik düzeyini düşürmektedir. Yüksek nüfus ve yüksek nüfus artış hızı ile bölgede devam eden doğal kaynak kullanımına bağlı büyük yatırımlar, doğal kaynaklar üzerinde artan bir baskı yaratmaktadır. Doğal kaynakların; özellikle su ve toprak kaynaklarının korunması bölgenin ekonomisi için stratejik önem taşımaktadır.

TRC2 Bölgesi 2011-2013 Bölge Planı; mevcut durum analizine, bölge aktörlerinin katkısıyla yapılan sorun önceliklendirme-çözüm önerileri çalışmaları ile ulusal politika ve önceliklere uygun olarak hazırlanmış olup bölgesel gelişmeyi sağlayacak birbirini tamamlayıcı nitelikte **dört gelişme ekseninden** oluşmaktadır.

Bölgenin sorunları, ihtiyaçları ve potansiyelleri doğrultusunda belirlenen "**İstihdam Kapasitesi ve Rekabet Gücü**" gelişme eksenini ekonomik gelişmeye ilişkin temel amaçları içermektedir. Bu gelişme eksenini ile zengin doğal kaynaklara ve kültürel mirasa, yüksek tarımsal üretime, tarıma dayalı sanayi ve turizm potansiyeline sahip olan TRC2 Bölgesi'nde, üretim ve istihdam kapasitesinin artırılması, üretimde katma değerini yaratılması ve insan kaynaklarının geliştirilmesi ile rekabet gücünün artırılması hedeflenmektedir.

Gelişme eksenini kapsamında dört amaç belirlenmiştir;

- **Kentsel Ekonomilerden Yararlanarak Bölgenin Hizmet Sunum Kapasitesini Geliştirmek:** Bölge ekonomisi içinde ağırlığı bulunan hizmetler sektöründe, mal ve hizmet sunumunda çeşitlenme, uzmanlaşma ve kalitenin artırılması yoluyla bölgenin rekabet gücünün artırılması ve Diyarbakır'ın hizmet merkezi rolünün güçlendirilmesi amaçlanmaktadır.
- **İstihdamı ve Üretimde Katma Değeri Artırmak:** Tarımsal ve endüstriyel üretimde verimin artırılması, katma değeri yüksek üretim yapısına geçilmesi, bölge potansiyelleri ve tüketim talepleri doğrultusunda imalat sanayinin geliştirilmesi ve KOBİ'lerin kapasitelerinin geliştirilmesi ile istihdam kapasitesinin artırılması amaçlanmaktadır.
- **Girişimcilik Kültürünü Geliştirerek Bölgede Yeni İş Olanakları Oluşturmak:** Bölge dinamiklerinin harekete geçirilmesi için; girişimcilik konusunda farkındalığın artırılması, girişimcilere yönelik finansal araçların geliştirilmesi ve erişilebilirliğinin artırılması ile bölgede üretim kapasitesinin geliştirilmesi, yeni iş olanaklarının yaratılarak istihdam kapasitesinin artırılması amaçlanmaktadır.
- **İş ve Yatırım Ortamını İyileştirmek:** Çalışma alanlarında altyapının iyileştirilmesi, beşeri sermayenin bölgesel gelişme politikalarıyla uyumlu olarak geliştirilmesi, bölgede yaşam kalitesinin artırılması ile iş ortamının iyileştirilmesi; bölgeye yönelik oluşmuş olumsuz imajın ortadan kaldırılması için acil önlemlerin alınması ve bölge potansiyellerinin tanıtılması ile bölgenin yatırım açısından cazip hale getirilmesi amaçlanmaktadır.

"**Beşeri ve Sosyal Sermaye, Sosyal Dayanışma**" eksenini, temelde insan kaynaklarının geliştirilmesi ve hizmetlere erişimde fırsat eşitliğinin

sağlanması çerçevesinde ele alınmakta ve başta ekonomik gelişme eksenini olmak üzere diğer gelişme eksenleri ile bütünlük yapıdadır.

Gelişme eksenini kapsamında üç amaç belirlenmiştir;

- **Eğitimde Bölgesel Gelişme Politikalarıyla Uyumu Sağlamak:** Eğitimde kalitenin artırılması, mesleki eğitimin bölgenin üretim ve hizmet ihtiyaçları doğrultusunda geliştirilmesi ile nitelikli insan kaynaklarının geliştirilmesi amaçlanmaktadır.
- **Kurumsal Kapasiteyi Geliştirmek:** Bölgedeki kamu kurumları, yerel yönetimler ve STK'ların kapasitelerinin geliştirilmesi, kurumlar arası koordinasyonun artırılması ve kalkınma hedeflerine odaklanılmasını sağlayacak işbirliği ağlarının kurulması amaçlanmaktadır.
- **Sosyal Hizmet Sunumunu Yerinde ve Etkin Olarak Sağlamak:** Bölgede göç ile birlikte artan yoksulluk ve gelir dağılımı farklılıklarından kaynaklanan sosyal sorunların en aza indirilmesi, öncelikle dezavantajlı gruplara yönelik olmak üzere sosyal hizmet sunumu erişilebilirliğinin ve kalitesinin artırılması ve sosyal uyumun sağlanması amaçlanmaktadır.

Mekânsal organizasyon yapısının ve altyapının bölgesel gelişmenin gerçekleşmesine olanak sağlayacak şekilde oluşturulmasını hedefleyen "Bölge Mekân Organizasyonu, Yaşam ve Mekân Kalitesi" eksenini, bölge planında "İstihdam Kapasitesi ve Rekabet Gücü" eksenini destekleyici ve tamamlayıcı bir konumdadır.

Gelişme eksenini kapsamında üç amaç belirlenmiştir;

- **Alt Bölgelerin Konumsal ve Beşeri Potansiyellerini En Üst Düzeyde Kullanmak:** Coğrafi, konumsal ve beşeri potansiyelleri açısından birbirinden farklılaşan yerleşim yerleri için uygun gelişme senaryolarının hazırlanması, yerleşmeler arasında ilişkilerin güçlendirilerek bölgesel ölçekte etkileşimin yaratılması ve yerleşmelerin birbirlerini tamamlayarak bölgesel sinerjinin oluşturulması amaçlanmaktadır.
- **Bölgesel Ulaşımı ve Altyapıyı Geliştirmek:** Ulaşım sisteminin bölgenin mekânsal yapılanması, ekonomik ve toplumsal kalkınmasında bir araç olarak kullanılmasını sağlamak, ulaşım türlerinin birbirini destekleyecek bütüncül bir sistem olarak kurgulanması ve altyapının kalkınma hedeflerini destekleyecek şekilde geliştirilmesi amaçlanmaktadır.

➤ **Kentsel ve Kırsal Yerleşmelerin Yaşam ve Mekân Kalitesini Yükseltmek:** Kentsel ve kırsal alanların uygun altyapı ve üstyapı yatırımlarıyla donatılması, kırsal kesimin gelir kaynaklarının çeşitlendirilmesi ile kentsel ve kırsal alanlarda yaşam kalitesinin artırılması amaçlanmaktadır.

Sürdürülebilir Gelişme ilkesi doğrultusunda, kentsel ve ekonomik gelişmeler devam ederken doğal kaynakların ve çevresel değerlerin korunması "**Doğal Kaynaklar ve Kültürel Miras**" ekseninin temel amacını oluşturmaktadır. Eksen, sürdürülebilir gelişmenin ön koşulu olarak, diğer gelişme eksenleriyle bütünleşmektedir.

Gelişme eksenini kapsamında üç amaç belirlenmiştir:

➤ **Su ve Toprak Kaynaklarının Sürdürülebilir Kullanımını Sağlamak:** Su kaynaklarının kullanımında koruma kullanma dengesinin sağlanması ve toprak kaynaklarında nitelik kayıplarının ve erozyonun önlenmesi amaçlanmaktadır.

➤ **Çevre Kalitesini Artırmak ve Yenilenebilir Enerji Kullanımını Yaygınlaştırmak:** Sürdürülebilir çevre ve ekosistemler için; kentsel, endüstriyel ve tarımsal kaynaklı kirlenmelerin kontrol altına alınarak çevrenin iyileştirilmesi, yenilenebilir enerji kullanımının ve çevre dostu teknolojilerin bölgede yaygınlaştırılması amaçlanmaktadır.

➤ **Kültürel Mirası Koruyarak Geliştirmek:** Kültürel mirasın ortaya çıkarılması, belgelenmesi, tarihi ve kültürel varlıkların iyileştirilmesi ile toplumda kültürel miras bilincinin oluşturulması ve bölgenin kültür turizmi potansiyelinin geliştirilmesi amaçlanmaktadır.

Bölge planı amaçları altında yer alan stratejilerin ana çerçevesini paydaşlar tarafından çalıştaylarla belirlenen bölgesel öncelikler oluşturmaktadır. Plan stratejileri; bölgesel öncelikler ve talepler gözetilerek yapısal sorunlara çözümler üretecek ve ulusal politika ve önceliklere katkı sağlayacak nitelikte geliştirilmiştir.

Bölge planı; stratejiler kapsamında belirlenen tedbirlerle tamamlanacak şekilde kurgulanmıştır.

BÖLÜM 1: **PLANIN AMACI VE KAPSAMI**

“ Bölge Planı; bölgede ortak kalkınma bilincinin yükseltilmesi, bölgenin potansiyelinin ve dinamizminin tespit edilmesi ve harekete geçirilmesi suretiyle sosyo-ekonomik kalkınmanın ve gelişmenin hızlandırılmasında kullanılan en önemli araçtır. ”

Bölge Planı; bölgede ortak kalkınma bilincinin yükseltilmesi, bölgenin potansiyelinin ve dinamizminin tespit edilmesi ve harekete geçirilmesi suretiyle **sosyo-ekonomik kalkınmanın ve gelişmenin hızlandırılmasında** kullanılan en önemli araçtır. Bölgenin gelecek tasavvuru, bugünkü durumu ve kaynakları ile bu kaynakların ne şekilde kalkınma amaçlarına hizmet edeceği, bölge planının temel odağını oluşturmaktadır. Bölgeler arası gelişmişlik farklarının azaltılması ve sürdürülebilir kalkınmanın gerçekleştirilmesi bölge planlarının temel amaçları arasında yer almaktadır. Ayrıca bölge planı, ulusal düzeyde belirlenen önceliklerin yerel ölçekteki gereksinimlere yanıt verecek biçimde somut olarak kurgulanmasını sağlayan önemli bir ara yüzdür.

Ülkemizde, planlı ekonomik kalkınma anlayışının benimsendiği 1960'lı yıllardan beri, bölgesel gelişmeye ve **bölgeler arası gelişmişlik farklarının azaltılmasına** özel bir önem verilmiştir. Hazırlanan bütün kalkınma planlarında bölgeler arası dengesizliklerin giderilmesi öncelikli alanlardan biri olmuş; bölgesel gelişmenin hızlandırılması ve bölgeler arası gelişmişlik farklarının azaltılması amacıyla bölge planlarının yanı sıra çeşitli kalkınma araçları da kullanılmıştır. Ülkemizde çeşitli dönemlerde hazırlanan bölge planları; Doğu Marmara Planlama Projesi, Antalya Projesi, Çukurova Bölgesi Projesi, Güneydoğu Anadolu Projesi (GAP), Zonguldak-Bartın-Karabük Bölgesel Gelişme Projesi, Doğu Anadolu Projesi (DAP), Doğu Karadeniz Bölgesel Gelişme Planı (DOKAP) ve Yeşilirmak Havza Gelişim Projesi'dir. Ancak, son yıllara kadar anılan bölgesel kalkınma projelerinden GAP dışında kalanlar kapsamlı bir uygulama şansı bulamamıştır.

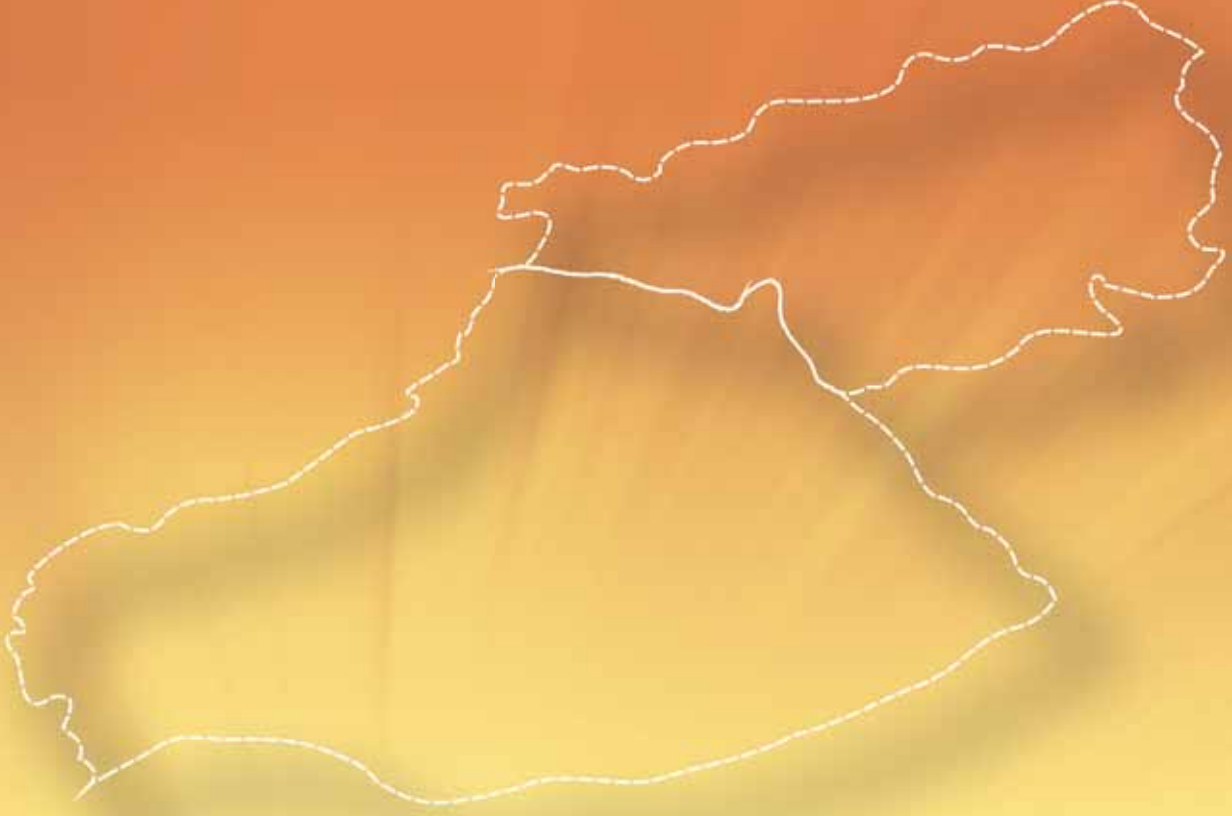
Bölge planının yasal dayanağını **3194 Sayılı İmar Kanunu** oluşturmaktadır. 3194 Sayılı İmar Kanunu'nun 8. maddesinde yer alan "sosyo-ekonomik gelişme eğilimlerini, yerleşmelerin gelişme potansiyelini, sektörel hedefleri, faaliyetlerin ve alt yapıların dağılımını belirlemek üzere

hazırlanacak bölge planlarını Devlet Planlama Teşkilatı yapar veya yaptırır" ifadesi ile bölge planı ve planın amacı tanımlanmaktadır.

Dokuzuncu Kalkınma Planı'nda bölge planlamaya özel bir önem verilmiş ve kalkınma ajanslarıyla işbirliği içinde **tüm bölgelerin gelişme stratejileri ve planlarının tamamlanacağı** öngörülmüştür. Buna göre Dokuzuncu Kalkınma Planı kararlarında; bölge planlarının yerel dinamikleri ve içsel potansiyelleri harekete geçirmeye yönelik strateji ve öncelikleri belirleyen esnek, dinamik, katılımcı ve uygulanabilir nitelikte hazırlanacağı ve kalkınma ajanslarıyla işbirliği içinde tüm bölgelerin gelişme stratejilerinin ve planlarının tamamlanacağı ve yeterli finansmanla destekleneceği ifade edilmiştir.

Ayrıca Orta Vadeli Program'da (2011-2013); hazırlanacak Bölge Planlama Kılavuzu çerçevesinde **Kalkınma Ajanslarının koordinasyonunda Düzey-2 bazındaki tüm bölgelerde bölge planlama çalışmaları yürütüleceği** belirtilmektedir. Bu amaçla; TRC2 Bölgesi 2011-2013 Bölge Planı çalışmaları, Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı'nın 08.07.2010 tarih ve 89370/2622 sayılı "2011-2013 Bölge Planı Çalışmalarının Başlatılması" konulu yazısı doğrultusunda, **Karacadağ Kalkınma Ajansı** tarafından yürütülmüştür.

TRC2 Bölgesi (Diyarbakır-Şanlıurfa) 2011-2013 Bölge Planı, Ulusal Plan ve Orta Vadeli Program (2011-2013)'da belirtilen hususlar doğrultusunda, Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı'nın Karacadağ Kalkınma Ajansını **TRC2 Bölgesi (Diyarbakır- Şanlıurfa) 2011-2013 Bölge Planı'nın hazırlanması** konusunda yetkilendirmesi üzerine ve Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı'na hazırlanan Bölge Planlama Kılavuzu ışığında hazırlanmıştır.

BÖLÜM 2: **PLAN HAZIRLAMA YÖNTEMİ VE SÜRECİ**

“ TRC2 Bölgesi (Diyarbakır- Şanlıurfa) 2011-2013 Bölge Planı, katılımcı planlama ve stratejik planlama yaklaşımı ile hazırlanmıştır. Katılımcılık süreçleri planlama süreçleri ile birlikte yürütülmüş, bölge paydaşlarınca varılan ortak akıl ve uzlaşısı sonucunda bölge vizyonu, bölgesel hedef ve stratejiler oluşturulmuştur. ”

Plan Hazırlama Yöntemi

TRC2 Bölgesi (Diyarbakır- Şanlıurfa) 2011-2013 Bölge Planı, **katılımcı planlama** ve **stratejik planlama** yaklaşımı ile hazırlanmıştır.

Katılımcı planlama yaklaşımı, bölgedeki paydaşların planlama süreçlerine katılmalarını; bilgi ve deneyimlerini, taleplerini ve kalkınma fikirlerini ortaya koymalarını, bölgenin gelecek tasavvurunu oluşturmalarını ve bölgenin kalkınması doğrultusunda ortak karar üretmelerini gerektirmektedir. Bölge planında katılımcılığın aktörleri öncelikle kalkınma kurulu ve sonrasında bölge kurum ve kuruluşlarıdır. TRC2 Bölgesi 2011-2013 Bölge Planı planlama aşamaları; GZFT analizi, vizyon belirlenmesi, gelişme eksenleri, amaç ve stratejilerin belirlenmesi süreçleri katılımcılık temelinde oluşturulmuştur.

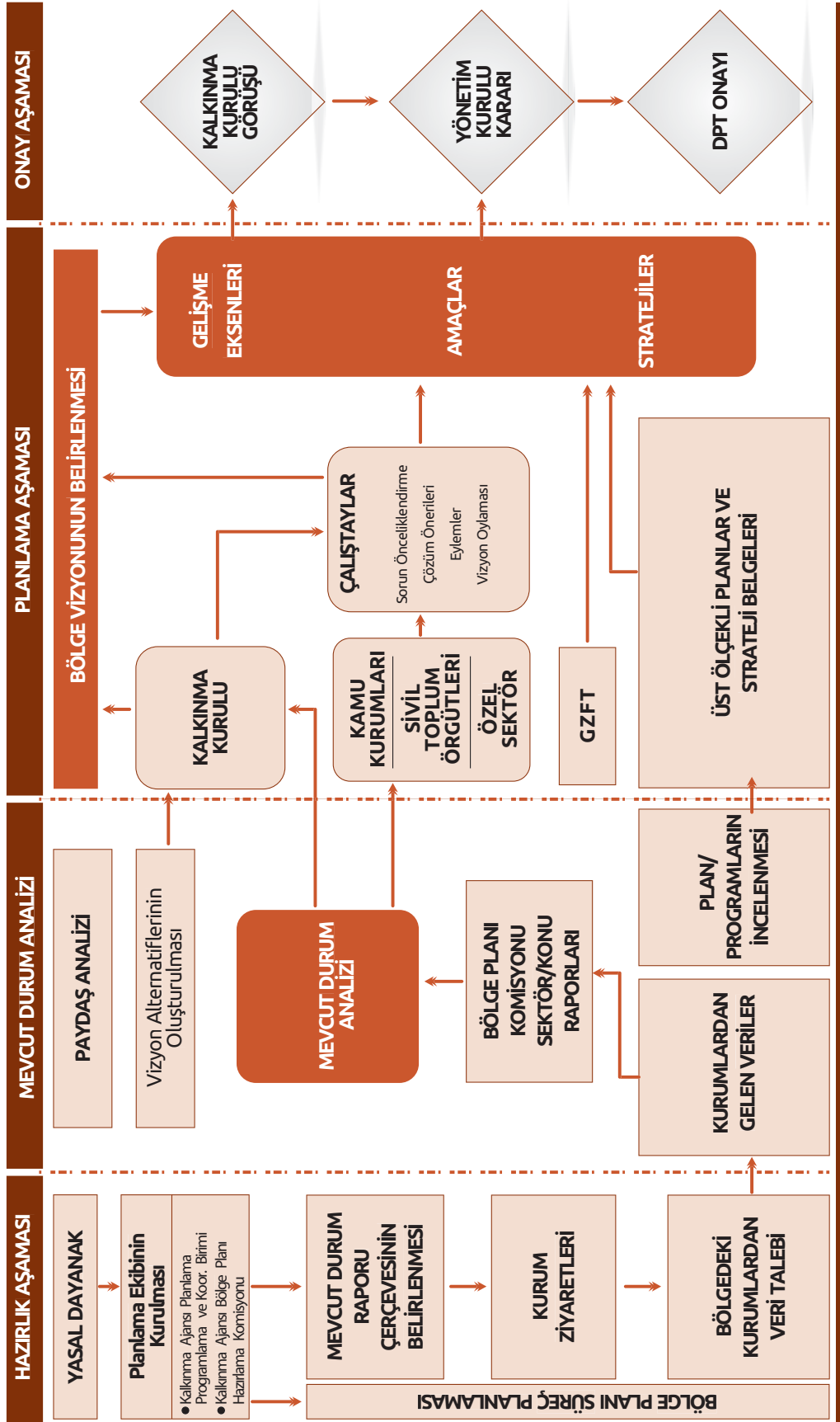
Stratejik yaklaşım; uzun vadeli öngörülere ulaşmak için hangi kaynakların ne şekilde kullanılacağını belirlemeyi ve değişen koşullara hızla uyum sağlamayı gerektirmektedir. Stratejik planlama yaklaşımıyla; Bölgenin vizyonu katılımcı yöntemlerle belirlenmiş, belirlenen bu vizyona ulaşmak için, bölge sorunları ve sorunlara yönelik çözümler yine katılımcı yöntemlerle önceliklendirilmiştir.

TRC2 Bölgesi 2011-2013 Bölge Planının temel amacı; bölgenin kaynak ve potansiyelinin harekete geçirilmesi ile ekonomik ve sosyal gelişmesinin hızlandırılmasıdır.

Bölge Planının Temel İlkeleri aşağıda yer almaktadır:

- **Katılımcı Karar Alma:** Planlamanın her aşamasında katılımcılığın sağlanması esas alınmış ve kararların ortak akıl sonucu üretilmesine önem verilmiştir.
- **Aşağıdan Yukarı ve Yukarıdan Aşağı Planlama:** Plan kararlarında belirleyici rol oynayan bölgesel ve yerel önceliklerin, ulusal düzeydeki önceliklerle uyumlaştırılması ve böylece bölgedeki sorunların çözülmesiyle ulusal politikalara paralel gelişmelerin sağlanması amacı gözetilmiştir.
- **Sürdürülebilir Kalkınma:** Kentsel ve ekonomik gelişmelerle birlikte sosyal gelişmenin de sağlanması, gelişmeler devam ederken doğal kaynakların ve çevrenin gelecek nesilleri gözeterek korunması esas alınmıştır.
- **Bütüncül Yaklaşım:** Ekonomik, toplumsal, mekansal ve çevresel eksenlerin birbiri ile etkileşimi gözetilmiş ve bu eksenlerin gelişimi bütüncül olarak ele alınmıştır. Bölge planı birbiri ile tamamlanan ve bütünleşen dört gelişme ekseninden oluşmaktadır.

BÖLGE PLANI HAZIRLAMA SÜRECİ

Bölge Planı Hazırlık Aşaması

Planın hazırlık sürecinde Bölge Planı Hazırlama Kılavuzundan yararlanılmış öncelikle "Bölge Planı Hazırlama Süreci"nin planlaması yapılmıştır. Planlama sürecinin planlanmasında; Bölge Planı Hazırlama Komisyonu adıyla ajans uzmanlarından oluşan planlama ekibi oluşturulmuştur¹. Süreç planlamasında; hazırlık faaliyetlerinin süre sınırlaması, veri toplama ve analiz yöntemleri, insan kaynaklarının sürecin farklı aşamalarındaki görev dağılımı, planlama ekibinin oluşturulması, katılımçılık esasları ve düzeyi, paydaş toplantılarının içerik ve kapsamı, faaliyetlerin yerleri ve bütçe planlaması yapılmıştır.

27 Mayıs 2010 tarihli Yönetim Kurulu toplantısında ve aynı tarihli Kalkınma Kurulu toplantısında kurul üyeleri bölge planı hazırlama çalışmaları hakkında bilgilendirilmiştir. Toplantıda, bölge planı'nın amacı ve kapsamı, yasal dayanağı, planlama ekibi, bölge planı süreç planlaması, hakkında bilgi verilerek kurul üyeleri arasında bölge planı ve ajansın bölge planı hazırlıkları konusunda farkındalık yaratılması amaçlanmıştır. Toplantıda ajans uzmanlarının hazırladığı mevcut durum raporları, bu kapsamdaki veri toplama süreci, uzmanların gerçekleştirecekleri kurum ziyaretleri ve ilerleyen zamanlarda gerçekleştirilecek sektör toplantıları hakkında ön bilgilendirme yapılmıştır.

Kalkınma Kurulu toplantısında bölge planı çalışma komisyonları aşağıdaki gibi revize edilmiştir:

- a. Tarım,
- b. Sanayi-Organize Sanayi Bölgeleri ve Enerji,
- c. Madencilik,
- d. Ticaret-Dış Ticaret ve Lojistik,
- e. Sağlık,
- f. Eğitim,
- g. Kültür-Turizm ve Tanıtım,
- h. Kentleşme-Çevre ve Altyapı ile
- i. Göç-İşsizlik-İstihdam ve Sosyal Uyum komisyonları

Mevcut Durum Tespiti

Paydaş Analizi

Hazırlanacak planın bölge aktörlerince sahiplenilmesini sağlamak için katılımçılık kadar, katılımçılığın yönlendirilmesi ve katılımçılıktan en üst düzeyde yararlanılması da önemlidir. Bölgenin gelişme hedeflerine ulaşılmasında, önem ve etkileri, birikim ve kapasitelerine göre hangi paydaşların, hangi aşamada ve ne düzeyde katkı sağlayacağını belirlemek için paydaş analizi yapılmıştır.

Yapılan analiz sonucunda Kalkınma Kurulu birincil düzeyde etkili paydaş, diğer kurum, kuruluş, STK ve özel sektör temsilcilerinden oluşan ikincil düzeyde etkili paydaşlar belirlenmiştir.

KATILIMCILIK DÜZEYİ TABLOSU

	Paydaşların Katılımçılık Düzeyi				
	Paydaş düzeyi	Bilgi Verme	Danışma	Dâhil olma	İşbirliği
Vizyon Oluşturma	Birincil	√√	√√	√√	√√
	İkincil	√√	√	√√	√√
Mevcut Durum Analizi	Birincil	√√	√√	√√	√
	İkincil	√√	√√	√√	√
Stratejik Öncelik ve Hedefler Belirleme	Birincil	√√	√√	√	√
	İkincil	√	√√	√	√

Orta İlişki Düzeyi : √
Güçlü İlişki Düzeyi : √√

¹ Bölge Planı Hazırlama Komisyonu üyelerine dair bilgilere EK 2'de yer verilmiştir.

Mevcut Durum Analizi

Mevcut durum tespitlerinin yapılabilmesi için bölge kurum ve kuruluşlarından bölgenin ekonomik, sosyal/toplumsal, çevresel, doğal yapısına ve hizmet sunumuna ilişkin verilerin toplanması, depolanması, analiz edilmesi aşamaları gerçekleştirilmiştir. Bölgenin mevcut durum analizine veri teşkil etmesi için bölgedeki kamu kurum ve kuruluşları, üniversite, yerel yönetimler, sivil toplum kuruluşlarından toplam 250 civarında kurum ve kuruluşla resmi yazışma veya kurum ziyareti yöntemiyle temasa geçilmiş, bölgenin mevcut durumuna ilişkin görüşmeler yapılmış ve veriler elde edilmiştir. Bu aşamada ayrıca; **ulusal planlar ve programlar²**, kurum ve kuruluşların uygulama programları, alt ölçekli plan ve programlar, bölge için yapılan araştırmalar, akademik çalışmalar gibi çok sayıda yazılı kaynak ve istatistikî veri incelenmiştir.

Mevcut durum raporunun hazırlanmasının ardından, Ajansın 2010 Yılı Ocak ayında gerçekleştirdiği çalıştaylarda Kalkınma Kurulu üyeleri ile yaptığı GZFT analizi yeniden ele alınmıştır. Ayrıca, TÜİK verileri kullanılarak Bölge İstihdamının Yoğunlaşma Endeksi (LQ) Analizi ve Türkiye Odalar ve Borsalar Birliğinin (TOBB) illere göre sanayi alt sektör dağılımı verileri kullanılarak Sanayi İşyeri Yoğunlaşma Endeksi (LQ) Analizi elde edilmiştir. Bölgenin sosyo-ekonomik gelişmişlik ve rekabet edebilirlik durumu, kamu kurumları ve/veya sivil toplum kuruluşları tarafından hazırlanan araştırma ve analizler doğrultusunda ele alınmıştır. Ayrıca matematiksel yöntemler yardımıyla ve demografik unsurlara göre nüfus projeksiyonu yapılmıştır.

Planlama Aşaması ve Katılımcılık

Katılımcı planlama yaklaşımı doğrultusunda; katılımcılık süreçleri planlama süreci ile birlikte ele alınmıştır. İlk olarak "Bölge Vizyonu" nun belirlenmesi için, Kalkınma Kurulu toplantısında 15 adet vizyon alternatifi geliştirilmiştir.

Mevcut Durum Raporlarının ve Analizlerinin tamamlanmasının ardından planlama sürecine geçilmiştir. Katılımcı karar alma ilkesi doğrultusunda, bölge aktörlerince ortak akıl ve uzlaşa sonucu bölgesel hedeflerin belirlenmesi ve hedeflere yönelik olarak gerçekleştirilmesi gereken faaliyetlerin belirlenmesi kurgulanmıştır. Bu çerçevede; ilgili tarafların görüş ve katkılarının alınması amacıyla **Diyarbakır ve Şanlıurfa'da sektörel çalıştaylar** düzenlenmiştir. Çalıştaylar kapsamında aşağıda gösterilen aşamalar gerçekleştirilmiştir:

- 1) *Bölgenin ve sektörlerin mevcut durum analizlerinin katılımcılarla paylaşılması,*
- 2) *Bölge illerinin ve sektörlerin sorunlarının belirlenmesi ve önceliklendirilmesi,*
- 3) *Belirlenen öncelikli sorunların çözümüne yönelik önerilerin geliştirilmesi,*
- 4) *Çözüm önerileri doğrultusunda kurum ve kuruluşlar tarafından gerçekleştirilecek faaliyetlerin belirlenmesi,*
- 5) *Vizyon alternatiflerinin oylanması*

Diyarbakır ve Şanlıurfa'da gerçekleştirilen Bölge Planı Çalıştaylarına, bölgedeki kamu kurum ve kuruluşları, yerel yönetimler, üniversiteler ve sivil toplum kuruluşlarından toplam 477 temsilci katılmıştır¹. Bölge illerinde düzenlenen 17 adet çalıştaya ait takvim ve katılımcı sayıları aşağıdaki tabloda yer almaktadır:

² Bölge planının hazırlanması kapsamında incelenen üst ölçekli planlar ve ulusal strateji belgeleri **EKT'** de yer verilmiştir.

¹ Çalıştaylara katılan kurumların listesi için bakınız: **EK-2**

Bölge Planı Çalıştayıları

DİYARBAKIR SEKTÖR ÇALIŞTAYLARI			
Çalıştay Konusu	Tarih	Saat	Yer
Tarım	27 Eylül 2010	09.30-16.00	Diyarbakır
Sanayi, OSB ve Enerji	27 Eylül 2010	09.30-16.00	Diyarbakır
Eğitim	28 Eylül 2010	09.30-16.00	Diyarbakır
Kentleşme, Çevre ve Altyapı	28 Eylül 2010	09.30-16.00	Diyarbakır
Kültür, Turizm ve Tanıtım	29 Eylül 2010	09.30-16.00	Diyarbakır
Madencilik	29 Eylül 2010	09.30-16.00	Diyarbakır
Sağlık	30 Eylül 2010	09.30-16.00	Diyarbakır
Ticaret, Dış Ticaret ve Lojistik	30 Eylül 2010	09.30-16.00	Diyarbakır
Göç, İşsizlik, İstihdam ve Sosyal Uyum	1 Ekim 2010	09.30-16.00	Diyarbakır
Toplam Katılımcı Sayısı	236		

ŞANLIURFA SEKTÖR ÇALIŞTAYLARI			
Çalıştay Konusu	Tarih	Saat	Yer
Tarım	20 Eylül 2010	09.30-16.00	Şanlıurfa
Sanayi, OSB ve Enerji	20 Eylül 2010	09.30-16.00	Şanlıurfa
Eğitim	21 Eylül 2010	09.30-16.00	Şanlıurfa
Kentleşme, Çevre ve Altyapı	21 Eylül 2010	09.30-16.00	Şanlıurfa
Kültür, Turizm ve Tanıtım	22 Eylül 2010	09.30-16.00	Şanlıurfa
Sağlık	22 Eylül 2010	09.30-16.00	Şanlıurfa
Ticaret, Dış Ticaret ve Lojistik	23 Eylül 2010	09.30-16.00	Şanlıurfa
Göç, İşsizlik, İstihdam ve Sosyal Uyum	23 Eylül 2010	09.30-16.00	Şanlıurfa
Toplam Katılımcı Sayısı	241		

Sektör toplantıları sonucunda elde edilen öncelikli sorunlar, çözüm önerileri ve faaliyet önerileri bölge planı amaç ve stratejileri için önemli bir kaynak oluşturmuştur. Sektör çalıştaylarının bölge planı gelişme eksenleri ile ilişkisi aşağıdaki tabloda gösterilmektedir.

ÇALIŞTAY ÇIKTILARININ BÖLGE PLANI GELİŞME EKSENLERİ İLE İLİŞKİSİ¹

Çalıştay Konusu	GELİŞME EKSENLERİ			
	İstihdam Kapasitesi ve Rekabet Gücü	Beşeri ve Sosyal Sermaye, Sosyal Dayanışma	Bölge Mekân Organizasyonu	Doğal Kaynaklar ve Kültürel Miras
Tarım	✓✓	✓	✓	✓✓
Sanayi, OSB ve Enerji	✓✓	✓	✓	✓✓
Eğitim	✓	✓✓	✓	✓
Kentleşme, Çevre ve Altyapı	✓	✓	✓✓	✓✓
Kültür Turizm ve Tanıtım	✓✓	✓	✓	✓✓
Madencilik	✓✓			✓
Sağlık	✓	✓✓	✓	
Ticaret, Dış Ticaret ve Lojistik	✓✓	✓	✓✓	
Göç, İşsizlik, İstihdam ve Sosyal Uyum	✓✓	✓✓	✓✓	

1 ✓✓: Güçlü Düzeyde İlişki
✓: Orta Düzeyde İlişki

Çalıştaylar ile eşzamanlı yürütülen bir çalışma da vizyonun belirlenmesine yöneliktir. Vizyon belirlenmesinde uygulanan yöntem aşağıdaki grafikte gösterilmiştir.

Vizyon Belirleme Süreci

1 Çalıştay çıktıları; tabloda adı geçen sektör çalıştaylarında katılımcılar tarafından belirlenen öncelikli sorunlar, bu sorunlara yönelik çözüm önerileri ve çözümlerin gerçekleşmesine yönelik olarak belirlenen faaliyetler olup, bölge planı gelişme eksenlerine yansıtılmıştır. Tabloda ifade edilen ilişki düzeyleri çalıştay sonuçlarının ilgili eksene yaptığı katkının yoğunluk düzeyini göstermektedir. Çalıştay çıktıları için bkz. EK-5

Katılımcı bir anlayışla bölgenin vizyonunu belirlemek amacıyla, ajans uzmanlarından oluşan çekirdek ekip tarafından, bölgenin GZFT analizi ve mevcut durum araştırmaları gözetilerek vizyon önerileri belirlenmiş; Kalkınma Kurulu (Ana Grup) toplantısında, kurul üyelerinin değerlendirme ve oylamasına sunulmuştur. Kurul üyelerince alternatifler geliştirilmiş ve oylanmıştır. Üçüncü aşamada çekirdek grup tarafından alternatifler oylama yoluyla azaltılmış, dördüncü aşamada belirlenen alternatifler çalıştaylarda ve Ajansın internet sitesinde oylamaya sunulmuştur. Hem internet sitesindeki oylamaya katılanların hem de 500'e yakın çalıştay katılımcısının çoğunluğunun oyunu alan vizyon alternatifi, Ajans Yönetim Kurulu'na sunulmuş ve **Diyarbakır-Şanlıurfa Bölgesi Vizyonu** belirlenmiştir.

Gelişme Eksenleri, Amaçlar ve Stratejilerin Belirlenmesi

Bölge vizyonuna ulaşmak için; bölgenin sorunları, ihtiyaçları ve potansiyelleri doğrultusunda ve temel ilkeler gözetilerek dört gelişme eksenini belirlenmiştir. "Amaçlar" ve "Stratejiler" Gelişme Eksenlerinin altında ve eksenlere hizmet edecek şekilde oluşturulmuştur.

Amaçlar, plan dönemi ve uygulamalar sonucunda ulaşılmak istenen sonucu ifade ederken; Stratejiler ve alt stratejiler bu amaçlara ulaşılacak yolu ve kullanılacak yöntemi tariflemektedir. Bölge planında yer alan amaç, strateji ve tedbirlerinin temel kaynağı olan, sektörel çalıştaylar çıktıları (öncelikli sorunlar-çözüm önerileri) plan metni içinde mevcut durum bölümü altında yer almaktadır.

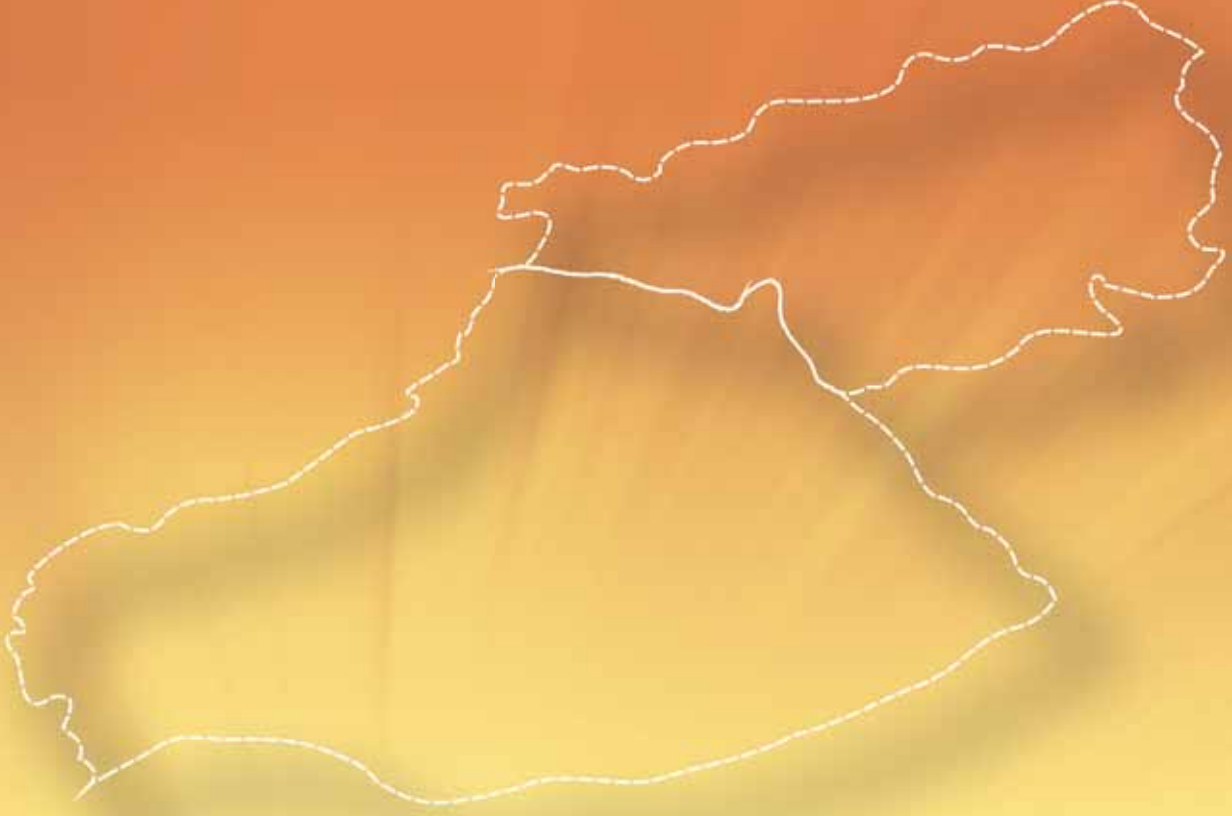

Plan Stratejileri; mevcut durum analizi bulguları ışığında, bölgesel öncelikler ve talepler gözetilerek, ulusal politika ve önceliklere katkı sağlayacak nitelikte geliştirilmiştir. Stratejilerin oluşturulması süreci yukarıda şematik olarak ifade edilmiştir. Plan stratejilerinin oluşturulma süreci ile bölge planının "Aşağıdan Yukarı ve Yukarıdan Aşağı Planlama" ilkesi gözetilmiş olup; bölgesel ve yerel önceliklerin, ulusal politikalarla uyumu sağlanarak, bölge sorunlarının

çözümü ile ulusal önceliklere katkı sunulması amaçlanmıştır.

Belirlenen stratejiler kapsamında; tedbirler oluşturulmuştur.¹ Bölge Planında; stratejiler kapsamında belirlenen tedbirlerin planın uygulama dönemlerinde ilgili kurum veya kuruluşlar tarafından gerçekleştirilmesi öngörülmüştür. Tedbirlerin temel çıkış noktasını bölge planı çalıştayları çıktıları oluşturmaktadır.

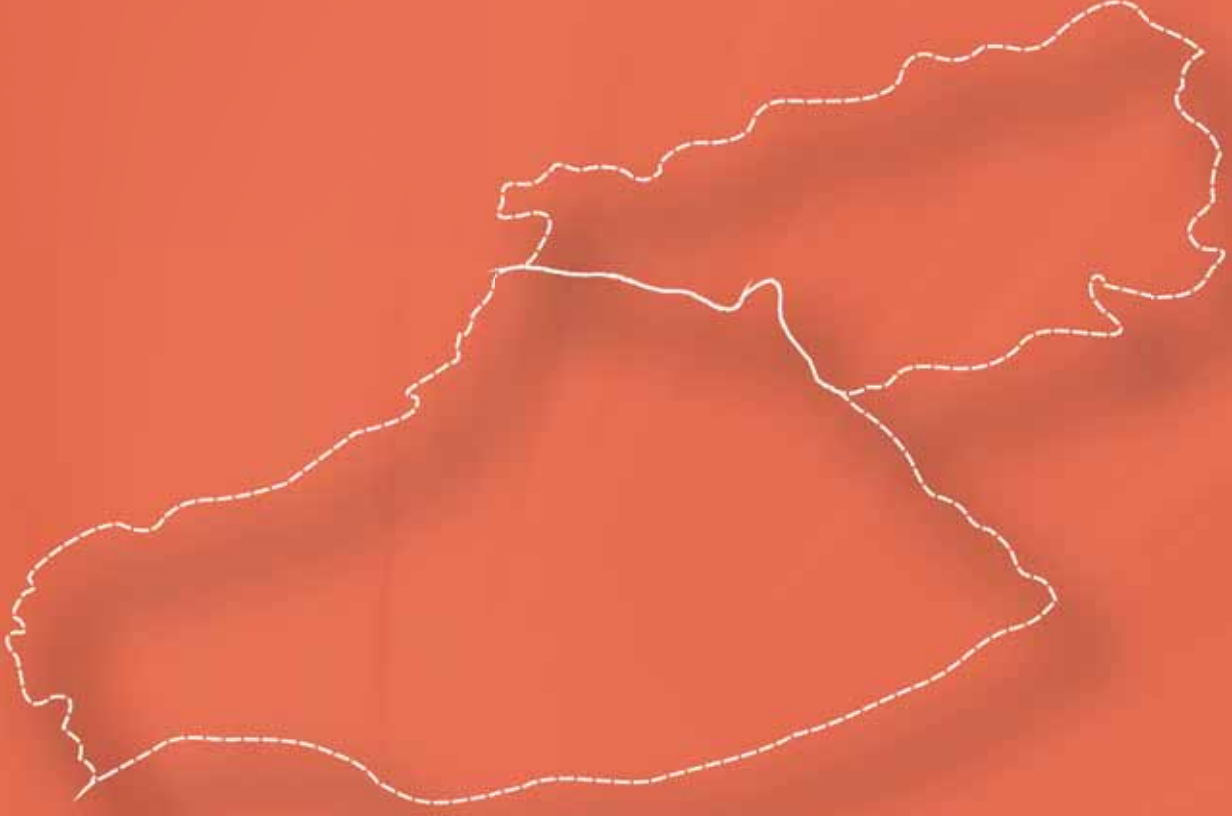
¹ Bölge planı çalıştaylarında; genel kurgunun bir parçası olarak kurum-kuruluş temsilcilerinden öncelikli çözümlerin gerçekleştirilmesine yönelik faaliyet önerileri alınmıştır.

BÖLÜM 3: **BÖLGE VİZYONU VE GELİŞME EKSENLERİ**

“ **Bölge Vizyonu:**

Doğal ve kültürel mirasını koruyarak turizm potansiyelini değerlendiren, kaynaklarını üretim ve istihdama dönüştürerek yaşam kalitesini artıran, Ortadoğu'nun gelişen ticaret merkezi Diyarbakır-Şanlıurfa Bölgesi. ”

EKSEN 1: İSTİHDAM KAPASİTESİ VE REKABET GÜCÜ

“ Bölgenin sorunları, ihtiyaçları ve potansiyelleri doğrultusunda belirlenen “İstihdam Kapasitesi ve Rekabet Gücü” gelişme eksenini bölgesel ekonomik gelişmeye ilişkin temel amaç ve politikaları içermektedir ve diğer gelişme eksenleri ile tamamlanmaktadır. ”

Bölgenin sorunları, ihtiyaçları ve potansiyelleri doğrultusunda belirlenen "İstihdam Kapasitesi ve Rekabet Gücü" gelişme eksenini ekonomik gelişmeye ilişkin temel amaçları içermektedir ve diğer gelişme eksenleri ile desteklenmekte ve tamamlanmaktadır.

İşsizlik ülke ve bölge düzeyinde en önemli sorunların başında gelmektedir. TRC2 Bölgesi ülke ortalamasının üzerinde nüfus artış hızına sahiptir. Bölgedeki hızlı nüfus artışı ve köyden kente göç işsizlik sorununu derinleştirmektedir. Nüfus artış hızındaki azalma eğilimine rağmen, istihdamın yeterli düzeyde artırmadığı ve işsizliğin arttığı görülmektedir. TRC2 Bölgesi işgücü ve istihdam göstergelerinin en düşük olduğu bölgeler arasındadır. Bölge, Adana-Mersin bölgesinin ardından **işsizlik oranının en yüksek olduğu 2'nci bölge** iken, Diyarbakır ili işsizlik oranının en yüksek olduğu 2'nci il konumundadır. Bölge nüfusu ülke nüfusunun % 4,3'ünü oluştururken, işgücünün % 2,5'ini, istihdamın ise % 2,4'ünü oluşturmaktadır. Bu durum bölgenin insan kaynakları potansiyelini değerlendiremediğini ve iş olanaklarının çok yetersiz olduğunu göstermektedir. Bölgede işsizlik, göç başta olmak üzere birçok sosyal sorunu da beraberinde getirmektedir.

GAP Bölgesinin en büyük nüfusu 3 ili arasında yer alan Diyarbakır ve Şanlıurfa illerinde **hizmetler sektörünün**, istihdamın sektörel dağılımında ilk sırayı aldığı, son yıllarda GSYİH ve GSKD içindeki payını sürekli olarak artırdığı ve ülke ortalamasının üzerinde bir hızla büyüdüğü görülmektedir. Hizmetler sektörünün gelişmesine rağmen, tarımsal istihdamın ikinci sırada yer alması ve bölgede **sanayinin gelişmemiş olması** büyük bir olumsuzluk olarak görülmektedir. Türkiye'de Yerleşme Merkezlerinin Kademelenmesi (DPT, 1982) çalışmasında, **bölgesel hizmet ve ticaret merkezi** olarak tanımlanan Diyarbakır ve Şanlıurfa illeri "Cazibe merkezleri" / "Büyüme Kutupları" olarak belirlenmiştir. GAP Eylem Planı'nda, "Bölgesel ve Ulusal Ölçekli Cazibe Merkezi" işlevi görece kentlerdeki iş ve yaşam ortamının iyileştirilmesi için, istihdam imkânlarının ve girişimciliğin geliştirilmesi, KOBİ'lere yönelik iç destek hizmetlerinin, turizm faaliyetlerinin çeşitlendirilmesi ve kalitesinin artırılması, yerel ürünlerin ve hizmetlerin markalaşmasının sağlanması hedeflenmiştir.

Küreselleşme süreci ile birlikte ekonomide **rekabetçilik**, tüm dünyada ön plana çıkmıştır. Ekonomilerin serbest pazar koşullarında ayakta kalmaları, rekabet güçlerini artırmalarına bağlıdır. Uzmanlaşma ve yüksek

katma değerli mal veya hizmet üretebilme yeteneği rekabet edebilirliğin en önemli şartları durumundadır. Dokuzuncu Kalkınma Planı'nda, ekonominin rekabet gücünü artırmak ve **dünya ihracatından daha fazla pay almak** üzere yüksek katma değerli mal üretiminin artırılması temel amaç olarak belirlenmiştir. Bu doğrultuda bölgelerin **güçlü olduğu sektörlerle odaklanarak uzmanlaşmaları** ve bu sayede rekabet güçlerini artırmaları hedeflenmektedir. Zengin doğal kaynaklara ve kültürel mirasa, turizm potansiyeline, yüksek tarımsal üretim ve tarıma dayalı sanayi potansiyeline sahip olan TRC2 Bölgesi'nde üretim kapasitesinin artırılması, **üretimde katma değer yaratılması** ve insan kaynaklarının geliştirilmesi ile rekabet gücünün artırılması hedeflenmektedir.

Yeni istihdam alanları yaratarak işsizliğin azaltılmasındaki rolleri ve piyasa koşullarındaki değişimlere hızlı uyum sağlayabilen esnek üretim yapıları ile KOBİ'ler, ülke ve bölge ekonomisi için büyük önem taşımaktadır. TRC2 Bölgesi'ndeki işletmelerin tamamına yakını Küçük ve Orta Ölçekli İşletme (KOBİ) niteliğindedir. Bölgedeki KOBİ'ler finansmana erişim, planlama, pazarlama sorunları başta olmak üzere, teknolojik altyapının yetersizliği, düşük üretim kapasitesi ile Ar-Ge faaliyetlerinin düşüklüğü, kurumsallaşamama ve finansal kaynak veya fonları yönetmede karşılaşılan diğer sorunlar nedeniyle istenen verimlilik düzeyinde çalışmamakta, katma değer ve yeterli düzeyde istihdam yaratamamaktadırlar. Bölgede son yıllarda gelişmekte olan **girişimcilik**, yeni iş ve yatırım alanlarının oluşturulması, bölgenin üretim kapasitesinin artırılması ve ekonomide canlılık yaratılması bakımından önem taşımaktadır.

Dokuzuncu Kalkınma Planı'nda yer alan **İstihdamın Artırılması ve Rekabet Gücünün Artırılması** temel amaçları, "İstihdam Kapasitesi ve Rekabet Gücü" gelişme ekseninin üst ölçekli plan kararını oluşturmaktadır.

Gelişme eksenini kapsamında dört amaç belirlenmiştir:

- **Kentsel Ekonomilerden Yararlanarak Bölgenin Hizmet Sunum Kapasitesini Geliştirmek:** Bölge ekonomisi içinde ağırlığı bulunan hizmetler sektöründe, mal ve hizmet sunumunda çeşitlenme, uzmanlaşma ve kalitenin artırılması yoluyla bölgenin rekabet gücünün artırılması ve Diyarbakır'ın hizmet merkezi rolünün güçlendirilmesi amaçlanmaktadır.

- **İstihdamı ve Üretimde Katma Değeri Artırmak:** Tarımsal ve endüstriyel üretimde verimin artırılması, katma değeri yüksek üretim yapısına geçilmesi, bölge potansiyelleri ve tüketim talepleri doğrultusunda imalat sanayinin geliştirilmesi ve KOBİ'lerin kapasitelerin geliştirilmesi ile istihdam kapasitesinin artırılması amaçlanmaktadır.
- **Girişimcilik Kültürünü Geliştirerek Bölgede Yeni İş Olanakları Olusturmak:** Bölge dinamiklerinin harekete geçirilmesi için; girişimcilik konusunda farkındalığın artırılması, girişimcilere yönelik finansal araçların geliştirilmesi ve erişilebilirliğinin artırılması ile bölgede üretim kapasitesinin geliştirilmesi, yeni iş olanaklarının yaratılarak istihdam kapasitesinin artırılması amaçlanmaktadır.
- **İş ve Yatırım Ortamını İyileştirmek:** Çalışma alanlarında altyapının iyileştirilmesi, beşeri sermayenin bölgesel gelişme politikalarıyla uyumlu olarak geliştirilmesi, bölgede yaşam kalitesinin artırılması ile iş ortamının iyileştirilmesi; bölgeye yönelik oluşmuş olumsuz imajın ortadan kaldırılması için acil önlemlerin alınması ve bölge potansiyellerinin tanıtılması ile bölgenin yatırım açısından cazip hale getirilmesi amaçlanmaktadır.

EKSEN 1: GZFT ANALİZİ

Güçlü Yanlar

Genç nüfus oranının yüksek olması,
Toplam GSKD'nin % 58'inin hizmetler sektöründen karşılanması,
Bölge ekonomisinin çeşitliliği ve Diyarbakır'ın geleneksel bölge merkezi konumunda olması,
Mesleki ve teknik eğitim kurumlarının bulunması,
Güçlü ulaşım bağlantıları ile bölgenin ulusal ve uluslararası ağ içindeki erişilebilir konumu,
Organize çalışma alanlarının bulunması (OSB ve KSS'ler)
Bölgede işletmelerin büyük bölümünün KOBİ niteliğinde olması,
Bölgede mevcut olan sermaye stoku,
Tarımsal sanayinin gelişme eğiliminde olması,
İhracata dönük madencilik sektörünün gelişmekte olması,
Verimli ve geniş tarım arazilerinin bulunması,
Tarım alanlarının önemli bir bölümünün sulama olanaklarının bulunması,
Bölgenin tarım arazilerinin büyük bir bölümünün toplulaştırma ve sulama projeleri kapsamında bulunması,
Tarımsal üretimde ürün çeşitliliği potansiyelinin yüksek olması,
Bölgede tarıma dayalı sanayiye uygun üretimin yapılması (pamuk, sebze),
Bölgede iki adet Ziraat ve Veterinerlik Fakültesi bulunması,
Turizm sektörünün gelişme göstermesi.

Zayıf Yanlar

İşsizlik oranının en yüksek olduğu 2'nci Bölge olması ve işgücüne katılımın düşük olması,
Bölgede istihdam yaratacak yatırımların yetersiz olması ve kayıt dışı istihdamın yüksek olması,
Bölge GSKD'sinin düşük olması,
Demiryolu altyapısı ve yaygınlığının yetersiz olması,
Havayolu taşımacılığında mevcut kapasitenin talep karşısında yetersizliği ve havaalanlarında altyapı sorunlarının bulunması,
Bölgede depolama altyapısının yetersiz olması
Sanayinin gelişmemiş olması,
İşgücünün büyük bölümünün kalifiye olmaması,
OSB ve KSS alanlarında fiziksel altyapının yetersiz olması,
İşletmelerin genellikle kurumsal olmayan aile işletmeleri olması ve mikro işletme ölçeğinde olması,
Girişimcilik ve ortaklık kültürünün gelişmemiş olması,
Sanayi üretiminde katma değer düşük olması,
Bitkisel ve hayvansal üretimde verimin düşük olması,
Bölgede tarımsal altyapı yatırımlarının yavaş ilerlemesi,
Tarım arazilerinin büyük bölümünde tahıla dayalı üretimin yapılması,
Ürünlerin bölge dışında işlenmesi,
Organik tarımın yaygın olmaması,
Modern tarım yöntemlerinin yaygın olmaması ve AR-GE faaliyetlerinin yetersizliği
Doğal, tarihi ve kültürel zenginliklerin turizm amaçlı değerlendirilememesi
Bölgenin turizm tesislerinin nicelik ve nitelik eksiklikleri,
Turizm sektöründeki nitelikli personel eksikliği ve hizmet kalitesinin düşük olması.

Fırsatlar

Bölge illerinin Cazibe Merkezleri olarak belirlenmiş olması, Bölgenin üretim ve hizmet merkezi olma potansiyeli,
Bölgenin Ortadoğu pazarına yakın olması,
Bölgedeki illerin Kalkınmada Öncelikli İller kapsamında olması,
Dünyada talep gören nitelikte mermer rezervlerinin bulunması,
Bölgede komşu ülkelerle sınır ötesi işbirliği alanında programların uygulanması,
Bölgenin zengin tarihi ve kültürel ve doğal mirası,
Büyüyen dünya turizm endüstrisi ve özellikle kültür turizmi alanında yeni destinasyonların yükselme eğilimi.

Tehditler

Ekonomik ve siyasal istikrarsızlık ortamı,
Sınır ülkelerinin (Irak ve Suriye) siyasal olarak istikrarsız olmalarının dış ticareti olumsuz yönde etkileme riski,
Tarımsal yetersizliği ve bölgeye yönelik oluşan olumsuz imaj,
Kırsal nüfusta çözümlenmenin sürmesi,
Tarım topraklarında erozyon ve çoraklaşma riski,
Nitelikli ve eğitilmiş işgücünün bölge dışına göç etmesi,
Yerel sermayenin bölge dışına gitme eğilimi.

Amaç 1.1- Kentsel Ekonomilerden Yararlanarak Bölgenin Hizmet Sunum Kapasitesini Geliştirmek

Mevcut Durum

Diyarbakır ve Şanlıurfa illeri, yüksek kentsel nüfusları, gelişen bölgesel-kentsel hizmet sunumları ve kentsel ekonomileri ile ana kent olma sürecine girmiştir. 5. Kademe bölge merkezi olan Diyarbakır kentinin etki alanını ilin daha çok doğu ve güneyindeki il ve ilçe merkezleri oluşturmakta, Diyarbakır kenti bu yerleşmelere ağırlıklı olarak sağlık, ulaştırma, eğitim ve ticaret alanlarında mal ve hizmet sunmaktadır. Bölgede sanayinin yeterince gelişmemesine rağmen, hizmetler sektörü hızlı gelişme göstermiş ve kentlerde ekonominin birinci sektörü durumuna gelmiştir. Bölgede gelişimini ülke ortalamasının üzerinde bir hızla sürdüren ve özellikle Diyarbakır ekonomisinin lokomotifi durumunda olan ve yığılmalar yaratan hizmetler sektörü, beklenen uzmanlaşmayı sağlayamamış ve kalitesini yeterince yükseltememiştir.

Bölge illeri büyüme ve çevrelerine hizmet verme potansiyeli yüksek olan **Cazibe Merkezleri** olarak belirlenmiş, bu yolla potansiyellerini ve lokomotif sektörleri kullanarak bölgenin ulusal ekonomiye katkısının artırılması amaçlanmıştır. Bölge istihdamının (2009) % 30'unu hizmetler, % 25'ini ticaret oluşturmaktadır. Bölgede istihdamın büyük bölümü hizmetler sektöründen karşılanırken, istihdamda lokomotif rol üstlenen KOBİ'lerin % 88'i hizmetler sektöründe faaliyet göstermektedir. Bölgede yaratılan GSKD'nin (2006) % 58'i hizmetler sektöründen karşılanmaktadır. İstihdam değerleri üzerinden yapılan yoğunlaşma katsayısı (LQ) analizine göre hizmetler sektörü 1,06 endeks değeri ile yoğunlaşma gösterip, 26 Düzey 2 Bölgesi arasında 6'ncı, ticaret sektörü ise 1,16 endeks değeriyle 4'üncü sırada bulunmaktadır.

Diyarbakır'ın hizmetler sektörü içinde toptan ve perakende ticaret en büyük yeri alırken; ulaştırma, depolama ve haberleşme ikinci sırada yer almaktadır. Sağlık ve yükseköğretimde ardbölgesine hizmet sunan kent, en dinamik sektör durumunda olan inşaat sektörü kapsamında mühendislik, mimarlık hizmetleri, yapı sektörüne ilişkin faaliyetler ve kişisel hizmetler de hızlı gelişme göstermektedir.

TRC2 Bölgesi'nin sahip olduğu kültürel miras ve çeşitli turizm potansiyellerine karşın bölgeyi ziyaret eden turist sayısının düşük olması, bu potansiyelin yeterince değerlendirilmediğini göstermektedir. Yerli ve yabancı ziyaretçi sayılarında TRC2 Bölgesi turizmde yeteri kadar pay alamamakta, bölgeyi ziyaret eden yabancı turist sayısı çok düşük değerlerde kalmaktadır. Bölgede yerli ve yabancı turistlerin ortalama kalış süreleri Türkiye ortalamasının oldukça altındadır. Bölgede konaklama tesisleri ve yatak sayıları yetersiz olmakla beraber bölgede artan yatırımlarla kapasitenin artması beklenmektedir. Bölgede tanıtım faaliyetlerinin yetersizliği, bölgeye yönelik oluşmuş olumsuz imaj, hizmet kalitesinin ve turizm bilincinin düşük olması, sektörün gelişimine olumsuz etki etmektedir.

"*Göç, İşsizlik, İstihdam ve Sosyal Uyum*", "*Kültür Turizm ve Tanıtım*" ve "*Ticaret, Dış Ticaret ve Lojistik*" çalıştaylarında, öncelikli sorun alanları belirlenmiş ve bu sorun alanları için aşağıdaki çözüm önerileri oluşturulmuştur. Tabloda yer alan çözüm önerileri "Kentsel Ekonomilerden Yararlanarak Bölgenin Hizmet Sunum Kapasitesini Geliştirmek" amacı ve ilgili stratejileri için temel teşkil etmiştir.

Öncelikli Sorun Alanları	Çözüm Önerileri
İstihdam kapasitesinin artırılamaması	Emek yoğun işkollarının bölgede geliştirilmesinin teşvik edilmesi
Uzmanlaşma ve kalite düzeyinin düşük olması	Hizmetler sektörünün geliştirilerek istihdam kapasitesinin artırılması
İşletmelerin pazar araştırması, dışa açılma konularındaki, eksiklikleri, ihracatın yetersiz olması	Firmaların fuarlara katılımının desteklenmesi ve teşvik edilmesi
	Kalite yönetim sistemlerinin uygulanması ve yüksek kaliteli ürün ve hizmet sunumunun sağlanması
	Danışmanlık hizmetlerinin artırılması
Turizmde tanıtım eksikliği ve imaj sorunu	Çok yönlü bir tanıtım kampanyasının yürütülmesi
Turizme yönelik altyapı eksiklikleri	Bütüncül turizm stratejisinin oluşturulması
Turizm sektöründeki nitelikli, personel eksikliği, hizmet kalitesinin düşük olması	Ulaşım altyapısının güçlendirilmesi, tur güzergâhlarının belirlenmesi
Kurumlar arası işbirliği ve koordinasyon eksikliği	Otel, butik otel ve yatak sayısının artırılması
	Tarihi değerlerin görünürlüklerinin artırılması, yol ağının iyileştirilmesi ve erişilebilirliklerinin artırılması
	Rehberlik eğitimlerinin geliştirilmesi, Turizm MYO'da İŞKUR'la birlikte sektörde çalışan personellere sertifikalı eğitim verilmesi
	Turizm platformu toplantılarının periyodik olarak düzenlenmesi

Strateji 1.1.1- Hizmetler Sektöründe Uzmanlaşma ve Kalitenin Artırılması, Diyarbakır'ın Bölgesel Hizmet Merkezi Rolünün Güçlendirilmesi

Günümüzde yükselen kentsel nüfuslarıyla başta Diyarbakır kenti olmak üzere bölge merkezlerinde, bölgesel ve kentsel hizmet talebinin artması ve bölge istihdamının ağırlıklı olarak hizmetler sektöründe yer alması, hizmetler sektörünün bölge ekonomisi içindeki önemini artırmaktadır. Bölgede üstünlüğü bulunan hizmetler sektöründeki nitelik artışı ve uzmanlaşma bölgenin rekabet edebilmesi için uygun altyapının oluşturulması için birincil öneme sahiptir. Hizmetler sektöründe yaratılan katma değerler ülke ortalamasının üzerinde bir hızla büyümesine karşın, hizmetlerde uzmanlaşma ve kalite düzeyi yeteri kadar artırılamamaktadır. Bölgede hizmetler sektörünün geliştirilmesi, sağlık, inşaat, bilgi ve iletişim teknolojileri, ulaştırma hizmetleri ve ticari faaliyetlerin Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi ile Ortadoğu ülkelerine hizmet edecek kapasiteye erişmesi için ihtisaslaşmanın ve yüksek hizmet kalitesinin sağlanması gerekmektedir.

Dokuzuncu Kalkınma Planı'nda ve OVP (2011-2013)'de; Rekabet Gücünün Artırılması gelişme ekseninde *kapsamında Sanayi ve Hizmetlerde Yüksek Katma Değerli Üretim Yapısına Geçişin Sağlanması politikası belirlenmiş; bu politika çerçevesinde Ekonominin İtici Gücü Olan Hizmetler Alanında Rekabet Ortamının Geliştirilmesi* ile hizmetler, ticaret ve ihracatta kalite ve verimlilik artırılması, yüksek katma değerli hizmet üretiminin destekleneceği belirtilmiştir. "Hizmetler Sektöründe Uzmanlaşma ve Kalitenin Artırılması, Diyarbakır'ın Bölgesel Hizmet Merkezi Rolünün Güçlendirilmesi" stratejisi ile bölge ekonomisinin gelişmesi için kentlerin mal ve hizmet üretim kapasitesi güçlendirilerek kentsel ekonomiler ve yığılmalardan yararlanılacak ve sanayi üretimi ile dış ticaret artırılarak bölgenin dışa açılması sağlanacaktır. Bu kapsamda üç alt strateji belirlenmiş ve bunlarla ilişkili bazı tedbirlerin gerçekleştirilmesi gerektiği görülmüştür:

Alt Strateji 1.1.1- Bölgede ulaştırma, iletişim teknolojileri-dijital medya, kültür-turizm, eğitim, sağlık, inşaat hizmetleri ve ticari faaliyetlerin mal ve hizmet sunumunda uzmanlaşma ve kalitenin artırılması

Tedbirler
T1- İşletmelerde uzmanlaşma düzeyinin artırılmasına yönelik belgelendirme ve kalite sistemlerinin desteklenmesi
T2- Hizmetler sektörünün gerektirdiği yönetici ve ara eleman yetiştirmeye yönelik mesleki eğitim ve yaygın eğitim olanaklarının artırılması
T3- Hizmet kalitesinin yükseltilmesine yönelik eğitim ve danışmanlık faaliyetlerinin gerçekleştirilmesi

Alt Strateji 1.1.2 – Diyarbakır'ın Bölgesel hizmet merkezi olma rolünün Yüksek Öğrenim ve Uzmanlaşmış Sağlık Hizmetleri alanlarındaki yatırımlarla desteklenmesi

Tedbirler
T1- Diyarbakır'da Üniversite ve Bölge İhtisas Hastanelerine ilişkin kamu yatırımlarının yapılması
T2- Eğitim ve sağlık sektörlerine ilişkin özel sektör yatırımlarının desteklenmesi

Alt Strateji 1.1.3- Bölgesel ulaştırma altyapısının geliştirilmesi

Türkiye'nin en büyük kapasitesine sahip kargo havalimanı olan GAP Havaalanı, ülkede en yoğun yolcu trafiğine sahip 10. havaalanı olan Diyarbakır Havaalanı, ulusal ve uluslararası ağa bağlantıyı sağlayan karayolu ve demiryolu sistemi, bölgenin ulaştırma altyapısını oluşturmaktadır. Ancak mevcut altyapı bölgesel hizmet talebini karşılamakta yetersiz kalmaktadır ve *bölgesel gelişmenin sağlanması* için ulaştırma altyapısı

kapasitesinin artırılması gerekmektedir.

Bu bölümdeki alt strateji ve tedbirler, "Bölge Mekân Organizasyonu, Yaşam ve Mekân Kalitesi" gelişme ekseninde "Bölgesel Ulaşım Altyapısını Geliştirmek ve Farklı Ulaşım Türleri Arasında Bütünleşmeyi Sağlamak" amacı altında ele alınmaktadır.

Strateji 1.1.2- Sınır Ötesi İşbirliğinin Geliştirilmesi ve Dış Ticaretin Artırılması

Sınır bölgesi olan TRC2 Bölgesi'nde ticaret sektöründeki istihdam ve yaratılan katma değer toplam istihdam ve katma değer içinde önemli yer tutmaktadır. Bölge ihracatının son yıllarda payını sürekli olarak artırması ve başta Suriye ve Irak gibi Ortadoğu ülkeleri ile artan ilişkiler göz önünde bulundurulduğunda dış ticaret, bölgenin dış pazarlara açılması, ülke ve bölge ekonomisinde katma değer yaratılması için vazgeçilmez bir unsur olarak görülmektedir. Ayrıca komşu ülkelerle işbirliğinin geliştirilmesi amacıyla yürütülen "Türkiye ile Suriye Bölgelerarası İşbirliği Programı", vize şartının kaldırılması ile artan turist gelişleri gibi gelişmeler sınır ötesi işbirlikleri ve dış ticaretin geliştirilmesi için fırsatlar oluşturmaktadır.

Dokuzuncu Kalkınma Planı'nda ve OVP (2011-2013)'de; Rekabet Gücünün Artırılması gelişme ekseninde; ekonominin rekabet gücünü artırmak ve dünya ihracatından daha fazla pay almak, sürdürülebilir yüksek ihracat artışını sağlamak amaçlanmıştır. Ticaret Hizmetlerinin Geliştirilmesi politikası kapsamında ticaret hizmetlerinde etkinliğin artırılması amacıyla, altyapının geliştirilmesi, ekonomide ağırlığı giderek artan hizmetler sektörü, yüksek katma değerli imalat sanayi ve tarım sektörünün ihracata dönük politikalarla destekleneceği öngörülmüştür.

Tedbirler
T1- Şanlıurfa ilinde Serbest Bölge kurulmasının etüt edilmesi
T2- Şanlıurfa ilinde sınır ticaretinin desteklenmesi
T3- Diyarbakır ve Şanlıurfa illerinde ulusal ve uluslararası katılımlı fuarların gerçekleştirilmesi ve fuarlara katılımın sağlanması
T4- İşletmelerde dış ticaret bilgi ve kapasitenin artırılmasına yönelik; eğitim danışmanlık ve bilinçlendirme faaliyetlerinin gerçekleştirilmesi

Strateji 1.1.3- Turizm Olanaklarının Geliştirilmesi, Çeşitlendirilmesi ve Tanıtılması ile Bölgenin Turizm Potansiyelinin En Üst Düzeyde Değerlendirilmesi

Bölgenin potansiyel gelişme alanlarından biri olan turizm sektörü, emek yoğun bir sektör olarak yüksek istihdam yaratmakta, kentlerin yaşam ve mekân kalitelerinin yükseltilmesine etki etmekte, bölgenin tanınırlığını artırmakta, ülke ve dünyayla bütünleşmesini sağlamaktadır. Sahip olduğu zengin kaynak ve değerlere rağmen turizmden çok düşük bir pay alan bölgede turizm olanaklarının geliştirilmesi, çeşitlendirilmesi ve tanıtılması ile potansiyelin en üst düzeyde değerlendirilmesi, bölgenin kalkınması açısından önem arz etmektedir.

Dokuzuncu Kalkınma Planı ve OVP (2011-2013)'de, hizmetler sektörünün etkinleştirilmesi önceliğinde, turizm sektöründe hizmet kalitesinin artırılması, pazarlama kanallarının çeşitlendirilmesi, yatırımların doğal, tarihi ve kültürel değerlere zarar vermeyecek yaklaşımla ele alınması hedeflenmiştir. Türkiye Turizm Stratejisi (2023), turizmin bölgesel eşitsizliklerin giderilmesi, yoksullukla mücadele ve istihdam olanaklarının geliştirilmesi konusunda güçlü bir uygulama aracı olarak kullanılmasını hedeflemektedir. Türkiye Turizm Stratejisi Eylem Planı (2007-2013);

doğal, kültürel, tarihi ve coğrafi değerleri koruma-kullanma dengesi içinde kullanmayı ve turizm alternatiflerini geliştirmeyi hedeflemekte, TRC2 Bölgesini, GAP Kültür ve Turizm Gelişim Bölgesi, Şanlıurfa'yı da İnanç Turizmi Koridoru kapsamında ele almaktadır. "Turizm Olanaklarının Geliştirilmesi, Çeşitlendirilmesi ve Tanıtılması ile Bölgenin Turizm Potansiyelinin En Üst Düzeyde Değerlendirilmesi" stratejisi ile öncelikle bölgesel turizm stratejisinin oluşturulmasına öncelik verilecektir. Bölgesel Turizm Stratejisi ve GAP Bölgesi Turizm Master Planı'nın hedefleriyle uyumlu, Diyarbakır-Şanlıurfa Alt Bölgesinin turizm potansiyelinin en üst seviyede kullanılabilmesine yönelik politikalar belirlenecektir. Turizmin geliştirilmesi hedefine yönelik olarak; Bölgedeki doğal, tarihi ve kültürel değerlerin turizme kazandırılmasına öncelik verilecek, turizm altyapısının geliştirilmesi desteklenerek turizm hizmetlerinde kapasite ve kalitenin yükseltilmesi sağlanacaktır. Bu kapsamda dört alt strateji belirlenmiş bunların altında aşağıdaki tedbirlerin gerçekleştirilmesi öngörülmüştür:

Alt Strateji 1.1.3.1- Bütüncül turizm stratejisinin oluşturulması

Tedbirler
T1- Bütüncül Alt-Bölge Turizm Stratejisi belgesinin hazırlanması
T2- Turizm Stratejisi hedefleri doğrultusunda bölgede alternatif turizm türlerinin geliştirilmesi ve yaygınlaştırılması
T3- Turizm stratejisi doğrultusunda bölge illerinin markalaşmanın sağlanmasına yönelik araştırmaların yapılması ve uygulamaya alınması
T4- Turizm platformunun etkinliğinin artırılması ile kamu, üniversite ve özel sektör işbirliğinin geliştirilmesi

Alt Strateji 1.1.3.2- Doğal, tarihi ve kültürel değerlerin turizme kazandırılması

Tedbirler
T1- Doğal, tarihi ve kültürel nitelikli alan ve yapıların iyileştirilmesi, görünürlük ve erişilebilirliğinin artırılması, turizme uygun işlevler kazandırılması
T2- Ören yerleri ve arkeolojik alanlarda açık hava müzelerinin oluşturulması ve turizme kazandırılması
T3- Sokak sağlıklılaştırma projeleri ile kentsel estetiğin iyileştirilmesi ve tarihi yapıların görünürlüğünün artırılması
T4- Turizm potansiyeli taşıyan Harran, Halfeti, Ergani, Eğil, Birecik ilçelerinde Yönetim Planlarının oluşturulması

Alt Strateji 1.1.3.3- Turizm hizmetlerinde kalitenin ve kapasitenin artırılması

Tedbirler
T1- Özel sektör yatırımlarının desteklenerek konaklama tesislerinin artırılması ve çeşitlendirilmesi
T2- Bölgede çok işlevli eğitim-bilgilendirme ve tanıtım faaliyetlerinin yapıldığı tematik müzelerin kurulması
T3- Turizm sektörü çalışanlarına yönelik eğitim ve bilgilendirme faaliyetlerinin düzenlenmesi
T4- Profesyonel rehberlik eğitimi programlarının geliştirilmesi

Alt Strateji 1.1.3.4- Turizm olanaklarının tanıtılması

Tedbirler
T1- Festivaller, sergiler ve fuarlar gibi yerel ve ulusal organizasyonların desteklenmesi
T2- Bölge illerinde turizm bilgilendirme ve tanıtım merkezlerinin kurulması ve mevcutların etkinliğinin artırılması
T3- Bölgenin turizm olanaklarının WEB sitesi, kitap, harita, broşür vb tanıtım materyallerinin kullanılmasıyla tanıtılması

AMAÇ 1.2- İstihdamı ve Üretimde Katma Değeri Artırmak

Mevcut Durum

Verimli ve geniş tarım topraklarına sahip olan TRC2 Bölgesi, birçok tarla bitkisinin yetiştirildiği ve üretiminde ülke genelinde ilk sıralarda yer aldığı bir bölge konumundadır. Bölge ekim yapılan alan olarak Düzey 2 Bölgeleri arasında ilk sırada olmasına karşın, birim alandan elde edilen verimin düşük olmasından dolayı bitkisel üretim değeri sıralamasında 10'uncu sıraya düşmektedir. GAP yatırımlarıyla sulu tarım imkânları gelişmiş; ürün çeşitliliğinde artış meydana gelmiş ve aynı vejetasyon döneminde birden fazla ürün alınması mümkün olmuştur. Bölge topraklarının organik tarıma uygun olmasına rağmen tarım alanlarının küçük bir kısmında organik üretim yapılmaktadır. GAP içerisinde yer alan TRC2 Bölgesi'ndeki Şanlıurfa ve Diyarbakır illeri sulamadan en çok faydalanan iller içerisinde ilk sıradadır.

Tarımsal işletmelerde genel olarak hayvancılık ve bitkisel üretim bir arada yapılmakta olup, işletmelerin küçük ölçekli ve çok parçalı yapıda olması verimliliğin düşük seviyelerde kalmasına yol açmaktadır. Bölgede küçükbaş hayvan yetiştiriciliği yaygın olup bölge, ülkedeki toplam küçükbaş hayvan miktarının % 11'ini barındırmaktadır. Ancak bölge hayvansal üretim miktarında son sıralarda bulunmaktadır. Son yıllarda baraj göllerinin yakın çevresindeki köylerde su ürünlerini yetiştirmeye yönelik faaliyetler artmaktadır.

Bölgede istihdamın sektörel dağılımına ve ana sektörlerin GSKD içindeki paylarına bakıldığında en düşük payın sanayi sektöründe olduğu görülmektedir. Sanayi istihdamının Türkiye içindeki payı % 25,3 iken bölgedeki payı % 15,7'de kalmaktadır. Bölgedeki sanayi sektörünün GSKD'ye yaptığı katkı % 18 oranındadır. DPT tarafından yapılan "İllerin ve Bölgelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması"na göre; bölge, imalat sanayi gelişmişlik sıralamasında Düzey 2 Bölgeleri arasında 22'nci sırada bulunmaktadır. Türkiye'de sanayide kullanılan elektriğin toplam tüketim içindeki oranı % 46 iken bölgede bu oran % 18'dir. İstihdamın yoğunlaşma endeksi analizinde de sanayi sektörü 0,62'lik bir endeks değerine sahiptir.

Bölge sanayisi gelişmemiş olmakla birlikte bazı imalat sanayi alt sektörleri öne çıkmakta ve yoğunlaşma göstermektedir. DPT tarafından yapılan "İllerde Öne Çıkan Sanayi Sektörleri" araştırmasına göre; Diyarbakır ilinde, "gıda ürünleri ve içecek imalatı", "tekstil ürünleri imalatı", "madencilik ve taş ocaklığı" ile "metalik olmayan diğer mineral ürünlerin imalatı" sektörleri öne çıkmaktadır. Şanlıurfa ilinde ise "gıda

ürünleri ve içecek imalatı", "tekstil ürünleri imalatı", "makine ve teçhizatı hariç; fabrikasyon metal ürünleri imalatı" sektörleri öne çıkmaktadır. Sanayi ve Ticaret Bakanlığının 2007'de yayımladığı "Bölgesel Rekabet Edebilirlik Operasyonel Programı" kapsamında kaynakların etkin kullanımı için coğrafi ve sektörel odaklanma hedeflenmiş ve müdahale stratejileri belirlenmiştir. Bu doğrultuda TRC2 Bölgesindeki iller için yukarıda bahsedilen imalat sanayi alt sektörlerinin desteklenerek rekabet güçlerinin artırılması programa dâhil edilmiştir.

Bölge illerinin imalat sanayindeki işletme sayısı ve istihdam miktarları bazında yapılan "Yoğunlaşma Katsayısı" (LQ) analizi sonuçlarına göre de aynı sektörler "1" in üzerindeki endeks değerleriyle bölgede yoğunlaşma göstermektedir. Bölgede en fazla işletme sayısı ve en fazla istihdamı sağlayan sektörler "tekstil, örme, konfeksiyon ve deri sanayi", "taş ve toprağa dayalı sanayi", "gıda, içki ve tütün sanayi" alt sektörleridir.

Bölgedeki KOBİ sayısı ve bu KOBİ'lerin oluşturduğu istihdam oldukça düşüktür. TRC2 Bölgesi'ndeki işletmelerin Türkiye'deki toplam işletme sayısı içindeki payı % 2,2, bu işletmelerdeki istihdamın Türkiye'deki işletmelerin toplam istihdamı içindeki payı ise sadece % 1,5'tir. Bölgedeki KOBİ'ler genel olarak kapasite kullanım oranı düşük, beşeri ve teknolojik altyapısı yetersiz, kurumsallaşmamış, mikro ve küçük ölçekli işletmeler şeklindedir. Yönetim becerilerindeki eksiklikler, planlama, pazarlama ve finansman alanında yaşanan sorunlar işletmelerin düşük kapasitede çalışmalarının temel nedenleri durumundadır.

Başa Suriye ve Irak olmak üzere tüm Ortadoğu ülkeleri ile ticari ilişkilerin artmasına rağmen; bölgedeki KOBİ'ler, pazarlama kapasitelerinin düşük olması nedeniyle bu fırsatı değerlendirememektedir. İhracat sıralamasında Düzey 2 bölgeleri arasında 21'inci sırada bulunan bölgenin, Türkiye'deki toplam ihracat içindeki payı sadece binde 2,4'tür. KOBİ'lerin uluslararası ticaret bilincinin oluşturulması ve geliştirilmesi ile öncelikle bölgenin dışına açılmaları, sonrasında da uluslararası pazarlara yönelmeleri gerekmektedir.

"Tarım" ve "Sanayi, OSB ve Enerji" çalıştaylarında, öncelikli sorun alanları belirlenmiş ve bu sorun alanları için aşağıdaki çözüm önerileri oluşturulmuştur. Tabloda yer alan çözüm önerileri "İstihdamı ve Üretimde Katma Değeri Artırmak" amacı ve ilgili stratejileri için temel teşkil etmiştir.

Öncelikli Sorun Alanları	Çözüm Önerileri
Tarımsal alt yapı ve tarıma dayalı sanayinin geliştirilememesi	Sulama yatırımlarının hızlandırılması ve ürün çeşitliliğinin artırılması
Pazarlama, rekabetçilik ve gelir kaynaklarının çeşitlendirilmesi sorunları	Tarıma Dayalı İhtisas Organize Sanayi Bölgelerinin oluşturulması
Tarımsal eğitim ve Modern tarım yöntemleri konusunda çiftçinin bilinçsiz olması	Katma değeri yüksek ürünlerin artırılması ve markalaşmasının sağlanması
Örgütlenme sorunları	Modern tarım uygulamalarında demonstrasyonların yapılması
	Ürün bazlı örgütlenme sistemlerinin oluşturulması ve yaygınlaştırılması
	İyi tarım uygulamalarının yaygınlaştırılması
Sanayi altyapısının yetersiz olması,	Organize sanayi bölgelerinde altyapı çalışmalarının tamamlanması
Birikmiş sermayenin sanayi yatırımına dönüştürülememesi ve girişimciliğin gelişmemiş olması	Sanayi Envanteri çalışmasının yapılması
Sanayi istihdamının toplam istihdam içindeki payının düşük olması	Bölgede nitelikli işgücünün geliştirilmesi için önlemlerin alınması
Bölgede motor gücü etkisi yaratacak, ölçek ekonomisi için temel olacak entegre tesislerin olmaması	Pazar araştırması ve fizibilite çalışmaları yapılarak girişimcilerin ve yeni yatırımların yönlendirilmesi
Bölgede kaynakların üretime dönüştürülmesi konusunda yatırım eksikliğinin olması	Büyük ve orta ölçekli sanayi kuruluşlarının oluşabilmesi için teşviklerin artırılması, küçük işletmelerin güçlendirilmesi
Potansiyeli olan sektörlerin yeterince gelişmemiş olması	Üretilen ürünlerin bölge içinde işlenerek katma değer yaratılması
	Bölgede istihdam ve katma değer yaratan sektörlerin teşvik edilmesi
	Üretimde kalitenin artırılması ve yerel ürünlerin markalaşması
	Girişimcilerin bölgenin potansiyeline uygun yatırım alanlarına yönlendirilmesi
	Aynı sektördeki işletmelerin kümelenmesi
İşletmelerin mali ve kurumsal kapasitelerinin düşük olması, ortaklık kültürünün yerleşmemiş olması	İşletmelerin banka kredilerine ve teşviklere kolay bir şekilde ulaşmasının sağlanması ve işletmelerin yönlendirilmesi
İşletmelerin pazar araştırması, dışa açılma konularındaki eksiklikleri	Kurumsallaşma konusunda eğitim ve maddi desteklerin verilmesi
	Markalaşmanın teşvik edilmesi
	İşletmelerde teknoloji kullanımının ve e-ticaretin yaygınlaştırılması
	Firmalarda kalite yönetim sistemi kurulması ve kalite bilincinin oluşturulmasının teşvik edilmesi

Strateji 1.2.1- Tarımsal Üretimde Verimin Artırılması, Katma Değeri Yüksek Ürünlerin Özendirilmesi ve Tarım Sektörünün Rekabetçi Bir Yapıya Kavuşturulması

Toprak ve su kaynakları temelinde gelişen Güneydoğu Anadolu Projesi'nin en büyük uygulama alanlarını barındıran TRC2 Bölgesi'nde, tarım sektöründe geliştirilecek stratejilerin ekonomik kalkınmaya ivme kazandırması beklenmektedir. Önemli miktarda kırsal nüfus barındıran, yüksek işsizlik oranına rağmen tarım dışı alanlarda istihdam yaratılmayan bölgede tarım sektörü için geliştirilecek stratejiler önem kazanmaktadır.

Dokuzuncu Kalkınma Planı'nda ve OVP (2011-2013)'de; Rekabet Gücünün Artırılması ekseninde *Tarımsal Yapının Etkinleştirilmesi* politika olarak belirlenmiştir. Ulusal Kırsal Kalkınma Stratejisi'nde belirlenen Ekonominin Geliştirilmesi ve İş İmkanlarının Artırılması stratejik amacı

altında *Tarım ve Gıda Sektörlerinin Rekabetçi Bir Yapıya Kavuşturulması* öncelik olarak yer almaktadır. "Tarımsal Üretimde Verimin Artırılması, Katma Değeri Yüksek Ürünlerin Özendirilmesi ve Tarım Sektörünün Rekabetçi Bir Yapıya Kavuşturulması" stratejisi ile sulama projeleri ve toplulaştırma çalışmalarının tamamlanmasına öncelik verilerek tarımsal altyapının geliştirilmesi ve üretimin artırılması sağlanacak, modern tarım yöntemleriyle tarımda verimlilik ve yüksek katma değer yaratılmasıyla tarım sektörü rekabetçi bir yapıya kavuşacaktır. Bu kapsamda alt stratejiler altında, bazı tedbirlerin gerçekleştirilmesi gerektiği öngörülmüştür:

Alt Strateji 1.2.1.1- Tarımsal altyapı yatırımlarının hızlandırılması

Tedbirler
T1- Sulama projelerin hızlandırılması
T2- Toplulaştırma ve TİGH projelerinin hızlandırılması

Alt Strateji 1.2.1.2- Modern tarım yöntemleri kullanılarak üretim kapasitesinin artırılması ve tarım potansiyelinin en üst düzeyde kullanılması

Tedbirler
T1- Modern yöntemlerle tarımsal sulamanın yaygınlaştırılması ve bilinçli sulama yapılması için çiftçi eğitimlerinin yapılması
T2- Tarımsal AR-GE faaliyetlerinin artırılması
T3- Tarımda verim artışı odaklı tarımsal teknolojilerin kullanımının yaygınlaştırılması
T4- İyi tarım uygulamalarının yaygınlaştırılması

Alt Strateji 1.2.1.3- Tarımsal üretimde katma değeri yüksek ürünlerin teşvik edilmesi ve ürün çeşitliliğinin artırılması

Tedbirler
T1- Organik tarım ve örtü altı sebze yetiştiriciliğinin yaygınlaştırılması
T2- Endüstri bitkileri ve tıbbi-aromatik bitkilerin üretiminin yaygınlaştırılması
T3- Besi ve süt sığırcılığının teşvik edilmesi
T4- Sertifikalı tohum, fide ve fidan kullanımı ile sertifikalı kültür ırkı damızlık hayvan kullanımının desteklenmesi ve yaygınlaştırılması
T5- Tarım arazileri ve sulama olanaklarının kısıtlı olduğu bölgeler başta olmak üzere; su ürünleri üretimi, bağcılık, meyvecilik, ipek böcekçiliği ve arıcılık faaliyetlerinin yaygınlaştırılması ve üretimin artırılması

Alt Strateji 1.2.1.4- Gıda güvenliğinin sağlanması

Tedbirler
T1- Ürünlerin kalite standartlarına uygun üretilmesi ve sertifikalandırılması
T2- Gıda güvenliği konusunda üreticilerin bilinçlendirilmesi

Alt Strateji 1.2.1.5- Tarımsal işletmelerde örgütlenme düzeyinin yükseltilmesi ve ihtisaslaşmanın teşvik edilmesi

Tedbirler
T1- Çiftçi eğitim programlarının düzenlenmesi ve bilinç düzeylerinin artırılması
T2- Üretici birliklerinin kurulmalarının teşvik edilmesi ve kurumsallaşmalarının desteklenmesi
T3- Sözleşmeli tarım modeli uygulamasının teşvik edilmesi, tedarik zincirlerinin kurulmasının sağlanması
T4- Tarım ve gıda alanlarında kümelenme olanaklarının araştırılması ve teşvik edilmesi

Strateji 1.2.2- Sanayide Üretim Kapasitesinin ve Katma Değerin Artırılması

Sanayi sektörü, diğer sektörleri de beraberinde harekete geçiren, yüksek miktarda katma değer üretebilen bir sektördür. Bu sektörün geliştirilmesinin, hem istihdam yaratarak bölgenin en önemli sorunu olan işsizliğin azaltılmasında hem de bölgede üretilen katma değer artırılmasında önemli rolü olacaktır. Bölge sanayisinin geliştirilmesi ve rekabet gücünün artırılması için bölge ölçeğinde yığılma ve yoğunlaşma gösteren sanayilerin geliştirilmesi önem arz etmektedir. İşletmelerin bölge veya kent ölçeğinde yığılmalar göstermesi, ölçek ekonomisiyle pozitif dışsallıklardan fayda sağlanmasını artırmakta; ortak altyapı, ortak hammadde ve pazar ağlarının kullanılması ile üretim maliyetlerinin azaltılması, teknolojik yeniliklere daha hızlı uyum sağlanması gibi olanaklar yaratmakta ve işletmelerde verim, karlılık ve rekabet gücünü artırmaktadır.

Dokuzuncu Kalkınma Planı'nda ve OVP (2011-2013)'de Rekabet

Gücünün Artırılması ekseninde *Sanayi ve Hizmetlerde Yüksek Katma Değerli Üretim Yapısına Geçişin Sağlanması* politikası ile imalat sanayinin dışa dönük bir yapı içinde ekonomik büyümeyi sürükleyen temel sektör olması, yüksek katma değerli mal üretiminin artırılması, kümelenmenin desteklenmesi, sanayi ihracatının artırılması hedefleri belirlenmiştir. Ayrıca *İmalat Sanayiinde Sektörel Gelişme Stratejileri ve Öncelik Alanlarının Belirlenmesi* öncelik olarak yer almıştır "Sanayide Üretim Kapasitesinin ve Katma Değerin Artırılması" stratejisi ile sanayide yığılma ve dışsallıklardan faydalanmak için Diyarbakır ve Şanlıurfa illeri için bazı sektörler öncelikli olarak geliştirilecek, ayrıca bölge potansiyelleri ve fırsatları üretimde avantaja dönüştürülerek bölgede ve bölge dışında pazar potansiyeli bulunan yeni imalat sanayi kolları geliştirilecektir. Bu kapsamda bazı alt stratejiler ve tedbirler öngörülmüştür:

Alt Strateji 1.2.2.1- Bölgede yığılaşan/yoğunlaşan sanayi alt sektörlerinin geliştirilmesi

Öncelikli olarak geliştirilecek sektörler:

- Gıda ürünleri ve içecek imalatı
- Tekstil ve giyim eşyası imalatı
- Madencilik ve taş ocaklığı
- Taş ve toprağa dayalı sanayi
- Makine ve teçhizat hariç: Fabrikasyon metal ürünleri imalatı

Tedbirler
T1- Alt sektörlerin üretim ve istihdam kapasitelerini artırmaya yönelik desteklerin sunulması
T2- Hammaddenin bölgede işlenmesini sağlayacak desteklerin sunularak katma değer artırılması
T3- Markalaşmanın teşvik edilerek tanınırlığın artırılması
T4- Ar-Ge ve yenilikçilik faaliyetlerinin desteklenmesi
T5- Büyük ölçekte entegre işletmeler kurmak için ortaklıkların/birleşmelerin desteklenmesi
T6- Kümelenme potansiyeli olan alt sektörlerin belirlenmesi için araştırmaların yapılması ve kümelenmenin teşvik edilmesi

Alt Strateji 1.2.2.2- Bölge potansiyelleri ve tüketim talepleri doğrultusunda imalat sanayinin geliştirilmesi

Tedbirler
T1- Bölgenin sanayi yapısının tespitine ilişkin envanter çalışmasının yapılması
T2- İmalat sanayinde üretim ve istihdam kapasitesini artırmaya yönelik desteklerin sunulması
T3- Bölgedeki gelişmeler ve devam eden yatırımlar doğrultusunda talep artışı beklentisinin olduğu ürünlerin Bölgede üretilmesinin desteklenmesi Bu kapsamda öncelikli olarak desteklenecek yeni alt sektörler: ➤ Tarım makineleri ve sulama ekipmanları ➤ Yapı malzemeleri ve kimyasalları ➤ Yenilenebilir enerji sistemleri (özellikle güneş enerjisi ve biyogaz) ve yan sanayi ürünlerinin imalatı
T4- Bölgenin konumsal avantajını kullanarak, özellikle komşu ülkelerin ihtiyaçlarını karşılamaya dönük, ihracat odaklı imalat sanayi yatırım alanlarının tespit edilmesi ve bu yatırımların desteklenmesi

Strateji 1.2.3- KOBİ'lerin Geliştirilmesi ve Kurumsallaşma Kapasitelerinin Artırılması

Değişen pazar şartlarına hızlı adapte olarak ekonomiyi dinamik kılan KOBİ'lerin, ekonominin rekabet gücü ve verimlilik düzeyi yüksek, istikrarlı bir yapıya kavuşturulmasında ve istihdamın artırılmasındaki rolü çok büyüktür. KOBİ'lerin, bu rollerini etkin bir şekilde yerine getirmeleri için desteklenerek kurumsal kapasitelerinin artırılması gerekmektedir.

KOBİ Stratejisi ve Eylem Planı (2007-2009)'nda kurumsallaşmanın yaygınlaştırılması, alt yapılarının geliştirilmesi, kurumsal yönetim ilkeleri doğrultusunda işletmelerin dışa dönük, dinamik ve rekabetçi

bir yapıya kavuşturulması amaç olarak ifade edilmiştir. "KOBİ'lerin Geliştirilmesi ve Kurumsallaşma Kapasitelerinin Artırılması" stratejisi ile Bölgedeki KOBİ'lerin yönetim becerilerinin geliştirilmesini, üretim ve kalite süreçlerinin iyileştirilmesini sağlayacak danışmanlık ve destek hizmetleri sunulacak, KOBİ'lerin dışa açılmaları ve birlikte iş yapabilme kültürü oluşturmaları teşvik edilerek rekabet edebilir, güçlü bir yapıya kavuşturulması sağlanacaktır. KOBİ'lerin büyümesi ile üretim kapasitesi artacak ve daha geniş pazarlara hitap edilebilecektir. Bu kapsamda bazı tedbirlerin gerçekleştirilmesi gerektiği öngörülmüştür:

Tedbirler
T1- İşletmelerin fiziki beşeri kapasitelerinin artırılması
T2- İşletmelerin üretim ve kalite süreçlerini iyileştirmeye yönelik desteklerin sunulması, standardizasyon, kalite ve belgelendirme faaliyetlerinin teşvik edilerek hizmet ve ürün kalitesinin artırılması
T3- İşletmelerin pazarlama, dışa açılma ve ihracat kapasitelerinin geliştirilerek ihracattaki paylarının artırılması
T4- Şirketler arasında işbirliği ağlarının kurulması, şirket ortaklıklarının ve birleşmelerin teşvik edilerek ortaklık kültürünün geliştirilmesi
T5- İşletmelerde teknoloji altyapısının geliştirilmesi ile teknoloji kullanımının ve teknoloji transferinin artırılması
T6- İşletmelerin yönetim becerilerini geliştirmek üzere eğitim ve danışmanlık hizmetlerinin sağlanması

Amaç 1.3- Girişimcilik Kültürünü Geliştirerek Bölgede Yeni İş Olanakları Oluşturmak

Mevcut Durum

Bölgede son yıllarda girişimcilikte önemli ilerlemeler kaydedilmesine rağmen bölge potansiyelleri göz önüne alındığında bölgedeki girişimcilik istenen düzeyin oldukça gerisindedir. Ekonomik faaliyetlerin istatistikî sınıflamasına göre 2009 yılında TRC2 Bölgesi'nde açılan şirket ve kooperatiflerin sayısı 1.123, kapananların sayısı ise 78'dir. 2006-2009 yılları arasında kurulan şirket ve kooperatif sayısına bakıldığında, ülke genelinde yıllar itibarıyla azalma eğiliminde iken, TRC2 Bölgesi'nde artma eğilimindedir. Bölgede bu dönemde kurulan şirket ve kooperatif sayısında yaklaşık % 36'lık artış gerçekleşmesine rağmen Türkiye içindeki payı oldukça düşük olup 2009 yılı için bu pay sadece % 2,5'tir. İş kayıtlarına göre girişim sayılarının ülke toplamı içindeki payı da yine oldukça düşük olup sadece % 2,58'dir.

Bölgede finansal derinliğin az olması, bu alanlarda tecrübe birikiminin yetersiz olması gibi nedenler girişimcilerin finansmana

erişimini zorlaştırmaktadır. Bunun neticesinde, girişimciler finansal araçlardan yararlanamayıp kendi öz sermayeleri ile yatırım ve işletme sermayelerinin tamamını karşılamaya çalışmakta ve sonuçta; rekabet gücü düşük ve çok kırılan bir durumda, günümüz değişken piyasa koşulları ile karşı karşıya kalmaktadırlar.

Öte yandan bölgede üretim kültürü zayıf olup özellikle tarım ve inşaat sektörlerinde elde edilen gelir banka faizlerine ya da arsa ve konut yatırımlarına aktarılmakta, üretime dönüştürülememektedir. Ayrıca ortaklık ve işbirliği kültürünün gelişmemiş olması nedeniyle, bireysel küçük sermayelerden ölçek ekonomisi oluşturacak büyük sermayelere geçilememektedir.

Girişimcilik için çok önemli bir araç olan ve işletmelerin en kırılan olduğu ilk yıllarında onlara eğitim, danışmanlık, ortak büro hizmetleri

gibi çeşitli destekler veren "işletme kuluçkaları" veya "KOBİ fidanlığı" olarak ta anılan İş Geliştirme Merkezi (İŞGEM) bölgede sadece Diyarbakır ilinde mevcuttur. Burada da çeşitli altyapı ve profesyonel yönetim kadrosu eksikliği nedeniyle girişimcilere yeterli hizmet verilememektedir.

"Göç, İşsizlik, İstihdam ve Sosyal Uyum", "Sanayi, OSB ve Enerji" ve "Ticaret, Dış Ticaret ve Lojistik" çalıştaylarında, öncelikli sorun alanları belirlenmiş ve bu sorun alanları için aşağıdaki çözüm önerileri oluşturulmuştur. Tabloda yer alan çözüm önerileri "Girişimcilik Kültürünü Geliştirerek Bölgede Yeni İş Olanakları Oluşturmak" amacı ve ilgili stratejileri için temel teşkil etmiştir.

Sorun Alanları	Çözüm Önerileri
Girişimciliğin gelişmemiş olması, birikmiş sermayenin sanayi yatırıma dönüştürülememesi,	Girişimcilik eğitimleri verilmesi, eğitimi tamamlayanlara danışmanlık desteği verilmesi ve teşvikler uygulanması,
Girişimcilerin mali kaynaklara erişim konusundaki eksiklikleri,	Başlangıç sermayesi desteklerinin sunulması,
Bölgede kaynakların üretime dönüştürülmesi konusunda yatırım eksikliğinin olması,	Girişimcilerin bölgenin potansiyeline uygun yatırım alanlarına yönlendirilmesi,
Bölgenin/ ilin/ kentin koşullarına ve potansiyeline uygun yatırımları gerçekleştirecek araçların, girişimlerin yeterince yaratılamaması,	Üretilen ürünlerin bölge içinde işlenerek katma değer yaratılması,
Girişimcilik ruhunun olmaması.	Girişimcilerin banka kredilerine ve teşviklere kolay bir şekilde ulaşmasının sağlanması ve işletmelerin yönlendirilmesi,
	Girişimcilik ve üretim konusunda sempozyum ve paneller düzenlenmesi,
	Bölgenin potansiyeline uygun yatırım alanlarında fizibilite çalışmasının yapılması ve bunların muhtemel girişimcilere ulaştırılması, bu alanlara girişimcilerin yönlendirilmesi,
	Ortaklı girişimlerin desteklenmesi,
	Girişimciliğin desteklenmesi için yurtiçi ve yurtdışı olumlu örneklerin araştırılması, bunun konferans, panel ve gezilerle desteklenmesi.

Strateji 1.3.1- Bölge Dinamiklerini Harekete Geçirmek İçin Girişimcilik Araçlarının Güçlendirilmesi ve Girişimcilik Konusunda Farkındalığın Artırılması

Girişimcilik, ekonomik büyümenin sağlanması ve yeni iş-istihdam imkânlarının oluşturulmasında önemli bir etkidir. Bölgede girişimciliğin desteklenerek yeni iş ortamları ve istihdam olanaklarının yaratılması ve böylece bölgedeki üretim ve katma değer artırılması gerekmektedir. Bölgedeki girişimlerin nitelikli bir yapıya kavuşturulması, sağlıklı bir şekilde olgunlaşıp büyümelerinin sağlanması için girişimcilik araçlarının geliştirilmesi ve etkinliklerinin artırılması, bölgesel ekonomik gelişmenin devamlılığı açısından da önem taşımaktadır.

KOBİ Stratejisi ve Eylem Planı'nda (2007-2009); KOBİ'lerin verimliliğinin, katma değer içindeki payının ve uluslararası rekabet

gücünün artırılması hedeflerine, nitelikli girişimcilerin sayısının artmasıyla ulaşılabileceği vurgulanmaktadır. Ayrıca imalat sanayinde piyasalara yeni üreticilerin girişinin artırılması için özellikle yenilikçi ve yaratıcı girişimcilerin desteklenmesinin önemine değinilmiştir. "Girişimciliğin Teşvik Edilmesi ve Yeni İş Olanaklarının Oluşturulması" stratejisi doğrultusunda girişimcilik kültürünün yerleşmesi ve geliştirilmesi, eğitim ve danışmanlık programları ile girişimcilerin niteliklerinin artırılması, girişim fikirlerinin bilinçli ve sistematik bir zeminde olgunlaşması ve altyapısı güçlü bir şekilde hayata geçirilmesi yönünde çalışmalar yapılacaktır. Bu kapsamda aşağıdaki tedbirlerin öncelikli olarak gerçekleştirilmesi gerektiği öngörülmüştür:

Tedbirler
T1- Girişimci adaylarına yönelik iş kurma eğitim ve danışmanlık programlarının geliştirilmesi
T2- Diyarbakır İŞGEM'in kapasitesinin ve etkinliğinin artırılması
T3- Şanlıurfa'da İŞGEM'in kurulması
T4- Girişimcilik konusunda farkındalığın artırılması çalışmalarının desteklenmesi, iyi girişim örneklerinin işlendiği konferans ve panellerin düzenlenmesi
T5- Bölgenin potansiyeline uygun yatırım alanlarında fizibilite çalışmasının yapılması ve girişimcilerin bu alanlara yönlendirilmesi

Strateji 1.3.2- Girişimciler İçin Finansal Araçların Geliştirilmesi ve Erişilebilirliğinin Artırılması

Girişimciler, girişim fikirlerini hayata geçirmek, yeni iş kolları oluşturmak için kendi öz sermayelerinin yanında diğer ek finans kaynaklarına ihtiyaç duymaktadır. Girişimcilerin finansal araçlara erişiminin kolaylaştırılması, girişimin teşvik edilmesinde, girişim kültürünün oluşturulmasında ve ekonomik gelişmenin sürdürülmesinde çok önemlidir.

KOBİ Stratejisi ve Eylem Planı (2007-2009)'nda Girişimciliğin Geliştirilmesi stratejisi ile girişim sermayesi sisteminin fon kaynaklarının artırılması ve yaygınlaştırılması, kırsal kesimde ve az gelişmiş bölgelerde girişimciliğin teşvik edilmesi, bu kapsamda finansman

modelleri geliştirilerek bunların hukuki altyapısının oluşturulması ve yaygınlaştırılması amaçlandığı ifade edilmiştir. "Girişimciler İçin Finansal Araçların Geliştirilmesi ve Erişilebilirliğinin Artırılması" stratejisi ile girişimcilere yönelik finansal araçlar geliştirilip bölgede uygulanmaları sağlanacak, girişimcilerin mevcut finansal araçlardan yararlanma kapasitelerinin artırılmasına yönelik hizmetler sunulacak, bölgedeki üretim kültürü geliştirilerek mevcut sermayenin üretime aktarılması sağlanacaktır. Bu strateji kapsamında üç alt strateji belirlenmiş ve bazı tedbirler öngörülmüştür:

Alt Strateji 1.3.2.1- Sermaye tedarik fonlarının geliştirilerek yeni girişimcilerin desteklenmesi

Tedbirler
T1- Kredi garanti fonları, mikro kredi, girişim sermayesi gibi finansal araçların bölgede uygulamalarına yönelik çalışmaların yapılması/uygulanması

Alt Strateji 1.3.2.2- Girişimcilerin mevcut finansman araçlarından ve mali desteklerden yararlanma kapasitelerinin artırılması

Tedbirler
T1- Girişimcilerin finansal araçlara erişimlerinin kolaylaştırılması, bu konuda bilgilendirme, eğitim ve destek hizmetlerinin sunulması

Alt Strateji 1.3.2.3- Bölgedeki mevcut sermayenin yatırıma dönüştürülmesinin teşvik edilmesi

Tedbirler
T1-Ortaklık kültürünün geliştirilmesi ile bölgede mevcut küçük sermayenin üretime aktarılmasının kolaylaştırılması
T2-Üretim kültürünün geliştirilmesi için kampanyalar düzenlenerek; özellikle gayrimenkul yatırımlarına yönelen eğilimin üretime yönlendirilmesinin sağlanması

Amaç 1.4- İş ve Yatırım Ortamını İyileştirmek

Mevcut Durum

Bölgenin yatırım çekme konusunda karşılaştığı en büyük engel, ülke genelinde oluşmuş negatif imaj sorunudur. Bu sorunun temel nedeni; özellikle ulusal basında bölgenin yanlış tanıtılması ve kamuoyunda bölge için var olmayan bir güvenlik sorunu algısının oluşturulmasıdır. Bölgenin köklü kültürü ve zengin etnik yapısı, doğal kaynakları ve sosyo-ekonomik potansiyellerine rağmen, yatırım olanakları etkili bir şekilde tanıtılmamakta ve bunun neticesinde bölgeye gelen yatırımlar çok düşük seviyelerde kalmaktadır.

Bölgedeki iş ortamına ilişkin olarak sanayi işletmelerinin mekânsal dağılımına bakıldığında, işletmelerin % 25,8'inin OSB'lerde, % 11,7'sinin KSS'lerde, geriye kalan % 62,5'inin ise bu organize çalışma alanlarının dışında faaliyet gösterdiği görülmektedir. Bölgede tüzel kişilik kazanmış 4'ü Şanlıurfa'da, 2'si Diyarbakır'da olmak üzere 6 adet OSB bulunmaktadır. Fakat bu OSB'lerin bir kısmı inşa halinde olup henüz faaliyete geçmemiş, bir kısmı da faaliyette olmasına rağmen altyapı eksiklikleri nedeniyle kapasitelerinin altında hizmet sunmaktadır.

Bölgede inşaatı devam eden Tarıma Dayalı Besi Organize Sanayi Bölgeleri dışında ihtisas organize sanayi bölgesi bulunmamaktadır. Bölgede herhangi bir kümelenme oluşumu bulunmamakla birlikte bu konudaki araştırma faaliyetleri devam etmektedir. Bölgede üniversite-sanayi ilişkisi gelişmemiştir ancak her iki ilde kurulma aşamasında olan

teknokentler bulunmaktadır. İşletmelerin bölgede avantajlı olan alanlarda ihtisaslaşma, kümelenme ve çeşitli ağ mekanizmaları oluşturarak ortak maliyetleri azaltma konularındaki faaliyetleri yetersiz kalmaktadır.

Bölgedeki işletmelerin Ar-Ge ve yenilikçilik kapasitesi oldukça düşüktür. İşletmeler sinai mülkiyet hakları konusunda da ülke ortalamalarının çok gerisinde kalmaktadır. Son 14 yılın istatistiklerine bakıldığında patent sayısı, faydalı model, endüstriyel tasarım ve marka tescil sayılarında bölgenin ülke içindeki payı binde 1'ler seviyesindedir.

Nitelikli işgücü eksikliği, özel sektörün bölgeye yönelik yeni yatırım kararlarında olumsuz bir etken olarak öne çıkmaktadır. Ortaöğretim okullaşma oranında meslek liselerinin payı ülkede % 45 iken Bölgede % 25 gibi düşük oranlarda kalmaktadır. Bölge kentlerinin yaşam ve mekân kalitesi düşük seviyede olup yetersiz sosyal donatı ve teknik altyapıları bölge kentlerinin sosyal yaşamını olumsuz etkilemektedir.

"Göç, İşsizlik, İstihdam ve Sosyal Uyum", "Sanayi, OSB ve Enerji" ve "Ticaret, Dış Ticaret ve Lojistik" "Kentleşme, Çevre ve Altyapı" çalıştaylarında, öncelikli sorun alanları belirlenmiş ve bu sorun alanları için aşağıdaki çözüm önerileri oluşturulmuştur. Tabloda yer alan çözüm önerileri "İş ve Yatırım Ortamını İyileştirmek" amacı ve ilgili stratejileri için temel teşkil etmiştir.

Sorun Alanları	Çözüm Önerileri
Diyarbakır'ın basında çıkan haberlerden dolayı ulusal ve uluslararası düzeydeki imaj sorunu	Ulusal basın mensuplarının davet edileceği Diyarbakır ile ilgili bir tanıtım ve eğitim çalışması yapılması
Tanıtım eksikliği ve Diyarbakır kentinin imaj sorunu	Dizi yapım şirketleri ile çalıştayların yapılması
İş ortamı ve yatırım açısından bölgenin çekicilik ve erişebilirlik unsurlarının yetersiz olması	Bölgenin avantajlarını belirten etkinlikler ve tanıtımların yapılması
	Teşvik mevzuatının yeniden yapılması ve Bölgesel bazda çekiciliği artıracak teşvik ve kaynakların bölgeye aktarılması
	Bürokratik işlemlerin en aza indirilmesi ve süreçlerin hızlandırılması
Sanayi altyapısının yetersiz olması,	OSB'lerin altyapı sorunlarının çözülmesi
	Sanayi bölgelerinde Demiryolu bağlantısının sağlanması
	Sektörel analizlerin tekrar yapılması ve aynı sektördeki işletmelerin kümelenmesi
	Tarıma Dayalı İhtisas OSB'lerin tamamlanması
	Yatırımcılara bedelsiz arsa tahsisi olanağının sağlanması
Üniversite-Sanayi işbirliğinin yetersiz olması	Bölge üniversitelerinde kurulan teknokentlerin bir an önce faaliyete geçirilmesi ve tanıtımın yapılması
	Üniversitelerin sanayinin sorunları konusunda araştırmalar yapması ve projeler geliştirmesi
	Sanayi-Üniversite işbirliği için ortak etkinlikler yapılması
	Ar-Ge ve inovasyon projelerinde ortak çalışmaların yapılması
Nitelikli işgücünün yetersiz olması	Nitelikli işgücünün bölgede çalışma şartlarının ve yaşam standardının iyileştirilmesi için önlemlerin alınması
	Nitelikli iş gücü yetiştirmek için üniversiteler ile işbirliği içinde çeşitli kurslar düzenlenmesi
	Meslek liselerinin artırılması ve çalışma alanlarında staj imkânlarının artırılması

Strateji 1.4.1- Organize Çalışma Alanlarının Altyapılarının Güçlendirilerek Kapasitelerinin Artırılması

Organize çalışma alanlarının, yatırımlar için çekim alanı oluşturarak sanayileşmenin hızlandırılmasına, yatırımların dengeli bir şekilde gelişmesinin sağlanmasına, sanayileşmenin kentleşme ve çevre üzerindeki olumsuz etkilerinin azaltılmasına önemli katkıları olmaktadır. Bu çalışma alanlarının güçlendirilmesi buralarda faaliyet gösterecek işletmeleri doğrudan etkilemektedir. İşletmeler donanımlı altyapı imkânları ve ortak kullanım alanları sayesinde maliyet yüklerini azaltarak daha uygun çalışma ortamı ve üretim imkanına sahip olabilmektedirler.

Dokuzuncu Kalkınma Planı'nda işletmelerin belirlenmiş sanayi bölgelerinde kurulması ve mevcutların bu alanlara taşınmasının

özendirilmesi amaç olarak ifade edilmiştir. Türkiye Sanayi Politikası (2003)'nda, organize sanayi bölgelerinin geliştirilmesine önem verileceği belirtilmiş, sanayileşmenin kentsel gelişme üzerindeki olumlu etkilerinden faydalanmak üzere orta ölçekli şehirlerde gerekli alt yapıya sahip organize sanayi bölgelerinin kurulması politika olarak belirlenmiştir. "Organize Çalışma Alanlarının Altyapılarının Güçlendirilerek Kapasitelerinin Artırılması" stratejisi ile bölgede faaliyette olan OSB ve KSS'lerin altyapıları geliştirilerek, yatırımlar için daha uygun çalışma alanlarının oluşturulması sağlanacaktır. Bu kapsamda bazı tedbirlerin gerçekleştirilmesi gerektiği öngörülmüştür:

Tedbirler
T1- Şanlıurfa ve Diyarbakır illerinde mevcut OSB ve KSS'lerin altyapı ve üstyapı eksikliklerinin giderilmesi
T2- Organize çalışma alanlarında ortak laboratuvar ve eğitim merkezlerinin kurulması
T3- Şanlıurfa ve Diyarbakır illerindeki mevcut OSB'lerde kapasite kullanım oranlarının artırılması için önlemler alınması
T4- Birecik OSB yatırımının hızlandırılması
T5- Viranşehir OSB'nin yatırım programına alınma imkânlarının değerlendirilmesi
T6- Suruç ve Siverek OSB'leri için yatırım programına alternatif finansman imkânlarının araştırılması

Strateji 1.4.2- Sanayide İhtisaslaşma ve Kümelenenin Teşvik Edilmesi

İşletmeler, piyasa koşullarında rekabet edebilmek ve verimliliklerini artırmak için faaliyet konularında uzmanlaşmak, iş ortamlarının gerektirdiği hizmetlere erişebilir olmak, dışsalıklardan yararlanmak zorundadır. Kümelene ve ihtisaslaşma günümüzde bunları sağlayan en etkin araçlardır. Bölgedeki potansiyelin ortaya çıkarılması, ülke içi ve ülke dışındaki pazarlarda söz sahibi olunması için yoğunlaşmış sektörler başta olmak üzere ihtisaslaşma ve kümelene faaliyetlerinin desteklenmesi gerekmektedir.

Dokuzuncu Kalkınma Planı'nda sürükleyici sektörler liderliğinde ve güçlendirilmiş sosyal ağ yapısı içinde kümelenenin desteklenmesi

amaçlanmıştır. Bu çerçevede; yerel kümelene alanlarını destekleyici, kümedeki aktörler arasında işbirliğini artırıcı ve kümenin dünya piyasaları ile entegrasyonunu sağlamaya yönelik mekanizmaların oluşumunun özendirilmesi hedeflenmiştir. "Sanayide İhtisaslaşma ve Kümelenenin Teşvik Edilmesi" stratejisi ile organize çalışma alanlarında sektörel uzmanlaşma ve kümelenenin oluşmasının sağlanması ile daha güçlü ve rekabet edebilir bir zemin oluşturulması yönündeki çalışmalara destek verilecektir. Bu kapsamda gerçekleştirilmesi gereken tedbirler aşağıda verilmiştir:

Tedbirler
T1- Diyarbakır ilindeki Tarıma Dayalı İhtisas Besi OSB'nin tamamlanarak faaliyete geçirilmesi
T2- Bölgede ihtisas sanayi bölgeleri kurulmasına ilişkin sektörel bazda kümelene analizlerinin yapılması
T3- OSB ve KSS'lerde uzmanlaşmanın desteklenmesi, fizibilite ve araştırmaların yapılması

Strateji 1.4.3- Beşeri Sermayenin İşgücü Talebine Uyumlu Olarak Geliştirilmesi

Bölgedeki yetişmiş insan kaynakları potansiyeli yapılan yatırımların karar süreçlerinde göz önünde bulundurulmuş öncelikli unsurlardandır. Sanayi, tarım ve hizmet sektörlerinde yeni yatırım alanlarına yönelik, kalifiye eleman ihtiyacının karşılanması için uygun mesleki eğitim programlarının geliştirilmesi, işgücü talebine uyumlu insan kaynaklarının geliştirilmesi gerekmektedir.

Dokuzuncu Kalkınma Planı'nda İstihdamın Artırılması ekseninde; *Eğitimin İşgücü Talebine Duyarlılığının Artırılması ve Aktif İşgücü*

Politikalarının Geliştirilmesi politikaları belirlenmiş ve değişen işgücü piyasasına uyumun gerekliliği vurgulanmıştır. GAP Eylem Planı'nda *Sosyal Gelişimin Sağlanması* ekseninde, mesleki eğitim programları ile işgücü piyasası arasındaki uyuma yönelik programlar önerilmiştir. "Beşeri Sermayenin İşgücü Talebine Uyumlu Olarak Geliştirilmesi" stratejisi ikinci gelişme ekseninde "Eğitimde Bölge Gelişme Politikalarıyla Uyumu Sağlamak" amacıyla bütünleşmektedir ve bu amaç altında ayrıntılı olarak ele alınmaktadır.

Tedbirler

T1- OSB ve KSS'lerde içinde mesleki eğitim birimlerinin kurularak sanayi alanlarında eğitim ve staj imkânlarının geliştirilmesi

Strateji 1.4.4- Bölge Yerleşmelerinin Yaşam Kalitesinin Artırılması

Yaşam ve mekân kalitesinin artırılması, Bölgenin çekim gücünü artırarak sermayenin ve nitelikli işgücünün bölgeye çekilmesini veya bölgenin kendisine ait olan sermaye ve nitelikli işgücünü bölge içinde tutulmasını kolaylaştırmakta; iş ve yatırım ortamının iyileştirilmesine önemli katkıda bulunmaktadır. Ayrıca bölgede yaşam kalitesinin ve istihdam olanaklarının artırılması ile bölgenin önemli bir sorunu olan

eğitilmiş insan kaynağının bölge dışına göç etmesinin de önüne geçilmesi önem taşımaktadır.

"Bölge Yerleşmelerinin Yaşam Kalitesinin Artırılması" stratejisi kapsamında gerçekleştirilmesi gereken tedbirler "**Bölge Mekân Organizasyonu, Yaşam ve Mekân Kalitesi**" ekseninde ayrıntılı olarak ele alınmıştır.

Strateji 1.4.5- Üniversite-Sanayi İşbirliğinin Artırılması

İş ortamının iyileştirilmesi için bölgede rekabet edebilirliği geliştirecek mekanizmaların bulunması önem arz etmektedir. KOBİ'lerin pazar taleplerine uygun mal ve hizmet üretmek rekabet gücüne sahip olmasında Araştırma-Geliştirme ve yenilikçilik faaliyetleri temel unsur olarak öne çıkmaktadır. KOBİ'lerin esnek yapıları, yeniliklere hızlı adapte olmalarını sağlayarak büyük işletmelere göre daha avantajlı olmalarını sağlamaktadır. Temel ve uygulamalı disiplinlerde bilimsel araştırmalar yapan üniversiteler ve araştırma enstitülerinin birikimlerini, tarım ve sanayinin somut üretim süreçleri ile birleştirmesi her iki kesimin de kapasitesinin artmasını, katma değeri yüksek yenilikçi ürünlerin ortaya çıkmasını sağlamaktadır.

Bilgi Toplumu Strateji Belgesi (2006-2010)'nde Ar-Ge ve *Yenilikçiliğin Geliştirilmesi* temel amacında, reel sektörün rekabet gücünün artırılması için Ar-Ge ve yenilikçilik bilinci ile üniversite-sanayi işbirliğinin geliştirilmesi öncelik olarak belirlenmiştir. Türkiye Sanayi Politikası (2003)'nda, üniversiteler ile kamu ve özel sektörün bilimsel ve teknolojik alt yapısının bütünleştirilmesi ve geliştirilmesine vurguda bulunarak *Teknolojik Kapasitenin ve Ar-Ge'nin Geliştirilmesi* politikası belirlenmiştir. "Üniversite-Sanayi İşbirliğinin Artırılması" stratejisi ile bölgede inşaatları devam eden teknokentlerin tamamlanarak etkin bir şekilde kullanılması sağlanacak, işbirliği ağları ve ortak projelerle üniversite ve sanayi arasındaki ilişkiler güçlendirilecektir. Bu kapsamda bazı tedbirlerin gerçekleştirilmesi gerektiği öngörülmüştür:

Tedbirler
T1- Bölge illerinde kurulan TEKNOKENT'lerin tamamlanarak faaliyete geçmesi
T2- Üniversite ve sanayi arasındaki işbirliği ağlarının güçlendirilerek ortak araştırma ve uygulama projelerinin teşvik edilmesi
T3- Ar-Ge'ye dayalı ve yenilikçi girişim faaliyetlerinin desteklenmesi
T4- Patent, faydalı model, endüstriyel tasarım ve marka tescili gibi sınai mülkiyet hakları konularında bilgi ve bilinç düzeyinin artırılması ve bu hakların kullanılmasının yaygınlaştırılması

Strateji 1.4.6- Bölgenin Tanınırlık Düzeyinin Artırılması ve Bölgeye Yönelik Olumsuz İmajın Ortadan Kaldırılması

Bir bölgeye yatırım çekilebilmesi için, mevcut potansiyeller kadar bu potansiyellerin etkili bir şekilde tanıtılması da önemlidir. Gelişen rekabet dünyasında tüm ülke ve bölgeler yatırım çekebilme için birbirleriyle yarışmakta, benzer özelliklere sahip olmalarına karşın etkili tanıtım yapan bölgeler daha avantajlı duruma geçmektedirler.

Ulusal basında bölgenin yanlış tanıtılması ve kamuoyunda bölge için var olmayan bir güvenlik sorunu algısının oluşturulması; yatırım çekilmesi konusunda bölgeyi dezavantajlı konuma düşürmektedir. Bu kapsamda, TRC2 Bölgesi ve özellikle Diyarbakır ili için alınacak tedbirlerin başında bölgeye yönelik oluşmuş olumsuz imajın yıkılması gelmektedir. Bölgeye yönelik oluşmuş olumsuz imajın kırılması için tanıtım kampanyalarının düzenlenmesi ve başta tarım, tarıma dayalı sanayi, yenilenebilir enerji ve turizm olmak üzere farklı alanlardaki yatırım fırsatlarının tanıtılmasıyla bölgenin tanınırlığın artırılması gerekmektedir.

Dokuzuncu Kalkınma Planı'nda, İş Ortamının İyileştirilmesi politikasında, Kalkınma Ajanslarının, Yatırım Destek ve Tanıtım Ajansı tarafından yürütülecek tanıtım faaliyetlerini bölgesel bazda tamamlayıcı bir yaklaşım uygulayacağından söz edilmektedir. GAP Eylem Planı'nda Ekonomik Kalkınmanın Gerçekleştirilmesi ekseninde, özel nitelikli programların uygulanarak bölge üretiminin dışa tanıtımının gerçekleştirileceği ifade edilmiştir. "Bölgenin Tanınırlık Düzeyinin Artırılması ve Bölgeye Yönelik Olumsuz İmajın Ortadan Kaldırılması" stratejisi ile bölgedeki yatırım olanaklarının, yatırımcı ve girişimcilere sağlanan teşviklerin yerel, bölgesel, ulusal ve uluslararası ölçekte tanıtılması için faaliyetler düzenlenecek, pazarlama ve tanıtım stratejisi oluşturulacak, bu strateji doğrultusunda belirlenen faaliyetler desteklenecektir. Bu kapsamda gerçekleştirilmesi öngörülen tedbirler aşağıda verilmiştir:

Tedbirler
T1- Bölgeye yönelik oluşmuş olumsuz imajın ortadan kaldırılması, ulusal basın düzeyinde kampanyaların düzenlenmesi
T2- Bölge paydaşlarınca ortak iletişim ve tanıtım stratejisinin oluşturulması
T3- Bölgenin tanınırlığının artırılması ve yatırım olanaklarının tanıtımı için katılımcı yöntemlerle ortak pazarlama ve tanıtım stratejilerin oluşturulması
T4- Bölgedeki firmaların ulusal ve uluslararası fuar ve organizasyonlara katılımının desteklenmesi
T5- Bölgeye yatırım yapmak isteyen yatırımcıların yararlanabileceği teşvik ve destekler için rehberlerin hazırlanması, web sitelerinin oluşturulması ve güncel tutulması

GELİŞME EKSENİNİN ÜST ÖLÇEKLİ PLANLARLA İLİŞKİSİ

Gelişme Eksenleri / Ana Hedefler	EKSEN 1: İSTİHDAM KAPASİTESİ VE REKABET GÜCÜ			
	Amaç 1 Kentsel Ekonomilerden Yararlanarak Bölgenin Hizmet Sunum Kapasitesini Geliştirmek	Amaç 2 İstihdamı ve Üretimde Katma Değeri Artırmak	Amaç 3 Girişimcilik Kültürünü Geliştirerek Bölgede Yeni İş Olanakları Oluşturmak	Amaç 4 İş ve Yatırım Ortamını İyileştirmek
9.Kalkınma Planı, OVP - Rekabet Gücünün Artırılması				
İş Ortamının İyileştirilmesi			✓✓	✓
AR-GE ve Yenilikçiliğin Geliştirilmesi	✓	✓	✓✓	
Tarımsal Yapının Etkinleştirilmesi		✓✓		
Sanayi ve Hizmetlerde Yüksek Katma Değer Üretim Yapısına Geçişin Sağlanması	✓✓	✓✓	✓✓	✓
9.Kalkınma Planı, OVP - İstihdamın Artırılması				
İşgücü Piyasasının Geliştirilmesi	✓	✓	✓	
Eğitimin İşgücü Talebine Duyarlılığının Artırılması				✓
Aktif İşgücü Politikalarının Geliştirilmesi			✓	✓
9.Kalkınma Planı, OVP - Bölgesel Gelişmenin Sağlanması				
Yerel Dinamiklere ve İçsel Potansiyele Dayalı Gelişmenin Sağlanması			✓	✓✓
Kırsal Kesimde Kalkınmanın Sağlanması		✓✓	✓	
GAP Bölge Kalkınma Planı				
Sürdürülebilir İnsani Kalkınmanın Sosyal-Ekonomik, Kültürel ve Çevresel Ortamının Hazırlanması	✓✓	✓✓	✓✓	✓✓
İnsan Kaynaklarının ve Yerel Kurumsal Kapasitenin Geliştirilmesi Suretiyle Toplumsal Yapının Güçlendirilmesi	✓✓	✓✓	✓✓	✓✓
GAP Eylem Planı (2008-2012)				
Ekonomik Kalkınmanın Gerçekleştirilmesi	✓✓	✓✓	✓✓	✓✓
Sosyal Gelişmenin Sağlanması		✓	✓✓	
Altyapının Geliştirilmesi		✓✓		✓✓
KOBİ Stratejisi ve Eylem Planı (2007-2009)				
Girişimcilik Geliştirilmesi			✓✓	
İşletme Geliştirme	✓	✓	✓✓	
KOBİ'lerin Uluslararası Pazarla Bütünleşmesi	✓		✓	✓

Gelişme Eksenleri / Ana Hedefler	EKSEN 1: İSTİHDAM KAPASİTESİ VE REKABET GÜCÜ			
	Amaç 1 Kentsel Ekonomilerden Yararlanarak Bölgenin Hizmet Sunum Kapasitesini Geliştirmek	Amaç 2 İstihdamı ve Üretimde Katma Değeri Artırmak	Amaç 3 Girişimcilik Kültürünü Geliştirerek Bölgede Yeni İş Olanakları Oluşturmak	Amaç 4 İş ve Yatırım Ortamını İyileştirmek
İş Ortamının İyileştirilmesi			✓	✓✓
Teknoloji ve Yenilik Kapasitesi	✓	✓	✓✓	✓
Türkiye Turizm Stratejisi 2023				
Planlama, Örgütlenme, Araştırma – Geliştirme		✓✓		
Yatırım, Hizmet Kalitesi, Eğitim, Ulaşım ve Altyapı		✓✓		
Tanıtım ve Pazarlama, Kentsel Ölçekte Markalaşma, Turizmin Çeşitlendirilmesi		✓✓		
Turizm Gelişim Bölgeleri, Turizm Gelişim Koridorları		✓✓		
Tarım Stratejisi Belgesi (2006-2010)				
Kaliteye Dayalı Üretim Artışı ile Gıda Güvenliğinin Sağlanması		✓✓		
Tarımsal İşletmelerin Rekabet Gücünün Artırılması		✓✓		
Tarımsal Pazarlama Altyapısının Güçlendirilmesi ve Tarım-Sanayi Entegrasyonunun Sağlanması		✓✓		
Üretici Örgütlenmesinin Geliştirilmesi		✓✓		
Kırsal Kalkınma Planı (2010-2013)				
Ekonominin Geliştirilmesi ve İş İmkanlarının Artırılması		✓✓		
Türkiye Sanayi Politikası (2003)				
İhracatın Artırılması	✓		✓	✓
Yatırımların Teşvik Edilmesi			✓✓	✓
Teknolojik Kapasitenin ve Ar-Ge'nin Geliştirilmesi			✓✓	✓✓
Kalite ve Verimliliğin Artırılması	✓	✓	✓✓	
İşgücünün Geliştirilmesi	✓	✓		✓✓
KOBİ'lerin ve Girişimciliğin Geliştirilmesi		✓	✓✓	
Organize Sanayi Bölgeleri, Sanayi Siteleri ve Endüstri Bölgeleri		✓		✓✓
Bilgi Toplumu Stratejisi (2006-2010)				
AR-GE ve Yenilikçiliğin Geliştirilmesi	✓	✓	✓✓	✓✓
Bilgi ve İletişim Teknolojilerinin İş Dünyasına Nüfuzu	✓	✓	✓✓	✓

EKSEN 2: **BEŞERİ VE SOSYAL SERMAYE,
SOSYAL DAYANIŞMA**

“Beşeri ve Sosyal Sermaye, Sosyal Dayanışma” gelişme eksenini, temelde insan kaynaklarının geliştirilmesi ve hizmetlere erişimde fırsat eşitliğinin sağlanması çerçevesinde ele alınmaktadır ve diğer gelişme eksenleri ile tamamlanmaktadır.”

TRC2 Bölgesi ekonomik ve sosyal göstergeler bakımından ülkenin az gelişmiş/geri kalmış bölgeleri arasında yer almaktadır. Bölgenin beşeri ve sosyal gelişmişlik göstergeleri, Türkiye'nin birçok bölgesinden geri durumdadır. "Beşeri ve Sosyal Sermaye, Sosyal Dayanışma" gelişme eksenini, temelde insan kaynaklarının geliştirilmesi ve hizmetlere erişimde fırsat eşitliğinin sağlanması çerçevesinde ele alınmaktadır ve başta birinci gelişme eksenini olmak üzere diğer gelişme eksenleri ile bütünlük bir yapıda ve birbirini tamamlamaktadır.

Beşeri ve sosyal sermayenin ekonomik gelişmeyi etkilediği ve yönlendirdiği bilinmektedir. Günümüzde güçlü beşeri ve sosyal sermayeye sahip olan bölgeler yatırım çekmekte başarılı olmakta ve kaynaklarını üretime dönüştürebilmektedir. Beşeri sermaye sağlıklı bir yaşam, bilgi ve eğitim kapasitesi ve bunların getirdiği ekonomik olanaklara sahip olmakla ölçülmektedir. TRC2 Bölgesi'nde nüfusun eğitim durumu, eğitim ve sağlık hizmetleri ve gelir durumu ile ilgili göstergeler bölgenin ülke geneline oranla geri kaldığını ve bu alanda hizmet sunumunun öncelikli olarak iyileştirilmesi gerektiğini göstermektedir. Nüfusunun % 60,5'i 25 yaşın altında olan bölgede, **nüfusun eğitim, bilgi ve beceri düzeyinin yükseltilmesi, eğitimin istihdam politikalarıyla ilişkisinin sağlanması ve bölgede nitelikli işgücünün artırılması** ekonomik ve sosyal gelişme için stratejik öneme sahiptir.

Sosyal sermaye için ise insanlar ve kurumlar arası güven ile daha etkin işleyen kurumsal yapıların oluşturulması ihtiyacı vurgulanmaktadır. Yerelde doğru ve etkili politikaların üretilmesi ve bu politikaların uygulanabilmesi için kurumsal kapasitenin geliştirilmesi gerekmektedir. Kurumsal kapasitenin geliştirilmesine yönelik olarak; kurumlar arasında güçlü iletişim ağlarının kurulması, birlikte iş yapma kültürünün oluşturulması ve karar alma süreçlerinde sivil toplumun katılımının sağlanması gibi faktörlerin oluşturulması gerekmektedir.

Ülkenin temel sorunlarından olan işsizlik, bölgede daha da derinleşmekte, **yoksulluk** ve **göç** temelinde sosyal sorunlara neden olmaktadır. Bölge genelinde yaygınlık gösteren yoksulluk, özellikle yoğun

göç almış kentsel alanlarda sosyal ve mekansal ayrımlarla kendini göstermektedir. Bölge illerinin özellikle 1990'lı yıllarda yoğun göç almış olması ve hızlı nüfus artışı birçok sosyal, ekonomik ve fiziki-mekânsal sorunu beraberinde getirmiştir. Bölgede sosyal dayanışmanın sağlanması için başta dezavantajlı kesime yönelik olmak üzere sosyal hizmet sunumunun iyileştirilmesi ve **sosyal uyumu** artırıcı önlemlerin alınması gerekmektedir.

"Beşeri ve Sosyal Sermaye, Sosyal Dayanışma" eksenini ulusal plan ve program eksenleri ile uyum göstermektedir. Dokuzuncu Kalkınma Planı ve OVP (2011-2013)'de, **Beşeri Gelişme ve Sosyal Dayanışmanın Güçlendirilmesi** ekseninde çeşitli politikalarla eğitim ve sağlık sistemlerinin geliştirilmesi, gelir dağılımının iyileştirilmesi, sosyal içermenin sağlanması ve yoksullukla mücadele edilmesi hedeflenmektedir. *Kamu Hizmetlerinde Kalite ve Etkinliğin Artırılması* ekseninde *Kamu Kesiminde İnsan Kaynaklarının Geliştirilmesi, Bölgesel Gelişimin Sağlanması* ekseninde de *Yerel Düzeyde Kurumsal Kapasitenin Artırılması* politika olarak belirlenmiştir.

Gelişme eksenini kapsamında üç amaç belirlenmiştir;

- **Eğitimde Bölgesel Gelişme Politikalarıyla Uyumu Sağlamak:** Eğitimde kalitenin artırılması, mesleki eğitimin bölgenin üretim ve hizmet ihtiyaçları doğrultusunda geliştirilmesi ile nitelikli insan kaynaklarının geliştirilmesi amaçlanmaktadır.
- **Kurumsal Kapasiteyi Geliştirmek:** Bölgedeki kamu kurumları, yerel yönetimler ve STK'ların kapasitelerinin geliştirilmesi, kurumlar arası koordinasyonun artırılması ve kalkınma hedeflerine odaklanılmasını sağlayacak işbirliği ağlarının kurulması amaçlanmaktadır.
- **Sosyal Hizmet Sunumunu Yerinde ve Etkin Olarak Sağlamak:** Bölgede göç ile birlikte artan yoksulluk ve gelir dağılımı farklılıklarından kaynaklanan sosyal sorunların en aza indirilmesi, öncelikle dezavantajlı gruplara yönelik olmak üzere sosyal hizmet sunumu erişilebilirliğinin ve kalitesinin artırılması ve sosyal uyumun sağlanması amaçlanmaktadır.

EKSEN 2: GZFT ANALİZİ

Güçlü Yanlar

Genç nüfus oranının yüksek olması,
Sivil toplum bilincinin gelişmesi ve STK örgütlenmelerinin bulunması,
İki ilde de üniversite bulunması,
Kalkınma Ajansının kurulmuş olması,
Büyükşehir belediyesinin bulunması,
Diyarbakır'ın bölgesel sağlık merkezi konumunda olması ve bölgesel ölçekli sağlık kuruluşlarının bulunması,
Mesleki ve teknik eğitim olanaklarının bulunması,
Okul öncesi ve ilköğretim okullaşma oranının iyileşme eğiliminde olması,
İki ilde de sosyal destek merkezlerinin bulunması,

Zayıf Yanlar

Nüfus artış hızının yüksek olması,
İşsizlik ve yoksulluk,
Bölge içi ve dışına doğru yoğun göç,
Göçle gelen nüfusun niteliksiz işgücü konumunda olması,
Bölgede eğitilmiş işgücünün bölge dışına göç etmesi,
Kurumlar ve kuruluşlar arası koordinasyon ve işbirliğinin yetersiz olması,
Yerel yönetimlerin mali ve teknik kapasitesinin düşük olması,
Eğitim ve sağlık göstergelerinin ülke ortalamalarının gerisinde olması,
Bölgede eğitim ve sağlık personeli sirkülasyonunun yüksek olması, bu sektörlerde nitelikli personel sayısının yetersiz olması ve hizmet kalitesinin düşük olması
Sosyal hizmet sunumunun yetersiz olması,
Mesleki ve teknik eğitim ile işgücü piyasası taleplerinin uyumunun sağlanamaması,
Okur yazarlık oranının ülke ortalamasının gerisinde olması,
Ortaöğretim ve mesleki eğitimde okullaşma oranının düşük olması,
Bölge içi gelişmişlik farklılıklarının bulunması,
Kadınların işgücüne katılımının ve eğitim düzeyinin düşük olması,
Çocuk işçiliğinin yaygın olması,
Kırsal kesimde sosyal hizmetlerin yetersiz olması
Sosyal hizmet ihtiyacına ilişkin güncel veri üretilmemesi.

Fırsatlar

Bölge illerinin GAP kapsamında olması ve önemli yatırımların merkezinde olması,
Bölgede sosyal destek ve istihdam programının uygulanması,
Sulu tarım alanlarının artmasıyla tarımsal işgücüne ihtiyacın artacak olması,
Kalkınma Ajansının Bölgede kurulmuş olması,
Bölgedeki illerin Kalkınmada Öncelikli İller kapsamında olması,
Nüfus artış hızının düşme eğiliminde olması,
Yerel yönetimlerin AB hibe programlarından yararlanması.

Tehditler

Bölgedeki siyasi gerginlik,
Kırsal alandan beklenen göç dalgası,
Sosyal destek proje ve faaliyetlerinin kurumsal ve finansal yetersizlikler nedeniyle sürdürülebilir olmaması ,
Göç sonucu kırsal alanda nüfusun yaşlanması,
Göç ve yoksulluk nedeniyle kentsel yaşama uyumsuzluk, marjinalleşme ve suç eğilimlerinin artması,
Kırdan kente göç nedeniyle kırsal nüfusun yaşlanması,
Nitelikli ve eğitilmiş işgücünün bölge dışına göç etmesi.

Amaç 2.1- Eğitimde Bölgesel Gelişme Politikalarıyla Uyumu Sağlamak

Mevcut Durum

TRC2 Bölgesi ilköğretim okullaşma oranında Türkiye ortalamasına yakın olmasına karşın ortaöğretim okullaşma oranında ülke ortalamasının gerisinde kalmaktadır. Diyarbakır ilinde % 44,7, Şanlıurfa ilinde % 32,1 olan ortaöğretim net okullaşma oranları Türkiye geneli için % 65 seviyesindedir. Şanlıurfa ilinde lise çağındaki 3 kişiden sadece biri, Diyarbakır ilinde 2 kişiden biri ortaöğretime devam etmektedir. Bölgede ortaöğretim okullaşma oranlarının düşük olmasına rağmen derslik başına düşen öğrenci sayısı yüksektir.

Ortaöğretimde meslek liselerinin tercih edilme oranı başta Diyarbakır ilinde olmak üzere çok düşük seviyededir. Ortaöğretimdeki okullaşma oranlarının genel ve mesleki liselere dağılımı Türkiye genelinde sırasıyla % 55 ve % 45 şeklinde iken bölgede % 75 ve % 25 oranlarındadır. Ortaöğretimde okullaşma oranının bu kadar düşük kalmasının sebeplerinden biri de kırsal kesimdeki nüfusun okula erişilebilirliğinin zorluğudur. Milli Eğitim Bakanlığı bu konu için çözüm olarak ortaöğretimde taşınmalı eğitimi planlamaktadır.

Bölgede başta kırsal yerleşim yerlerinde olmak üzere öğrencilerin Türkçe kelime hazinesinin düşük olması, düşünme ve anlama gibi öğrenci başarısını etkileyecek çok önemli yetilerin gelişmesi önünde engel oluşturmaktadır. Şanlıurfa'da okulöncesi okullaşma oranlarında önemli

çalışmalar yapılmış, % 21,6 olan okulöncesi okullaşma oranı 2009-2010 eğitim-öğretim yılında % 63,9'a yükseltilmiştir. Ancak okullaşma oranındaki hızlı artış sonucunda, Şanlıurfa ilinde okulöncesi eğitim kademesinde derslik ve öğretmen ihtiyacı ortaya çıkmıştır. Diyarbakır ilinde % 36,7 seviyesinde olan okulöncesi okullaşma oranı, ülke ortalamasının (% 38,6) altındadır.

Yaygın eğitim alanında bölgede mesleki ve sosyal-kültürel kursların verildiği kurumlar bulunmakla beraber, eğitim veren kurumlar ile iş piyasası arasında doğrudan ilişkinin kurulduğu mekanizmalar bulunmamaktadır. Ulusal düzeyde Mesleki Yeterlilik Kurumu, Milli Eğitim Bakanlığı gibi kurumların hazırlama sürecinde olduğu Ulusal Yeterlilik Çerçevesi, Mesleki Eğitim Stratejisi, Modüler Mesleki Eğitim Programları ve Yüksek Planlama Kurulunca onaylanan "Hayat Boyu Öğrenme Strateji Belgesi" gibi standart ve stratejiler bu konuda yereldeki çalışmalara yön göstermektedir.

"Eğitim" ve "Göç, İşsizlik, İstihdam ve Sosyal Uyum" çalıştaylarında, öncelikli sorun alanları belirlenmiş ve bu sorun alanları için aşağıdaki çözüm önerileri oluşturulmuştur. Tabloda yer alan çözüm önerileri "Eğitimde Bölgesel Gelişme Politikalarıyla Uyumu Sağlamak" amacı ve ilgili stratejileri için temel teşkil etmiştir.

Sorun Alanları	Çözüm Önerileri
İstihdam olanakları ile uyumlu mesleki eğitim ve yaygın eğitimin yetersizliği	<ul style="list-style-type: none"> Bölge ihtiyaçları doğrultusunda mesleki eğitim stratejisinin oluşturulması İl İstihdam ve Mesleki Eğitim Kurullarının etkinliğini artırılması Uzmanlaşmış mesleki eğitim kurumlarının oluşturulması Verilen mesleki eğitimlerin niteliğinin artırılması ve uygulamalı eğitimlerin yaygınlaştırılması
Okullaşma oranının düşük olması	Eğitimin öneminin anlatıldığı toplumun bütün kesimlerini bilinçlendirme kampanyalarının yapılması.
Derslik sayısının yetersiz olması sebebiyle sınıf mevcutlarının yüksek olması	Mevsimlik işçiliğin yaygın olması nedeniyle Bölgeye özel esnek bir kayıt tarihi uygulaması yapılması
Okullarda öğretmen sayısının yetersiz olması,	Ortaöğretim kurumları sayısının artırılması.
	İyi bir planlama yapılarak derslik ve öğretmen ihtiyacının tespit edilmesi

Strateji 2.1.1- Eğitim Kalitesinin İyileştirilmesi, Okulöncesi ve Ortaöğretim Okullaşma Oranlarının Artırılması

Modern eğitim araştırmalarının sonuçları doğrultusunda, erken dil gelişiminin eğitim üzerine etkileri göz önüne alındığında, Bölgede okulöncesi eğitim kademesinde okullaşma oranının artırılması önemli bir öncelik olarak ortaya çıkmaktadır. İşgücünün niteliklerini belirleyen en önemli eğitim kademelerinden olan ortaöğretimde okullaşma oranının artırılması, okulların altyapılarının da buna göre geliştirilmesi önem arz etmektedir.

Dokuzuncu Kalkınma Planı'nda, *Eğitim Sisteminin Geliştirilmesi*

ekseninde okulöncesi ve ortaöğretim kademesinde okullaşma oranlarının artırılması, kalabalık sınıf mevcutlarının düşürülmesi, ikili eğitim uygulamasının azaltılması hedefleri belirtilmiştir. "Eğitim Kalitesinin İyileştirilmesi, Okulöncesi ve Ortaöğretim Okullaşma Oranlarının Artırılması" stratejisi ile bilinçlendirme kampanyalarının yapılması ile okul terkleri azaltılacak, eğitim kurumlarının fiziki altyapısı iyileştirilecek, eğitici personel sayısı ihtiyaçlara uygun hale getirilerek okullaşma oranları artırılabilecektir. Bu strateji kapsamında bazı tedbirlerin gerçekleştirilmesi öngörülmüştür:

Tedbirler
T1- Okulöncesi ve ortaöğretimde okullaşma oranının artırılması için kampanyaların/organizasyonların düzenlenmesi, ebeveynlerde farkındalığın artırılması
T2- Okul öncesi ve orta öğrenimde öğretmen ve derslik başına düşen öğrenci sayılarının ülke ortalamalarına getirilmesi için Bölgede öğretmen ve derslik sayısının artırılması
T3- Ortaöğretimde okul terklerinin azaltılması amacıyla öğrenci destek eğitimlerinin verilmesi

Strateji 2.1.2- Yaşam Boyu Öğrenme Yaklaşımı ile Nitelikli İnsan Kaynaklarının Geliştirilmesi

Küresel ölçekte yaşanan hızlı değişimler insanı hayata hazırlayan eğitim mekanizmalarının da değişmesine neden olmuştur. Gelişmiş eğitim sistemlerinde bireyler, yaşamları boyunca niteliklerini geliştirme ihtiyaçları doğrultusunda "Yaşam Boyu Öğrenme" yaklaşımıyla eğitim görmektedir. İş piyasasında rekabet edebilmek, yaşamın farklı alanlarında başarılı olmak ve tam öğrenmeyi sağlamak için insanların sürekli olarak yeni beceriler kazanması ve bu becerileri geliştirmesi ve yenilemesi gerekmektedir.

Hayat Boyu Öğrenme Strateji Belgesi'ndeki *Hayat Boyu Öğrenme Altyapısının Güçlendirilerek Kaliteli Öğrenmeye Erişimin Kolaylaştırılması*

hedefi altında, işgücünün niteliğinin uluslararası rekabet edebilir seviyeye ulaştırılması, tüm bireylere okuma yazma becerisi kazandırılması gibi öncelikler yer almaktadır. "Yaşam Boyu Öğrenme Yaklaşımı ile Nitelikli İnsan Kaynaklarının Geliştirilmesi" stratejisi doğrultusunda mesleki eğitim kurumlarının ve istihdam mekanizmalarının geliştirilmesiyle, piyasanın işgücü taleplerine duyarlı insan kaynaklarının yetiştirilmesi sağlanacak, toplumsal yaşama katılımın her düzeyde özendirilmesi için okuryazarlık artırılabilecektir. Bu kapsamda iki alt strateji belirlenmiş olup bazı tedbirlerin gerçekleştirilmesi öngörülmüştür:

Alt Strateji 2.1.2.1- Mesleki eğitimin bölgenin nitelik ve ihtiyaçları ile uyumlu olarak geliştirilmesi

Tedbirler
T1- İşgücü analizi sonuçları doğrultusunda mesleki eğitim bölüm ve programlarının oluşturulması
T2- İl İstihdam ve Mesleki Eğitim Kurullarının etkinliğinin artırılması
T3- İşgücü piyasası ve eğitim kurumları arasındaki iletişim ve işbirliğinin desteklenmesi
T4- Mesleki örgün ve yaygın eğitim kurumlarında modüler eğitim programlarının gelişiminin ve tanıtımının desteklenmesi

Alt Strateji 2.1.2.2- Yetişkin eğitimi kapsamında toplumsal yaşama katılımın ve okuryazarlığın artırılması

Tedbirler
T1- Toplum ve kent yaşamına katılımın artırılmasına yönelik beceri geliştirme ve bireysel gelişim programları uygulanması
T2- Okuryazarlık eğitimlerinin kırsal ve kentsel alanlarda yaygınlaştırılması, bölgenin okuryazarlık göstergelerinin iyileştirilmesi

Amaç 2.2- Kurumsal Kapasiteyi Geliştirmek**Mevcut Durum**

Bölge illeri, merkezi idare birimlerinin bölgeler bazında teşkilatlanmalarını oluşturan bölge müdürlükleri açısından, merkezi bir konumda bulunmaktadır. Bölgede Diyarbakır ilinde 19, Şanlıurfa ilinde 7 tane olmak üzere 26 bölge müdürlüğü vardır. Farklı sorumluluk alanları bulunan bu müdürlükler bölgede kamu hizmetlerinde önemli bir kurumsal kapasite oluşturmaktadır.

TRC2 Bölgesi'nde Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi ve Şanlıurfa Belediyesinin oluşturduğu iki ana belediye mevcuttur. Şanlıurfa'da merkez belediye ile beraber 11 ilçe belediyesi ve 15 Belde belediyesi bulunmaktadır. Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi sınırları içinde 4 ilçe belediyesi bulunmakta, bunlarla beraber toplam 17 ilçe belediyesi ve 12 belde belediyesi mevcuttur.

Bölge sivil toplum örgütleri açısından önemli bir potansiyel taşımaktadır. Kamu kurumu niteliğinde mesleki kuruluşlara bağlı Oda, Borsa ve Birlikler, Sendikalar Kanunu'yla kurulan İşçi ve İşveren Sendikaları, Dernekler Kanunu'yla kurulan Dernekler ve Vakıflar Kanunu'yla kurulan Vakıflar sivil toplum örgütlenmesinin genel yapısını oluşturmaktadır. Bölge illerinde çeşitli konularda faaliyet gösteren 1.339 dernek bulunmaktadır. Bunlardan 51 tanesi kamu yararına çalışan dernek statüsündedir.

Bölgede yükseköğretim kurumu olarak Diyarbakır ilinde Dicle Üniversitesi, Şanlıurfa ilinde Harran Üniversitesi bulunmaktadır.

"Göç, İşsizlik, İstihdam ve Sosyal Uyum" çalıştayında, öncelikli sorun alanları belirlenmiş ve bu sorun alanları için aşağıdaki çözüm önerileri oluşturulmuştur. Tabloda yer alan çözüm önerileri "Kurumsal Kapasiteyi Geliştirmek" amacı ve ilgili stratejileri için temel teşkil etmiştir.

Öncelikli Sorun Alanları	Çözüm Önerileri
Kurumlar arası koordinasyon ve işbirliğinin yetersiz olması	Sektörel çalıştayların düzenlenmesi.
Kurumsal kapasitenin geliştirilmesine yönelik etkili bilgi ve kaynak yönetiminin oluşturulamaması	Üniversite, kamu kurum ve kuruluşları ve sivil toplum kuruluşları arasında koordinasyonun sağlanması ve birlikte hareket edilebilme kültürünün geliştirilmesi.
	Kurumlar arası bilgi sistemlerinin oluşturulması
	Kapasite geliştirme hizmet içi eğitimlerinin gerçekleştirilmesi
	STK'ların güçlendirilmesi ve karar alma süreçlerine dahil edilmesi

Strateji 2.2.1- Yerel Yönetimlerin ve STK'ların Kurumsal Kapasitelerinin Geliştirilmesi

Toplumsal hayatta yaşam kalitesine doğrudan etki eden kamu hizmetleri, gerek devlet eliyle gerekse sivil toplum kuruluşlarının rol almasıyla gerçekleşmektedir. Bu hizmet sunumlarının kalitesinin artırılması için hizmet sunumunda rol alan kesimlerin kurumsal kapasitelerinin geliştirilmesi önemlidir.

Dokuzuncu Kalkınma Planı'nda ve OVP (2011-2013)'de *Kamu Hizmetlerinde Kalite ve Etkinliğin Artırılması* ekseninde kamu kesiminde insan kaynaklarının geliştirilmesi ve politika oluşturma ve uygulama

kapasitesinin artırılması hedefleri belirtilmiştir. GAP Bölge Kalkınma Planı'nda İnsan Kaynaklarının ve Yerel Kurumsal Kapasitenin Geliştirilmesi Suretiyle Toplumsal Yapının Güçlendirilmesi temel amaçlar arasındadır. "Yerel Yönetimlerin ve STK'ların Kurumsal Kapasitelerinin Geliştirilmesi" stratejisi ile bölgedeki kamu hizmeti veren kurumların ve yerel yönetimlerin insan kaynağı geliştirilip, stratejik yönetim ve kaliteli hizmet anlayışına hizmet edecek yapısal gelişmelere destek verilecek, bölgedeki kurumsal kapasite geliştirilecektir. Bu kapsamda yapılması gereken tedbirler aşağıda belirtilmiştir:

Tedbirler
T1- Yerel Yönetimlerin teknik kapasitelerinin artırılmasına yönelik eğitimlerin gerçekleştirilmesi
T2- Yerel Yönetimlerin birlik oluşturmalarının desteklenmesi
T3- STK'ların desteklenmesi ve güçlendirilmesi

Strateji 2.2.2- Kurum ve Kuruluşlar Arasında Koordinasyon ve İşbirliğinin Güçlendirilmesi

Kurum ve kuruluşlar tarafından kaliteli ve kesintisiz hizmet sunumunun sağlanması, acil ihtiyaç olan yatırımların zamanında tamamlanması için kurumlar arası koordinasyon ve işbirliğinin geliştirilmesi gerekmektedir. Kalkınma Ajansları, kurumlar arasındaki işbirliği ve koordinasyonun sağlanmasında en önemli aktör olarak görülmektedir. Kaynak ve zaman israfının önüne geçebilmek için faaliyetleri birbirine yakın olan kurumların eşgüdüm halinde çalışması ve faaliyetlerinin birbirini tamamlar nitelikte olması önem arz etmektedir.

Dokuzuncu Kalkınma Planı'nda *Yerel Düzeyde Kurumsal Kapasitenin Artırılması* politikasıyla kamu kurum ve kuruluşları, özel sektör ve

STK'lar arasındaki işbirliği ve ortaklıkların desteklenmesi, işbirliği ağlarının oluşturulması, etkin bilgi alışverişinin sağlanması önceliklerine yer verilmiştir. OVP (2011-2013)'de yerel düzeydeki koordinasyon ve yönetim ilişkilerinin kurulmasında kalkınma ajanslarına görevler yüklenmiş ve merkez-yerel arasında bilgi akışını güçlendirmek üzere oluşturulan İl Koordinasyon ve İzleme Sistemi (İKİS)'nin güçlendirilmesine değinilmiştir. "Kurum ve Kuruluşlar Arasında Koordinasyon ve İşbirliğinin Güçlendirilmesi" stratejisi ile bilgi akış sistemleri güçlendirilecek, kurumlar arasında etkin ilişkiler kurularak kamu hizmetlerinde daha dinamik bir yapının oluşturulması sağlanacaktır.

Tedbirler
T1- Kurumlar arası bilgi sistemlerinin oluşturulması, merkez-yerel bilgi akış sistemlerinin (İKİS) güçlendirilmesi
T2- Ortak faaliyet alanındaki kurum-kuruluşların koordinasyon ve işbirliklerinin Kalkınma Ajansı aracılığı ile güçlendirilmesi

Strateji 2.2.3- Yönetişim İlkeleri Çerçevesinde Karar Süreçlerine Katılımın Artırılması

Karar alma süreçlerinde iyi bir yönetimle katılımın artırılması, geliştirilen politika ve hedeflerin sahiplenilmesi ve hayata geçirilmesinde son derece etkili olmaktadır. Yerelde geniş katılımı oluşturulan ortak aklın ve aktörlerin uzlaşmasıyla geliştirilen politikaların uygulama şansları artmakta, ulusal düzeydeki karar alma süreçlerine referans teşkil etmektedir. Bu yüzden bölgeyle ilgili karar alma süreçlerinde yereldeki temel aktörlerin ve uygulayıcı kurumların sürece dâhil olmalarının sağlanması bir gerekliliktir.

Dokuzuncu Kalkınma Planı ve OVP (2011-2013)'de, *Kamu Hizmetlerinde Kalite ve Etkinliğin Artırılması* ekseninde Kurumlar Arası

Yetki ve Sorumlulukların Rasyonelleştirilmesi politikasıyla, kamu yönetim sisteminin iyi yönetim yaklaşımı çerçevesinde yeniden yapılandırılmasına vurgu yapılmıştır. "Yönetişim İlkeleri Çerçevesinde Karar Süreçlerine Katılımın Artırılması" stratejisi ile yereldeki uygulayıcı kuruluşların karar organlarını oluşturan il genel meclisi, belediye meclisi ve geniş bir kesimi temsil eden kent konseyi, yerel gündem Z1 gibi kuruluşları bir araya getirecek ortak platformlar oluşturulacaktır. Bölge Kalkınma Kurulunun karar alma ve uygulama süreçlerindeki katılımının ve etkinliğinin artırılması sağlanacaktır. Bu strateji kapsamında bazı tedbirlerin gerçekleştirilmesi öngörülmüştür:

Tedbirler

T1- Kurumlar arası bilgi sistemlerinin oluşturulması, merkez-yerel bilgi akış sistemlerinin (İKİS) güçlendirilmesi

T2- Ortak faaliyet alanındaki kurum-kuruluşların koordinasyon ve işbirliklerinin Kalkınma Ajansı aracılığı ile güçlendirilmesi

Amaç 2.3- Sosyal Hizmet Sunumunu Yerinde ve Etkin Olarak Sağlamak

Mevcut Durum

Hızlı nüfus artışı, kentleşme ve göç ile beraber bölgede eğitim, sağlık ve sosyal yaşam alanlarındaki hizmet sunumlarında aksaklıklar yaşanmaktadır. "İllerin ve Bölgelerin Sosyoekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması"na göre TRC2 Bölgesi sağlık sektörü gelişmişlik sıralamasında 26 Düzey 2 Bölgesi arasında 23'üncü sırada olup Şanlıurfa ili 63'üncü ve Diyarbakır ili 61'inci sıradadır. Türkiye genelinde yüz bin kişi başına düşen hastane yatak sayısı 262 iken, Bölgede 178, Diyarbakır ilinde 236, Şanlıurfa ilinde ise 120 olarak ülke ortalamasının oldukça altında kalmaktadır. Yüz bin kişi başına düşen uzman hekim sayısında ülke ortalaması 82 iken, Bölge genelinde 48; Diyarbakır ilinde 58, Şanlıurfa ilinde ise 38'dir. Nüfusunun % 44'ü kırsal yerleşim yerlerinde yaşayan Şanlıurfa ilinde sağlık hizmetleri sunumunda önemli eksiklikler görülmektedir. Diyarbakır ili Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin büyük bölümü için Bölgede sağlık sektörünün merkezi konumunda olduğundan, sağlık göstergeleri açısından göreceli olarak iyi durumdadır. Hastane yatak kapasiteleri il için yeterli görünse de, sektör Bölge nüfusuna hitap ettiğinden Bölge'de özellikle; Tropikal hastalıklar hastanesi, acil yardım ve travmatoloji hastanesi, psikiyatri hastanesi, fizik

tedavi ve rehabilitasyon hastanesi, ortopedi hastanesi gibi spesifik dallarda branş hastanelerine ihtiyaç duyulmaktadır.

Bölgede; hızlı nüfus artışı, yüksek bağımlılık oranı ve yoğun göç hareketleri kent merkezi ve ilçelerde sosyal hizmet sunumunu ve sosyal hizmetlere erişimi güçleştirmektedir. Diyarbakır ve Şanlıurfa illerinde, sırasıyla 6,8 ve 6,9 olan ortalama hane halkı büyüklüğü, Türkiye ortalamasının (4,5) oldukça üstündedir. Buna bağlı olarak, Bölgedeki nüfus bağımlılık oranı da Türkiye ortalamasının (% 49) üzerinde seyretmektedir (Diyarbakır % 70, Şanlıurfa % 84). Bölge illerinde kırdan kente ve özellikle Şanlıurfa'da mevsimlik göç selinde yoğun göç hareketliliği yaşanmaktadır. Genç nüfus yapısına sahip bölgede, işsizlik ve yoksulluk özellikle göç eden kesimde kendini göstermektedir. Bu durum sosyal yardımlara olan talebi ve sosyal yardımlara bağımlı olarak yaşayan nüfusu artırmaktadır. Şanlıurfa ve Diyarbakır, Türkiye'de en fazla yeşil kart kullanılan iller arasındadır; Diyarbakır'da nüfusun % 37,9'u, Şanlıurfa'da % 39,2'si yeşil kartlıdır.

Sosyal yardımların sunumunda merkezi, bölgesel ve yerel düzeyde koordinasyonda aksamalar meydana gelmekte bu durum yardımların gerçek ihtiyaç sahiplerine ulaşmaması, aynı kişilerin farklı kurumlardan mükerrer yardım alması gibi sorunları da beraberinde getirmektedir.

Bölgede kadınlar, gençler, çocuklar (özellikle sokakta yaşayan ve çalışan çocuklar), engelliler ve yaşlılar gibi dezavantajlı gruplara yönelik hizmet veren merkezler, bölge nüfusuna oranla yetersiz kalmaktadır. Sosyal hizmet

sunumu il merkezlerinde yoğunlaşmakta, ilçelerdeki hizmet sunumu hem niceliksel hem de niteliksel açıdan oldukça zayıf kalmaktadır.

"Göç, İşsizlik, İstihdam ve Sosyal Uyum" ve "Sağlık" çalıştaylarında, öncelikli sorun alanları belirlenmiş ve bu sorun alanları için aşağıdaki çözüm önerileri oluşturulmuştur. Tabloda yer alan çözüm önerileri "Sosyal Hizmet Sunumunu Yerinde ve Etkin Olarak Sağlamak" amacı ve ilgili stratejileri için temel teşkil etmiştir.

Öncelikli Sorun Alanları	Çözüm Önerileri
Mevcut sağlık kuruluşlarında fiziki koşulların, personel ve yatak kapasitelerinin sağlık hizmetleri talebi karşısında yetersiz olması	<p>Mevcut hastane projelerinin bir an önce tamamlanması bu konuda Yerel yönetim ve merkezi yönetim arasındaki koordinasyonun sağlanması</p> <p>Kamu ve özel sağlık kuruluşlarının artırılması, özel sektör yatırımların desteklenmesi</p> <p>Bölge genelinde erişkin ve yeni doğan yoğun bakım yatak kapasitelerinin artırılması, acil yardım, tropikal hastalıklar ve travmatoloji hastanelerinin açılması.</p> <p>Koruyucu sağlık hizmetlerinde halkın bilincinin artırılması için basın yayın kuruluşlarından faydalanılması</p> <p>STK'ların güçlendirilmesi ve karar alma süreçlerine dahil edilmesi</p>
Yerinden hizmet sunumunun merkezi ve yerel yönetimlerin ve sivil toplum örgütlerinin koordinasyonun sağlanarak gerçekleştirilememesi	İhtiyaç belirleme ve hizmet sunum sürecine STK'ların dahil edilmesi,
Dezavantajlı gruplara pozitif ayrımcı tutum sağlayacak ihtiyaç odaklı ve sürdürülebilir araçların geliştirilmemesi	Göçün nedenlerine yönelik araştırmaların yapılması ve izleme sisteminin oluşturulması,
Sosyal hizmet sunumuna yönelik bilgi ve kaynak yönetiminin oluşturulamaması	Etkin izleme ve değerlendirme mekanizmalarının kurulması,
	Kadın ve engelliler için girişimciliği destekleme programları uygulanması,
	Eğitimde fırsat eşitliğinin sağlanması,
	Koordinasyon kurullarının işlevselleştirilmesi,
	Kent içi ve bölge içi yoksul bölgelerde sosyal hizmet ihtiyacına yönelik veritabanı ve izleme sisteminin oluşturulması.

Strateji 2.3.1- Sağlık Hizmetlerinin Geliştirilmesi

Yaşam kalitesi ve sosyal bütünleşmenin güçlendirilmesi açısından sağlık hizmetlerinin kaliteli ve yaygın bir şekilde sunulması önem taşımaktadır. Toplumun her kesiminin sağlık hizmet sunumuna erişebilir olması gerekmektedir.

Dokuzuncu Kalkınma Planı'nda, Beşeri Gelişme ve Sosyal Dayanışmanın Güçlendirilmesi ekseninde yer alan *Sağlık Sisteminin Etkinleştirilmesi* politikasıyla sağlık hizmetlerine erişim olanaklarının iyileştirilmesi için altyapı ve sağlık personeli ihtiyacının karşılanması ve

ülke genelindeki dağılımlarının dengelenmesi hedefleri belirlenmiştir. "Sağlık Hizmetlerinin Geliştirilmesi" stratejisi ile sağlık kuruluşlarının nicelik ve nitelik yönünden geliştirilmesi sağlanacak, ilk kademe sağlık hizmetlerinin geliştirilmesi, kurumlar arasında koordinasyonun sağlanması ve bilinçlendirme faaliyetleri ile koruyucu sağlık hizmetleri geliştirilip erişebilirliği artırılacaktır. Bu strateji kapsamında iki alt strateji belirlenmiş olup bazı tedbirlerin alınması öngörülmüştür:

Alt Strateji 2.3.1.1- Sağlık kuruluşlarının nitelik ve nicelik yönünden geliştirilmesi

Tedbirler
T1- Sağlık donatılarının artırılması ile sağlık göstergelerinin iyileştirilmesi ve hizmet kalitesinin artırılması
T2- Bölgede tropikal hastalıklar, acil yardım, travmatoloji, fizik tedavi ve rehabilitasyon vb. ihtisas hastanelerinin kurulmasına ilişkin ihtiyaç analizlerinin yapılması

Alt Strateji 2.3.1.2- Koruyucu sağlık hizmetlerinin yaygınlaştırılması ve geliştirilmesi

Tedbirler
T1- Salgın ve bulaşıcı hastalıklara karşı erken uyarı sisteminin oluşturulması ve ilgili kurumlar arası koordinasyonun sağlanması
T2- Halkın toplum-çevre sağlığı konusunda bilinçlendirilmesi

Strateji 2.3.2- Sosyal Hizmet Sunumunun İyileştirilmesi, Kalitesinin ve Erişilebilirliğinin Artırılması

Bölgedeki yüksek işsizlik oranı, yoksulluk ve yoğun göç hareketleri sosyal sorunlara yol açmakta, bu durum sosyal hizmet sunumunun geliştirilmesini önemli kılmaktadır. Bölgede sosyal uyum ve bütünleşmenin sağlanması için hizmet sunumunun rasyonel bir şekilde planlanması, ilgili kurum ve kuruluşlar arasında koordinasyonun sağlanması öncelikli müdahale alanları olarak ortaya çıkmaktadır.

Dokuzuncu Kalkınma Planı'nda ve OVP (2011-2013)'de, Beşeri Gelişme ve Sosyal Dayanışmanın Güçlendirilmesi ekseninde, dezavantajlı gruplar için sosyal hizmetlere erişilebilirliğin artırılması, toplumsal yaşama katılımlarının sağlanması, engelli vatandaşlar için çevre ve fiziki şartların iyileştirilmesi hedeflenmiştir. GAP Eylem Planında da *Sosyal Gelişiminin Sağlanması* ekseninde yer verilen önceliklerde;

kırılgan grupların aile temelli politikalarla topluma entegre edilmesi, toplumda sosyal dışlanma ve yoksulluk riskini en aza indiren etkin bir yapı oluşturulması, yoksul kesimin acil ihtiyaçlarının karşılanması ve bu kesimlerin üretken duruma getirilmesi hedeflenmektedir. "Sosyal Hizmet Sunumunun İyileştirilmesi, Kalitesinin ve Erişilebilirliğinin Artırılması" stratejisi ile yoksulluk, göç hareketleri ve dezavantajlı grupları inceleyen çalışmalarla sosyal hizmet gereksinimlerinin tespitine yönelik araştırmalar yapılarak hizmet sunumunun etkinliği artırılacak, risk altındaki gruplara yönelik hizmetler güçlendirilecek ve mekânsal yaşam kalitesi yükseltilecek toplumsal yaşama katılım artırılacaktır. Bu strateji kapsamında dört alt strateji belirlenmiş olup gerçekleştirilmesi öngörülen tedbirler aşağıda verilmiştir:

Alt Strateji 2.3.2.1- Hizmet gereksinimlerinin belirlenmesi için gerekli araştırmaların yapılması

Tedbirler
T1- Bölge, il ve kent ölçeğinde yoksulluk ve gelişmişlik haritalarının oluşturulması, belirli dönemlerde güncellenmesi
T2- Bölge içi ve dışı göç hareketlerinin araştırılması ve çalışmaların belirli dönemlerde güncellenmesi
T3- Dezavantajlı gruplar başta olmak üzere, yoksul kesimin sosyal hizmet ihtiyacını ihtiyaçlarını tespit etmeye yönelik araştırmaların yapılması ve belirli dönemlerde güncellenmesi

Alt Strateji 2.3.2.2- Sosyal hizmet sunumunun etkinliğinin artırılması

Tedbirler
T1- Dezavantajlı kentsel bölgelerde öncelik sıralamasına göre; Kadın ve Gençlik merkezleri ile Aile Danışma Merkezleri kurulması ve yaygınlaştırılması
T2- Sosyal hizmetlerin yönlendirilmesi ve izlenmesi amacıyla ilgili kurum, kuruluş ve STK'ların oluşturduğu "Sosyal Yardım İzleme Komitesi" nin kurulması
T3- Bölge Üniversitesinde sosyal hizmet sunumunun gereksindiği uzmanları yetiştirecek bölümlerin açılması ve mevcut bölümlerin kapasitelerinin geliştirilmesi
T4- Sunulan sosyal hizmetlerin içerik ve kapsamının, dezavantajlı grupların ihtiyaçlarına göre çeşitlendirilmesi ve merkez ve ilçelerde nicelik ve nitelik olarak güçlendirilmesi

Alt Strateji 2.3.2.3- Risk altındaki gruplara yönelik sosyal hizmet sunumunun güçlendirilmesi

Tedbirler
T1- Kadın sığınma merkezlerinin yeterli sayıda ve yaygınlıkta kurulması
T2- Sokakta yaşayan ve çalıştırılan çocuklar için koruyucu ve önleyici hizmetlerin yaygınlaştırılması, örgün veya mesleki eğitime katılımlarının sağlanması

Alt Strateji 2.3.2.4- Mekânsal yaşam kalitesinin yükseltilmesi

Tedbirler
T1- Kişi başına düşen teknik ve sosyal donatı alan miktarının ülke standartlarına ulaştırılması için olanakların araştırılması
T2- Engellilerin kentsel yaşama katılımının önündeki mekânsal engellerin kaldırılması, teknik ve sosyal altyapının engellilerin kullanımına uygun hale getirilmesi

Strateji 2.3.3- Bölgede Yoksulluğu ve Gelir Dağılımı Farklılıklarını Azaltmaya Yönelik Politikaların Geliştirilmesi

Bölgede yoksulluğun yaygın olarak görülmesi, sosyal yardımlardan dolayı yoksul kesimin ve dezavantajlı grupların pasif hizmet alıcı konumunda olması sonucunu doğurmuştur. Yoksullar ve dezavantajlı grupları üretken duruma getirmek üzere istihdam edilebilirliklerinin artırılmasına yönelik politikaların gerçekleştirilmesi, gelir farklılıklarını azaltmaya yönelik desteklerin sunulması önemli öncelikler olarak ortaya çıkmaktadır.

Dokuzuncu Kalkınma Planı ve OVP (2011-2013)'de *Beşeri Gelişme ve Sosyal Dayanışmanın Güçlendirilmesi* ekseninde, ulusal ölçekte gelir dağılımının iyileştirilmesi, sosyal içerme ve yoksullukla mücadeleye yönelik önceliklere yer verilmiştir. Ayrıca *Bölgesel Gelişmenin Sağlanması* ekseninde kır-kent arasındaki gelir farklılıklarının azaltılması

amacı vurgulanmıştır. Kırsal Kalkınma Planı (2010-2013)'nda yoksullukla mücadele ve dezavantajlı grupların istihdam edilebilirliğinin artırılması önceliği ve bu kapsamda, kırsal kesimde üretim ve istihdam odaklı desteklerin çeşitlendirilmesi ve artırılması tedbiri belirtilmiştir. "Bölgede Yoksulluğu ve Gelir Dağılımı Farklılıklarını Azaltmaya Yönelik Politikaların Geliştirilmesi" stratejisi ile dezavantajlı alt bölgeler belirlenerek, gelişmişlik farklılıklarını azaltmaya yönelik destekler ve yerel kalkınma projeleri geliştirilecektir. Yoksul ve dezavantajlı grupların öncelikli olarak istihdam edilmelerini sağlayacak destek programları ve beceri geliştirme programları uygulanacak, yoğun göçün yaşandığı alanlarda sosyal uyum politikaları geliştirilecektir. Bu strateji kapsamında iki alt strateji belirlenmiş olup bazı tedbirlerin gerçekleştirilmesi gerektiği öngörülmüştür:

Alt Strateji 2.3.3.1- Dezavantajlı alt bölgelerde sosyo-ekonomik, iyileştirme ve geliştirme önlemlerinin alınması

Tedbirler
T1- Yoksulluk ve yoksunluğa karşı kentsel/kırsal alt bölgelerde yerel kalkınma projelerinin geliştirilmesi

Alt Strateji 2.3.3.2- Yoksullar ve dezavantajlı grupların istihdam edilebilirliğinin artırılmasına yönelik politikalar geliştirilmesi ve desteklenmesi

Tedbirler
T1- Bölgede uygulanacak olan Mali Destek Programlarında dezavantajlı grupların istihdam edilmesine öncelik verilmesi
T2- Yoksul ve yoksullaşma riski altındaki grupların mesleki beceri edindirme, iş geliştirme ve girişimcilik kapasitelerini artıracak eğitim programlarının geliştirilmesi

GELİŞME EKSENİNİN ÜST ÖLÇEKLİ PLANLARLA İLİŞKİSİ

Ulusal Planlar ve Strateji Belgeleri	EKSEN 2: BEŞERİ VE SOSYAL SERMAYE, SOSYAL DAYANIŞMA ¹		
	Amaç 1 Eğitimde Bölgesel Gelişme Politikalarıyla Uyumu Sağlamak	Amaç 2 Kurumsal Kapasiteyi Geliştirmek	Amaç 3 Sosyal Hizmet Sunumunu Yerinde ve Etkin Olarak Sağlamak
9.Kalkınma Planı, OVP - Rekabet Gücünün Artırılması			
İş Ortamının İyileştirilmesi	✓	✓	
9.Kalkınma Planı, OVP - İstihdamın Artırılması			
Eğitimin İşgücü Talebine Duyarlılığının Artırılması	✓✓		
Aktif İşgücü Politikalarının Geliştirilmesi	✓✓		
9.Kalkınma Planı, OVP - Beşeri Gelişme ve Sosyal Dayanışmanın Güçlendirilmesi			
Eğitim Sisteminin Geliştirilmesi	✓✓		
Sağlık Sisteminin Etkinleştirilmesi			✓✓
Gelir Dağılımının İyileştirilmesi, Sosyal İçerme ve Yoksullukla Mücadele			✓✓
Sosyal Güvenlik Sis. Etkinliğinin Artırılması			✓✓
9.Kalkınma Planı, OVP - Bölgesel Gelişmenin Sağlanması			
Yerel Dinamiklere ve İçsel Potansiyele Dayalı Gelişmenin Sağlanması	✓		✓
Yerel Düzeyde Kurumsal Kapasitenin Artırılması		✓✓	
Kırsal Kesimde Kalkınmanın Sağlanması			✓
GAP Bölge Kalkınma Planı			
İnsan Kaynaklarının ve Yerel Kurumsal Kapasitenin Geliştirilmesi Suretiyle Toplumsal Yapının Güçlendirilmesi	✓✓	✓✓	✓✓
GAP Eylem Planı (2008-2012)			
Sosyal Gelişmenin Sağlanması	✓✓		✓✓
Kurumsal Kapasitenin Geliştirilmesi		✓✓	
Kentsel Gelişme Stratejisi ve Eylem Planı (2010-2023)			
Yerleşmelerin Ekonomik ve Toplumsal Yapılarının Güçlendirilmesi	✓		✓✓
Hayat Boyu Öğrenme Strateji Belgesi (2009)			
Toplumsal Farkındalık Artırılarak Hayat Boyu Öğrenme Kültürünün Oluşturulması	✓✓		
Okullaşma ve Okuryazar Oranlarında Artış Sağlanması	✓✓		

¹ ✓✓: Güçlü Düzeyde İlişki
✓: Orta Düzeyde İlişki

Ulusal Planlar ve Strateji Belgeleri	EKSEN 2: BEŞERİ VE SOSYAL SERMAYE, SOSYAL DAYANIŞMA ¹		
	Amaç 1 Eğitimde Bölgesel Gelişme Politikalarıyla Uyumu Sağlamak	Amaç 2 Kurumsal Kapasiteyi Geliştirmek	Amaç 3 Sosyal Hizmet Sunumunu Yerinde ve Etkin Olarak Sağlamak
Fiziki Altyapısı ve Personel Niteliklerinin Geliştirilmesi	✓✓		
Dezavantajlı Bireylere Özel Önem Verilmesi, Mesleki Rehberlik Hizmetlerinin Güçlendirilmesi, İşgücünün Niteliğinin Artırılması	✓✓		
Kırsal Kalkınma Planı (2010-2013)			
İnsan Kaynaklarının, Örgütlenme Düzeyinin ve Yerel Kalkınma Kapasitesinin Geliştirilmesi	✓✓	✓✓	✓✓

- 1 ✓✓: Güçlü Düzeyde İlişki
✓: Orta Düzeyde İlişki

EKSEN 3: **BÖLGE MEKÂN ORGANİZASYONU,
YAŞAM VE MEKÂN KALİTESİ**

“Bölge Mekân Organizasyonu, Yaşam ve Mekân Kalitesi” gelişme eksenini, bölgenin mekânsal organizasyon yapısının geliştirilmesi, altyapının bölgesel gelişmenin gerçekleşmesine olanak sağlayacak şekilde oluşturulması ve bölge yerleşmelerinde yaşam ve mekân kalitesinin artırılmasına ilişkin amaçları içermekte; diğer gelişme eksenlerini tamamlayıcı bir konumdadır. ”

Ülkelerin veya bölgelerin kalkınmasında ekonomik ve sosyal boyutla birlikte, mekânsal boyut büyük önem taşımaktadır. **Bölgeler arası ve bölge içindeki gelişmişlik farkları** genellikle mekânsal organizasyonun ekonomik ve sosyal gelişmeyi yönlendirememesi, **mekânda yığılmaların ve dışsallıkların yaratılmaması** ve mekân kalitesinin düşük olması gibi nedenlerden kaynaklanmaktadır. "Bölge Mekân Organizasyonu, Yaşam ve Mekân Kalitesi" gelişme eksenini, bölgenin mekânsal organizasyon yapısının geliştirilmesi, altyapının bölgesel gelişmenin gerçekleşmesine olanak sağlayacak şekilde oluşturulması ve bölge yerleşmelerinde yaşam ve mekân kalitesinin artırılmasına ilişkin amaçları içermekte; "İstihdam Kapasitesi ve Rekabet Gücü" eksenini destekleyici ve tamamlayıcı bir konumdadır.

Diyarbakır-Şanlıurfa Bölgesi, nüfus artış hızının ülke ortalamasının üzerinde olduğu, **kırsal alandan kente ve buradan da metropollere doğru göç**ün yoğun olarak yaşandığı bir bölgedir. 5. kademe bölge merkezi ve 4. Kademe il merkezi olan Diyarbakır ve Şanlıurfa kentleri, art bölgelerinden yoğun miktarda göç almakta, sanayinin gelişmemesi ve yeterli istihdam alanlarının yaratılmaması nedeniyle bu göçü bölge içinde tutamamış ve göç metropol kentlere yönelmiştir. Göç kaynaklı nüfus hareketliliğinin yüksek olduğu bölgede kentlerin mekânsal gelişmelerinin kontrol altına alınması ve altyapı hizmetlerinin standartlara uygun bir şekilde sağlanması güçleşmektedir. Bu durum kentsel alanda çeşitli altyapı ve çevre sorunlarına neden olmakta, kentlerin yaşanabilirlik düzeyini düşürmektedir.

Bölgeye sermaye ve eğitimli işgücünün çekilebilmesi, nitelikli ve eğitimli işgücünün bölgede tutulabilmesi yaşam kalitesiyle doğrudan ilişkilidir. Bölge kentleri sahip oldukları kentsel nitelikler, ulaşım olanakları, hizmet kapasitesi, insan kaynakları, sektörel çeşitlilik ve kısmi uzmanlaşma ile gelişmenin önünü açabilecek ve gelişmeyi yönlendirecek potansiyellere sahiptir. Bu potansiyeller doğrultusunda bölge kentleri DPT tarafından "**Cazibe Merkezleri**" olarak belirlenmiştir. Bölge merkezlerinde altyapının sosyo-ekonomik gelişmeyle uyumlu olacak şekilde oluşturulması ile yaşam kalitesinin artırılması ve mekânsal organizasyonun bölgesel gelişmeyi destekleyecek biçimde hazırlanması Bölgeyi/kentleri çekim merkezine

dönüştürecek ve bölgede istihdam olanaklarını artıracaktır.

Mevcut durum tespitleri doğrultusunda hazırlanan "Bölge Mekân Organizasyonu, Yaşam ve Mekân Kalitesi" eksenini üst ölçekli plan kararlarıyla da uyumlu olacak şekilde kurgulanmıştır. Dokuzuncu Kalkınma Planı ve OVP'de (2011-2013), Rekabet Gücünün Artırılması ekseninde *Çevrenin Korunması ve Kentsel Altyapının Geliştirilmesi, Enerji ve Ulaştırma Altyapısının Geliştirilmesi* politika olarak belirlenmiştir. *Bölgesel Gelişmenin Sağlanması* ekseninde yerel dinamiklere ve içsel potansiyele dayalı gelişmenin sağlanması ve kırsal kesimde kalkınmanın sağlanması amaçlanmaktadır. Kırsal Kalkınma Planı'nda (2010-2013) *Ekonominin Geliştirilmesi ve İş İmkânlarının Artırılması, Kırsal Alan Fiziki Altyapı Hizmetlerinin Geliştirilmesi ve Yaşam Kalitesinin Artırılması* stratejik amaçlar olarak belirlenmiştir.

Gelişme eksenini kapsamında üç amaç belirlenmiştir:

- **Alt Bölgelerin Konumsal ve Beşeri Potansiyellerini En Üst Düzeyde Kullanmak:** Coğrafi, konumsal ve beşeri potansiyelleri açısından birbirlerinden farklılaşan yerleşim yerleri için uygun gelişme senaryolarının hazırlanması, yerleşmeler arasında ilişkilerin güçlendirilerek bölgesel ölçekte etkileşiminin yaratılması ve yerleşmelerin birbirlerini tamamlayarak bölgesel sinerjinin oluşturulması amaçlanmaktadır.
- **Bölgesel Ulaşımı ve Altyapıyı Geliştirmek:** Ulaşım sisteminin bölgenin mekânsal yapılanması, ekonomik ve toplumsal kalkınmasında bir araç olarak kullanılmasını sağlamak, ulaşım türlerinin birbirini destekleyecek bütüncül bir sistem olarak kurgulanması ve altyapının kalkınma hedeflerini destekleyecek şekilde geliştirilmesi amaçlanmaktadır.
- **Kentsel ve Kırsal Yerleşmelerin Yaşam ve Mekân Kalitesini Yükseltmek:** Kentsel ve kırsal alanların uygun altyapı ve üstyapı yatırımlarıyla donatılması, kırsal kesimin gelir kaynaklarının çeşitlendirilmesi ve yaşam kalitesinin artırılması amaçlanmaktadır.

EKSEN 3: GZFT ANALİZİ

Güçlü Yanlar

Bölgede düzenli gelişmeye elverişli yerleşmeler sisteminin bulunması ve Diyarbakır'ın geleneksel bölge merkezi rolünün bulunması,

Ana kent olma sürecine giren kent merkezlerinin bulunması ve çeşitlenmiş hizmet sunumu bulunması,

Geliştirilebilir potansiyellere sahip yerleşmelerin bulunması,

Güçlü ulaşım bağlantıları ile bölgenin ülkenin her yerinden erişilebilir konumu,

Uluslararası karayolu, demiryolu ve havayolu ulaşımı bağlantılarının bulunması,

İki ilde havaalanı bulunması,

Bölge illerinde köklü kentlilik kültürünün bulunması,

Geleneksel kent dokularının bulunması,

Bölgede nehir, vadi ve barajlar gibi su yüzeylerinin bulunması,

Kentsel alanlarda yenilenebilir enerji kullanımına yönelik bilincin ve talebin artması.

Zayıf Yanlar

Bölge merkezlerinin sanayileşememesi ve ardbölgelerine yeterli istihdam olanaklarını sağlayamaması,

Bölge içi gelişmişlik farklılıklarının yüksek olması,

İlçelerde ve kırsal kesimde hızlı nüfus kaybı,

Göç ve hızlı kentleşme sonucu altyapı yetersizlikleri,

Demiryolu altyapısının yetersiz olması

Havayolu taşımacılığında kapasite yetersizliği ve altyapı sorunlarının bulunması,

Kentsel alanlarda standartların altında teknik altyapı ve sosyal donatı alanlarının bulunması,

Yerleşmelerde atıksu ve katı atık yönetiminin etkin olmaması,

Yerel yönetimlerde mali ve teknik yetersizlikler,

Alternatif toplu taşıma türlerinin yetersiz olması,

Kırsal alanlarda altyapının ve hizmetlere erişimin yetersiz olması,

Okur yazarlık oranının ülke ortalamasının gerisinde olması,

Ortaöğretim ve mesleki eğitimde okullaşma oranının düşük olması,

Bölge içi gelişmişlik farklılıklarının bulunması,

Kadınların işgücüne katılımının ve eğitim düzeyinin düşük olması,

Çocuk işçiliğinin yaygın olması,

Kırsal kesimde sosyal hizmetlerin yetersiz olması,

Sosyal hizmet ihtiyacına ilişkin güncel veri üretilmemesi.

Fırsatlar

Bölge illerinin GAP kapsamında olması ve önemli yatırımların merkezinde olması,

Yerel yönetimlerin AB fonlarından yararlanması,

Bölgeler arası gelişmişlik farklılıklarının azaltılması, çevre ve altyapı gibi farklı alanlarda AB fonlarından yararlanma olanağının bulunması,

Türkiye-Suriye Bölgesel İşbirliği Projesi kapsamında demiryolu yatırımlarının planlanması,

Yenilenebilir enerji potansiyelinin bulunması ve yerel yönetimlerin yenilenebilir enerji kullanımı konusunda duyarlı olmaları.

Tehditler

Kırsal alanda ve ilçelerde nüfus kaybı,

Kırsal alandan beklenen göç dalgası ve bazı merkezlerde aşırı yığılma,

Hızlı kentleşme ve kentsel altyapı riskleri,

İçme suyu havzalarında kirlenme,

Yenilenebilir enerji yatırımları açısından bölgede güvenlik sorunu.

Amaç 3.1- Alt Bölgelerin Konumsal ve Beşeri Potansiyellerini En Üst Düzeyde Kullanmak

Mevcut Durum

Geniş bir alana yayılan TRC2 Bölgesi'ndeki yerleşmeler, coğrafi yapıları, konumları, ekonomik durumları ve sahip oldukları kaynak ve potansiyelleri ile birbirinden farklılaşmaktadır. Diyarbakır ilinin kuzeyinde yer alan ilçeler (kentsel nüfusu 10 binin altında), bölge geneline kıyasla engebeli bir arazi yapısı göstermekte, kısıtlı tarım alanlarını barındırmakta ve konumsal olarak önemli ulaşım akslarından uzakta kalmaktadır. Diyarbakır'ın kuzeyinde yer alan Ergani ilçesi dışındaki tüm ilçeler, önemli oranda nüfus kaybı yaşamaktadır. 2009 yılı nüfuslarına göre; Lice ilçesi %0 -154, Dicle ilçesi ise %0 -98'lik nüfus artış hızıyla en yüksek oranda nüfus kaybeden ilçeler konumundadır. Bu olumsuzlukların yanında kuzey kesimdeki ilçeler önemli maden (mermer) yataklarına sahiptir ve hayvancılık alanında gelişme potansiyeli taşımaktadır. Bu ilçeler özellikle ipek böcekçiliği, su ürünleri üretimi ve arıcılık için elverişli ortam ve olanaklara sahiptir. "İlçelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması"na göre (DPT, 2003); Ergani dışında kalan kuzey ilçelerin tümü 6. derece gelişmiş ilçeler grubunda olup 784'üncü ile 854'üncü gelişmişlik sırası aralığında bulunmaktadır. Şanlıurfa ilinde ise Halfeti ilçesi, sınırlı tarım alanları ve sulama imkânları, bölgeler arası ulaşım ağlarının uzağında kalması ve eski kentin önemli bir kısmının baraj gölü altında kalması gibi nedenlerden dolayı önemli kısıtlara sahiptir ve nüfus kaybetmektedir.

Bölgenin görece küçük ve orta boy yerleşmeleri (kentsel nüfusu 10 bin - 50 bin arası) ve bunların yoğunlaştığı kesimler; genel olarak iller arasında bağlantıyı sağlayan yol güzergâhları üzerinde bulunmaları, sahip oldukları geniş tarım alanları, arazi toplulaştırma çalışmaları ve artan sulama imkânları doğrultusunda gelişme potansiyeli taşımaktadırlar. Şanlıurfa'nın güneyinde yer alan Akçakale, Harran ve Ceylanpınar ilçeleri bölgenin toplam tarım alanlarının % 19'unu oluşturmaktadır. Bu alt bölgedeki yerleşmelerden Silvan, Birecik, Bozova ve Harran ilçeleri aynı zamanda önemli turizm potansiyeline sahiptir.

Kentsel nüfusu 50 bin ile 250 bin arasında olan ve bölgenin görece büyük yerleşmelerini barındıran alt-bölge; bölgenin toplam kentsel nüfusunun % 19'unu oluşturmakta, ilçelerin sahip oldukları kentsel nüfuslarıyla hizmetler sektöründe gelişme ve bölgenin iki büyük yerleşmesine destek verme imkanı taşımaktadırlar. Suruç hariç olmak üzere alt bölgedeki tüm ilçelerde nüfus artmaktadır. Geniş tarımsal alanların merkezi konumundaki bu yerleşmeler; Elazığ-Diyarbakır-Batman yol aksı üzerindeki Ergani ve Bismil ilçeleri, Şanlıurfa-Diyarbakır yolu üzerindeki Siverek ve Şanlıurfa-Mardin güzergâhında bulunan Viranşehir ilçeleri

önemli ulaşım akslarında bulunmaları sebebiyle de yüksek gelişme potansiyeli taşımaktadır.

Bölgenin en büyük iki yerleşmesi olan Diyarbakır ve Şanlıurfa kentleri gelişen bölgesel-kentsel hizmet sunumlarıyla ve yüksek nüfusları ile ana kent olma (metropolitenleşme) sürecine girmiş bulunmaktadır. Özellikle geleneksel bölge merkezi olan Diyarbakır, komşu ve yakın çevresindeki birçok yerleşmeye eğitim, sağlık, ulaştırma ve ticaret alanlarında hizmet sunmaktadır. Ancak kent, son yirmi yılda bölgesel hizmet sunumunu çeşitlendirmekte yetersiz kalmış, sanayi sektörünün gelişmemesi sonucu bölge merkezi konumunu geliştirememiştir. Bölgenin iki büyük kenti 1950 ve 1960'lı yıllardan bu yana ardbölgesinden büyük göç almaya başlamış fakat gelişmesindeki kısıtlardan dolayı (sanayinin yeterince gelişmemesi, sektörlerde katma değer ve istihdam olanaklarının artırılamaması) aldığı göçleri taşıyamaz hale gelmiş ve kent merkezinden metropol kentlere doğru göç vermiştir. Bölge merkezlerinin büyüme ve çevrelere hizmet verme potansiyeli yüksek "büyüme kutupları" olarak geliştirilmesi amacıyla her iki kent de DPT tarafından "Cazibe Merkezleri" olarak belirlenmiştir.

TRC2 Bölgesi yerleşmeleri; coğrafi konum, erişilebilirlik durumu, nüfus büyüklükleri ve dinamikleri, altyapı yatırımlarına göre konumları, ekonomik yapıları, kaynak ve potansiyelleri doğrultusunda 4 ayrı grupta ele alınmaktadır.

- **1. Grup Yerleşmeler (Dezavantajlı Yerleşmeler) :** Çüngüş, Dicle, Eğil, Hani, Hazro, Kocaköy, Kulp, Lice ve Halfeti.
- **2. Grup Yerleşmeler (Küçük ve Orta Boy Yerleşmeler; Nüfus: 10 bin-50 bin) :** Çermik, Çınar, Silvan, Akçakale, Birecik, Bozova, Ceylanpınar, Harran ve Hilvan.
- **3. Grup Yerleşmeler (Büyük Yerleşmeler; Nüfus 50 bin-250 bin) :** Bismil, Ergani, Siverek, Suruç ve Viranşehir.
- **4. Grup Yerleşmeler (Ana Kentler; Nüfus 250 bin-1 milyon) :** Diyarbakır ve Şanlıurfa Merkezleri.

"Göç, İşsizlik, İstihdam ve Sosyal Uyum" ve "Kentleşme, Çevre ve Altyapı" çalıştaylarında, öncelikli sorun alanları belirlenmiş ve bu sorun alanları için aşağıdaki çözüm önerileri oluşturulmuştur. Tabloda yer alan çözüm önerileri "Alt Bölgelerin Konumsal ve Beşeri Potansiyellerini En Üst Düzeyde Kullanmak" amacı ve ilgili stratejileri için temel teşkil etmiştir.

Öncelikli Sorun Alanları	Çözüm Önerileri
Bölge içi az gelişmişlik ve göç sorunu,	Havza yaklaşımı ile desteklemelerin yapılması,
Bölgede kaynakların ve potansiyelin üretime dönüştürülemediği,	Yoksul kesimlerde fırsatlara dayanan kalkınma araçlarının geliştirilmesi,
İlçelerde istihdam olanaklarının çok yetersiz olması.	Sosyal hizmet sunumunun yerinde sunulabilmesi için önlemlerin alınması,
	Kentsel ve kırsal alanlarda potansiyeller doğrultusunda istihdam politikalarının oluşturulması.

Strateji 3.1.1- Alt Bölgeler İçin Uygun Gelişme Senaryolarının Katılımcı Yöntemlerle Oluşturulması

Bölgede sınırlı tarım alanları, kısıtlı sulama olanakları, zayıf ulaşım bağlantılarına sahip dezavantajlı alt bölgeler olduğu gibi, geniş tarım alanları, yaygın sulama olanakları ve gelişmiş ulaşım ağlarına sahip alt bölgeler de bulunmaktadır. Her alt bölge farklı kaynak ve potansiyelleri bulundurmakta ve sosyo-ekonomik gelişmede farklı engellerle karşılaşmaktadır. Dolayısıyla her alt bölge için farklı gelişme senaryolarının oluşturulması gerekmektedir.

Dokuzuncu Kalkınma Planı'nda ve OVP (2011-2013)'de *Bölgesel Gelişimin Sağlanması* ekseninde yerel dinamiklere ve içsel potansiyele dayalı gelişimin sağlanması hedeflenmektedir. "Alt Bölgeler İçin Uygun Gelişme Senaryolarının Katılımcı Yöntemlerle Oluşturulması" stratejisi ile TRC2 Bölgesi'nde alt bölgelerin/yerleşme gruplarının kaynak, potansiyel ve dezavantajları gözetilerek uygun gelişme öngörülerini katılımcı yöntemlerle geliştirilecektir. Bu kapsamda yerleşme gruplarına göre dört alt strateji belirlenmiştir:

Yerleşme Gruplarına Göre Alt Stratejiler

1. Grup Yerleşmeler/Dezavantajlı Alt Bölge: Çüngüş, Dicle, Eğil, Hani, Hazro, Kocaköy, Kulp, Lice ve Halfeti.
Alt Strateji 3.1.1.1- 1. Grup Yerleşmeler/Dezavantajlı (kısıtlı tarım alanları, sulama projeleri dışında konumlanan, az erişilebilir olan ve benzer diğer özellikleri taşıyan) yerleşmeler ve bunların yoğunlaştığı alt-bölgeler için doğal kaynak kullanımını (hayvancılık, turizm, taş ve toprağa dayalı imalat sanayi vb) ön plana çıkaran gelişme öngörülerinin sınaması, uygun bulunursa eylem planına ve yatırım programlarına dönüştürülmesi. (Nüfusu yerinde tutma, ekonomiyi ve sosyal hizmet sunumlarını destekleme önlemleri)
2. Grup Yerleşmeler: Çermik, Çınar, Silvan, Akçakale, Birecik, Bozova, Ceylanpınar, Harran ve Hilvan.
Alt Strateji 3.1.1.2- 2. Grup Yerleşmeler/ Bölgenin görece küçük ve orta boy yerleşmeleri için (nüfusu 10 bin - 50 bin arası) ve bunların yoğunlaştığı kesimler için (tarımsal işleme merkezi olmak, kısmen tarımsal sanayi, hizmetler sektörünün uygun alt-iş kollarında uzmanlaşma ve benzeri) ön plana çıkaran gelişme öngörülerini sınamak ve uygun bulunursa bunları eylem planlarına ve yatırım programlarına dönüştürmek. (Nüfusu yerinde tutma, sosyal hizmet sunumlarını destekleme ve ekonomiyi geliştirme önlemleri)
3. Grup Yerleşmeler: Bismil, Ergani, Siverek, Suruç ve Viranşehir
Alt Strateji 3.1.1.3- 3. Grup Yerleşmeler/ Bölgenin görece büyük yerleşmeleri (nüfusu 50 bin -250 bin arası yerleşmeler) ve bunların yoğunlaştığı alt-bölgeler için uygun sektörel gelişme stratejilerini (tarımsal etki alanına sahip alt merkez, başta tarıma dayalı sanayi olmak üzere imalat sanayi gelişmesi, hizmetler sektöründe gelişmeler, Bölgenin iki büyük yerleşmesine destek olmak gibi) gelişme olanaklarını sınaması, uygun bulunduğu alanların eylem programlarına ve yatırım programlarına dönüştürülmesi. (Ekonomik ve toplumsal kalkınma önlemleri)
4. Grup Yerleşmeler/ Ana Kentler : Diyarbakır ve Şanlıurfa Merkezleri.
Alt Strateji 3.1.1.4- Bölgenin en büyük iki yerleşmesi; Diyarbakır ve Şanlıurfa için özgün gelişmeyi (kentsel donatı ve hizmet sunum çeşitliliğinin artırılması, imalat sanayinde atılımlar, bilgi üretimi, kültür ve turizm alt-faaliyetleri ile özellikle yüksek öğrenim, eğitim, sağlık, finansal hizmetlerde uzmanlaşmalar vb) ön plana çıkaran gelişme öngörülerinin sınaması, uygun bulunduğu alanların eylem programlarına ve yatırım programlarına dönüştürülmesi (Metropolitenleşme sürecinin gerekliliklerine göre getirilmesi, ekonomik, toplumsal ve kültürel kalkınma önlemleri).

Amaç 3.2- Bölgesel Ulaşımı ve Altyapıyı Geliştirmek

Mevcut Durum

Diyarbakır ve Şanlıurfa önemli karayollarının birleştiği stratejik konumlara sahiptir. Diyarbakır kent merkezi komşu illerle bağlantı sağlayan karayollarının kavşak noktası konumundadır. Şanlıurfa ili, Gaziantep-Şanlıurfa otoyolunun da yapılmasıyla bölgenin batıya açılan kapısı haline gelmiştir. Suriye ile sınır komşusu olan ve Irak sınırına yakın bir konumda olan TRC2 Bölgesi Türkiye'nin bu ülkelerle bağlantı noktası durumundadır. Şanlıurfa-Habur otoyolunun tamamlanması ile bu ülkelerle daha hızlı, düşük maliyetli ve verimli taşımacılık olanağı sağlanacaktır. Karayollarında bölünmüş yol çalışmaları tamamlanmamış olup devam etmektedir.

Bölgede iki ayrı demiryolu hattı mevcuttur ve bu hatların birbiriyle bağlantısı bulunmamaktadır. Şanlıurfa il sınırları içerisindeki demiryolu hattı, Suriye sınırından devam etmektedir ve kent merkeziyle bağlantısı yoktur. Bölgede mevcut demiryolu ağı yetersiz olup, demiryolu taşımacılığının etkin kullanılmasına imkan tanımamaktadır.

Diyarbakır Havaalanı yolcu taşımacılığında bölgesel ölçekte hizmet sunmakta ve çevre illere hizmet vermektedir. Ancak mevcut havaalanı bölgenin havayolu taşımacılığı talebine cevap verememekte olup kapasitesini doldurmak üzeredir. Şanlıurfa GAP Havaalanı'nda, kargo apronu ve kargo binası tamamlanmadığından kargo taşımacılığı yapılamamaktadır. Ayrıca Uluslararası havaalanı olarak inşa edilen Şanlıurfa GAP Havaalanında Gümrük hizmeti verilememesi nedeniyle uluslararası uçuşlar yapılamamaktadır. Şanlıurfa GAP Havaalanı kapasitesinin altında hizmet vermektedir.

Bölgenin yüksek yoğunluklu nüfusuna karşılık, altyapı sistemleri ve

tesisleri yeterli seviyede değildir. Bölgedeki ilçe belediyelerin çoğunluğunda projeye dayalı kanalizasyon sistemi bulunmamaktadır. Kentlerde yağmur suyu için ayrık sistem bulunmamakta, yağmur sularıyla atık sular aynı sistemlerle toplanmaktadır. Bölgede 4 adet atık su arıtma tesisi mevcut olup bunlardan da sadece 2 tanesi işletilmektedir. Arıtma sistemlerinin yetersiz olması sonucu atık sular arıtmaksızın alıcı ortamlara deşarj edilmekte, özellikle su havzalarını kirletmektedir.

Kentlerde artan nüfusla birlikte üretilen katı atık miktarı da artmakta, bu atıkların düzenli bir şekilde toplanması, düzenli depolama alanlarının oluşturularak ayrıştırma sistemlerinin kurulması ve ortak katı atık yönetim sistemlerinin oluşturulmasına ihtiyaç duyulmaktadır. Bölgenin en büyük nüfuslu kent merkezi olan Diyarbakır kentinde düzenli katı atık depolama tesisi bulunmamakta ve bu durum başta katı atık sızıntı sularının yer altı sularına karışması olmak üzere birçok çevresel soruna neden olmaktadır.

Ülke toplam elektrik kurulu gücünün % 12 sinin bölgede bulunmasına rağmen, iletim altyapısındaki yetersizlikler ve yüksek kayıp-kaçak oranları nedeniyle kesintisiz enerji sunumu sağlanamamaktadır. Bu durum yaşam kalitesini düşürmekte ve özellikle endüstriyel üretim için önemli bir olumsuzluk teşkil etmektedir.

"Kentleşme, Çevre ve Altyapı" ve "Ticaret, Dış Ticaret ve Lojistik" çalıştaylarında, öncelikli sorun alanları belirlenmiş ve bu sorun alanları için aşağıdaki çözüm önerileri oluşturulmuştur. Tabloda yer alan çözüm önerileri "Bölgesel Ulaşımı ve Altyapıyı Geliştirmek" amacı ve ilgili stratejileri için temel teşkil etmiştir.

Öncelikli Sorun Alanları	Çözüm Önerileri
Ulaşım altyapısındaki yetersizlikler,	Karayolu altyapısının geliştirilmesi,
Havayolu taşımacılığı altyapısında yetersizlikler,	Diyarbakır'da uluslararası sivil havalimanının yapılması,
Limanlara erişim bağlantısının zayıflığı, lojistik ve ulaşım maliyetlerinin yüksek olması.	Şanlıurfa GAP Havaalanı'nın uluslararası uçuşlara açılması,
	Demiryolu bağlantılarının limanlara erişimi sağlayacak şekilde güçlendirilmesi ve karayolu yük trafiğinin demiryoluna aktarılması,
	Gümrük kapılarına lojistik amaçlı depolama alanlarının yapılması, lojistik köylerin kurulması.
İçme suyu havzalarında ve yeraltı sularında kirlilik sorunu,	Havza içerisinde yer alan yerleşme ve endüstriyel tesislerin arıtma tesislerinin yapılması ve iyi işletilmesi,
Kentsel alanlarda teknik altyapının yetersiz olması,	Yerel yönetimlerin mali kaynaklarının artırılması,
Yenilenebilir enerji konusundaki altyapının yetersiz olması.	Kentlerde atık su arıtma sistemleri, kanalizasyon ve yağmursuyu şebekelerinin güçlendirilmesi,
	Entegre katı atık yönetimine geçilmesi,
	Yenilenebilir enerji kullanımına yönelik altyapının desteklenmesi ile örnek tesislerin kurulması

Strateji 3.2.1- Bölgesel Ulaşım Altyapısını Geliştirmek ve Farklı Ulaşım Türleri Arasında Bütünleşmeyi Sağlamak

Bölge, konumsal olarak önemli ulaşım bağlantılarının kesişim noktalarında bulunmaktadır. Ancak demiryolu ve havayolu taşımacılığı altyapısının yetersiz olması, bölgenin ulaştırma altyapısı açısından olumsuzluk teşkil etmektedir. Demiryolu bağlantılarının tarımsal ve endüstriyel üretimle birlikte işlevsel ilişkilerin göz önünde bulundurularak geliştirilmesi ve Bölgede hızla artan havayolu yolcu taşımacılığı talebi doğrultusunda havayolu altyapısının güçlendirilmesi, bölgesel ulaşım altyapısı için stratejik öneme sahiptir.

Dokuzuncu Kalkınma Planı'nda ve OVP (2011-2013)'de; *Enerji*

ve *Ulaştırma Altyapısının Geliştirilmesi* politikası kapsamında taşıma türleri arasında bütünleşmenin sağlandığı, kombine taşımacılığının yaygınlaştırıldığı, yük taşımacılığının demiryollarına kaydırılmasının hedeflendiği etkin bir ulaştırma altyapısının oluşturulması esas alınmıştır. "Bölgesel Ulaşım Altyapısını Geliştirmek ve Farklı Ulaşım Türleri Arasında Bütünleşmeyi Sağlamak" stratejisi ile artan talep doğrultusunda havayolu, karayolu ve demiryolu altyapısının geliştirilmesi ve taşımacılıkta hizmet kalitesinin artırılmasına yönelik önlemlerin alınması sağlanacaktır. Bu strateji kapsamında dört alt strateji belirlenmiş ve bazı tedbirlerin gerçekleştirilmesi öngörülmüştür:

Alt Strateji 3.2.1.1- Bölgeler arası ve bölge içi karayolu ulaşım ağının iyileştirilmesi

Tedbirler
T1- Mevcut karayolu altyapısının geliştirilmesi amacıyla bölünmüş yol çalışmalarının tamamlanması ve karayollarının standartlarının yükseltilmesi
T2- Şanlıurfa-Habur otoyol yapımının hızlandırılması ve Şanlıurfa-Diyarbakır arasında otoyol bağlantısının sağlanmasının etüt edilmesi

Alt Strateji 3.2.1.2- Bölge illerinin demiryolu ulaşımı bağlantılarının güçlendirilmesi

Tedbirler
T1- Şanlıurfa- GAP Havalimanı-Diyarbakır demiryolu hattının etüt edilmesi
T2- Mürşitpınar-Şanlıurfa ve Diyarbakır- Mardin demiryolu hatlarının etüt edilmesi

Alt Strateji 3.2.1.3- Havayolu ulaşım altyapısı kapasitesinin artırılması

Tedbirler
T1- Diyarbakır ilinde uluslararası sivil havalimanının yapılması
T2- Şanlıurfa GAP Havaalanında gümrük hizmetlerinin verilebilmesi ve kargo taşımacılığının yapılabilmesi için gerekli altyapının oluşturulması

Alt Strateji 3.2.1.4- Lojistik köy kurulması

Tedbirler
T1- Diyarbakır ve Şanlıurfa illerinde ana ulaşım modları ve sanayi alanları gibi uygun lokasyonlarda Lojistik Köy kurma olanaklarının etüt edilmesi

Strateji 3.2.2- Kentsel Altyapının İyileştirilmesi ve Geliştirilmesi

Kentsel altyapı hizmetlerinin kaliteli bir şekilde sunulması sürdürülebilir kentsel gelişmenin birincil koşulu olup kentlerin yaşanabilirliği açısından büyük önem taşımaktadır. Bu hizmetlerin devamlı ve kaliteli bir şekilde sunulması, altyapı tesislerinin ihtiyaç duyulan yerlerde kurulmalarını ve iyi işletilmelerini gerektirmektedir.

Dokuzuncu Kalkınma Planı'nda ve OVP (2011-2013)'de Rekabet Gücünün Artırılması ekseninde *Çevrenin Korunması ve Kentsel Altyapının Geliştirilmesi* politikası kapsamında kentlerin yaşam standartlarının yükseltilmesi, sürdürülebilir kentsel gelişmenin sağlanması, yaşanabilir mekânların oluşturulması ve çevrenin korunması öncelikleri yer almaktadır. Bütünsel Kentsel Gelişme Stratejisi ve Eylem Planı'nda

(2010-2023); *Kentsel Altyapı Hizmetlerinin Kalitesinin Sürdürülebilir Kalkınma İlkeleriyle Uyumlu Olarak Yükseltilmesine Yönelik Yöntemler Geliştirilmesi* stratejisi ile kentlerde altyapı hizmetlerinin kesintisiz olarak sunulması ve yenilenebilir enerji kaynaklarının kentlerde kullanımının yaygınlaştırılması hedeflenmiştir. "Kentsel Altyapının İyileştirilmesi ve Geliştirilmesi" stratejisiyle Bölge illerine içme suyu sağlayan su havzaları kirliliğe karşı korunarak içme ve kullanma suyu kalitesinin artırılması sağlanacaktır. Belediyelerin altyapı hizmet birlikleri kurmaları özendirilerek sürdürülebilir ve bütüncül katı atık yönetimine geçmeleri sağlanacaktır. Bu strateji kapsamında dört alt strateji belirlenmiş olup gerçekleştirilmesi öngörülen tedbirler aşağıda verilmiştir:

Alt Strateji 3.2.2.1- İçme suyu havzalarının korunması, içme ve kullanma suyu kalitesinin artırılması**Tedbirler**

T1- Atatürk Barajı, Birecik Barajı, Dicle Barajı ve Gözeli Su Havzalarına atık su deşarjı gerçekleştiren yerleşmeler öncelikli olmak üzere atık su arıtma sistemlerinin kurulması ve işletmelerinin sağlanması

Alt Strateji 3.2.2.2- Atıksu yönetimi sistemlerinin iyileştirilmesi**Tedbirler**

T1- OSB ve diğer endüstriyel işletmelerin atıksu arıtma sistemlerinin kurulması ve işletilmesi

T2- Diyarbakır ve Şanlıurfa kent merkezlerinde yağmursuyu şebekelerinin tamamlanması

Alt Strateji 3.2.2.3- Sürdürülebilir katı atık yönetiminin sağlanması**Tedbirler**

T1- Düzenli katı atık depolama tesislerinin Diyarbakır kent merkezi ve içme suyu havzaları içerisinde kalan yerleşmelerde öncelikli olmak üzere kurulması için program oluşturulması ve projelendirme çalışmalarına başlanması

T2- Evsel ve endüstriyel katı atıkların geri dönüşümü ve kaynağında ayrılmasına yönelik bilinçlendirme kampanyalarının düzenlenmesi

Alt Strateji 3.2.2.4- Enerji altyapısının iyileştirilmesi ve yenilenebilir enerji kullanımının özendirilmesi**Tedbirler**

T1- Enerji iletim altyapısının iyileştirilmesine yönelik önlemlerin alınarak enerji hizmet sunumunun kesintisiz verilmesinin sağlanması

T2- Yerel yönetimlerin öncülüğünde kentsel alanlarda yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanımının yaygınlaştırılmasına yönelik araştırma ve uygulamaların yapılması

Amaç 3.3- Kentsel ve Kırsal Yerleşmelerin Yaşam ve Mekân Kalitesini Yükseltmek**Mevcut Durum**

Ülke ortalamasının üstünde nüfus artış hızına sahip ve kendi kırsalından göç alan Diyarbakır ve Şanlıurfa kentlerinde hızlı yapılaşma süreçleri yaşanmakta, yerleşim alanlarında altyapı, sosyal ve kültürel hizmet sunumları yeterli ölçüde sağlanamamaktadır. Kentsel alandaki nüfusun yüksek bir hızla artması ve kentsel yerleşik alanın genişlemesi, yapılan altyapı yatırımlarını gereksinimlere oranla yetersiz kılmaktadır. Hızlı ve yüksek yoğunluklu yapılaşma, kentsel yaşamın en önemli unsurlarından olan sosyal donatılardan, açık ve yeşil alanlardan yoksun bölgelerin oluşmasına, donatıların mekânda dengesiz bir şekilde dağılmasına neden olmakta ve kentsel yaşam kalitesini olumsuz etkilemektedir. Bölge doğal,

tarihi ve kültürel değerler açısından çok zengin olmasına karşın, bu değerler yeterli düzeyde korunamamakta ve kentsel yaşama kazandırılmamaktadır.

Kent merkezlerinde artan nüfusla birlikte araç trafiğinin ve ulaşım gereksinimlerinin de artmakta olması mevcut kent içi ulaşım olanaklarını yetersiz kılmaktadır. Kentsel ulaşım planlarının hazırlanmamış olması, kentsel çalışma alanları ile konut alanları arasındaki alternatif ulaşım güzergahlarının ve alternatif toplu taşıma olanaklarının yetersiz olması yolculuk sürelerini uzatmakta ve kent içi ulaşım kalitesini düşürmektedir.

KÖYDES ve BELDES projeleriyle son yıllarda içme suyu, kanalizasyon

ve yol yapımlarında büyük artış gerçekleşmesine ve geniş bir alana hizmet sunulmasına karşın kırsal alanlarda altyapı hizmetleri henüz istenilen seviyeye ulaşmamıştır. Altyapının yetersizliğinin yanı sıra, sosyal donatılara ve hizmetlere erişim olanakları açısından kırsal alanda büyük eksiklikler bulunmakta, özellikle sağlık ve eğitim hizmetlerine erişimde sorunlar yaşanmaktadır.

Kırsal alandaki ekonomik faaliyetler büyük oranda tarım ve hayvancılıktan oluşmakta, gelir kaynakları çeşitlendirilememektedir.

Üretimin daha çok doğal koşullara bağlı olması, ürün rekolteleri, destekleme fiyatları gibi nedenlerden dolayı elde edilen gelir yıldan yıla farklılıklar göstermektedir.

"Kentleşme, Çevre ve Altyapı" ve "Göç, İşsizlik, İstihdam ve Sosyal Uyum" çalıştaylarında, öncelikli sorun alanları belirlenmiş ve bu sorun alanları için aşağıdaki çözüm önerileri oluşturulmuştur. Tabloda yer alan çözüm önerileri "Kentsel ve Kırsal Yerleşmelerin Yaşam ve Mekân Kalitesini Yükseltmek" amacı ve ilgili stratejileri için temel teşkil etmiştir.

Öncelikli Sorun Alanları	Çözüm Önerileri
Kentsel alanlarda sosyal donatı alanları, açık ve yeşil alan kullanımının yetersizliği	Kentsel alanlarda açık ve yeşil alan kullanımının artırılması,
Kent içi ulaşımda yetersizliklerin olması	Sosyal donatı yetersizliğinin giderilmesi,
Tarihi, kültürel ve doğal değerlerin korunamaması ve kentsel yaşama katılamaması	Alternatif toplu taşıma olanaklarının oluşturulması
	Doğal ve kültürel varlıkların korunması ve kullanılarak yaşatılması,
	Geleneksel kent dokularında sokak sağlıklılaştırma uygulamalarının yapılması,
	Halkın, tarihi, kültürel ve doğal değerlerin korunması konusunda bilinçlendirilmesi.
İçme suyu havzalarında ve yeraltı sularında kirlilik sorunu,	Kırsal alanlarda fiziksel altyapının iyileştirilmesi ve yaşam koşullarının iyileştirilmesi
Kentsel alanlarda teknik altyapının yetersiz olması,	Kırsal kalkınmaya yönelik bütüncül çalışmaların yapılması
Yenilenebilir enerji konusundaki altyapının yetersiz olması.	Kırsal alanda turizmin yaygınlaştırılması
	Sulama yatırımlarının artırılması
	Kırsal alanda hayvancılığın geliştirilmesi
	Kırsal alanda ihtiyaç ve potansiyelin belirlenmesine yönelik araştırmalar yapılması

Strateji 3.3.1- Kentsel Alanlarda Yaşam Kalitesi Düzeyinin Yükseltilmesi

Kentlerdeki yaşam kalitesinin artırılması kentsel altyapı gereksinimlerinin eksiksiz sağlanmasına, sosyal donatıların ve hizmetlerin mekânda dengeli ve yeterli düzeyde dağılmasına, doğal, tarihi ve kültürel değerlerin kentsel yaşamın bir parçası haline getirilmesine ve iyi işleyen bir ulaşım sistemine bağlıdır. Kentlerin yaşam kalitelerinin artırılması aynı zamanda çekim gücünü artırarak bölgeye sermaye ve nitelikli işgücünün çekilmesini kolaylaştırmakta; iş ve yatırım ortamının iyileştirilmesine önemli katkıda bulunmaktadır.

Dokuzuncu Kalkınma Planı'nda ve OVP (2011-2013)'de; *Çevrenin Korunması ve Kentsel Altyapının Geliştirilmesi* politikasında kentlerin yaşam standartlarının yükseltilmesi, sürdürülebilir kentsel gelişmenin sağlanması, yaşanabilir mekânların oluşturulması ve çevrenin korunması amaçlanmıştır. Bütüncül Kentsel Gelişme Stratejisi ve Eylem Planı'nda (2010-2023); *Yerleşmelerin Mekân ve Yaşam Kalitesinin Artırılması* ana eksen olarak ele alınmış ve eksen kapsamındaki stratejilerle sürdürülebilir kentsel ulaşım sisteminin sağlanması, yerleşmelerde sosyal donatı ve

hizmetlerin dengeli dağıtılması, doğal ve kültürel varlıkların korunarak sürdürülebilir kullanımının sağlanması amaçlanmıştır. "Kentsel Alanlarda Yaşam Kalitesi Düzeyinin Yükseltilmesi" stratejisi ile, TRC2 Bölgesi'nde nüfusu hızla artan ve metropolleşme sürecine giren kent merkezlerinde sosyal ve kültürel donatı alanları artırılarak ve ulaşım altyapısı geliştirilerek, kentsel yaşamın gerektirdiği tüm hizmetlerin eksiksiz ve kesintisiz olarak

sunulması sağlanacaktır. Bölge illerinde bulunan doğal, tarihi ve kültürel öğelerin kentsel yaşamla bütünleşmesi sağlanarak bu değerler yaşatılacak ve kentlerin özgün kimliklerini yansıtan çekicilik unsurları olarak değerlendirilecektir. Bu strateji kapsamında üç alt strateji belirlenmiş ve bazı tedbirlerin gerçekleştirilmesi öngörülmüştür:

Alt Strateji 3.3.1.1- Kentsel alanların donatılması ve kentsel mekanın iyileştirilmesi

Tedbirler
T1- Kentsel alanlarda yerleşmelerin nitelik ve gereksinmelerine uygun olarak sosyo-kültürel donatıların ve etkinliklerin artırılması için önlemler alınması
T2- Yapılı çevre kalitesinin iyileştirilmesi için önlemlerin alınması
T3- Kentsel alanlarda açık ve yeşil alanların artırılması için programlar oluşturulması
T4- Kentsel alanlarda sportif alanların ve sportif etkinliklerin artırılması için programlar yapılması

Alt Strateji 3.3.1.2- Doğal, tarihi ve kültürel değerlerin kentsel yaşama katılımının güçlendirilmesi

Tedbirler
T1- Geleneksel dokuda ve tarihi yapılarda sağlıklılaştırma, iyileştirme ve restorasyon uygulamalarının gerçekleştirilmesi
T2- Kentsel sit alanları ve diğer sit alanlarında müzeler, açık hava müzeleri, kültür-sanat merkezleri gibi kültürel kullanımların oluşturulması
T3- Rekreatif potansiyeli olan nehir, göl ve gölet gibi su yüzeylerinin ve doğal özellikli alanların çevre düzenlemeleri ve kentsel tasarım projeleri ile kentsel yaşama katılmalarının özendirilmesi

Alt Strateji 3.3.1.3- Kentsel ulaşım hizmetlerinin kalitesinin yükseltilmesi, ulaşım olanaklarının çeşitlendirilmesi

Tedbirler
T1- Diyarbakır ve Şanlıurfa Kentsel Ulaşım Planlarının hazırlanması
T2- Kentsel Ulaşım Planları ile uyumlu olarak Diyarbakır ve Şanlıurfa kent-içi raylı sistem olanaklarının etüt edilmesi
T3- Kentsel alanlarda yaya yolları ve yaya bölgelerinin özendirilmesi

Strateji 3.3.2- Kırsal Kesimin Yaşam ve Mekân Kalitesinin Yükseltilmesi

Nüfusunun önemli bir kısmını kırsal alanda barındıran ve kır-kent arasındaki nüfus hareketliliğinin yüksek olduğu Bölgede kırsal kesimin yaşam ve mekân kalitesinin yükseltilmesi, kırsal alandaki nüfusun yerinde tutulmasını sağlayarak kentsel alana olan göç eğilimini azaltacak ve böylece kentlerdeki yığılmaların önüne geçilebilecektir. Kırsal yerleşimlerde yaşayan nüfusun yaşam ve mekân kalitesinin artırılması için bu alanların niteliklerine uygun altyapı ve sosyal donatı ihtiyaçlarının karşılanması ve kırsal kesimin gelir kaynaklarının artırılması için önlemlerin alınması gerekmektedir.

Dokuzuncu Kalkınma Planı'nda ve OVP (2011-2013)'de *Bölgesel Gelişiminin Sağlanması* ekseninde bölgeler arası gelişmişlik farklarını azaltmak, kırsal alanda asgari yaşam standartlarını geliştirmek

amaçlanmıştır. Kırsal Kalkınma Planı'nda (2010-2013) *Kırsal Alan Fiziki Altyapı Hizmetlerinin Geliştirilmesi ve Yaşam Kalitesinin Artırılması* stratejik amaç olarak ele alınmıştır. "Kırsal Kesimin Yaşam ve Mekân Kalitesinin Yükseltilmesi" stratejisiyle, kırsal nüfusun kentsel alanlarla ekonomik ve sosyal bütünleşmesini sağlayacak güçlü ulaşım bağlantılarının kurulması sağlanacak, sağlık ve eğitim hizmetleri sunumunda kalite artırılabilecek, içme suyu ve kanalizasyon altyapısı geliştirilecektir. Bölgenin sahip olduğu kaynak ve potansiyeller doğrultusunda kırsal kalkınma projeleri hazırlanarak kırsal alanlarda ekonomik faaliyetlerin artırılması ve tarım dışı gelir kaynaklarının çeşitlendirilmesi sağlanacaktır. Bu strateji kapsamında iki alt strateji belirlenmiş ve öncelikli yapılması gereken tedbirler aşağıda verilmiştir:

Alt Strateji 3.3.2.1- Kırsal alanların niteliklerine ve gereksinimlerine göre uygun donatı ve hizmet sunum kalitesine kavuşturulması

Tedbirler
T1- Kırsal alanlarda ulaşım altyapısı, sağlıklı içme ve kullanma suyu temini, kanalizasyon altyapısı hizmetlerinin sunulması
T2- Eğitim ve sağlık hizmetleri sunumunda kalite ve erişilebilirliğin artırılması

Alt Strateji 3.3.2.2- Kırsal alanlarda ekonomik faaliyetlerin artırılması ve gelir kaynaklarının çeşitlendirilmesi

Tedbirler
T1- Kırsal nitelikli ve dezavantajlı bölgelerde kırsal kalkınma ve yerel kalkınma projelerinin hazırlanması
T2- Sosyo-ekonomik gelişmişlik düzeyi düşük olan yörelerde ekoturizm ve rekreasyonel kullanımların desteklenerek halkın geçim kaynaklarının artırılması
T3- Bölgedeki taşlık arazilerin ıslah edilerek kullanılabilir hale getirilmesi ve bu alanlarda organik tarımın teşvik edilmesi

GELİŞME EKSENİNİN ÜST ÖLÇEKLİ PLANLARLA İLİŞKİSİ

Ulusal Planlar ve Strateji Belgeleri	EKSEN 3: BÖLGE MEKÂN ORGANİZASYONU, YAŞAM VE MEKÂN KALİTESİ ¹		
	Amaç 1 Alt Bölgelerin Konumsal ve Beşeri Potansiyellerini En Üst Düzeyde Kullanmak	Amaç 2 Bölgesel Ulaşım ve Altyapıyı Geliştirmek	Amaç 3 Kentsel ve Kırsal Yerleşmelerin Yaşam ve Mekân Kalitesini Yükseltmek
9.Kalkınma Planı, OVP - Rekabet Gücünün Artırılması			
İş Ortamının İyileştirilmesi		✓✓	✓✓
Enerji ve Ulaştırma Altyapısının Geliştirilmesi		✓✓	✓✓
Çevrenin Korunması ve Kentsel Altyapının Geliştirilmesi	✓	✓✓	✓✓
9.Kalkınma Planı, OVP - Beşeri Gelişme ve Sosyal Dayanışmanın Güçlendirilmesi			
Gelir Dağılımının İyileştirilmesi, Sosyal İçerme ve Yoksullukla Mücadele			✓
Kültürün Korunması ve Geliştirilmesi			✓
9.Kalkınma Planı, OVP - Bölgesel Gelişmenin Sağlanması			
Yerel Dinamiklere ve İçsel Potansiyele Dayalı Gelişiminin Sağlanması	✓✓		✓✓
Kırsal Kesimde Kalkınmanın Sağlanması			✓✓
GAP Bölge Kalkınma Planı			
Sürdürülebilir İnsani Kalkınmanın Sosyal-Ekonomik, Kültürel ve Çevresel Ortamının Hazırlanması		✓✓	✓✓
Adil ve Dengeli Bir Kalkınma İçin Mekansal Düzenlemelerin Etkinleştirilmesi	✓✓	✓	✓✓
Kentsel Gelişme Stratejisi ve Eylem Planı (2010-2023)			
Yerleşmelerin Yaşam ve Mekân Kalitesinin Artırılması	✓	✓✓	✓✓
Yerleşmelerin Ekonomik ve Toplumsal Yapılarının Güçlendirilmesi	✓✓		✓✓
GAP Eylem Planı (2008-2012)			
Ekonomik Kalkınmanın Gerçekleştirilmesi	✓	✓	✓
Altyapının Geliştirilmesi		✓✓	
Türkiye Turizm Stratejisi 2023			
Tanıtım ve Pazarlama, Kentsel Ölçekte Markalaşma, Turizmin Çeşitlendirilmesi			✓
Kırsal Kalkınma Planı (2010-2013)			
Ekonominin Geliştirilmesi ve İş İmkanlarının Artırılması			✓
Kırsal Alan Fiziki Altyapı Hizmetlerinin Geliştirilmesi ve Yaşam Kalitesinin Artırılması		✓	✓✓
Kırsal Çevrenin Korunması ve Geliştirilmesi			✓✓
AB Entegre Çevre Uyum Stratejisi (2007-2023)			
Su, Hava, Atık Sektörü Hedefleri		✓✓	✓
Ulusal Çevre Eylem Planı			
Su Kaynaklarının Yönetimi		✓✓	
Doğal, Tarihi ve Kültürel Değerlerin Korunması			✓

1 ✓✓: Güçlü Düzeyde İlişki
✓: Orta Düzeyde İlişki

EKSEN 4: **DOĞAL KAYNAKLAR VE KÜLTÜREL MİRAS**

“Doğal Kaynaklar ve Kültürel Miras” eksenini, sürdürülebilir kalkınmanın ön koşulu olarak, başta ekonomik gelişme eksenini ve mekânsal gelişme eksenini olmak üzere diğer gelişme eksenleriyle etkileşim içinde ve bütünlük bir yapıdadır. ”

Ekonomik ve kentsel gelişmeler devam ederken, doğal kaynakların ve çevrenin korunması "Doğal Kaynaklar ve Kültürel Miras" ekseninin temel amacını oluşturmaktadır. Eksen, sürdürülebilir kalkınmanın ön koşulu olarak, başta ekonomik gelişme eksenini ve mekânsal gelişme eksenini olmak üzere diğer gelişme eksenleriyle etkileşim içinde ve bütünlük bir yapıdadır.

Yüksek nüfus artışı ve kentleşme hızı ile bölgede devam eden doğal kaynak kullanımına bağlı büyük yatırımlar, doğal kaynaklar üzerinde artan bir baskı yaratmaktadır. Doğal kaynakların; özellikle **su ve toprak kaynaklarının korunması** bölgenin ekonomisi için stratejik önem taşımaktadır. TRC2 Bölgesi, Türkiye'nin en kapsamlı kalkınma projesi olan Güneydoğu Anadolu Projesi (GAP) içinde yer almaktadır. GAP Fırat ve Dicle havzalarının bir bölümünü kapsayan Yukarı Mezopotamya ovalarındaki su ve toprak kaynaklarının etkin ve verimli bir biçimde kullanılması amacıyla geliştirilmiş, su ve toprak kaynaklarının geliştirilmesi ile meydana gelecek değişmelerin ekonomik ve sosyal sektörleri uyaracağı öngörüsüyle gelişme hedefleri belirlemiştir. Su ve toprak kaynakları, bölgenin ekonomik ve sosyal hayatını büyük ölçüde etkilemektedir ve diğer sektörleri de yönlendirici niteliğe sahiptir.

TRC2 Bölgesi zengin yer altı ve yerüstü su kaynaklarına, verimli topraklara ve zengin biyoçeşitliliğe sahiptir. Ancak bölgede su, toprak, hava kirliliği ve erozyon gibi çevre sorunları mevcuttur. Çevre sorunlarının başında su kirliliği gelmektedir. Dicle ve Fırat havzalarında bulunan su potansiyeli, ülkede bulunan 26 su havzasındaki potansiyelin % 30'unu oluşturmaktadır. Ayrıca sınır aşan sular niteliğinde olan Dicle ve Fırat nehirlerinde su kalitesinin korunması Türkiye'nin uluslararası yükümlülükleri arasındadır. **Su havzalarında kirletici unsurların** kontrol altına alınması ve özellikle sulanan tarım alanlarında erozyona karşı önlem alınması gerekmektedir. Bölgede yoğun olarak gerçekleştirilen tarımsal faaliyetlerin çevre üzerindeki olumsuz etkisinin azaltılmasına yönelik önlemlerin alınması gerekmektedir. Çevre kirliliğinin önüne geçilerek **çevre kalitesinin iyileştirilmesi, doğal kaynakların kullanımında koruma - kullanma dengesinin kurulması** ve doğal kaynak yönetiminin sağlanması, sürdürülebilir ekoloji ve temiz enerji kullanımına yönelik

politikaların uygulanması gerekmektedir.

Diyarbakır ve Şanlıurfa illeri bilinen 11.000 yıllık tarihe ve zengin etnoğrafik değerlere sahiptir. Bölge paleolitik dönem izleri taşımakta, tarımsal faaliyetlerin ilk kez yapıldığı neolitik dönem yerleşmelerinden Helenistik dönem kentlerine ve günümüze kadarki süreçte kesintisiz olarak yerleşimlere ev sahipliği yapmıştır. Bölge uygarlık tarihinin tüm safhalarını barındırmakta ve günümüze taşımaktadır. Ayrıca bölge dinsel bir merkez niteliğinde olup birçok inanışa göre kutsal öğelere sahiptir. Hızlı nüfus artışına bağlı olarak, hızlı kentleşme ve yapılaşma süreçlerinin yaşanmakta olması doğal ve **kültürel mirasın korunması** için önlemlerin alınmasını gerekli kılmaktadır.

Dokuzuncu Kalkınma Planı'nda *Doğal ve Kültürel Varlıklar ile Çevrenin Gelecek Nesilleri de Dikkate Alan Bir Anlayış İçinde Korunması temel ilkesi, Çevrenin Korunması ve Kentsel Altyapının Geliştirilmesi politikası ve Kültürün Korunması, Geliştirilmesi politikası* "Doğal Kaynaklar ve Kültürel Miras" ekseninin üst ölçekli plan kararlarını oluşturmaktadır.

Gelişme ekseninde üç amaç belirlenmiştir:

- **Su ve Toprak Kaynaklarının Sürdürülebilir Kullanımını Sağlamak:** Su kaynaklarının kullanımında koruma kullanma dengesinin sağlanması ve toprak kaynaklarında nitelik kayıplarının ve erozyonun önlenmesi amaçlanmaktadır.
- **Çevre Kalitesini Artırmak ve Yenilenebilir Enerji Kullanımını Yaygınlaştırmak:** Sürdürülebilir çevre ve ekosistemler için; kentsel, endüstriyel ve tarımsal kaynaklı kirleticilerin kontrol altına alınarak çevrenin iyileştirilmesi, yenilenebilir enerji ve çevre dostu teknolojilerin bölgede yaygınlaştırılması amaçlanmaktadır.
- **Kültürel Mirası Koruyarak Geliştirmek:** Kültürel mirasın ortaya çıkarılması, belgelenmesi, tarihi ve kültürel varlıkların iyileştirilmesi ile bölgenin kültür turizmi potansiyelinin ortaya çıkarılması, geliştirilmesi ve toplumda kültürel miras bilincinin oluşturulması amaçlanmaktadır.

EKSEN 4: GZFT ANALİZİ

Güçlü Yanlar

Bölgenin yer altı ve yer üstü su kaynakları bakımından zengin olması
Bölgenin nehir havzaları üzerinde bulunması ve 2 büyük nehre sahip olması
Bölgenin, çoğunluğunu 1. Sınıf -IV. Sınıf tarım topraklarının oluşturduğu toprak kaynakları bakımından zengin olması,
Koruma altına alınmış ekolojik öneme sahip alanların bulunması
Çevreyi ve doğayı koruma bilincinin gelişme eğiliminde olması
Bölgenin 11.000 yıl öncesine dayanan zengin tarihi ve kültürel mirası,
Bölgede tarihi kent dokularının bulunması
Bölgede tarih ve kültür alanında büyük öneme sahip yerleşim alanları, ören yerleri, anıtsal yapılar gibi kültür varlıklarının bulunması
Kültür turizmi ve inanç turizminde güçlü potansiyelin bulunması,
Bölgede zengin yöresel kültür öğelerinin bulunması (Yöre Mutfağı, Halk oyunları, El Sanatları...)

Zayıf Yanlar

Atıksu deşarjları, katı atıklar, sızıntı suları ve tarımsal kirleticilerin su havzalarında ve yer altı sularında kirliliğe yol açması,
Su havzalarında havza yönetiminin sağlanamaması ve kullanıcıların havza koruma konusunda bilinç düzeyinin düşük olması
Yoğun tarımsal faaliyetler nedeniyle tarım kirlilik, tuzlanma ve erozyon sorunlarının meydana gelmesi,
Orman alanlarının ve ağaçlandırılmış alanların yetersiz olması,
Su, toprak ve hava kirliliği oranlarının artması,
Tarihi ve Kültürel mirasın tanıtılmaması ve değerlendirilememesi,
Bölgenin Kültür envanterinin tamamlanmamış olması,
Düzensiz ve plansız kentleşmenin özgün dokuyu bozması ve geleneksel kent dokularında özgün mimarinin ortaya çıkarılmaması,
Doğal, tarihi ve kültürel değerlerin korunması konusunda bilinç ve farkındalık düzeyinin düşük olması,

Fırsatlar

GAP projesinin birincil hedefinin su ve toprak kaynaklarının geliştirilmesi olması
Yeni yapılan barajların içme suyu ve sulama amaçlı kullanılabilecek olması
AB ile müzakerelerde Çevre faslının açılması ve gelecekte hibe ve desteklerin çevre için kullanılabilmesi
İçme suyu kaynağı olarak Atatürk Baraj Gölü Havzasının korumasına yönelik özel hüküm belirlenmesi (Çevre ve Orman Bakanlığı'nın projesi)
Yenilenebilir enerji potansiyelinin yüksek olması
Yerel yönetimlerin yenilenebilir enerjinin yaygınlaştırılması konusunda duyarlı olmaları
Doğalgaz kullanımının başlaması ile hava kirlilik oranlarının düşmesi

Tehditler

Yüzeysel sulama kanallarının yetersizliği nedeniyle tarım üreticilerinin yer altı su kaynaklarını sulama için kullanması
Yerleşimlerin ve endüstriyel tesislerin atık sularını arıtmadan havzaya deşarj etmesi
Çevre kirliliğinin insan sağlığı ve özellikle sulak alanlarda ekolojik denge için tehlike arz etmesi
Erozyon ve sel-taşkın risklerinin olması,
Sulamaya açılması planlanan ve çoğunluğu 1. Sınıf ve 2. Sınıf tarım arazisi olan topraklarda erozyon ve çoraklaşma riski,
Ören yerlerinde ve arkeolojik özellikli alanlarda güvenlik problemlerinin olması
Çevre dostu teknolojilerin kurulum maliyetinin yüksek olması

Amaç 4.1- Su ve Toprak Kaynaklarının Sürdürülebilir Kullanımını Sağlamak

Mevcut Durum

TRC2 Bölgesi su ve toprak kaynakları bakımından zengin bir bölgedir. Bu kaynaklar son yıllardaki hızlı nüfus artışı, tarımsal faaliyetler ve gelişen sanayiye bağlı olarak aşırı kullanım, amaç dışı kullanım ve çeşitli kirlilik parametreleriyle tehdit altındadır. Su ve toprak kaynaklarının en iyi şekilde korunarak kaynak potansiyeli tehlikeye atılmadan kullanımının sağlanması son derece önemlidir.

Su ve toprak kaynaklarının geliştirilmesi amacı ile oluşturulan GAP kapsamında, Fırat ve Dicle nehirleri ve kolları üzerinde sulama ve enerji amaçlı 26 barajın yapılması planlanmıştır. Atatürk Barajı, Türkiye'nin en büyük barajı olup dünyada da sayılı projeler arasında yer almaktadır. TRC2 Bölgesi'nde su kaynaklarının yönetimi bölge ve ülke içinde büyük öneme sahiptir. Bölgede su kaynakları kirlilik tehdidi ile karşı karşıyadır. İldeki içme suyu barajlarına ve su havzalarına il sınırları içindeki yerleşmelerden ve il dışından doğrudan atık su deşarjı gerçekleştirilmektedir. Sulama alanlarında aşırı su kullanımı erozyona yol açarak barajların ekonomik ömrünü olumsuz etkilemekte ve su seviyesinin düşmesine neden olmaktadır.

Yüzölçümünün % 56'sı tarım alanı olan ve arazi varlığının % 62'si I-IV. sınıf arasındaki tarım topraklarından oluşan TRC2 Bölgesi'nde istihdamın % 29'u tarım sektöründe yer almaktadır ve nüfusun önemli bir bölümü kırsal alanda bulunmaktadır. TRC2 Bölgesi ekim alanları büyüklüğü ile 26 Düzey 2 Bölgesi arasında 1'inci sırada yer almaktadır. GAP toprak

kaynaklarının geliştirilmesi yatırımları kapsamında TRC2 Bölgesi önemli bir yere sahiptir. Şanlıurfa ilinde (% 38'lik pay) ve Diyarbakır ilinde (% 25'lik pay) sulamaya açılacak olan alanlar, GAP bölgesi toplam sulama alanı hedefinin % 63'ünü oluşturmaktadır. Mevcut durumda TRC2 Bölgesi'nde toplam tarım arazilerinin yaklaşık olarak dörtte biri sulanmaktadır.

Tarım topraklarında sulama ve artan tarımsal faaliyetler birtakım sorunlara ve risklere yol açmaktadır. Bu sorunların başında toprak kirliliği, topraklarda tuzlanma ve erozyon gelmektedir. Özellikle Harran Ovası'nda aşırı sulama ve topraktaki su drenajı yetersizliğinden toprakta tuzlanma sorunu ortaya çıkmaktadır. Bilinçsiz ve aşırı sulama sonucu toprağın verimli yüzey kısmının aşınması toprak kaybına neden olmakta ve ciddi çevre sorunlarına neden olmaktadır. Bölgede sulamaya açılacak tarım alanlarının büyüklüğü, su ve toprak kaynaklarının sürdürülebilir kullanımının birlikte ele alınmasını ve meydana gelebilecek birçok soruna karşı önlem alınmasını gerekli kılmaktadır.

"Kentleşme, Çevre ve Altyapı" çalıştayında, öncelikli sorun alanları belirlenmiş ve bu sorun alanları için aşağıdaki çözüm önerileri oluşturulmuştur. Tabloda yer alan çözüm önerileri "Su ve Toprak Kaynaklarının Sürdürülebilir Kullanımını Sağlamak" amacı ve ilgili stratejileri için temel teşkil etmiştir.

Öncelikli Sorun Alanları	Çözüm Önerileri
Su havzalarının korunamaması (Havzalara atık su deşarjı ve katı atık sızıntı sularının karışması) ve sınır aşan suların iyi yönetilememesi	Su havzalarına ve yer altı sularına evsel, endüstriyel ve tarımsal kaynaklı kirleticilerin karışmasının engellenmesi
Bilinçsiz sulama ile tarım topraklarının erozyona maruz kalması ve tarım topraklarında çoraklaşma sorunu	Su havzalarında ve tarım alanlarında kaçak yapılaşmanın önüne geçilmesi, Nehir ve Baraj göllerinde kıyı kenar çizgisinin belirlenmesi
	Su havzalarını koruma bilincinin oluşturulmasına yönelik çalışmaların yapılması,
	Yer altı su seviyesinin korunması,
	Sulama birliklerinin ve halkın sulama teknikleri konusunda bilinçlendirilmesi.

Strateji 4.1.1- Su Havzalarının Korunması ve Su Kullanımında Verimliliğin Sağlanması

Günümüzde hızlı kentleşme, sanayileşme ve yoğun nüfus artışıyla beraber su kaynakları tükenme eğilimindedir. Bölge ekonomisinin gelişmesinde su kaynakları çok önemli bir role sahiptir. Su kaynaklarının sürdürülebilirliğinin sağlanması için su havzalarının korunması, kaynakların her türlü kirlilik faktörüne karşı korunması, etkin ve verimli kullanımının sağlanması stratejik önem taşımaktadır.

Dokuzuncu Kalkınma Planı'nda ve OVP (2011-2013)'de *Çevrenin Korunması ve Kentsel Altyapının Geliştirilmesi* politikası kapsamında doğal kaynakların koruma-kullanma dengesinin sağlanması ve su havzalarında bütüncül yaklaşımla planlamanın yapılarak su kaynaklarının etkin kullanımının sağlanması, su kaynaklarında kayıp ve kaçakların azaltılması ile kaynakların etkin kullanılmasının sağlanması öncelikleri yer almaktadır.

Ulusal Çevre Eylem Planı'nda *Entegre Su Kaynakları Yönetimi Stratejisi kapsamında Havza Bazında Yönetim Modeli* ile su kaynaklarının; ekolojik denge ve su ihtiyaçlarının karşılanması için korunması ve yönetilmesi hedeflenmiştir. "Su Havzalarının Korunması ve Su Kullanımında Verimliliğin Sağlanması" stratejisi ile TRC2 Bölgesi'nde Entegre havza yönetimi modeli kapsamında, havzadaki tüm aktör ve kullanıcıların karar alma süreçlerine katılması sağlanarak havza koruma bilinci geliştirilecek, su havzalarında suyun koruma-kullanma dengesi içinde kullanılması sağlanacaktır. Su tasarrufuna yönelik önlemler alınarak verimlilik ve su kaynaklarının etkin kullanımı sağlanacak, sulama tekniklerinin yaygınlaştırılacak, çiftçilerde bilgi ve bilinç düzeyi geliştirilecektir. Bu strateji kapsamında bazı tedbirlerin gerçekleştirilmesi öngörülmüştür:

Tedbirler
T1- Entegre Havza Yönetimi planlarının hazırlanması ve uygulamaya konulması
T2- Nehir ve Baraj göllerinde kıyı kenar çizgisinin belirlenmesi
T3- Rasyonel su kullanım bütçesinin hazırlanması
T4- Modern sulama tekniklerinin yaygınlaştırılarak aşırı ve bilinçsiz sulamanın önlenmesi

Strateji 4.1.2- Toprak Niteliğinin Bozulmasının ve Toprak Kayıplarının Önüne Geçilmesi

Ekonomisinin büyük bölümü tarıma dayanan TRC2 Bölgesi'nde toprak kaynakları büyük önem arz etmektedir. Toprak karasal ekosistemin taşıyıcı unsurudur ve toprak kalitesindeki değişim, gerek ekosistemi ve gerekse tarımsal verimliliği etkilemektedir. Ayrıca tarımsal alanların önemli bir bölümü sulanan alan olan veya sulama projesi kapsamında kalan Bölgede, drenaj sorunları ve aşırı sulama nedeniyle tuzluluk ve erozyon riski bulunmaktadır. Toprak kirliliğinin ve kaybının önlenmesi için çiftçinin bilgi ve bilinç düzeyinin artırılması gerekmektedir.

Dokuzuncu Kalkınma Planı'nda *Tarımsal Yapının Etkinleştirilmesi* politikası altında verimli tarım alanlarının tarımsal üretim amacıyla

kullanılması, doğru tarım tekniklerinin uygulanması ve erozyonun önlenmesi ile toprak kaynaklarının etkin kullanımı hedeflenmektedir. GAP Bölge Kalkınma Planı'nda *Toprak Kullanımının Sürdürülebilirlik Temelinde Planlanması ilkesi ile Toprak Kirliliğinin ve Mutlak Tarım Arazilerinin Amaç Dışı Kullanılmasının Önüne Geçilmesi* hedefleri yer almaktadır. "Toprak Niteliğinin Bozulmasının ve Toprak Kayıplarının Önüne Geçilmesi" stratejisi ile TRC2 Bölgesi'nde tarım arazilerinin, çayır ve meraların amaç dışı kullanımlarının önüne geçilecek, mevcut sulama alanlarından başlanarak drenaj sistemleri kurulacak, çiftçi eğitimleri ve modern sulama yöntemleri yaygınlaştırılacaktır. Bu kapsamda aşağıdaki tedbirlerin gerçekleştirilmesi öngörülmüştür:

Tedbirler
T1- Tarım arazilerinin amaç dışı kullanımlarının önlenmesi ve mutlak tarım alanlarında kaçak yapılaşmanın önüne geçilmesi
T2- Çayır ve meraların amaç dışı kullanılmasının önüne geçilmesi
T3- Harran Ovası başta olmak üzere sulama alanlarında, drenaj sistemlerinin kurulmalarının etüt edilmesi
T4- Aşırı sulama sonucu toprakta tuzlanma, çoraklaşma ve erozyona karşı halkın bilinçlendirilmesi ve uygun tekniklerin kullanılmasına ilişkin demonstrasyonlarının yapılması

Amaç 4.2- Çevre Kalitesini Artırmak ve Yenilenebilir Enerji Kullanımını Yaygınlaştırmak

Mevcut Durum

Çevre kirliliği Bölgenin önemli sorunları arasında yer almaktadır. "Türkiye Çevre Sorunları ve Öncelikleri Envanteri Değerlendirme Raporu" na göre bölgenin çevre sorunları arasında; su kirliliği Şanlıurfa'da birinci sırada, hava kirliliği Diyarbakır'da birinci ve Şanlıurfa'da ikinci sırada gelmektedir. Bölgede üçüncü öncelikli kirlilik sorunu atıklardır.

Şanlıurfa ve Diyarbakır'da ilçe belediyelerinin büyük bölümünde atık su arıtma tesisi bulunmadığından atık sular en yakın akarsu veya dereye deşarj edilmektedir. Şanlıurfa merkezin en önemli içme suyu kaynağı olan Atatürk Baraj Gölü'ne; Adıyaman Samsat ve Kâhta şehir merkezlerinin atık suları, Şanlıurfa'nın Bozova ilçe merkezinin atık suları artılmaksızın doğrudan deşarj edilmektedir. İçme suyu kaynağı olan Birecik Baraj Gölü'ne ve sulak alan ilan edilmiş olan Karkamış Baraj Gölü'ne Halfeti ve Birecik ilçe merkezlerinin atık suları deşarj edilmektedir. Diyarbakır ilinin en önemli su kaynaklarından biri olan ve sulak alan niteliğinde olan Dicle Nehri birçok kirlenici unsurun etkisi altında bulunmaktadır. Diyarbakır kentinin içme suyu ihtiyacının büyük bir kısmının karşılandığı Dicle Barajı'na Dicle ve Eğil ilçe yerleşmelerinin atıksuları doğrudan deşarj edilmektedir. Kentin diğer içme suyu kaynağı olan Gözeli içme suyu kaynağı; çevresindeki işletmeler ve yerleşim alanlarının atıkları nedeniyle kirlilik tehdidi altındadır. Ayrıca bölgede yoğun olarak gerçekleştirilen tarımsal faaliyetler sonucunda tarımsal atıkların su kaynaklarına karışması da su kirliliğine yol açan etmenler arasındadır.

Bölgede oluşan katı atık miktarının yıllar itibarıyla sürekli artmakta olmasına karşın Bölge yerleşmelerin büyük bir bölümünde düzenli katı atık depolama alanı bulunmamaktadır. Düzenli depolama ve bertarafı sağlanamayan katı atıklar; sızıntı sularının yer altı sularına karışması, atıkların çevreye yayılması, metan gazı sıkışması sonucu yangın ve patlama riski oluşturması ve toprak kirliliği gibi ciddi sorunlara yol açmaktadır. Şanlıurfa'da 4'üncü öncelikli çevre sorunu toprak kirliliğidir. Bölgede uygun olmayan gübre ve ilaçların kullanılması, zirai ilaç ve kimyasal ambalajların çevreye bırakılması toprak kirliliğine neden olmaktadır.

TRC2 Bölgesi yenilenebilir enerji kaynakları açısından zengin bir bölgedir. Tükettiği enerjiden daha fazlasını yenilenebilir enerji kaynaklarıyla ürettiği için çevre dostu *yeşil enerji bölgesi* olma potansiyeli yüksektir. TRC2 Bölgesi'nde bulunan 7 hidroelektrik santralin kurulu gücü Türkiye'deki toplam hidroelektrik kurulu gücünün % 36,6'sını oluşturmaktadır. Bölge coğrafi konumu nedeniyle gerek ışıınım değeri ve gerekse güneşlenme süresi ile yüksek güneş enerjisi potansiyeline sahiptir. Bölgede ayrıca jeotermal enerji ve biyoenerji kullanma olanakları da mevcuttur.

"Kentleşme, Çevre ve Altyapı" ve "Sanayi, OSB ve Enerji" çalıştaylarında, öncelikli sorun alanları belirlenmiş ve bu sorun alanları için aşağıdaki çözüm önerileri oluşturulmuştur. Tabloda yer alan çözüm önerileri "Çevre Kalitesini Artırmak ve Yenilenebilir Enerji Kullanımını Yaygınlaştırmak" amacı ve ilgili stratejileri için temel teşkil etmiştir.

Öncelikli Sorun Alanları	Çözüm Önerileri
Çevre kirliliği	Evsel, endüstriyel ve tarımsal atıkların bertarafının sağlanması ve kirlenici unsurların kontrol altına alınması
Doğal değerler ve çevre konusunda bilincin gelişmemiş olması	Doğal gaz altyapısının tamamlanması ve hava kirliliğinin önüne geçilmesi
Yenilenebilir enerji potansiyelinin değerlendirilememesi	Gerekli fizibilite çalışmalarının yapılarak çevreci enerji uygulamalarının yaygınlaştırılması

Strateji 4.2.1- Kirliliğin Önüne Geçilerek Çevre Kalitesinin Artırılması

İnsan faaliyetlerinin olumsuz etkileri sonucunda ortaya çıkan çevre kirliliği başta insan sağlığı olmak üzere; su, toprak ve hava ekosistemleri için tehdit oluşturmaktadır. Çevre kirliliğine karşı gerekli tedbirlerin alınması çevre sağlığı, doğal kaynakların sürdürülebilirliğinin sağlanarak gelecek nesillere aktarılması ve ekolojik dengenin devamı açısından hayati önem taşımaktadır.

Dokuzuncu Kalkınma Planı ve OVP (2011-2013)'de Çevrenin Korunması ve Kentsel Altyapının Geliştirilmesi politikasında sürdürülebilir kentsel gelişmenin sağlanması, yaşanabilir mekanların oluşturulması,

çevrenin korunması için çevre yönetim sistemlerinin oluşturulması ve çevrenin korunması öncelikler olarak yer almaktadır. Ulusal Çevre Eylem Planı'nda Su Kaynaklarının Korunması, Enerji Sektöründen Kaynaklanan Hava Kirliliğinin Azaltılması, Nüfus ve Çevre İlişkilerinin İyileştirilerek Çevrenin Korunması öncelikleri yer almaktadır. "Kirliliğin Önüne Geçilerek Çevre Kalitesinin Artırılması" stratejisi doğrultusunda Bölge sorun ve ihtiyaçları dikkate alınarak; çevre kirliliğine karşı önlemlerin alınmasıyla ve gerekli tesislerin kurulmasıyla çevre kalitesi artırılacak ve toplumda çevre bilinci geliştirilecektir.

Tedbirler
T1- Yerleşim alanlarından ve endüstriyel tesislerden kaynaklanan sıvı ve katı atıkların bertaraf edilmesinin sağlanması
T2- Tarımsal faaliyetlerden kaynaklanan kirliliğinin önüne geçilmesi ve aşırı gübre ve tarımsal ilaç kullanımına karşı önlem alınması
T3- Doğalgaz altyapısı çalışmalarının hızlandırılması
T4- Çevre bilincinin oluşturulması için kampanyaların düzenlenmesi

Strateji 4.2.2-Yenilenebilir Enerji Potansiyelinin Değerlendirilmesi ile Çevre Dostu Teknolojilerin Kullanımının Yaygınlaştırılması

Nüfus artışı, kentleşme ve sanayileşme ile beraber enerjiye olan ihtiyaç artmakta, artan talebe paralel olarak enerji fiyatları da yükselmektedir. Enerjide dışa olan bağımlılık, enerji arzı güvenliği ve fosil yakıtların çevre üzerinde olumsuz etkileri gibi nedenlerden dolayı yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanımı öncelikli olarak değerlendirilmekte, bu kaynaklara sahip olan ülke veya bölgeler stratejik olarak önem kazanmaktadır. Yenilenebilir enerji kaynakları açısından zengin bir bölge olan TRC2 Bölgesi'nde bu potansiyelin değerlendirilerek bölgesel kalkınmada etkin bir araç olarak kullanılması önem arz etmektedir.

Dokuzuncu Kalkınma Planı'nda ve OVP'de yerli ve yenilenebilir enerji kaynaklarının payının azami ölçüde yükseltilmesi öncelik olarak

belirtilmiştir. Elektrik Enerjisi Piyasası ve Arz Güvenliği Strateji Belgesi (2009)'nde, yenilenebilir enerji kaynaklarının elektrik enerjisi üretimi içindeki payının 2023 yılına kadar en az % 30 düzeyinde olması hedef olarak belirlenmiştir. "Yenilenebilir Enerji Potansiyelinin Değerlendirilmesi ile Çevre Dostu Teknolojilerin Kullanımının Yaygınlaştırılması" stratejisi ile Bölgede öncelikle yenilenebilir enerji ile ilgili uygun yatırım alanlarının belirlenmesi için araştırmalar yapılacak ve bu araştırmalar doğrultusunda örnek uygulama projeleri geliştirilecektir. Yeşil enerji bölgesi imajının oluşturulması amacıyla tanıtım faaliyetlerine önem verilecek, yenilenebilir enerjinin organik tarım, organik tekstil ve eko turizm gibi potansiyel gelişme alanlarında kullanılması desteklenecektir. Bu strateji kapsamında bazı tedbirlerin gerçekleştirilmesi öngörülmüştür:

Tedbirler
T1- Bölgede güneş enerjisinden elektrik üretimi başta olmak üzere yenilenebilir enerji ile ilgili uygun yatırım alanlarının tespit edilmesi, fizibilite çalışmalarının yapılması ve enerji uygulamalarının yapılabilirliğini gösterecek örnek projelerin desteklenmesi
T2- Yenilenebilir enerji kaynaklarının organik tarım, organik tekstil, eko turizm gibi bölgede potansiyeli olan alanlarda destekleyici ve amamlayıcı olarak kullanımına yönelik araştırma ve uygulama faaliyetlerinin desteklenmesi
T3- Yenilenebilir enerji konusunda farkındalığın artırılması ve bölgenin "Yeşil Enerji Bölgesi" imajının oluşturulması için tanıtım faaliyetlerinin desteklenmesi
T4- Enerji verimliliği konusunda bilinçlendirme faaliyetleri ve uygulama projelerinin desteklenmesi

Amaç 4.3- Kültürel Mirası Koruyarak Geliştirmek

Mevcut Durum

Yukarı Mezopotamya Bölgesi'nde yer alan Diyarbakır ve Şanlıurfa illeri neolitik çağdan bu yana kesintisiz olarak yerleşimlere ev sahipliği yapmıştır. Gerek Diyarbakır Çayönü mevkiinde ve gerekse Şanlıurfa Göbeklitepe'de yapılan arkeolojik kazılarda elde edilen bulgulara göre, her iki ilin tarihçesi paleolitik çağa kadar uzanmaktadır. Bölge, birçok medeniyete ev sahipliği yapmış ve bu medeniyetlere ait zengin tarihi ve kültürel mirası günümüze taşımıştır.

Bölgede 490 adet arkeolojik sit alanı, 7 adet kentsel sit alanı, 8 adet doğal sit alanı ve 1 adet tarihi sit alanı olmak üzere toplam 506 adet sit alanı bulunmaktadır. Şanlıurfa il sınırları içinde tescilli taşınmaz kültür varlığı sayısı 2.187, Diyarbakır il sınırları içinde tescilli taşınmaz kültür varlığı sayısı 941'dir. Tescilli kültür varlığı sayısı bölge illerinde bulunan kültür varlığı sayısının çok altındadır.

Binlerce yıllık kültürel birikimiyle zengin etnoğrafik değerlere sahip olan bölgenin taşıdığı kültürel ve tarihsel öneme karşın, bölgede yeterli düzeyde araştırma yapılmamıştır. Bölgenin kültürel mirası tam olarak ortaya çıkarılmamış ve belgelendirilmemiştir. Bölge illerinin Kültür Envanteri çalışmalarına başlanmış, ancak henüz tamamlanmamıştır. Bugüne kadar yapılan çalışmalar kamuoyuyla yeterince paylaşılamamış ve toplumda farkındalık yaratılamamıştır. Bölgede yapılan arkeolojik kazıların büyük bölümünü, baraj gölü yapımı nedeniyle kurtarma kazıları oluşturmuştur.

Bölgedeki tarihi ve kültürel varlıkların büyük bölümü tehdit altında ve yok olma riski taşımaktadır. Bölgede gelir düzeyinin düşük olması, yerel yönetimlerin yeterince güçlü olmaması ve kültürel mirası koruma bilincinin düşük olması, kültür varlıklarına ilgiyi ve korumaya yönelik özeni azaltmaktadır. Bölgede hızlı kentleşme ve hızlı yapılaşma süreci, tarihi doku içindeki kaçak yapılaşma, tarıma açılan alanların yaygınlaşması

gibi nedenlerle kültürel miras daha hızlı tahribe uğramakta ve korunamamaktadır. Sit alanlarında alan yönetimi planlarının bulunmaması sonucu bu alanlarda kontrolsüz müdahaleler gerçekleşmektedir. Koruma alanlarının ve taşınmaz kültür varlıklarının bakımsızlığı ve fiziksel çevre kalitesinin düşük olması nedeniyle tarihi yapılar, yıpranma ve özgün değerlerinin yok olması tehdidiyle karşı karşıyadır. Koruma uygulamalarında bir diğer önemli sorun da finansman yetersizliğidir.

Evrensel ölçekte öneme sahip kültürel mirasına rağmen bölgenin tanıtımı konusunda ciddi eksiklikler bulunmaktadır ve bölgenin kültür mirası bölge içinde ve ulusal-uluslararası düzeyde yeterince bilinmemektedir. Bölgede bulunan taşınmaz kültür varlıklarının ve turizm potansiyeli taşıyan alan ve yapıların görünürlüğü ve erişilebilirliği yetersizdir. Taşınmaz kültür varlıklarının halka ve ziyaretçilere tanıtımı için fiziksel mekanda bilgilendirme, yönlendirme araçlarının oluşturulmasına ihtiyaç duyulmaktadır. Bölgede, kültür mirasının tanıtıldığı müze, kültür merkezi, eğitim ve bilgilendirme merkezleri gibi araçlar yetersiz kalmaktadır.

Kültürel mirasın korunması ve yaşatılması için turizmin araç olarak kullanılması gerekmektedir. TRC2 Bölgesi'nin sahip olduğu kültür turizmi potansiyeline karşın bölgeyi ziyaret eden turist sayısı düşük kalmaktadır. Kültür turizminin geliştirilmesi için; kültür mirasının tanıtılması, koruma politikalarının ve uygulamalarının etkinleştirilmesi, kültür ve turizm bilincinin geliştirilmesine yönelik faaliyetlerin gerçekleştirilmesi ve turizm altyapısının iyileştirilmesi gerekmektedir.

"Kültür, Turizm ve Tanıtım" çalıştayında, öncelikli sorun alanları belirlenmiş ve bu sorun alanları için aşağıdaki çözüm önerileri oluşturulmuştur. Tabloda yer alan çözüm önerileri "Kültürel Mirası Koruyarak Geliştirmek" amacı ve ilgili stratejileri için temel teşkil etmiştir.

Öncelikli Sorun Alanları	Çözüm Önerileri
Kültürel mirasın yeterince bilinmemesi ve tanıtılmaması	Kültür varlıkları envanterinin ilçeler dahil edilerek kısa sürede tamamlanması ve kitap, broşür gibi materyallerle halka sunulması
Kültür varlıklarının ve sit alanlarının koruma-kullanma dengesinin yeterince sağlanamaması	Sit alanlarında alan yönetiminin kısa zamanda hayata geçirilmesi, kazıların gerçekleştirilmesi
	Tarihi ve kültürel varlıkların koruma ve kullanma dengesi içinde turizme kazandırılması yoluyla korunması
	Koruma alanlarında çevresel iyileştirmelerin yapılması
Kültür turizm alanında hizmet veren kamu kurumlarındaki personel ve kaynak yetersizliği	İl özel idareleri bünyesinde KUDEB'lerin personel eksikliklerinin giderilmesi
Kültürel miras ve koruma konusunda bilinç düzeyinin düşük olması	Mevzuat düzenlemeleri ile kurumlara yeterli personel ve kaynak ayrılması
	Eğitim merkezi işlevleri de olan müzelerin kurulması
	Halkta koruma bilincinin oluşturulması

Strateji 4.3.1- Kültürel Mirasın Ortaya Çıkarılması, Belgelenmesi ve Tanıtılması

TRC2 Bölgesi kültür envanterinin tamamlanması; kültürel mirasın korunması, etkili yönetilmesi ve tanıtılması için önem taşımaktadır. Çağdaş ve teknolojik donanıma sahip turizm bilgilendirme ve tanıtım merkezleriyle bölgenin tarihi ve kültürel mirasının etkin bir şekilde tanıtılması önem arz etmektedir.

Dokuzuncu Kalkınma Planı'nda Kültürün Korunması ve Geliştirilmesi ve Toplumsal Diyalogun Güçlendirilmesi politikası kapsamında *Kültürel Zenginlik ve Çeşitliğin Korunması, Kültür Mirasının Envanterinin Çıkarılması ve Evrensel Kültür Birikimine Katkıda Bulunması* öncelikleri, OVP (2011-

2013)'de *Yurtiçi ve Yurtdışı Kültür Mirasının Envanterinin Çıkarılması ve Kamuoyunun Bilinç Düzeyinin Artırılması* hedefi yer almaktadır. GAP Bölge Kalkınma Planı'nda, kültürel mirasın toplumun kalkınmaya katılımının ana eksenini oluşturacağı belirtilmiştir. "Kültürel Mirasın Ortaya Çıkarılması, Belgelenmesi ve Tanıtılması" stratejisi ile kültürel değerlerin ortaya çıkarılarak geliştirilmesi ve markalaşması sağlanacak, bölgenin kültürel miras konusunda taşıdığı önemin tanıtılmasına yönelik faaliyetler gerçekleştirilecektir. Bu strateji kapsamında bazı tedbirlerin gerçekleştirilmesi öngörülmüştür:

Tedbirler
T1- Bölgede doğal, tarihi ve kültürel varlıklarının tespit edilmesi ile kültür envanterinin tamamlanması
T2- Web Sitesi, kitaplar, tanıtım haritaları gibi araçlarla tanıtım materyallerinin hazırlanması ile kültürel mirasın tanıtılması

Strateji 4.3.2- Koruma Politikaları ve Uygulamalarının Etkin Kılınmasıyla Tarihi ve Kültürel Değerlerin İyileştirilmesi ve Geliştirilmesi

Bölge halkının katılımıyla; sosyo-ekonomik yapıyı iyileştiren, istihdam ve katma değer yaratan, altyapıyı ve tesisleşme programlarını içeren koruma amaçlı imar planlarının hazırlanması gerekmektedir. Bölgede doğal, tarihi ve kültürel zenginliklerin koruma kullanma dengesi içinde turizme açılması; bu alanların yaşatılması ve ekonomiye kazandırılması öncelikli olarak yapılması gerekenler arasındadır. Bölgedeki tarihi dokunun görünürlüğü ve erişilebilirliği artırılmalıdır.

Dokuzuncu Kalkınma Planı'nda *Kültürün Korunması, Geliştirilmesi ve Toplumsal Diyalogun Güçlendirilmesi* politikası kapsamında kültürel mirasın korunmasına ve restorasyonuna yönelik çalışmaların planlı bir şekilde sürdürülmesi; bu mirasın korunması için yaygın eğitim yoluyla kamuoyu bilincinin artırılması önceliği yer almaktadır. Güneydoğu Anadolu Bölgesi Kültürel Mirası Koruma ve Turizmi Geliştirme Planı'nda *Kültürel*

Mirası Sürdürülebilir Koruma Politikaları İle Bütüncül Bir Şekilde Korumak ve Değerlendirmek stratejisi yer almaktadır.

"Koruma Politikaları ve Uygulamalarının Etkin Kılınmasıyla Tarihi ve Kültürel Değerlerin İyileştirilmesi ve Geliştirilmesi" stratejisi ile Bölgenin mevcut durumu doğrultusunda; koruma alanlarında üretilecek planlarla uygulamaların yönlendirilmesi ve bu alanların geliştirilmesi, doğal tarihi ve kültürel varlıklarının fiziki altyapısının iyileştirilerek uygun işlemlerle kültür ve turizme kazandırılması sağlanacaktır. Koruma uygulamaları konusunda kurumsal yapı geliştirilecek, toplumda koruma bilincinin geliştirilmesi için eğitim ve bilgilendirme faaliyetleri yaygınlaştırılacak, eğitim işlemleri de olan müzeler oluşturulacaktır. Bu kapsamda iki alt strateji ile beraber bazı tedbirlerin gerçekleştirilmesi öngörülmüştür:

Alt Strateji 4.3.2.1- Koruma alanlarında planların üretilmesi ve yapılacak uygulamalarla fiziki altyapının iyileştirilmesi, taşınmaz kültür varlıklarının bakım-onarımlarının yapılarak yaşatılması ve kültür-turizm amaçlı değerlendirilmesi

Tedbirler
T1- Sit alanları için alan yönetim planlarının ve koruma amaçlı imar planlarının hazırlanması
T3- Ören yerlerinde çevre düzenlemelerinin yapılması ve erişilebilirliklerinin artırılması
T2- Taşınmaz kültür varlıklarının korunması, geliştirilmesi ve kültür- turizm işlemleriyle kullanımının özendirilmesi
T4- İl Özel İdarelerinde Koruma Uygulama ve Denetim Bürolarının; rölöve, restitüsyon, restorasyon projelerini hazırlayacak ve uygulayacak Proje Bürolarının ve sertifikalı yapı ustalarını yetiştirecek Eğitim Birimlerinin kurulması ve bu birimlerde personel eksikliklerinin giderilmesi

Alt Strateji 4.3.2.2 - Kültürel miras konusunda toplum bilincinin oluşturulması

Tedbirler
T1- Bölgenin kültürel miras açısından taşıdığı önemi hakkında, bölge halkı ve ziyaretçiler için eğitim ve bilgilendirme faaliyetlerinin yapılması
T2- Araştırma-dokümantasyon-tanıtım-bilgilendirme ve eğitim faaliyetlerinin gerçekleştirildiği uygun teknolojik donatılara sahip çok amaçlı müzelerin yapılması
T3- Koruma ile ilgili/gönüllü kuruluşların özendirilmesi, desteklenmesi

GELİŞME EKSENİNİN ÜST ÖLÇEKLİ PLANLARLA İLİŞKİSİ

Gelişme Eksenleri / Ana Hedefler	EKSEN 4: DOĞAL KAYNAKLAR VE KÜLTÜREL MİRAS ¹		
	Amaç 1 Su ve Toprak Kaynaklarının Sürdürülebilir Kullanımını Sağlamak	Amaç 2 Çevre Kalitesini Artırmak ve Yenilenebilir Enerji Kullanımını Yaygınlaştırmak	Amaç 3 Kültürel Mirası Koruyarak Geliştirmek
Ulusal Planlar ve Strateji Belgeleri			
9.Kalkınma Planı, OVP - Rekabet Gücünün Artırılması			
Enerji ve Ulaştırma Altyapısının Geliştirilmesi		✓	
Çevrenin Korunması ve Kentsel Altyapının Geliştirilmesi	✓✓	✓✓	
Tarımsal Yapının Etkinleştirilmesi	✓✓	✓	
9.Kalkınma Planı, OVP - Beşeri Gelişme ve Sosyal Dayanışmanın Güçlendirilmesi			
Kültürün Korunması, Geliştirilmesi ve Sosyal Diyalogun Güçlendirilmesi			✓✓
9.Kalkınma Planı, OVP - Bölgesel Gelişmenin Sağlanması			
Yerel Dinamiklere ve İçsel Potansiyele Dayalı Gelişmenin Sağlanması		✓	✓✓
GAP Bölge Kalkınma Planı			
Sürdürülebilir İnsani Kalkınmanın Sosyal-Ekonomik, Kültürel ve Çevresel Ortamının Hazırlanması	✓✓	✓✓	✓✓
GAP Eylem Planı (2008-2012)			
Ekonomik Kalkınmanın Gerçekleştirilmesi		✓	✓
Altyapının Geliştirilmesi		✓	✓
Türkiye Turizm Stratejisi 2023			
Tanıtım ve Pazarlama, Kentsel Ölçekte Markalaşma, Turizmin Çeşitlendirilmesi			✓✓
Ulusal Çevre Eylem Planı			
Su Kaynaklarının Yönetimi	✓✓	✓	
Nüfus ve Çevre	✓✓	✓✓	
Doğal, Tarihi ve Kültürel Değerlerin Korunması	✓		✓✓
Tehlikeli Atıkların Yönetimi		✓	
AB Entegre Çevre Uyum Stratejisi (2007-2023)			
Su, Hava, Atık Sektörü Hedefleri	✓	✓	
Doğa Koruma Hedefleri		✓	

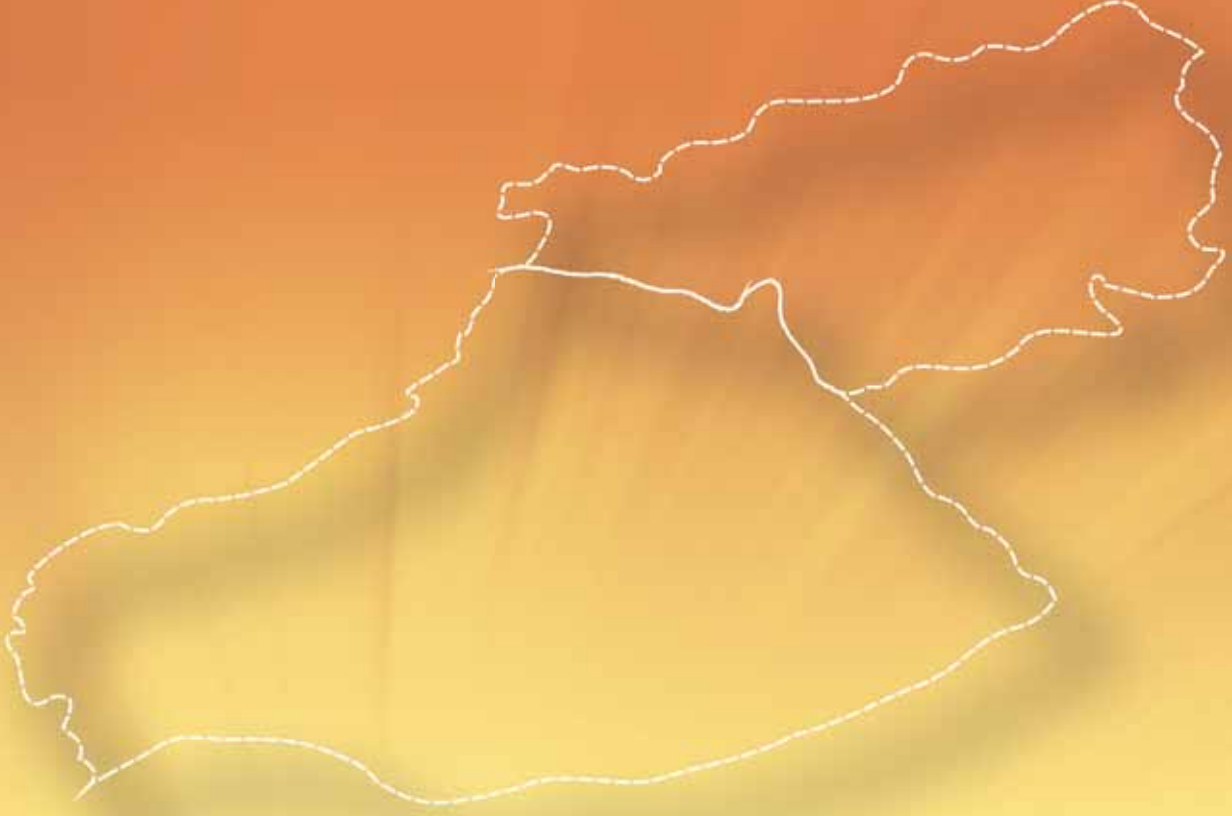
¹ ✓✓: Güçlü Düzeyde İlişki

✓: Orta Düzeyde İlişki

Ulusal Planlar ve Strateji Belgeleri	EKSEN 4: DOĞAL KAYNAKLAR VE KÜLTÜREL MİRAS ¹		
	Amaç 1 Su ve Toprak Kaynaklarının Sürdürülebilir Kullanımını Sağlamak	Amaç 2 Çevre Kalitesini Artırmak ve Yenilenebilir Enerji Kullanımını Yaygınlaştırmak	Amaç 3 Kültürel Mirası Koruyarak Geliştirmek
Elektrik Enerjisi Piyasası ve Arz Güvenliği Strateji Belgesi			
Yenilenebilir Enerji Kaynaklarının Elektrik Üretimi İçindeki Payının Artırılması		✓✓	
Verimlilik ve Tasarruf		✓	
Güneydoğu Anadolu Kültürel Mirasın Korunması ve Turizmin Geliştirilmesi Planı (2005)			
Kültürel mirası sürdürülebilir koruma politikaları ile entegre bir şekilde korumak ve değerlendirmek			✓✓

¹ ✓✓: Güçlü Düzeyde İlişki

✓: Orta Düzeyde İlişki

BÖLÜM 4: **GELİŞME EKSENLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİ**

“ Bölgenin sorunları, potansiyelleri ve ihtiyaçları doğrultusunda belirlenen gelişme eksenleri etkileşim içinde olup birbirleri ile tamamlanacak ve bütünleşecek şekilde kurgulanmıştır. ”

Ekonomik, sosyal ve mekânsal gelişme ile çevre alanında oluşturulan gelişme eksenleri, Bölgenin sürdürülebilir gelişmesini sağlamak için bir bütün halinde değerlendirilmiştir. Bölge Planı için belirlenen gelişme eksenleri etkileşim içinde olup birbirleri ile tamamlanacak ve

bütünleşecek şekilde kurgulanmıştır. Amaçlara ulaşmak için belirlenen stratejiler ve tedbirler, diğer amaçlarla da uyum içerisinde olup bütünlük oluşturmaktadır. Aşağıdaki matriste , amaçların karşılıklı etkileşimleri ile eksenler arasındaki ilişkiler gösterilmiştir.

GELİŞME EKSENLERİ	İSTİHDAM KAPASİTESİ VE REKABET GÜCÜ				BEŞERİ VE SOSYAL SERMAYE, SOSYAL DAYANIŞMA			BÖLGE MEKÂN ORGANİZASYONU, YAŞAM VE MEKÂN KALİTESİ			DOĞAL KAYNAKLAR VE KÜLTÜREL MİRAS		
	A1	A2	A3	A4	A1	A2	A3	A1	A2	A3	A1	A2	A3
İSTİHDAM KAPASİTESİ VE REKABET GÜCÜ	A1	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■
	A2	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■
	A3	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■
	A4	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■
BEŞERİ VE SOSYAL SERMAYE, SOSYAL DAYANIŞMA	A1	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■
	A2	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■
	A3	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■
BÖLGE MEKÂN ORGANİZASYONU, YAŞAM VE MEKÂN KALİTESİ	A1	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■
	A2	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■
	A3	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■
DOĞAL KAYNAKLAR VE KÜLTÜREL MİRAS	A1	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■
	A2	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■
	A3	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■

1 Matriste amaçlar arasındaki ilişki renklerle gösterilmiştir. Gri tonlarında açıkta koyuya doğru gildikçe ilişki düzeyi "zayıf", "orta", "güçlü" olarak temsil edilmiştir.

BÖLÜM 5: MEKÂNSAL GELİŞME

“ Plan kapsamında belirlenen amaç ve stratejiler doğrultusunda gelecekte yapılacak kullanımlarla mekansal yapıların yaratılması, bu alanlarda dışsallıklardan faydalanılması ve bu doğrultuda Bölgenin sosyo-ekonomik gelişmesinin hızlandırılması amaçlanmaktadır. ”

TRC2 (Diyarbakır-Şanlıurfa) Bölgesi 2011-2013 Bölge Planı kararlarının mekansal gösterimleri bu bölümde yer almaktadır. Plan kapsamında belirlenen amaç ve stratejiler doğrultusunda gelişecek kullanımlarla mekansal yapılmaların yaratılması, bu alanlarda dışsallıklardan faydalanılması ve bu doğrultuda bölgenin sosyo-ekonomik gelişmesinin hızlandırılması amaçlanmaktadır.

Tematik gelişme haritalarında öncelikli olarak plan kararlarının uygulanacağı alanlar şematik olarak gösterilmiştir. Bu doğrultuda alınan kararların, alt ölçeklerde hazırlanacak planlara ve yerel düzeydeki uygulamalara yol gösterici nitelikte olması amaçlanmaktadır.

Tarımsal Gelişme

İstihdam Kapasitesi ve Rekabet Gücü gelişme ekseninde belirlenen *Tarımsal Üretimin Artırılması, Katma Değeri Yüksek Ürünlerin Özendirilmesi ve Tarım Sektörünün Rekabetçi Bir Yapıya Kavuşturulması* stratejisi ile; tarımsal altyapı yatırımlarının tamamlanmasına öncelik verilmesi, tarımsal üretimde verimliliğin sağlanması ile potansiyellerin en üst düzeyde değerlendirilmesi hedeflenmektedir.

Mekansal gelişme şemasında görülmekte olan arazi toplulaştırma projeleri ve sulama projeleri (Tarımsal altyapı projeleri, bkz. Harita-2) büyük oranda birbiriyle örtüşmekte olup çoğunluğu I. sınıf ve II. sınıf tarım

Mekansal Gelişme Tematik Haritası; öngörülen tarımsal temel altyapının gelişim alanlarını, sanayinin gelişme eksenlerini, ulaştırma altyapısı gelişimini ve turizm gelişme eksenlerini gösteren bir sentez niteliğindedir.

Tematik Gelişme alanlarını gösteren; (1)*Mekansal Gelişme Tematik Haritası (Sentez)*, (2)*Tarımsal Temel Altyapı Haritası*, (3)*İmalat Sanayi, Ulaştırma ve Enerji Altyapısı Haritası*, (4)*Turizm Çekim Noktaları ve Gelişme Eksenleri Haritası*, (5)*Yerleşmeler Sistemi Temel Altyapı ve Donatılar Haritası* ile (6) *Alt Bölgesel Gelişme Stratejileri Haritası* olarak 6 tematik gelişme haritası hazırlanmıştır.

toprakları üzerinde bulunmaktadır. Mevcut durumda tarım topraklarının % 28'i sulanırken 2013 hedef yılında % 39'unun sulanması öngörülmektedir. Tarımsal altyapının geliştirilmesi ile bölgede sulama imkânları artacak, modern tarım yöntemlerinin yaygınlaştırılması ile yüksek katma değerli üretime geçilmesi sağlanacak ve tarımsal üretimde verim artırılabilecektir. Sulama alanları dışında kalan alanlarda bağcılık, meyvecilik, su ürünleri üretimi, ipek böcekçiliği ve arıcılık faaliyetleri yaygınlaştırılacak ve tarımsal üretim artırılabilecektir.

Sanayi ve Ulaştırma Altyapısının Gelişimi

İstihdam Kapasitesi ve Rekabet Gücü ekseninde ele alınan sanayi stratejileriyle; sanayi altyapısının iyileştirilmesi, ulaştırma altyapısının geliştirilmesi, bölgede yoğunlaşma gösteren imalat sanayi sektörleri başta olmak üzere sanayide rekabet gücünün artırılması ve bölgede nitelikli işgücünün artırılması hedeflenmektedir. Sanayi ve ulaştırma altyapısı için öngörülen öncelikli gelişme önlemleri tematik haritada gösterilmiştir. (Bkz Harita-3)

Bölgede sanayinin gelişimi için Ergani-Diyarbakır-Bismil ve Şanlıurfa-Hilvan-Siverek gelişme aksları öngörülmektedir. Bu aksların mevcut sanayi üretimi, tarımsal hammaddeye yakınlık, çeşitlenmiş ve gelişmiş ulaşım imkanları ve gelişmiş kent merkezlerine yakınlık gibi üstünlükleri bulunmaktadır. Ergani-Diyarbakır-Bismil aksı kuzeyde maden (mermer) yataklarına yakınlık, orta kısımda metropoliten hizmetlere, işgücüne ve tarımsal hammaddeye yakınlık, doğuda ise tarımsal hammaddeye ve son yıllarda hızlı gelişme gösteren ve Diyarbakır ile yoğun ilişkiler içerisinde olan Batman merkezine yakınlık gibi işlevsel olanaklara sahiptir. Bu aks, göreceli olarak gelişmiş karayolu, demiryolu ve havayolu taşımacılığı gibi ulaştırma altyapısına sahiptir. Sanayi altyapısının geliştirilmesine yönelik olarak, bu alanlarda öncelikli olarak mevcut organize çalışma alanlarının (OSB ve KSS)

altyapısı iyileştirilecek, devam etmekte olan Tarıma Dayalı İhtisas OSB yatırımları tamamlanacaktır. Ulaştırma altyapısının geliştirilmesi amacıyla; Diyarbakır'da lojistik köy, sivil havaalanı, Diyarbakır-Mardin ve Diyarbakır-Şanlıurfa demiryolu hatları önerilmiştir.

Şanlıurfa-Hilvan-Siverek aksı; yüksek tarımsal üretim alanları içerisinde merkezi konum, Bölgenin büyük kentsel merkezleriyle etkileşim, gümrük kapısına ve limanlara erişim, sınır ötesi merkezlerle doğrudan ulaşım bağlantısı ve gelişmiş ulaştırma olanakları nedeniyle yüksek gelişme potansiyeli taşımaktadır.

Ayrıca Gaziantep-Birecik-Şanlıurfa ve Şanlıurfa-Viranşehir-Mardin eksenlerinde sanayi gelişim potansiyeli yüksektir. Bu alanlarda öncelikli olarak mevcut organize çalışma alanlarının (OSB ve KSS) altyapısı iyileştirilecek, devam etmekte olan OSB ve Tarıma Dayalı İhtisas OSB yatırımları tamamlanacaktır. Ulaştırma altyapısının geliştirilmesi amacıyla; Şanlıurfa'da lojistik köy, havaalanı altyapısının geliştirilmesi ile hava kargo taşımacılığının başlatılması ve Mürşitpınar-Şanlıurfa demiryolu hattı önerilmiştir. Ayrıca Bölgede dış ticaretin artırılması amacıyla Akçakale İlçesi'nde serbest bölge kurulması önerilmiştir.

Turizmin Gelişimi

İstihdam Kapasitesi ve Rekabet Gücü gelişme ekseninde belirlenen *Turizm Olanaklarının Geliştirilmesi, Çeşitlendirilmesi ve Tanıtılması ile Bölgenin Turizm Potansiyelinin En Üst Düzeyde Değerlendirilmesi* stratejisi ile; turizm altyapısının geliştirilmesi, turizm potansiyeli taşıyan alanların turizme kazandırılması ile turizm olanaklarının çeşitlendirilmesi hedeflenmektedir. Turizm altyapısının öncelikli olarak geliştirileceği alanlar Turizm Çekim Noktaları ve Gelişme Eksenleri Haritasında gösterilmiştir.

Turizmin gelişmesi, GAP Bölgesi içinde diğer bölgelerle bütünleşecek şekilde ele alınmış ve komşu bölgelerdeki turizm çekim noktaları ile

ilişkilendirilerek turizm gelişme eksenleri gösterilmiştir (Bkz Harita-4). Diyarbakır ve Şanlıurfa kent merkezleri turizm gelişme eksenlerinin merkezlerini oluşturmaktadır. Turizm gelişme eksenleri, ilçelerde oluşturulan diğer çekim noktaları ile tüm bölgeye yayılacak ve bölgede turizmin geliştirilmesiyle ölçek ekonomileri yaratılacaktır. Turizm Çekim noktaları ve Gelişme Eksenleri Haritasında (Bkz Harita-4) yer alan gelişme akslarında ve çekim noktalarında; fiziksel ve çevresel altyapının iyileştirilmesi, doğal, tarihi ve kültürel değerlerin turizme kazandırılması, başta kültür turizmi ve inanç turizmi olmak üzere ekoturizm, fuar-kongre turizmi, sağlık turizmi ve termal turizm, kış turizmi, su sporları gibi alternatif turizm türlerinin geliştirilmesi sağlanacaktır.

Çevre ve Altyapı

Doğal Kaynaklar ve Kültürel Miras gelişme eksenini ve *Bölge Mekân Organizasyonu, Yaşam ve Mekân Kalitesi* gelişme eksenini kapsamında çevrenin korunması ve altyapının iyileştirilmesine yönelik stratejiler belirlenmiştir. Çevrenin korunmasına yönelik kentsel altyapı eksikliklerinin giderilmesi için alınması gereken öncelikli önlemler Yerleşmeler Sistemi Temel Altyapı ve Donatılar Haritasında gösterilmiştir.

Çevrenin korunmasına yönelik atık su arıtma sistemlerinin iyileştirilmesi önlemleri kapsamında nehir havzalarına ve içme suyu havzalarına atık su deşarjı gerçekleştiren yerleşmelerde (Şanlıurfa:

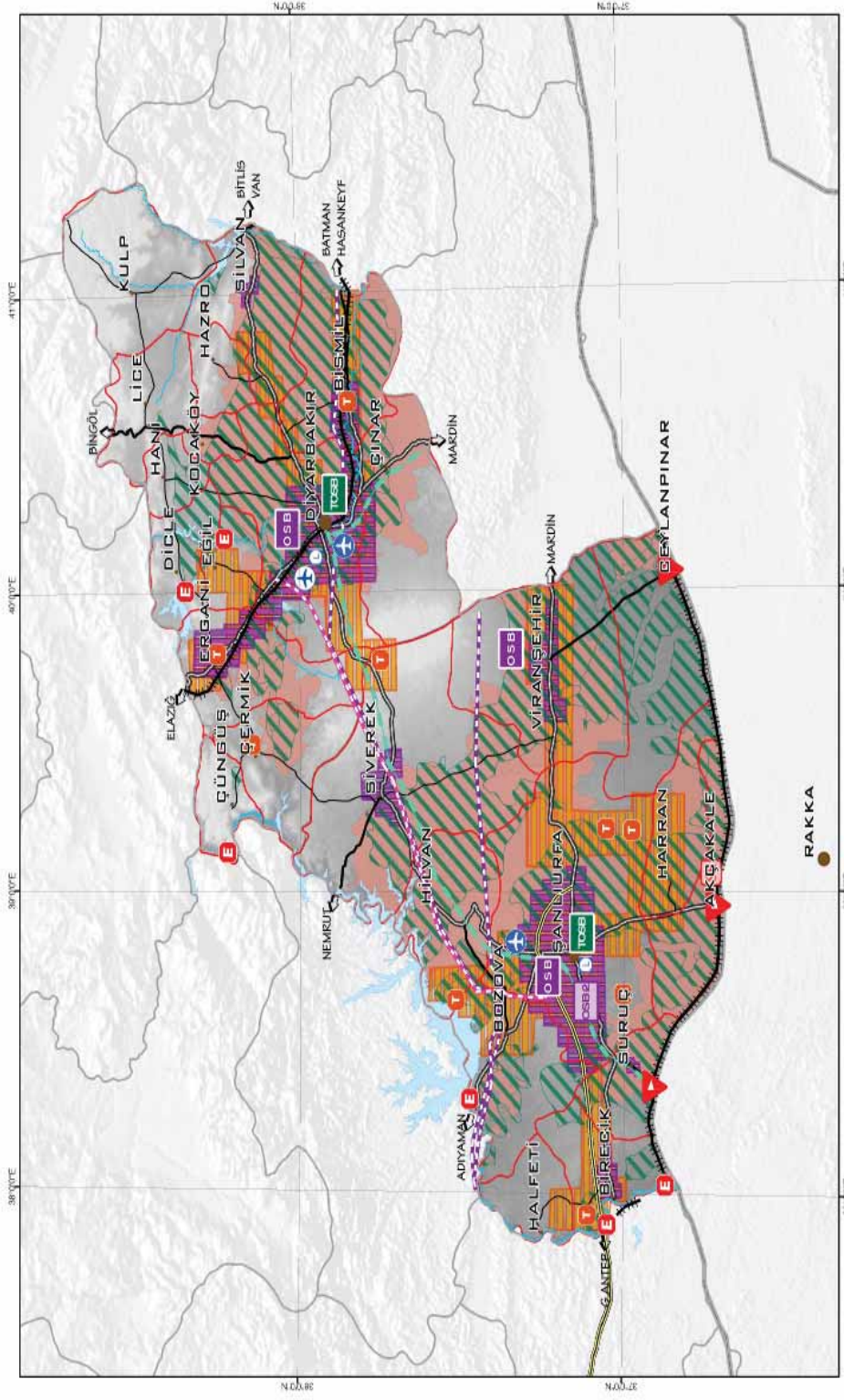
Birecik, Halfeti, Bozova, Hilvan; Diyarbakır: Eğil, Dicle, Çüngüş, Çermik) öncelikli olarak atık su arıtma tesislerinin kurulması sağlanacaktır (Bkz Harita-5). Mevcut durumda yerleşmelerin ve işletmelerin atık su deşarjı, katı atık sızıntı suları ve tarımsal kirleticiler nedeniyle kirliliğin görüldüğü Su Havzalarında Bütünleşik Havza Yönetimi modeli ile su havzalarının etkin korunması sağlanacaktır. Belediyelerin altyapı hizmet birlikleri kurmaları özendirilerek sürdürülebilir ve bütüncül katı atık yönetimine geçmeleri sağlanacaktır. Bu kapsamda öncelikli olarak Diyarbakır merkez ilçede düzenli katı atık depolama alanı oluşturulması için program ve projelendirme çalışmalarına başlanacaktır.

Alt Bölgesel Gelişme

Bölge Mekân Organizasyonu, Yaşam ve Mekân Kalitesi gelişme eksenini kapsamında belirlenen Alt Bölgelerin Konumsal ve Beşeri Potansiyellerini En Üst Düzeyde Kullanmak amacı doğrultusunda belirlenen gelişme önlemleri Alt Bölgesel Gelişme Stratejileri Haritasında gösterilmiştir (Bkz. Harita-6).

Farklı kaynak, potansiyel ve dinamiklere sahip olan, sosyo-ekonomik gelişmede farklı engellerle karşılaşan yerleşme gruplarında; birinci alt bölge için Destekleme Stratejileri (DS), ikinci grup yerleşmeler için Destekleme ve İyileştirme Stratejileri (DİS), 3. Grup yerleşmeler için Ekonomik ve Toplumsal Kalkınma Stratejileri (ETS) ve dördüncü grup yerleşmeler için Ana Kent Stratejileri geliştirilmiştir.

HARİTA 1- MEKÂNSAL GELİŞME TEMATİK HARİTASI

TURİZM GELİŞME NOKTALARI VE GELİŞME EKSENLERİ

TURİZM GELİŞME EKSENİ
TURİZM GELİŞME NOKTASI

İMALAT SANAYİ, ULAŞTIRMA VE ENERJİ ALTYAPISI

OTODOL
BÖLÜNÜŞ YOL
DEVLET YOLU
İL YOLU
MEVCUT DEMİRYOLU
ÖNERİ DEMİRYOLU
DOĞALGAZ BORU HATTI
PETROL BORU HATTI

OSB HALİNDE OSB
MAYALANI
SIVİL HAVVALANI
SINIR KAPISI

SANAYİ GELİŞME EKSENİ
LOJİSTİK KÖY
SERBEST BÖLGE
HİDROELEKTRİK SANTRALI
TARİMA DAYALI İHTİŞAS OSB
OSB OSB

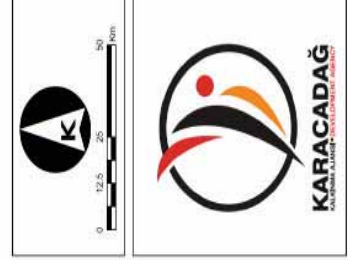
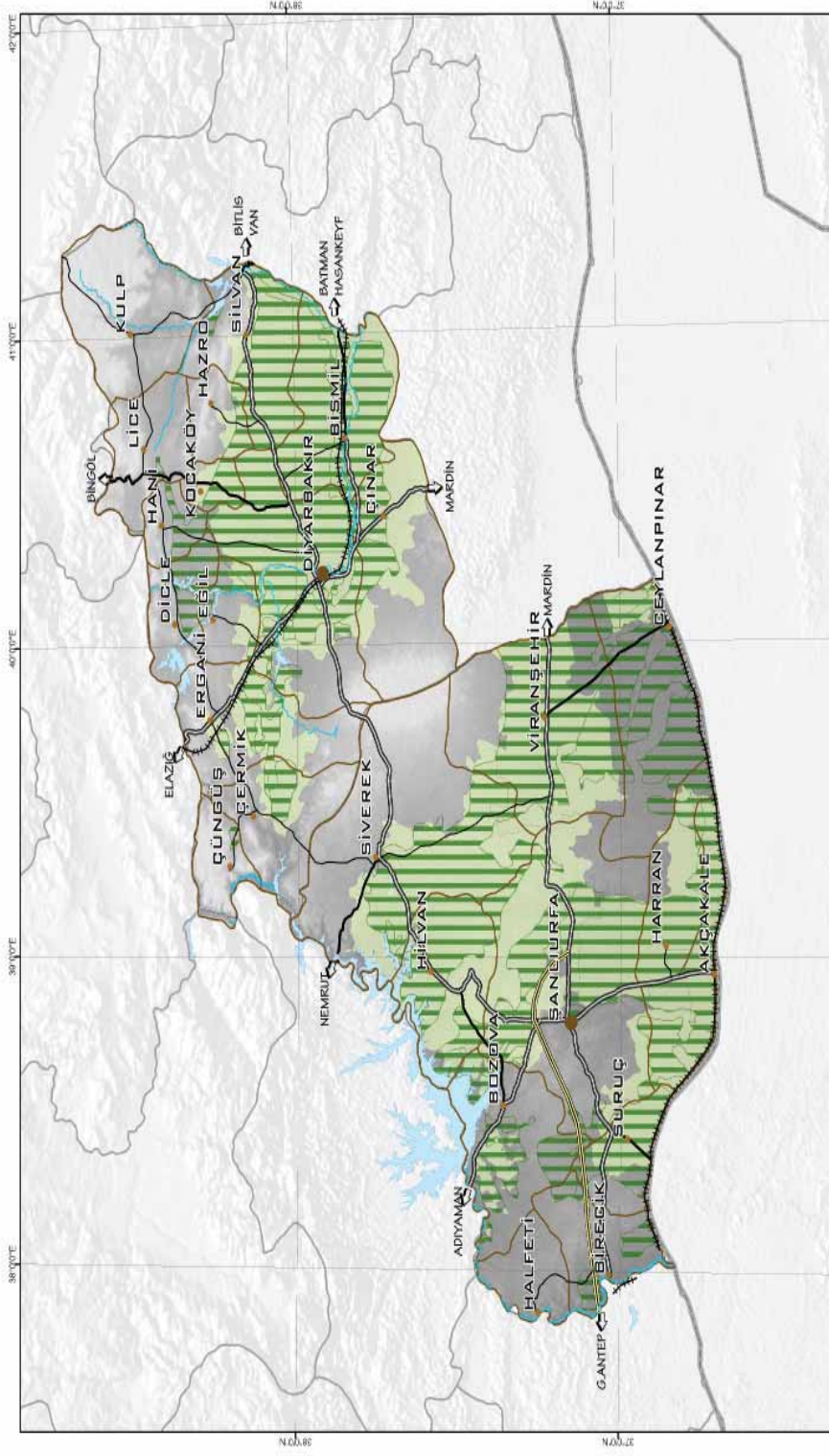
TARİMSAL TEMEL ALTYAPISI

ARAZİ TESVİRLÜLAŞTIRMA PROJELERİ
SULAMA PROJELERİ

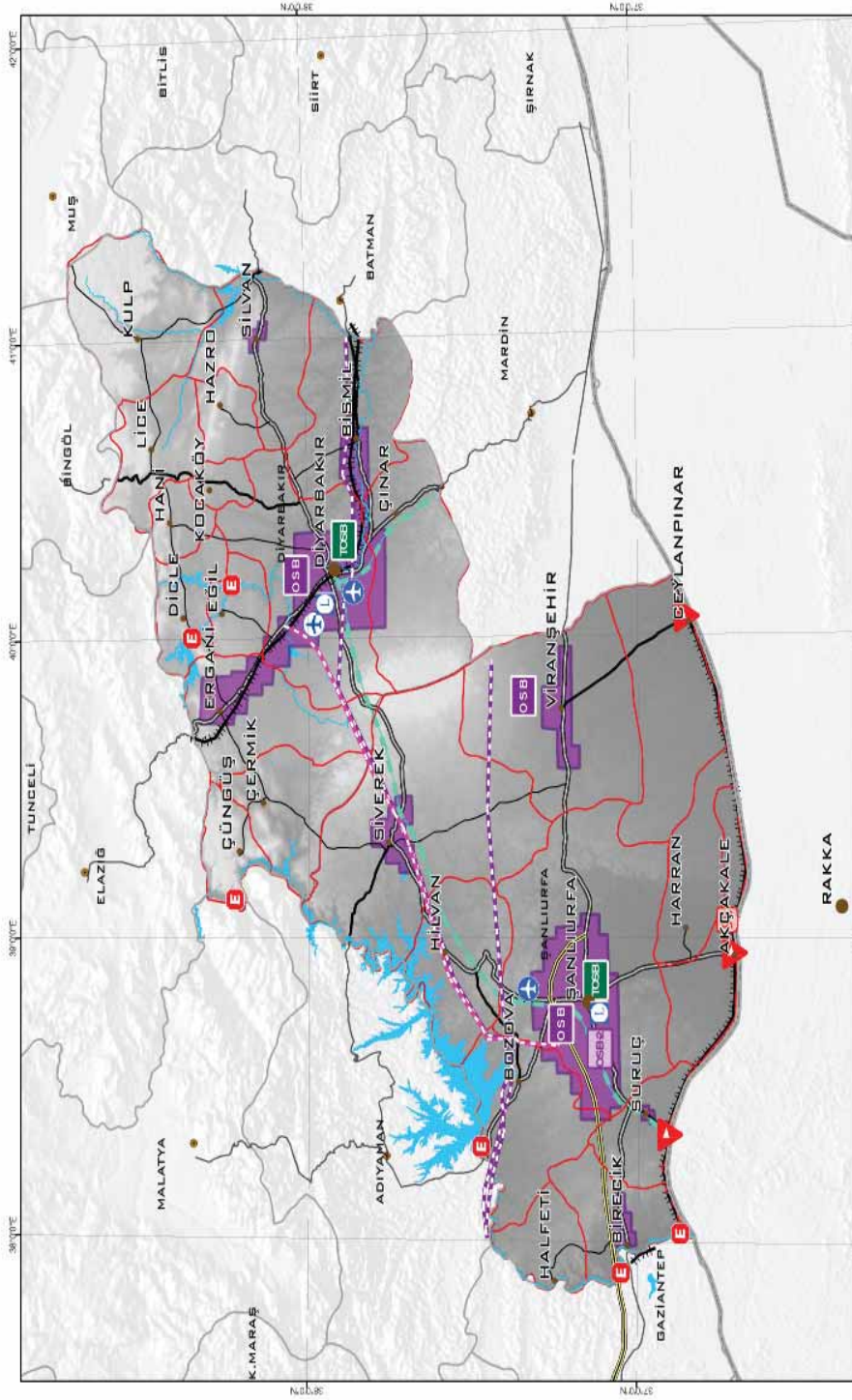
TURİZM GELİŞME NOKTALARI VE GELİŞME EKSENLERİ

TURİZM GELİŞME EKSENİ
TURİZM GELİŞME NOKTASI

HARİTA 2- TARIMSAL TEMEL ALTYAPI HARİTASI

HARİTA 3- İMALAT SANAYİ, ULAŞTIRMA VE ENERJİ ALTYAPISI HARİTASI

İMALAT SANAYİ, ULAŞTIRMA VE ENERJİ ALTYAPISI

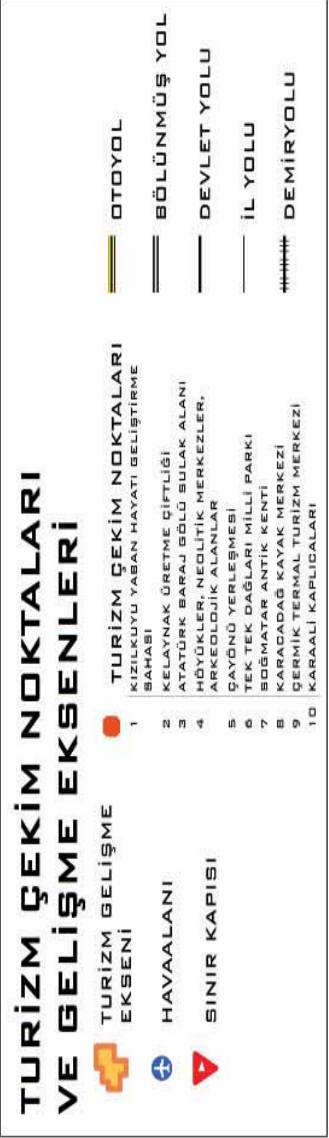
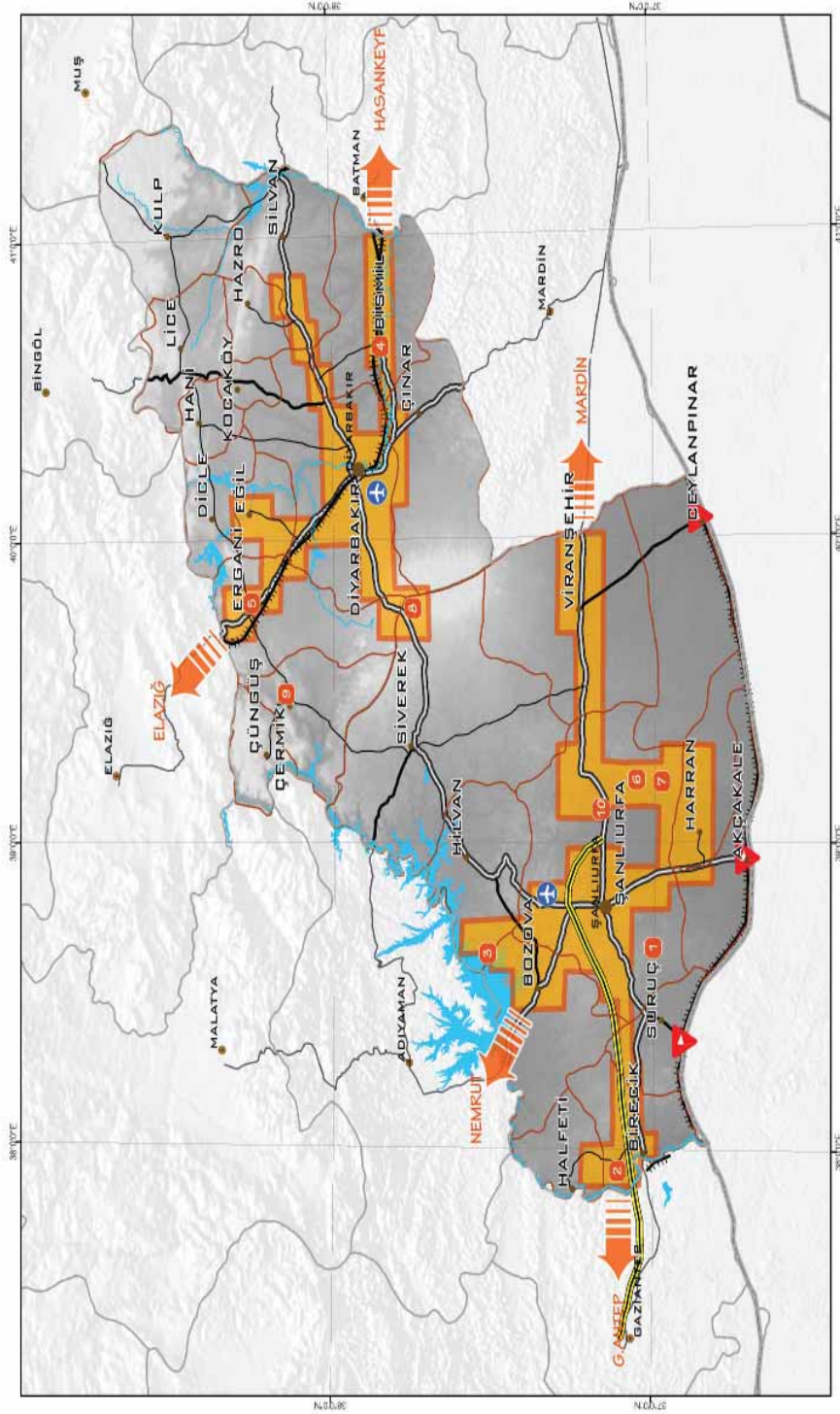
- BELECEKTE GELİŞMESİ ÖNGÖRÜLEN SANAYİ EKSENİ
- LOJİSTİK KÖY
- SERBEST BÖLGE
- HİDROELEKTRİK SANTRALİ
- TARIMA DAYALI İHTİSAS OSB

- OSB
- İNŞAA HALİNDE OSB
- HAVAALANI
- SİVİL HAVAALANI
- SINIR KAPISI
- DOĞALGAZ BORU HATTI
- PETROL BORU HATTI

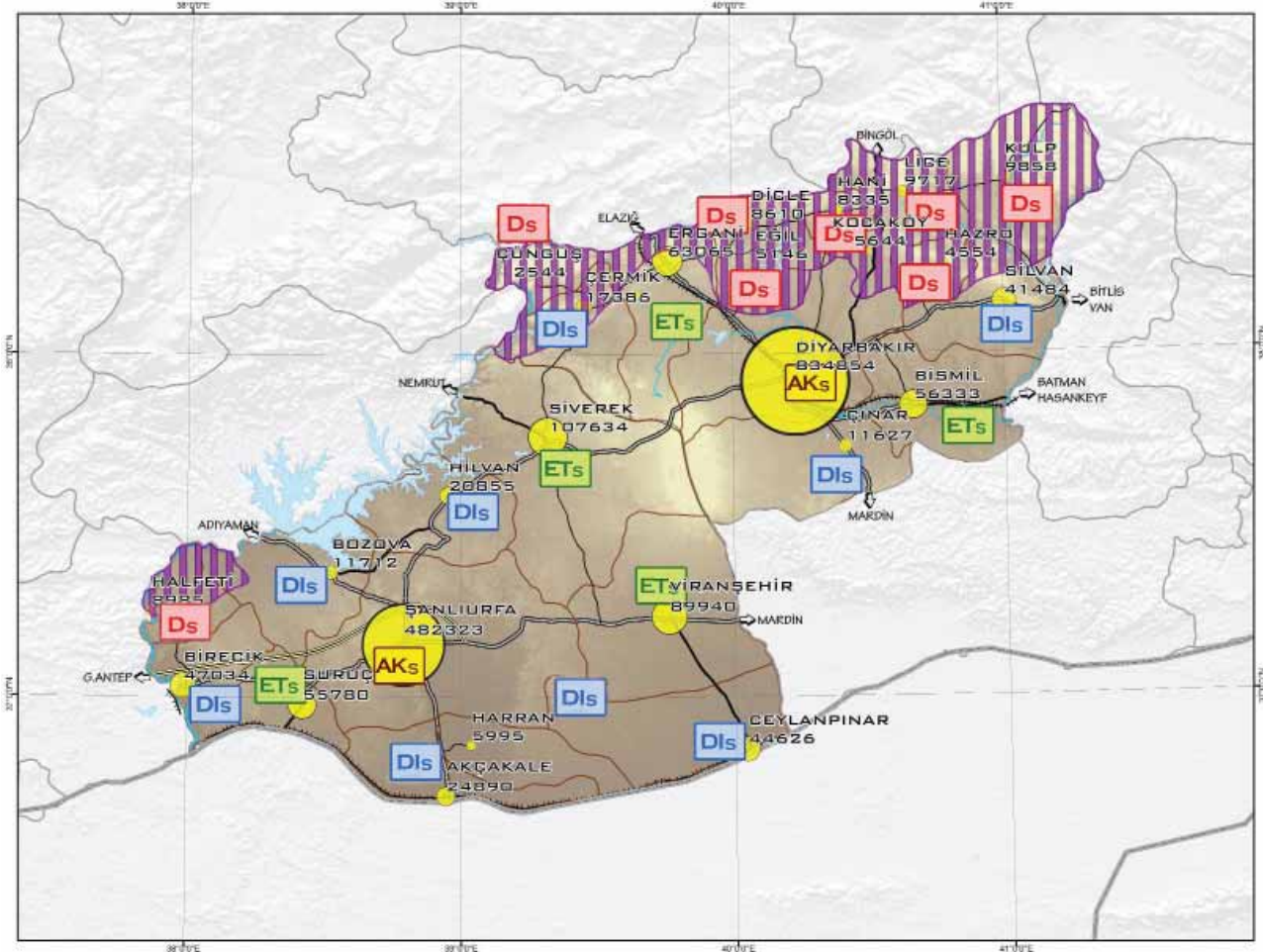
- OTOYOL
- BÖLÜNMÜŞ YOL
- DEVLET YOLU
- İL YOLU
- MEVCUT DEMİRYOLU
- ÖNERİ DEMİRYOLU

0 12,5 25 50
Km

HARİTA 4- TURİZM ÇEKİM NOKTALARI VE GELİŞME EKSENLERİ HARİTASI

HARİTA 6- ALT BÖLGESEL GELİŞME HARİTASI

ALT-BÖLGESEL GELİŞME STRATEJİLERİ

Ds

1. ALT-BÖLGE - DEZAVANTAJLI YERLEŞMELER VE BUNLARIN YOĞUNLAŞTIĞI ALT-BÖLGELER;

ÖNGÖRÜLEN ALT-FAALİYETLER

- HAYVANCILIK,
- OLANAKLAR ÖLÇÜSÜNDE MADENCİLİK,
- TAŞ VE TOPRAĞA DAYALI İMALAT SANAYİ VB,
- EKO-TURİZM.

DIs

2. GRUP YERLEŞMELER VE ALT-BÖLGELER

ÖNGÖRÜLEN ALT-FAALİYETLER

- ALT - MERKEZ, TARIMSAL İŞLEME VE PAZARLAMA MERKEZİ,
- OLANAKLAR ÖLÇÜSÜNDE TARIMA DAYALI SANAYİ,
- HİZMETLER SEKTÖRÜNÜN UYGUN ALT-FAALİYET KOLLARINDA GELİŞMELER

ETs

3.GURUP YERLEŞMELER

ÖNGÖRÜLEN ALT-FAALİYETLER

- ALT-MERKEZ, TARIMSAL ÜRÜNLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ VE PAZARLANMASI KONUSUNDA UZMANLAŞMA, ÇEŞİTLENMİŞ HİZMET VE TİCARİ FAALİYETLER, BÖLGENİN İKİ BÜYÜK YERLEŞMESİNE DESTEK VERİLMESİ
- BAŞTA TARIMA DAYALI SANAYİ OLMAK ÜZERE İMALAT SANAYİ GELİŞMESİ,
- HİZMETLER SEKTÖRÜNDE GELİŞMELER.

AKs

4.GURUP YERLEŞMELER

ÖNGÖRÜLEN ALT-FAALİYETLER

- KENTSEL DONATI VE HİZMET SUNUM ÇEŞİTLİLİĞİ, DIŞ TİCARETİN GELİŞMESİ,
- İMALAT SANAYİ VE TEKNOLOJİDE GELİŞMELER,
- HİZMETLER SEKTÖRÜNDE GELİŞMELER; ÖRNEĞİN BİLGİ VE TEKNOLOJİ ÜRETİMİ ÖZELLİKLE YÜKSEK ÖĞRENİM EĞİTİM, SAĞLIK, FİNANSAL HİZMETLERDE UZMANLAŞMALAR.
- KÜLTÜR VE TURİZM ALT-FAALİYETLERİNDE ATILIMLAR,
- ULAŞIM VE HABERLEŞME SEKTÖRÜNDE GELİŞMELER.

0 10 20 40
kmKARACADAĞ
ÜNİVERSİTESİ

BÖLÜM 6: ÇEVRE İLLER VE BÖLGELERLE İŞBİRLİĞİ

“ Diyarbakır-Şanlıurfa Bölgesi coğrafi konumu, ekonomik, toplumsal ve kültürel ilişkileri nedeniyle çevre illerle yoğun bir etkileşim içindedir. Çok sektörlü bir yapıyla gelişmeyi hedefleyen TRC2 Bölgesinin, çevresindeki iller ve bölgelerle olan rol paylaşımı ve işbirliklerinden yararlanarak gelişme hedeflerine odaklanması gerekmektedir. ”

Diyarbakır-Şanlıurfa Bölgesi coğrafi konumu, ekonomik, toplumsal ve kültürel ilişkileri nedeniyle çevre illerle yoğun bir etkileşim içindedir. Diyarbakır, bölge illeri için ekonomik, sosyal, kültürel ve kurumsal bir merkez konumundadır. Şanlıurfa ili GAP'ın getirdiği dinamizm ile bölgedeki ağırlığını giderek artırmaktadır. Çok sektörlü bir yapıyla gelişmeyi hedefleyen TRC2 Bölgesinin, çevresindeki iller ve bölgelerle olan ilişkilerinden yararlanarak gelişme hedeflerine odaklanması gerekmektedir. Sorun ve potansiyel alanlarıyla bir bütün olan GAP Bölgesi'nde, bölge illerinin bazı rol ve görevleri üstlenerek birlikte hareket etmeleri ve bütüncül gelişmeyi hızlandırmaları gerekmektedir.

Bu bölümde genel olarak TRC2 Bölgesinin gelişme hedefleri doğrultusunda GAP Bölgesindeki illerle birlikte hareket edebileceği alanlar değerlendirilmiş, ortak çalışma alanları ve işbirlikleri önerilmiştir.

İstihdamının ve GSKD'nin önemli bir oranını **hizmetler** ve **ticaretin** oluşturduğu Diyarbakır ve Şanlıurfa illeri, DPT tarafından *Cazibe Merkezleri* olarak belirlenmiştir. Yerleşme kademelenmesinde 5. kademede yer alan Diyarbakır, bölgesel merkez olarak bölgesel ölçekte ticaret, sanayi ve hizmetler fonksiyonları ile alt kademe merkezler için mal ve hizmet sağlamaktadır. Dördüncü kademe merkez olarak Şanlıurfa ise kendi idari sınırları içindeki yerleşmelere mal ve hizmet sunmaktadır. Özellikle Diyarbakır kenti, başta ticaret, sağlık ve eğitim olmak üzere birçok alanda komşu illere hizmet sunmaktadır. Komşu ve yakın çevresindeki birçok ile hizmet veren Diyarbakır Havaalanı, Türkiye'de en fazla yolcu taşımacılığının gerçekleştiği 10. havaalanıdır. Türkiye'nin en büyük kargo havalimanı olarak inşa edilen Şanlıurfa GAP Havaalanı, bölgedeki üretimi dış pazarlara en hızlı şekilde ulaştırabilecek ve tüm GAP illerine hizmet verebilecek niteliktedir.

Bu hizmetlerin daha verimli ve daha etkin bir şekilde sunulması için komşu illerle başta **ulaştırma** olmak üzere birçok alanda işbirliği yapılması gerekmektedir.

Turizm açısından zengin kaynak ve değerlere sahip olan Diyarbakır-Şanlıurfa Bölgesi, turizm potansiyelini en üst düzeyde değerlendirerek bölgesel gelişmesini sağlamayı hedeflemektedir. Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından hazırlanan *Türkiye Turizm Stratejisi 2023 Belgesinde* TRC2 Bölgesi, *GAP Kültür ve Turizm Gelişim Bölgesi* kapsamında ele

alınmış, bölgede kültür turizminin yanı sıra farklı birçok turizm türünün geliştirileceği ifade edilmiştir. Tarsus'tan başlayarak Hatay, Gaziantep, Şanlıurfa ve Mardin'e kadar devam eden **İnanç Turizmi Koridoru**'nda turizm altyapısının iyileştirilmesi ve geliştirilmesi öngörülmektedir. Aynı strateji belgesinde Mardin, Adıyaman, Gaziantep ve Şanlıurfa, *Marka Kültür Kentleri* oluşturulması amacıyla seçilen şehirlerdir.

Görüldüğü gibi TRC2 Bölgesi, özellikle Şanlıurfa ilinin turizm alanında gelişme hedeflerine ulaşabilmesi için çevresindeki illerle birlikte hareket etmesi gerekmektedir. GAP Bölgesinde turizm altyapısının geliştirilmesi, ulaşım bağlantılarının güçlendirilmesi, hizmet kalitesinin yükseltilmesi ve bölgenin tanıtımının yapılması konularında ortak çalışmalar yapılması ve bölgenin Kalkınma Ajansları öncülüğünde işbirliği ağlarını kurması gerekmektedir.

Türkiye'de en fazla ekim alanına sahip olan TRC2 Bölgesinde önemli miktarda **tarımsal** üretim yapılmaktadır ve sulama projelerinin tamamlanmasıyla bu üretimin daha da artması beklenmektedir. Sadece Güneydoğu Anadolu Bölgesinin 7,5 milyon olan nüfusu bile bu ürünler için önemli bir tüketici grubu oluşturmaktadır ve ürünlerin bu gruba sağlıklı bir şekilde ulaştırılmasını önemli kılmaktadır. Hem bölgesel tüketime hem de ihracata dönük olan bu üretimin işleme tesislerine ve tüketiciye sorunsuz bir şekilde ulaştırılması için üretim-tedarik zincirlerinin ve pazarlama kanallarının oluşturulması, nakliye, depolama ve ulaştırma alanlarında iller arasında işbirliklerinin ve ortak ağların kurulması gerekmektedir.

Türkiye'nin en büyük yapay gölü olan Atatürk Baraj Gölü Şanlıurfa şehir merkezinin içme suyu kaynağını oluşturmaktadır. Barajın üzerinde kurulduğu Fırat Nehrinin, **sınır aşan sular** niteliğinde olması, ülkemize nehrin su kalitesinin korunması yönünde yükümlülükler getirmektedir. Buna karşın, Adıyaman, Samsat ve Kâhta şehir merkezlerinin ve Şanlıurfa'nın Bozova ilçe merkezinin atık suları arıtılmaksızın baraj gölüne deşarj edilmekte ve kirlilik oluşturmaktadır. Başka bir içme suyu kaynağı olan Birecik Baraj Gölü ve sulak alan ilan edilmiş olan Karkamış Baraj Gölü; Gaziantep'in Nizip ve Karkamış, Şanlıurfa'nın Halfeti ve Birecik ilçelerinin atık suları için alıcı ortam oluşturmaktadır. Bu alanların korunması için yerleşmelerin **Bütünleşik Havza Yönetimi** çerçevesinde bir araya gelmeleri ve ortak önlemler almaları gerekmektedir.

Yetmiş **insan kaynağı** bir ülkenin ya da bölgenin gelişmesindeki en temel unsurlardandır. Gelişme hedeflerine ulaşabilmek için sermayenin, teknolojinin ve altyapının yanında bunları kullanabilecek nitelikli işgücünün bulunması gerekmektedir. Güneydoğu Anadolu Bölgesindeki üç Düzey 2 bölgesi (TRC1, TRC2 ve TRC3) de nitelikli işgücü temini konusunda sıkıntı yaşamakta ve sahip olduğu genç nüfusa rağmen kalifiye işgücünü geliştirememektedir. Bölgeye yatırım çekilmesinde yaşanan zorlukların nedenleri arasında yer alan bu soruna karşı; Bölge Kalkınma Ajansları öncülüğünde bölgede nitelikli işgücü olanaklarının geliştirilmesine yönelik işbirlikleri ve ortak eğitim programları oluşturulabilir.

İşsizlik, yoksulluk, göç ve bunların neden olduğu diğer **sosyal sorunlar** Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde toplumsal gelişmeyi ve bütünlüşmeyi tehdit eden ortak bir sorun alanıdır. Bu sorunlara karşı bugüne kadar farklı program ve projelerle, farklı mekansal ölçeklerde çözüm arayışlarında bulunulmuş, ancak önemli ilerlemeler sağlanamamıştır. Bu

sorunlara karşı parçacı yaklaşım yerine, bu konuda deneyime sahip olan **GAP Bölge Kalkınma İdaresi** çatısı altında işbirliği çerçevesinde ortak çalışmalar yürütülebilir.

Suriye ile sınır komşusu olan Şanlıurfa, bu ülkedeki insanlarla ticari ilişkilerin dışında yoğun akrabalık bağlarına sahiptir. Son yıllarda iki ülke arasındaki siyasi ilişkilerin gelişmesine paralel olarak ticari ilişkiler de hızla artmakta olup Suriye, Şanlıurfa'nın en fazla ihracat yaptığı ülke konumuna gelmiş bulunmaktadır. Bu ilişkileri ileri taşımak için iki ülke arasında *Türkiye - Suriye Bölgelerarası İşbirliği Programı* geliştirilmiş, somut mekanizmalar aracılığı ile merkezi ve yerel düzeyde ekonomik, sosyal, kültürel ve bilimsel işbirlikleri teşvik edilmiştir.

Diğer bölge ülkeleri arasında da benzer programların geliştirilip yaygınlaştırılması ile yerel düzeyde kalkınma ve sınır ötesi ilişkilerin geliştirilmesi sağlanabilir.

BÖLÜM 7: ÜST ÖLÇEKLİ PLANLAR

“ Bölge planı, ulusal düzeyde belirlenen önceliklerin yerel ölçekteki gereksinimlere yanıt verecek biçimde somut olarak kurgulanmasını sağlayan önemli bir ara yüzdür. Bu bölümde, üst ölçekli planlar ile bölge planı arasındaki ilişkiye değinilmektedir. ”

Bu bölümde, üst ölçekli planlar olan Dokuzuncu Kalkınma Planı ve GAP Bölge Kalkınma Planı'nda yapılan projeksiyonlar ve belirlenen temel amaçlar ile ilkeler gözden geçirilmiş ve hazırlanan Bölge Planı'nın, ulusal kalkınma planı ve programlarda öngörülen ilke ve politikalarla uyumlu

olarak hazırlanması hususu göz önünde bulundurulmuştur. Aşağıdaki tabloda TRC2 Bölge Planı'nın eksenler bazında Dokuzuncu Kalkınma Planı ve GAP Bölge Kalkınma Planı ile ilişkisi görülmektedir.

Gelişme Eksenleri/ Ana Hedefler	TRC2 BÖLGESİ 2011-2013 BÖLGE PLANI			
	Eksen 1 İstihdam Kapasitesi ve Rekabet Gücü	Eksen 2 Beşeri ve Sosyal Sermaye, Sosyal Dayanışma	Eksen 3 Bölge Mekan Organizasyonu, Yaşam ve Mekan Kalitesi	Eksen 4 Doğal Kaynaklar ve Kültürel Miras
9.Kalkınma Planı ve Orta Vadeli Program (2011-2013)				
Rekabet Gücünün Artırılması				
İstihdamın Artırılması				
Beşeri Gelişme ve Sosyal Dayanışmanın Güçlendirilmesi				
Bölgesel Gelişmenin Sağlanması				
Kamu Hizmetlerinde Kalite ve Etkinliğin Artırılması				
GAP Bölge Kalkınma Planı				
Sürdürülebilir İnsani Kalkınmanın Sosyal-Ekonomik, Kültürel ve Çevresel Ortamının Hazırlanması				
İnsan Kaynaklarının ve Yerel Kurumsal Kapasitenin Geliştirilmesi Suretiyle Toplumsal Yapının Güçlendirilmesi				
Adil ve Dengeli Bir Kalkınma İçin Mekansal Düzenlemelerin Etkinleştirilmesi				

Dokuzuncu Kalkınma Planı

Uzun Vadeli Strateji (2001-2023) çerçevesinde hazırlanan Dokuzuncu Kalkınma Planı, 2007-2013 dönemini kapsamaktadır. Plan, Türkiye'nin ekonomik, sosyal ve kültürel alanlarda bütüncül bir yaklaşımla gerçekleştireceği dönüşümleri ortaya koyan temel politika dokümanı olup Plan'ın vizyonu "*İstikrar içinde büyüyen, gelirini daha adil paylaşan, küresel ölçekte rekabet gücüne sahip, bilgi toplumuna dönüşen, AB'ye üyelik için uyum sürecini tamamlamış bir Türkiye*" olarak belirlenmiştir.

Dokuzuncu Kalkınma Planı, AB'ye üyelik sürecinin gerektirdiği Katılım Öncesi Ekonomik Program ve Uyum İçin Stratejik Çerçeve gibi dokümanların yanında, başta Orta Vadeli Program olmak üzere diğer ulusal-bölgesel plan ve programlar ile sektörel ve kurumsal strateji belgelerinin dayanağını oluşturmaktadır.

Dokuzuncu Kalkınma Planı döneminde ekonomik büyümenin ve sosyal kalkınmanın istikrarlı bir yapıda sürdürülmesi ve plan vizyonunun gerçekleşmesi yolunda aşağıda yer alan stratejik amaçlar, gelişme eksenleri olarak belirlenmiştir:

- Rekabet Gücünün Artırılması,
- İstihdamın Artırılması,
- Beşeri Gelişme ve Sosyal Dayanışmanın Güçlendirilmesi,
- Bölgesel Gelişmenin Sağlanması,
- Kamu Hizmetlerinde Kalitenin ve Etkinliğin Artırılması.

Dokuzuncu Kalkınma Planı, AB'ye üyelik sürecine katkı sağlayacak temel strateji dokümanı olarak tasarlanmıştır. Bu nedenle Plan dönemi AB mali takvimi dikkate alınarak 2007-2013 yıllarını kapsayacak şekilde 7 yıllık olarak belirlenmiştir.

- Plan'da yer alan vizyona ulaşılırken aşağıdaki ilkelerin temel olarak alınacağı belirtilmiştir:
- Ekonomik, sosyal ve kültürel alanlara bütüncül bir yaklaşım esastır.
- Toplumsal diyalog ve katılımıcılığın güçlendirilerek, toplumsal katkı ve sahiplenmenin sağlanması esastır.
- İnsan odaklı bir gelişme ve yönetim anlayışı esastır.
- Rekabetçi bir piyasa, etkin bir kamu yönetimi ve demokratik bir sivil toplum gelişme sürecinde birbirini tamamlayan kurumlar olarak işlev görecektir.
- Kamusal hizmet sunumunda; şeffaflık, hesap verebilirlik, katılımıcılık, verimlilik ve vatandaş memnuniyeti esastır.

- Devletin ticari mal ve hizmet üretiminden çekilerek, politika oluşturma, düzenleme ve denetleme işlevlerinin güçlendirilmesi esas olacaktır.
- Politikalar oluşturulurken kaynak kısıtı göz önünde bulundurularak önceliklendirme yapılacaktır.
- Uygulamanın vatandaşa en yakın birimlerce yapılması esastır.
- Toplumsal yapımızın ve bütünlüğümüzün ortak miras ve paylaşılan değerler çerçevesinde güçlendirilmesi esastır.
- Doğal ve kültürel varlıklar ile çevrenin gelecek nesilleri de dikkate alan bir anlayış içinde korunması esastır.

Dokuzuncu Kalkınma Planı döneminde, yıllık ortalama yüzde 7 büyüyeceği öngörülen Türkiye ekonomisinde, üretimin sektörel kompozisyonuna bakıldığında sanayi ve hizmetler sektörlerinin ön plana çıkacağı tahmin edilmektedir. Ekonominin modernizasyonu ve yapısal reformlara paralel olarak, tarım sektörünün üretim ve katma değer içerisindeki payının azalmaya devam etmesi beklenmektedir. Üretim içindeki payı, 2002-2005 döneminde ortalama yüzde 11,2 oranında gerçekleşen tarım sektörünün, 2007-2013 döneminde yıllık ortalama yüzde 3,6 büyümesi ve toplam üretim içindeki payının 2013 itibarıyla yüzde 7,8 seviyesine gerilemesi öngörülmektedir. Üretim sektörel kompozisyonundaki değişimin tarım sektörü aleyhinde gerçekleşmesi beklenirken, rekabet gücünü artırıcı ve yüksek katma değerli yapıya geçişi destekleyici politikalar sayesinde sanayi sektörü lehine gelişmeler öngörülmektedir. Bu bağlamda, sanayi sektörünün üretim içindeki payının plan dönemi süresince artması ve dönem sonunda yüzde 27,2 seviyesine ulaşması beklenmektedir. Bu dönemde, sanayi sektörü üretim artış hızının ekonomik büyümenin üzerinde gerçekleşerek, yıllık ortalama yüzde 7,8 olması beklenmektedir. Plan döneminde hizmetler sektörünün yıllık ortalama büyüme hızı ise yüzde 7,3 olarak öngörülmekte, böylece, hizmetlerin üretim içindeki payının önceki yıllara oranla bir miktar artarak dönem sonunda yüzde 65 düzeyinde gerçekleşmesi beklenmektedir.

Plan'da, Türkiye'deki işgücü piyasasında yaşanan yapısal dönüşümün plan döneminde de sürmesi ve tarım sektöründen ayrılan istihdamın diğer sektörlerle kayması beklenmektedir. İstihdam yapısındaki değişimin temelinde "*hizmetler*" sektörü lehine olacağı tahmin edilmektedir. İstihdam odaklı sürdürülebilir büyümenin sağlanması, iş ortamının iyileştirilmesi, işgücü piyasasının işleyişinin etkinleştirilmesi, işgücünün nitelik ve beceri düzeyinin yükseltilmesi ve aktif işgücü politikalarının geliştirilmesi yoluyla tarım dışı sektörlerde yeni iş olanakları yaratılması sonucunda plan

döneminde istihdamın yıllık ortalama yüzde 2,7 oranında artacağı tahmin edilmektedir.

Plan'da **Rekabet Gücünün Artırılması** gelişme ekseninin temel amacı; ekonominin yüksek teknolojik kabiliyete ve nitelikli işgücüne sahip, değişen şartlara hızla uyum sağlayan, ulusal ve uluslararası pazarlarda rekabet gücü olan, istikrarlı ve verimlilik düzeyi yüksek bir yapıya kavuşturulması olarak ifade edilmiştir.

İş ortamının rekabetçi bir yapıya kavuşturularak iyileştirilmesini sağlamak üzere işletmelerde kurumsal yönetim ilkeleri doğrultusunda **kurumsallaşmanın sağlanması**, işletmelerin uygun koşullarla **finansman kaynaklarına erişiminin kolaylaştırılması** ve bu kaynaklarda çeşitlilik sağlanması, girişim sermayesi, başlangıç sermayesi ve kredi garanti sistemi geliştirilerek başta KOBİ'ler olmak üzere işletmelerin kredi temininin kolaylaştırılması politika olarak belirtilmiştir. İşletmelerin başta bilgi ve iletişim teknolojileri olmak üzere, teknoloji ve fiziki altyapısı ile lojistik imkânlarının artırılması ve bu alanlarda etkinlik sağlanması amaçlanmıştır.

Kalkınma Ajanslarının kurulmasıyla bölgesel potansiyelleri değerlendirmek üzere yabancı sermaye yatırımlarından yararlanmaya önem verileceği, böylece ülke genelinde Yatırım Destek ve Tanıtım Ajansı tarafından yürütülecek **tanıtım faaliyetlerini** bölgesel bazda tamamlayıcı bir yaklaşım uygulanacağı belirtilmiştir. Ayrıca illerde **Yatırım Destek Ofisleri** kurularak yatırımcıların izin işlemlerinin kolaylaştırılacağı ifade edilmiştir.

Çevrenin korunması ve kentsel altyapının geliştirilmesi temel amacı çerçevesinde; gelecek kuşakların ihtiyaçlarını gözeterek, doğal kaynakları koruma ve kullanma koşullarının belirlenmesi ve bu kaynaklardan herkesin adil biçimde yararlanmasını sağlayacak şekilde çevre yönetim sistemleri oluşturulması hedeflenmiştir. **Tarım ve turizm** başta olmak üzere, çevreye duyarlı sektörlerde ekolojik potansiyelin değerlendirilmesine, koruma-kullanma dengesinin gözetilmesine önem verilmiştir. Kentsel altyapı yatırımlarının gerçekleştirilmesinde belediyelere verilecek mali ve teknik danışmanlık hizmetlerinin etkinleştirileceği belirtilmiştir. Yeraltı ve yerüstü su kaynaklarının kirlenmeden korunmasının sağlanmasına çok önem verilmiş, çevre bilincinin geliştirilmesine yönelik eğitim ve kamuoyu bilgilendirme çalışmalarının yapılması hedeflenmiştir.

Plan'da **tarımsal yapının etkinleştirilmesi** amacıyla çeşitli tedbirler

öngörülmektedir. Gıda güvencesinin ve güvenliğinin sağlanması ile doğal kaynakların sürdürülebilir kullanımı gözetilerek, örgütlü ve rekabet gücü yüksek bir tarımsal yapı oluşturulacaktır. Yüksek verimli tarım alanlarının tarımsal üretim amacıyla kullanılması, arazi kullanım planlaması ve yaygın erozyonun önlenmesi suretiyle toprak kaynaklarının etkin kullanımı, su kaynaklarının etkin kullanımına önem ve öncelik verilmesi alınacak tedbirler arasındadır. Ayrıca, **yüksek üretim değeri bulunan tarım ürünleri üretiminin ve ihracatta rekabet gücünün artırılması**, tarımsal işletmelerde başta üretim teknikleri ve üretim koşullarının iyileştirilmesi olmak üzere, tarım ve gıda işletmelerinin modernizasyon çabalarının desteklenmesi ve **tarım-sanayi entegrasyonunun özendirilmesi**, verimliliğin ve üretici gelirlerinin istikrarlı bir şekilde artırılması amacıyla, çiftlikten sofraya **gıda güvenliğinin sağlanması** yönünde tarımsal üretim ve pazarlama aşamalarında başta ilaç ve gübre ile nitelikli tohumluk kullanımı, sulama, bitki ve hayvan sağlığı ile gıda hijyeni olmak üzere çeşitli konularda eğitim ve yayım hizmetlerinin artırılması öngörülmektedir.

Plan'da, ekonominin rekabet gücünü artırmak ve dünya ihracatından daha fazla pay almak üzere **yüksek katma değerli mal üretiminin** artırılması temel amaç olarak belirlenirken, **imalat sanayiinin** dışa dönük bir yapı içinde ekonomik büyümeyi sürükleyen temel sektör olması hedeflenmektedir. Buna göre **KOBİ'lerin ve girişimcilerin rekabet güçlerini artırmak ve yeni pazarlara açılmalarını** sağlamak için, iş kurma ve iş geliştirme aşamalarında eğitim ve danışmanlık hizmeti sağlanacaktır. Bu amaçla, İŞGEM ve benzeri yapılanmalar yaygınlaştırılacak ve etkinliklerini artırmak üzere gerekli düzenlemeler yapılacaktır. İşletmelerin ortak **Ar-Ge**, ortak tedarik ve pazarlama faaliyetlerine önem verilecektir. İşletmelerin fiziki altyapı ihtiyaçları karşılanacak, **ağ oluşturma** ve **kümelenme** girişimleri desteklenecektir. İşletmelerin belirlenmiş sanayi bölgelerinde kurulması ve mevcutların bu alanlara taşınması özendirilecektir. Nitelikli insan gücü yetiştirilecek ve mevcut işletmelerde çalışanların mesleki ve teknik niteliklerinde iyileştirmeye yönelik çalışmalar desteklenecektir. Madencilik sektöründe çevre mevzuatına uyum geliştirilecek, bürokratik yapı etkin hale getirilecek, firma ve işletme ölçeklerinin büyütülmesi özendirilecek, **madencilik ürünleri yurtiçinde işlenerek katma değer artırılabilecek** ve maden arama çalışmalarına özel önem verilecektir.

Plan'da ekonomideki ağırlığı giderek artan ve ekonominin itici gücü olan **hizmetler** alanında rekabet ortamının geliştirilmesi amaçlanmıştır. Plan'da **"turizm"** sektörüne özel bir önem verilmiştir. Buna göre, turizm

sektörü, ülkedeki refah ve gelişmişlik dengesizliklerini azaltıcı doğrultuda yönlendirilecek, turizm potansiyeli olan ancak bugüne kadar yeterince ele alınmamış yörelerde turizm geliştirilerek ekonomik ve sosyal kalkınma sağlanacaktır. Sektörle ilgili tüm yatırımların doğal, tarihi ve sosyal çevreyi kollayıcı, koruyucu ve geliştirici bir yaklaşım içinde olmasına azami özen gösterilecektir. Sektörde yeni kapasite yaratmanın yanı sıra mevcut ürünün niteliğinin yükseltilmesine ağırlık verilecek, yeni aktörlerin, tanıtım, pazarlama, altyapı, turizm eğitimi ve çevre konularında görevleri ile kamunun turizm sektöründeki rolü yeniden tanımlanacaktır. Turizm hareketlerinin yoğunlaştığı bölgelerde yerel yönetimlerin ve kullanıcıların turizmle ilgili kararlara ve kamu eliyle yapılacak fiziki altyapının finansmanına katılımı sağlanacaktır. Turizm sektörünün uzun vadeli ve sağlıklı gelişmesini sağlamak üzere Turizm Ana Planı hazırlanacaktır.

İstihdamın Artırılması gelişme eksenine yönelik olarak Plan'da; istihdam odaklı sürdürülebilir bir büyüme çerçevesinde nitelikli insan kaynaklarının yetiştirilmesi, istihdam imkânlarının geliştirilmesi, işsizliğin azaltılması ve işgücü piyasasının etkinleştirilmesi, Ulusal İstihdam Stratejisi'nin oluşturulması, tarım sektöründeki çözüme ile bu sektörden gelen işgücünün tarım dışı sektörlerle kazandırılması konusuna ağırlık verilmesi, istihdamın artırılmasında önem taşıyan **girişimciliğin geliştirilmesi** ve teşviki, işgücü piyasasının daha esnek ve hareketli bir yapıya kavuşturulması, yeni istihdam olanaklarının geliştirilmesi, kayıt dışı istihdamın azaltılması, işgücü piyasasında zorluklarla karşılaşan kadınlar, gençler, uzun süreli işsizler, engelliler ve eski hükümlüler için fırsat eşitliği sağlanması, değişen ve gelişen ekonomi ile işgücü piyasasının gerekleri doğrultusunda, kişilerin istihdam becerilerini artırmaya yönelik **yaşam boyu öğrenim stratejisi** geliştirilmesi, ekonominin ara eleman ihtiyacını karşılamak için mesleki eğitim faaliyetlerinin, kümeleşme ortamı oluşturan OSB'lerde ilgili hizmet kurumları ve özel sektörle etkili işbirliği içinde yaygınlaşmasını sağlayan mekanizmaların güçlendirilmesi, işletmeler ve sivil toplum kuruluşlarının **nitelikli işgücü** yetiştirmeye yönelik faaliyetlerinin desteklenmesi, işsizlerin, işgücü piyasası açısından dezavantajlı kesimlerin ve tarım sektöründen açığa çıkacak işgücünün nitelikleri ve beceri düzeylerinin, işgücü piyasasının ihtiyaçları doğrultusunda, aktif işgücü programları uygulanarak geliştirilmesi ve bu

programlara ayrılan kaynakların artırılması öngörülmektedir.

Plan'da **Beşeri Gelişme ve Sosyal Dayanışmanın Güçlendirilmesi** gelişme eksenini altında; **eğitim sisteminin** geliştirilmesi, **sağlık hizmetlerinin** etkinleştirilmesi, gelir dağılımının iyileştirilmesi, sosyal içermenin sağlanması ve **yoksullukla mücadele** edilmesi, yoksulluğun azaltılmasına yönelik hizmetlerin, yoksulluk kültürünün oluşmasını önleyici ve yoksul kesimin üretici duruma geçmesini sağlayıcı nitelikte olması, tarımdaki yapısal değişim sonucu kente göç eden vasıfsız ve yoksul insanların işsizlik riskini azaltmak için aktif istihdam politikaları geliştirilmesi, yoksulluk ve sosyal dışlanmanın önlenmesine yönelik politikaların uygulanmasında ve bunlara yönelik eğitim, barınma ve istihdam gibi hizmetlerde, merkezi idare ve mahalli idareler ile sivil toplum kuruluşları başta olmak üzere tüm kesimlerin koordineli bir şekilde çalışması, Sosyal Güvenlik Sisteminin yaygınlaştırılması ve etkinliğinin artırılmasının vurgu yapılmaktadır.

Plan'da, **bölgesel gelişmenin sağlanması ve bölgeler arası gelişmişlik farklarının azaltılmasına** özel bir önem verilmiştir. Plan'da, "GAP'ın sadece enerji ve sulama yatırımlarından oluşan bir altyapı projesi olarak değil, yeni kurulacak **kalkınma ajanslarının** ortak işbirliği platformundan da yararlanarak yerel girişimleri harekete geçiren entegre bir bölgesel gelişme programı olarak ele alınması ihtiyacı bulunmaktadır. Bu kapsamda, modern sulama tekniklerinin uygulanması, rekabetçi ürün türlerine geçiş, pazarlama olanaklarının genişletilmesi, insan kaynakları ve kurumsal kapasitelerin geliştirilmesi gibi temel konularda yeni politikaların geliştirilmesi gerekmektedir" değerlendirmesine yer verilmiştir. Ayrıca bu eksen kapsamında Plan'da bölgesel gelişme politikalarının, bir taraftan bölgelerin verimliliğini yükseltmek suretiyle ulusal kalkınmaya, rekabet gücüne ve istihdama katkısı artırırken, diğer taraftan da bölgeler ve kırsal kent arası gelişmişlik farklılıklarını azaltma temel amacına hizmet edeceği vurgulandıktan sonra, bu kapsamda; merkezi düzeydeki politikaların daha uyumlu ve etkin hale getirilmesine, yerel dinamiklere ve içsel potansiyele dayalı gelişme ortamının oluşturulmasına, yerel düzeyde kurumsal kapasitenin artırılmasına ve kırsal kalkınmanın hızlandırılmasına yönelik çalışmalara ağırlık verileceği belirtilmektedir.

GAP Bölge Kalkınma Planı

GAP, 9 ilin (Adıyaman, Batman, Diyarbakır, Gaziantep, Kilis, Mardin, Siirt, Şanlıurfa ve Şırnak) yer aldığı Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde uygulanmaktadır. GAP kapsamındaki illerin arazi ve nüfus büyüklüğü, Türkiye'nin ortalama % 10'u civarındadır. Şanlıurfa ve Diyarbakır, nüfus açısından GAP Bölgesinin en büyük 2'nci ve 3'üncü illeridir. Ekonomik açıdan da, GAP Bölgesinde yer alan iller arasında, Gaziantep'ten sonra en büyük ve en önemli illerdir.

GAP, Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin sahip olduğu kaynakları değerlendirerek, bu yörede yaşayan insanların gelir düzeyini ve yaşam kalitesini yükseltmeyi, bölgelerarası farkları gidermeyi ve ulusal düzeyde ekonomik gelişme ve sosyal istikrar hedeflerine katkıda bulunmayı amaçlayan ve ülkeyi uluslararası alanda markalaştıran bir bölgesel kalkınma projesidir.

Başlangıçta bölgenin su ve toprak kaynaklarının geliştirilmesine dayanan bir program olarak ele alınan GAP, 1989 yılında hazırlanan GAP Master Planı ve 2002 yılında yapılan revizyon ile tarım, sanayi, ulaştırma, eğitim, sağlık, kırsal ve kentsel altyapı yatırımlarını da içine alan, çok sektörlü, sürdürülebilir insani kalkınmaya dayalı entegre bir bölgesel kalkınma projesi haline gelmiştir.

GAP Master Planı'nın değişen ihtiyaçlar, koşullar ve yeni kalkınma değerleri ışığında irdelenmesiyle GAP Bölge Kalkınma Planı'nın hazırlanması sürecine girilmiştir. 1989 GAP Master Planı, geleneksel kabullerle hazırlanmış; kaynak geliştirmeyi ve gelir artışını "büyüme eksenli" bir yaklaşımla sağlayabileceğini varsayarken, GAP Bölge Kalkınma Planı kalkınmaya temel olacak tüm kaynakların yerel dinamiklerin katkıları ile etkenleşmesi ve sürdürülebilir kılınmasını esas almıştır.

GAP Bölge Kalkınma Planı'nın vizyonu "*Refahın arttığı ve yaygınlaştığı; bunun herkese ekonomik faaliyetlere katılma fırsatı vererek sağlandığı; Bölge'nin diğer bölgelerle olan gelişmişlik farklarının azaldığı ve zamanla ortadan kalktığı; Bölge'deki kaynakların etkin kullanıldığı, sürdürülebilir büyüme ve toplumsal istikrarın bir gereği olarak verimlilik ve istihdamın arttığı; güçlü, özgüvenli, donanımlı, eğitilmiş bireylerden oluşan, ulusal ekonomiyle bütünleşmiş, dışa açık ve fırsat eşitliğinin olduğu demokratik bir toplumsal yapının gerçekleştirilmesi*" olarak belirlenmiştir.

Bu vizyonu gerçekleştirmek ve bölgede tüm insanlar için yaşam

kalitesini yükseltmek ve katılımçılık temelinde bunu sürdürülebilir kılmak genel hedefine ulaşmak için 3 temel amaç belirlenmiştir:

- Sürdürülebilir İnsani Kalkınmanın Sosyal-Ekonomik Kültürel ve Çevresel Ortamının Hazırlanması
- İnsan Kaynaklarının ve Yerel Kurumsal Kapasitenin Geliştirilmesi Suretiyle Toplumsal Yapının Güçlendirilmesi
- Adil ve Dengeli Bir Kalkınma İçin Mekansal Düzenlemelerin Etkinleştirilmesi

Plan'da Bölgenin kalkınmasının; ekonomik, sosyal, kültürel, mekansal ve çevre koruma boyutlarıyla entegre bir şekilde ve insani gelişme temelinde, katılımçılık ve sürdürülebilirlik ilkelerine uygun olarak gerçekleşeceği belirtilmiştir.

Sürdürülebilir İnsani Kalkınmanın Sosyal-Ekonomik Kültürel ve Çevresel Ortamının Hazırlanması temel amacı kapsamında ekonomik ve sosyal göstergelerin, ulusal göstergelere yaklaştırılması yönünde, öncelikle Bölge'nin verimlilik düzeyi, geliri ve yaşam kalitesinin yükseltileceği, Bölgesel Kalkınmanın, rekabet ortamında yardım ve desteklere ihtiyaç duymadan, doğal dengeyi gözeterek, sürdürülebilir insani gelişmeyi sağlayan biçimde gerçekleşmesi için kırsal ve kentsel alanlarda, fiziki ve beşeri altyapıların geliştirileceği ve güçlendirileceği ifade edilmiştir. Buna göre üretim artırılabilecek, iktisadi faaliyetler çeşitlendirilecek, bölgesel gelir düzeyi ülke ortalamasına yaklaştırılacaktır. İhtisaslaşmış sanayi bölgeleri kurulacak, **yeni sanayi odakları ile yenilikçi hizmet alanlarının** oluşturulması özendirilecek, **Ar-Ge** hizmetlerinin geliştirilmesine özel önem verilecektir. **Tarımsal ürünlerin Bölge'de işlenmesi** suretiyle imalat sanayi ve hizmetler sektörlerinin katma değerlerinin artırılması için özendirici tedbirler alınacak, kırsal kesimde tarım dışı sektörlerde de iktisadi faaliyet imkanları geliştirilecektir. **Turizm potansiyeli** geliştirilerek, turizm faaliyetlerinin yaygınlaştırılması tedbirleri alınacaktır. İşgücü, sermaye, kurum, kuruluş ve organizasyonların/işletmelerin verimliliği uluslararası ortamda rekabet edebilir düzeye getirilecektir. **Çevre kirliliği** önlenecek, toprak, su ve diğer yeraltı ve yerüstü doğal kaynakları geliştirilecektir. Kırsal ve kentsel donatılar ve teknik altyapılar geliştirilecek, **Kültürel Varlıklar** ve çevresel duyarlılığı yüksek alanlar korunacak ve değerlendirilecektir.

İnsan Kaynaklarının ve Yerel Kurumsal Kapasitenin Geliştirilmesi Suretiyle Toplumsal Yapının Güçlendirilmesi temel amacı kapsamında örgün ve yaygın eğitim olanakları geliştirilmesi ile **mesleki ve teknik eğitim** programları yanında, çıraklık eğitimi, okul-sanayi işbirliği, sağlık eğitimi, kırsal ve tarımsal nüfusun eğitimi, girişimciliğin teşviki ve **işgücü niteliğinin** iyileştirilmesi gibi yaygın eğitim olanaklarının katılımcı bir model ile çeşitlendirilerek artırılması hedeflenmiştir. Ayrıca bu amaç doğrultusunda **okul öncesi eğitim** imkanları geliştirilecek, sosyo-kültürel etkileşim alanları geliştirilerek kültürel hizmetlere erişim kolaylaştırılacak, halk sağlığı ve **koruyucu sağlık hizmetleri** yaygınlaştırılacaktır. Öncelikle dezavantajlı gruplar ve yöreler olmak üzere, toplumsal kesimlerin örgütsel kapasiteleri, kararlara katılımları, kaynaklara erişimleri ve **sosyal hizmetlerden** yararlanma imkanları artırılacaktır. Yerel girişimler desteklenecek, etkinleştirilecek ve özel kesimin ağırlığı artırılacaktır.

Adil ve Dengeli Bir Kalkınma İçin Mekansal Düzenlemelerin Etkinleştirilmesi temel amacı doğrultusunda bölge içi gelişmişlik farklarının azaltılması, bu çerçevede dezavantajlı kesim ve alanların sosyoekonomik gelişmesinin hızlandırılması ve mekansal kullanımlarla bütünlüğün sağlanması hedeflenmiştir. Buna göre mekansal kullanımlarda, sosyo-ekonomik ve çevresel yararlar gözetilerek, yerleşmelerin konumsal avantajları ve birikimleri değerlendirilecek, yerleşmeler arasındaki etkileşim en üst düzeye yükseltilecektir. Bölge içi gelişmişlik farkları azaltılacak, dezavantajlı altbölgelerde sosyo-ekonomik standartlar yükseltilecektir. **Altbölgelerin özgün avantajlarına** göre farklı kalkınma yöntemleri uygulanacaktır. Ayrıca yerleşmelerin fiziki planlamasında; tüm **kentsel hizmet sunumları** ile bunu gerçekleştirecek olan; ağ, tesis ve donatılar gözetilecek, çok sektörlü ve bütüncül bir yapının oluşturulması sağlanacaktır. Plan'da bölge mekanının "çok eksenli ve kutuplu" bir biçimde yapılması öngörülmüş olup gelişme eksen ve kutuplarının farklı altbölgelerde yer alması ve hizmet alanlarının tüm Bölge'yi kapsamaya kurgulanmıştır. Bunların, sahip olacakları farklı işlev ve nüfus büyüklüklerine göre donatılması öngörülmüştür.

TRC2 Bölge Planında ekonomik gelişmeye ilişkin "Hizmet sektörünün geliştirilmesi, istihdamı ve üretimde katma değer artırılması, girişimcilik kültürünün geliştirilmesi ve iş-yatırım ortamının iyileştirilmesi" gibi temel amaçları içeren "İstihdam Kapasitesi ve Rekabet Gücü" eksenini; Dokuzuncu Kalkınma Planında "Rekabet Gücünün Artırılması" ve "İstihdamın Artırılması" eksenleri ile uyumlu olarak geliştirilmiştir. Plandaki aynı eksen GAP Bölge Kalkınma Planının "Sürdürülebilir İnsani Kalkınmanın

Sosyal-Ekonomik, Kültürel ve Çevresel Ortamının Hazırlanması" eksenini paralellik göstermektedir. GAP Bölge Kalkınma Planının bu eksenini gerçekleştirmeye yönelik; ekonomik ve sosyal göstergelerin ulusal göstergelere yaklaştırılması, Bölge'nin verimlilik düzeyi, geliri ve yaşam kalitesinin yükseltilmesi, Bölgesel Kalkınmanın rekabet ortamında doğal dengeyi gözeterek, sürdürülebilir insani gelişmeyi sağlayacak şekilde gerçekleşmesi, kırsal ve kentsel alanlarda, fiziki ve beşeri altyapıların geliştirilmesi ve güçlendirilmesi amaçları, TRC2 2011-2013 Bölge Planının amaç ve stratejileri ile de uyumluluk göstermektedir.

Bölge Planında "**Beşeri ve Sosyal Sermaye, Sosyal Dayanışma**" eksenini Bölge için birinci eksenle ifade edilen stratejik amaçların gerçekleştirilebilmesi için gerekli olan insan kaynakları, kurumsal kapasite ve sosyal hizmet ortamının oluşturulması amaçlanırken Dokuzuncu Kalkınma Planında "İstihdamın Artırılması" ve "**Beşeri Gelişme ve Sosyal Dayanışmanın Güçlendirilmesi**" eksenleri ile uyumluluk arz etmektedir. Yine bu eksen GAP Bölge Kalkınma Planındaki "İnsan Kaynaklarının ve Yerel Kurumsal Kapasitenin Geliştirilmesi Suretiyle Toplumsal Yapının Güçlendirilmesi" eksenini de destekler.

Plan'da "İstihdam Kapasitesi ve Rekabet Gücü" eksenini destekleyici ve tamamlayıcı bir konumda olup alt bölgelerin potansiyelini değerlendiren, bölgede ulaşımı, altyapıyı güçlendiren hedefler içeren üçüncü eksen "Bölge Mekan Organizasyonu, Yaşam ve Mekan Kalitesi" eksenini de Dokuzuncu planda "Rekabet Gücünün Artırılması" ve "Bölgesel Gelişimin Sağlanması" eksenleri ile uyumlu çalışırken GAP Bölge Kalkınma Planında "Sürdürülebilir İnsani Kalkınmanın Sosyal-Ekonomik, Kültürel ve Çevresel Ortamının Hazırlanması" ve "Adil ve Dengeli Bir Kalkınma İçin Mekansal Düzenlemelerin Etkinleştirilmesi" eksenleri ile uyumluluk göstermektedir.

Son olarak TRC2 Bölge Planındaki dördüncü eksen olan "Doğal Kaynaklar ve Kültürel Miras" eksenini de Dokuzuncu Kalkınma Planındaki "Rekabet Gücünün Artırılması" ve GAP Bölge Kalkınma Planındaki "Sürdürülebilir İnsani Kalkınmanın Sosyal-Ekonomik, Kültürel ve Çevresel Ortamının Hazırlanması" eksenleri arasında üst ölçek uyumu gösteren bağlantılar bulunmaktadır.

Bölge Planı genel eksen ve amaçlarının üst ölçekli planlarla uyumluluğunun yanında Planda amaçlar altında ifade edilen Strateji ve Alt Stratejilerde de ulusal plan ve stratejilerle uyum gözetilmiştir. Bu konudaki ayrıntılar stratejilerin gerçekleştirildiği bölümlerde mevcuttur.

BÖLÜM 8: **FİNANSAL KAYNAKLAR**

“ Bölgenin kalkınma hedeflerinin tam anlamıyla ve zamanında hayata geçebilmesi, bölge aktörlerinin eşgüdüm içinde hareketini sağlayacak koordinasyona ve gerekli finansal kaynakların etkin olarak kullanılabilmesine bağlıdır. ”

Bölgenin kalkınma hedeflerine ulaşması için belirlenen gelişme eksenlerinin-amaçların tam anlamıyla ve zamanında hayata geçebilmesi, bölge aktörlerinin eşgüdüm içinde hareketini sağlayacak koordinasyona ve gerekli finansal kaynakların etkin olarak kullanılabilmesine bağlıdır.

TRC2 Bölgesi 2011-2013 Bölge Planı amaç ve stratejilerinin uygulanması sürecinde bölgedeki mevcut finansman kaynaklarının çeşitliliği önem arz etmektedir. Bölgeye DPT yıllık yatırım programları çerçevesinde illere tahsis edilecek kamu yatırım kaynaklarının yanında, Bölge için önemli bir gelişme fırsatı sağlayacak GAP Eylem Planı uygulamaları, Karacadağ Kalkınma Ajansına her yıl aktarılan genel bütçe kaynağı ve bölgede uygulanan programların (KÖYDES, BELDES, SODES, Cazibe Merkezleri vb.) sağladığı kaynaklar önemli fırsatlar olarak değerlendirilmektedir.

Bölge Planı uygulamalarının gerçekleşmesine etki edecek genel bütçeden finanse edilen mali kaynakların başında gelen İl Yatırım Program kaynakları son yıllarda bölgede önemli artış göstermiştir. 2005-2008 yılları arasında ortalama 315 milyon TL yatırım programı ödeneği tahsis edilen bölgede 2009 yılında 912 milyon TL, 2010 yılında ise 1.059 milyon TL mali kaynak tahsis edilmiştir. Plan uygulama süresince Yatırım Programı kapsamında tahsis edilen kaynakların artış seyrine devam etmesi halinde 2011-2012-2013 yılları için en az 3,5 milyar TL'lik bir genel bütçe kaynağının bölgeye aktarılacağı öngörülmektedir.

Bölge için gelişme eksenlerinin hayata geçmesinde önemli kaynak fırsatlarından biride aynı zamanda Bölgenin üst ölçekli plan uygulamalarını oluşturan GAP Eylem Planıdır. 2008-2012 yıllarını kapsayan GAP Eylem Planı faaliyetleri ile TRC Bölgesi geneline 19,4 milyar TL ek finansman kaynağı tahsis edilmiştir. GAP Bölge Planı kapsamında öngörülen olağan 7,3 milyar TL kaynak ile beraber Güneydoğu Anadolu Bölgesine 26,7 milyar TL kaynak aktarımı yapılması planlanmıştır. Devlet Planlama Teşkilatı'nın 8 Ekim 2010 tarihli "2011-2013 Dönemi Yatırım Programı Hazırlıkları" konulu genelgesinde "...bölgesel bazda ise Güneydoğu Anadolu Projesi, Projesi başta olmak üzere ekonomik ve sosyal altyapı projelerine öncelik

verilecek... GAP Eylem Planı ve diğer bölgesel programlar kapsamında yer alan projelerin, sağlanan ilave kaynaklar da dikkate alınarak, hızla tamamlanmasına yönelik tedbirler zamanında alınacaktır" ifadesi ile Bölgede GAP Eylem Planı kapsamında gerçekleştirilecek yatırımlara öncelik verileceği kararlaştırılmıştır. Bölge illeri, Eylem Planı faaliyetlerinden olan Sosyal Destek Programı (SODES) ve Cazibe Merkezleri Destekleme Programları kapsamına da girdiği düşünüldüğünde GAP Eylem Planı için Bölgeye tahsis edilen kamu kaynağının Plan faaliyetleri için önemli bir kaynak teşkil edeceği düşünülmektedir.

Bölgesel gelişme için doğrudan kamu yatırımı olarak sağlanan kaynakların dışında, özel sektör yatırımlarını destekleyen mali destek mekanizmaları ve teşvik sistemleri de bulunmaktadır. Bu yönde finansal kaynaklar içerisinde Plan faaliyetlerine önemli kaynak sağlayacak aktörlerden biri de Bölgede kurulan Karacadağ Kalkınma Ajansıdır. Teklif çağrısı yöntemi ile destek programlarına çıkan Ajans program önceliklerini Bölge Planı gelişme eksenleri ve stratejileri ile uyumlu olarak belirlemektedir. Kalkınma Ajansına genel bütçeden her yıl aktarılan kaynak miktarı Merkezi Yönetim Bütçe Gelirlerindeki artış öngörülmesi doğrultusunda 2011 yılı için 22,5 milyon TL, 2012 yılı için 24,3 milyon TL, 2013 yılı için ise 26,7 milyon TL olmak üzere toplam 73,5 milyon TL olacağı öngörülmektedir. Ajans tarafından sağlanan bu kaynakların Bölgede 2011 yılından sonra kredi faiz desteği veya faizsiz kredi destekleri olarak ta kullanılabilmesi imkânı ve hibe programlarında eş finansman miktarının ortalama %50 düzeyinde olması göz önünde bulundurulduğunda bölgede ortalama 200 milyon TL'lik bir yatırım kaynağının harekete geçmesi öngörülmektedir.

Bölgede özel sektör yatırımlarını destekleyen ulusal mali destek mekanizmalarından diğerleri KOSGEB, TKDK (Tarımsal ve Kırsal Kalkınmayı Destekleme Kurumu), Tarım ve Köyüşleri Bakanlığı hibe programları, Sanayi Bakanlığı destekleri, TÜBİTAK'ın Ar-Ge destekleri ve yatırım teşvikleri olarak sıralanabilir. Bölgede KOBİ kredi faiz desteği kapsamında KOSGEB tarafından 57,6 milyon TL faiz desteği sağlanmış olup bu şekilde 115,6 milyon TL banka kredisi kullanılmıştır. Verilen kredi faiz desteklerinin 2011-2013 yıllarında devam etmesi halinde KOSGEB'in diğer hibe destek

programları ile birlikte Bölgede 300 milyon TL'lik bir kaynağın harekete geçmesi beklenmektedir.

TRC2 Bölgesinde 2005-2009 yılları arasında Yatırım Teşvik Belgeleri kapsamında toplam 1.032 milyon TL tutarında teşvik belgesi alınmıştır. 2010 yılının ilk dokuz ayında 322 milyon TL tutarında yatırım gerçekleştiği hesaba katıldığında, 2011-2013 yılları arasında bu miktarın yaklaşık 1 milyar TL civarında olması beklenmektedir.

Ayrıca ülkemizin Avrupa Birliği müzakere sürecinde yararlandığı Katılım Öncesi Mali Yardım Aracı (IPA 2007-2013) bileşenleri, AB 7.

Çerçeve Programı (2007-2013) ve diğer AB fonları Bölge Planı amaçlarını doğrultusunda kaynak olarak değerlendirilebilecek unsurlar arasında değerlendirilmektedir.

Doğrudan özel sektör yatırımları Bölge Planının "İstihdam Kapasitesinin ve Rekabet Gücünün Artırılması" eksenine için önemli bir mali kaynak oluşturması beklenmektedir. Karacadağ Kalkınma Ajansı Yatırım Destek Ofislerinin Bölgeye özel sektör yatırımlarının çekilmesi konusunda yaptığı çalışmalarla diğer girişimlerle birlikte yerli ve yabancı yatırımcıların bölgede önemli yatırım kararları alacağı beklenmektedir.

BÖLÜM 9: **KOORDİNASYON, İZLEME VE DEĞERLENDİRME**

“ Bölgesel kalkınma hedeflerine ulaşılabilmesi için; uygulama, izleme ve değerlendirme süreçleri hayati önem taşımaktadır. Plan hedeflerine yönelik ilerleme ve gerçekleştirmeler etkin izleme ve değerlendirme süreçleri ile takip edilecektir. ”

Ulusal düzeyde hazırlanan kalkınma planları ve bölge planlarının en önemli çıkmazlarından birisi uygulama sürecinde yaşanan güçlüklerdir. Ulusal kalkınma planı ile genel ve soyut düzeyde belirlenen sosyo-ekonomik kalkınma hedefleri, bölge planları ile mekânsal boyut kazanmakta, yerel öncelik ve ihtiyaçlara cevap verecek şekilde somut olarak kurgulanabilmektedir. Ülkemizde Dokuzuncu Kalkınma Planı dönemine kadar olan süreçte bölgesel kalkınma projeleri kapsamında bölge planları hazırlanmış ancak bölgesel kalkınma projelerinden GAP dışında kalanlar kapsamlı bir uygulama şansı bulamamıştır. Mali kaynak yetersizliği ile bölgesel kalkınma planıyla belirlenen politikalar ile bu alandaki program ve projeleri yerelde koordine edecek kurumsal mekanizmanın mevcut olmaması planların uygulanmasının önünde engel teşkil eden en önemli faktörler olarak gösterilmektedir.

Kalkınma Ajansların kuruluşunu düzenleyen 5449 sayılı kanunun gerekçesinde ifade edildiği gibi Katılım Ortaklığı Belgesi temelinde hazırlanan Ön Ulusal Kalkınma Planında; ekonomik ve sosyal uyumun en önemli yatay önceliği olarak bölgesel gelişmeye ağırlık verilmekte, finansman desteğinin en geniş olduğu alan bölgesel gelişme olarak tespit edilmektedir. Bu çerçevede ilgili planda yönetim otoritesi olarak DPT Müsteşarlığı belirlenmiş olup, uygulamaya ilişkin görevlerin sektörel ve bölgesel kurumlar gibi "ara kurumlar" ile paylaşılması, bölgesel gelişme politikalarını yerel bazda uygulayacak kurumsal bir mekanizmanın geliştirilmesi ve bu alandaki program ve projelerin yönetimine ilişkin bazı görevlerin Kalkınma Ajanslarına (KA) devredilmesi öngörülmüştür.

Bölgeler arası gelişmişlik farklarının azaltılması ve dengeli gelişmenin sağlanması için kullanılan araçların başında gelen bölge planlarının düzey 2 istatistiki bölge birimleri seviyesinde, katılımcı süreçlerle hazırlanmasının gerekçelerinden biri; planların uygulama süreçlerinde bölge aktörlerinin yereldeki katkısını artırarak uygulamayı güçlendirmektir.

Ajansların idari yapılanması içinde yer alan Yönetim Kurulu ve Kalkınma Kurulu bölge aktör ve paydaşlarının önemli bir bölümünü barındırmakta, karar alma ve uygulama süreçlerini kolaylaştırmaktadır. Ajanslar idari, mali yapılanması ve teknik kapasitesi ile bölgesel kalkınma planı ve politikalarına ilişkin uygulamaların izlenmesi, yerel aktörlerin işbirliği ve koordinasyonun sağlanması ile uygulamaların kendisine mali ve teknik açıdan destek verilmesi gibi hususlarda önemli görevler

üstlenmektedir.

2011-2013 yıllarını kapsayan TRC2 Bölgesi Bölge Planı ve belirlediği politikaların uygulanması süreçlerinde Ajans;

- Mali Destek,
- Teknik Destek,
- Koordinasyon,
- İzleme ve Değerlendirme gibi rolleri üstlenecektir.

Ajans mali destek programlarıyla geliştirmesini ve desteklenmesini öngördüğü sektörlerle finansman sağlayarak bu yönde belirlediği politikaların gerçekleştirilmesini sağlayacaktır. Mali destek programları dışında Ajans, ulusal ve uluslararası fonları bölgeye kullanarak plan hedeflerinin ihtiyaç duyduğu finansmanı temin etmeye çalışacaktır. Ayrıca ulusal çapta halen uygulanmakta olan ve geliştirilecek SODES, Cazibe Merkezleri Uygulaması vb. programların bölge planı amaç ve stratejileri doğrultusunda kurgulanması sağlanarak kaynak aktarılması ve bu sayede belirlenen politikaların gerçekleştirilmesi sağlanacaktır.

Teknik destek ve koordinasyon faaliyetleri çerçevesinde Ajans, plan kapsamında öngörülen ve bölgedeki kamu kurum ve kuruluşların, yerel yönetimlerin ve STK'ların sorumluluk alanlarına giren tedbirlerin gerçekleştirilmesine çalışacaktır. Kurulacak platform ve çalışma gruplarıyla, özellikle Kalkınma Kurulu üyelerinin etkin katılımlarıyla, plan politikalarının ilgili kurumların yatırım ve faaliyet programlarında önceliklendirilerek uygulanmaya konulacaktır.

Bölgede hâlihazırda yürütülmesine devam edilen GAP Eylem Planı, SODES, Cazibe Merkezleri programları ve diğer kamu yatırımları dikkate alınarak geliştirilen TRC2 Bölge Planı için bu programların uygulama sonuçları da önem taşımaktadır. Plan uygulama dönemlerinde gerçekleşen yatırımlar ve gelişmeler bölge planı amaçları ve hedefleri kapsamında izlenecek, özel sektör tarafından gerçekleştirilen yatırım ve faaliyetlerin izlenmesinde her iki ilde bulunan Ajans Yatırım Destek Ofislerinden destek alınacaktır.

Plan uygulamalarını değerlendirmek, hedeflere ilişkin gelişmeleri izlemek, programlama ve bütçeleme çalışmalarına yön vermek ve plan ilerleme raporlarını hazırlayarak Ajans Yönetim Kurulu'na sunmakla

sorumlu olacak Ajans Bölgede kamu, özel sektör ve STK temsilcilerinin bir araya geldiği Yönetim ve Kalkınma Kurullarının yapısı itibarıyla Bölge Planının değerlendirilmesi için en uygun kurumsal yapıdır.

Plan kararlarının gözden geçirilmesi ve revizyonuna geri bildirim sağlayacak izleme süreci, uygulama dönemleri bazında yapılacak etki analizleri ve risk analizleri ile desteklenecektir. Bölge planı eksenleri üzerinden tasarlanan amaç, hedef ve tedbirlerin yürütülmesinin izlenmesi için yapılacak etki analizi için plan öncesi dönemi yansıtan mevcut durum analizi ve planın performans göstergeleri kullanılacaktır. Plan uygulama

dönemlerinde her yıl yapılacak izleme raporları Ajans Yönetim Kuruluna sunulacaktır. Uygulama dönemleri sonunda Bölge Planı ve buna bağlı olarak yürütülen program ve projeler ile ilgili olarak Kalkınma Kurulu toplantılarında Kurula bilgi sunulacak ve Kurulun katkıları sağlanacaktır.

Bölge planı izleme ve değerlendirme çalışmaları ve karşılaşılan sorunlar konusunda Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı (DPT) Bölgesel Gelişme ve Yapısal Uyum Genel Müdürlüğü ile GAP Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı bilgilendirilecektir.

BÖLÜM 10: **PERFORMANS GÖSTERGELERİ**

“ Bölge planı eksenleri üzerinden tasarlanan amaç, hedef ve tedbirlerin yürütülmesinin izlenmesi için plan öncesi dönemi yansıtan mevcut durum analizi ve planın performans göstergeleri kullanılacaktır. ”

EKSEN 1: İSTİHDAM KAPASİTESİ VE REKABET GÜCÜ

Performans Göstergesi	Birim/Süre	Başlangıç Noktası		Doğrulama Kaynağı	2013 Yılı Hedefi
		Değeri	Yılı		
İşgücüne katılma oranı	%	34,4	2009	TÜİK	36,4
İstihdam oranı	%	27,9	2009	TÜİK	31,7
İşsizlik oranı	%	18,8	2009	TÜİK	14,5
Tarım dışı işsizlik oranı	%	20,5	2009	TÜİK	15,4
Kişi başına GSKD	dolar	2.904	2006	TÜİK	4.550
İhracat miktarı	milyon dolar	244,5	2009	DTM	650
Bölgenin Irak ve Suriye'ye yapılan toplam ihracatı içindeki payı	%	2,4	2009	TİM	6
Sanayinin toplam istihdam içindeki payı	%	15,7	2009	TÜİK	18,5
Marka tescil sayısı	adet	1.279	2009	TPE	2.080
Endüstriyel tasarım tescil sayısı	adet	92	2009	TPE	152
Faydalı model tescil sayısı	adet	13	2009	TPE	27
Patent tescil sayısı	adet	1	2009	TPE	5
Bölgedeki teknokent sayısı	adet	0	2010	Sanayi ve Ticaret Bakanlığı	2
Kurulan şirket ve kooperatif sayısının Türkiye içindeki payı (yıllık)	%	2,5	2009	TÜİK	3,5
Girişim sayısının Türkiye içindeki payı (yıllık)	%	2,6	2008	TÜİK	3,6
OSB'deki üretim yapan işletme sayısı	adet	272	2010	OSB Müdürlükleri	522
Kooperatif sayısı	adet	847	2009	Sanayi ve Ticaret Bakanlığı	1.100
Kooperatiflerin ortak sayısı	adet	68.288	2009	Sanayi ve Ticaret Bakanlığı	88.700
Bitkisel üretim değeri	milyon TL	2.971	2008	TÜİK	5.350
Dekar başına alınan ürün miktarı	kg	477,1	2009	TÜİK	850

EKSEN 1: İSTİHDAM KAPASİTESİ VE REKABET GÜCÜ

Performans Göstergesi	Birim/ Süre	Başlangıç Noktası		Doğrulama Kaynağı	2013 Yılı Hedefi
		Değeri	Yılı		
Sulanan tarımsal alan	ha	484.928	2009	DSİ Bölge Müdürlükleri	690.000
Bölgedeki tarıma dayalı İhtisas OSB sayısı	adet	0	2010	Ticaret ve Sanayi İl Müdürlükleri	2
Örtü altı üretim yapılan alan	da	438	2009	TÜİK	1.500
Organik tarım yapılan alan	ha	2.488	2009	TÜİK	15.000
Organik tarım üretimi yapan çiftçi sayısı	kişi	55	2009	TÜİK	300
Hayvansal ürün değeri	milyon TL	616,5	2008	TÜİK	1.230
Yağmurlama sulama sistemi sayısı	adet	2.235	2009	Tarım İl Müdürlükleri	3.350
Damlama sulama sistemi sayısı	adet	355	2009	Tarım İl Müdürlükleri	750
Tarım kooperatifi sayısı	adet	247	2009	Tarım İl Müdürlükleri	350
Gelen turist sayısı	kişi	718.837	2009	Kültür ve Turizm Bakanlığı	860.000
Konaklama tesisi sayısı	adet	135	2009	Kültür ve Turizm İl Müdürlükleri	200
Ortalama kalış süresi	gün	1,21	2009	Kültür ve Turizm Bakanlığı	1,8
Yatak sayısı	adet	8.144	2009	Kültür ve Turizm İl Müdürlükleri	12.200
Müze sayısı	adet	4	2009	TÜİK	7
Müzeleri ziyaret eden kişi sayısı	kişi	46.770	2008	TÜİK	56.000
Kayıtlı turist rehberi sayısı	kişi	54	2009	Kültür ve Turizm İl Müdürlükleri	65

EKSEN 2: BEŞERİ VE SOSYAL SERMAYE, SOSYAL DAYANIŞMA

Performans Göstergesi	Birim/ Süre	Başlangıç Noktası		Doğrulama Kaynağı	2013 Yılı Hedefi
		Değeri	Yılı		
Ortaöğretim kademesinde okullaşma oranı	%	38,4	2009-2010	TÜİK	60
Ortaöğretim kurumlarında derslik başına düşen öğrenci sayısı	kişi	44	2009-2010	MEB	40
Ortaöğretim kurumlarında öğretmen başına düşen öğrenci sayısı	kişi	26	2009-2010	MEB	22
Mesleki orta öğretim okullaşma oranı	%	9,7	2009-2010	TÜİK	23
Okuryazar olmayan oranı	%	16,9	2010	TÜİK	10
Hastane sayısı	adet	38	2010	İl Sağlık Müdürlükleri	46
100 bin kişi başına düşen yatak sayısı	adet	173	2007	TÜİK	198
100 bin kişi başına düşen uzman hekim sayısı	kişi	43	2006	TÜİK	55
Üniversitelerdeki faaliyette olan sosyal hizmetler bölümü sayısı	adet	0	2010	Üniversiteler	2
Kadın nüfusun işgücüne katılım oranı	%	8,6	2009	TÜİK	10

EKSEN 3: BÖLGE MEKÂN ORGANİZASYONU, YAŞAM VE MEKÂN KALİTESİ

Performans Göstergesi	Birim/Süre	Başlangı Noktası		Doğrulama Kaynağı	2013 Yılı Hedefi
		Değeri	Yılı		
Bölünmüş yol uzunluğu	km	5477	2009	KGM	759
Asfalt köy yollarının toplam köy yollarına oranı	%	27	2006	MİGM	33
Temizlenen taşlık arazi alanı	ha			Tarım İl Müdürlükleri	300
Arıtma tesisi ile içme suyu hizmet verilen nüfusun belediye nüfusu içindeki payı	%	54	2008	TÜİK	58
Belediyelerde kişi başı temin edilen günlük su miktarı	litre/kişi-gün	267	2006	TÜİK	270
Kanalizasyon şebekesi ile hizmet verilen nüfusun belediye nüfusuna oranı	%	93	2008	TÜİK	95
Atık su arıtma tesisi ile hizmet verilen nüfusun belediye nüfusuna oranı	%	33	2008	TÜİK	40
Atık su arıtma tesisi ile hizmet veren belediye sayısı	adet	4	2008	TÜİK	6
Atıksu arıtma tesisi kapasitesi	bin m ³ /yıl	118.918	2008	TÜİK	150.000
Yağmursuyu şebekesi uzunluğu	km	75	2009	Şanlıurfa Belediyesi	150
Katı atık hizmeti verilen belediye nüfusunun toplam nüfusa oranı	%	69	2008	TÜİK	75
Kişi başı yeşil alan miktarı	m ²	2,1	2006	İl Çevre ve Orman Müdürlüğü	4
Halk kütüphanesi sayısı	adet	28	2009	TÜİK	30
Tiyatro sayısı	adet	3	2009	TÜİK	4
Müze sayısı	adet	4	2009	TÜİK	7
Spor tesisi sayısı	adet	50	2010	Gençlik ve Spor İl Müdürlükleri	60

EKSEN 4: DOĞAL KAYNAKLAR VE KÜLTÜREL MİRAS

Performans Göstergesi	Birim/ Süre	Başlangıç Noktası		Doğrulama Kaynağı	2013 Yılı Hedefi
		Değeri	Yılı		
Diyarbakır ilindeki PM ₁₀ konsantrasyonu	mg/m ³	89	2009-2010 kış	TÜİK	70
Diyarbakır ilindeki SO ₂ konsantrasyonu	mg/m ³	24	2009-2010 kış	TÜİK	20
Şanlıurfa ilindeki PM ₁₀ konsantrasyonu	mg/m ³	93	2009-2010 kış	TÜİK	72
Şanlıurfa ilindeki SO ₂ konsantrasyonu	mg/m ³	18	2009-2010 kış	TÜİK	15
Doğalgaz abone sayısı	adet	39.004	2010	Diyargaz ve Urfagaz Müdürlükleri	90.000
Yenilenebilir enerji kurulu güç miktarı	MW	5.326	2009	Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı	6.000
Yenilenebilir enerji ve enerji verimliliği konusunda düzenlenen eğitim sayısı				Belediyeler, Üniversiteler, STK'lar	12
Erozyona maruz kalan alanlar	bin ha	3.192	2008	DSİ	3.176
Sulama teknikleri konusunda verilen eğitim sayısı				Tarım İl Müdürlüğü	30
Atatürk Barajı ort. çözülmüş oksijen miktarı	mg/l	6,1	2006	İl Çevre ve Orman Müdürlüğü	7
Onarımı yapılan tarihi yapı sayısı	adet			Yerel Yönetimler	15
Yapılan çevre düzenlemesi sayısı	adet			Yerel Yönetimler	10
Yapılan eğitim/bilgilendirme program sayısı	adet			Yerel Yönetimler	10

BÖLÜM 11: **EKLER**

EK-1 ÜST ÖLÇEKLİ PLANLAR, PROGRAMLAR VE ULUSAL STRATEJİLER

AB Entegre Çevre Uyum Stratejisi (2007-2023)	Kırsal Kalkınma Planı (2010-2013)
Bilgi Toplumu Stratejisi (2006-2010)	KOBİ Stratejisi ve Eylem Planı (2007-2009)
Bölgesel Rekabet Edebilirlik Operasyonel Programı	Orta Vadeli Program (2011-2013)
Dokuzuncu Kalkınma Planı (2007-2013)	Tarım Strateji Belgesi (2006-2010)
Elektrik Enerjisi Piyasası ve Arz Güvenliği Strateji Belgesi	Türkiye Hayat Boyu Öğrenme Stratejisi
GAP Eylem Planı	Türkiye Sanayi Politikası
GAP Kültürel Mirası Geliştirme Programı ve Entegre Stratejik Eylem Planı	Türkiye Turizm Stratejisi 2023
Bütünleşik Kentsel Gelişme Stratejisi (KENTGES) ve Eylem Planı (2010-2023)	Ulusal Çevre Eylem Planı
Güneydoğu Anadolu Kültürel Mirasın Korunması ve Turizmin Geliştirilmesi Planı (2005)	Ulusal İklim Değişikliği Strateji Belgesi (2010-2020)
Güneydoğu Anadolu Projesi (GAP) Bölge Kalkınma Planı	Ulusal Kırsal Kalkınma Stratejisi (2007-2013)
Hayat Boyu Öğrenme Strateji Belgesi (2009)	Ulusal Yenilik Stratejisi (2008-2010)
GAP Master Planı	

EK-2 BÖLGE PLANI HAZIRLAMA KOMİSYONU ÜYELERİ

A. Saffet ATİK	Danışman
Adı Soyadı	Bölüm
Zuhal ÇELEBİ	Şehir ve Bölge Planlama
Hamit BİRTANE	Şehir ve Bölge Planlama
Hülya ÖZÖNEN AKGÜL	Uluslararası İlişkiler
Selman DELİL	Bilgisayar Mühendisliği
Hikmet DENİZ	Tekstil Mühendisliği
Erhan DEMİRCAN	İstatistik
A. Önder ÖZKUL	Maliye
Ömer ARVASI	İktisat
Diyadin İNAN	İktisat
Mustafa Ufuk ELHASOĞLU	Çevre Mühendisliği
Selçuk MENGÜVERDİ	Endüstri Mühendisliği
Hüseyin AKDOĞAN	Kamu Yönetimi
Hasan MARAL	Ziraat Mühendisliği
M. Adnan AKSOY	Jeodezi ve Fotogrametri
Mustafa BALTACI	Uluslararası İlişkiler
Aysegül ÖZBEK	İktisat
Yunus ÇOLAK	Tekstil Mühendisliği
Halil ÇAKALLI	İnşaat Mühendisliği
Abdullah UYARLAR	Ziraat Mühendisliği

EK-3 BÖLGE PLANI HAZIRLAMA ÇALIŞTAYLARI

- KATILIMCI KURUM/KURULUŞLAR
- ÖNCELİKLİ SORUNLAR-ÇÖZÜM ÖNERİLERİ LİSTELERİ

ŞANLIURFA TARIM ÇALIŞTAYI | 20.09.2010

KATILIMCI KURUM / KURULUŞLAR	
DSİ 15. Bölge Müdürlüğü	GAP Bölge Kalkınma İdaresi
Tarım İl Müdürlüğü	Tarım ve Kırsal Kalkınmayı Destekleme Kurumu
İl Özel İdaresi	Hilvan İlçe Tarım Müdürlüğü
GAP Toprak-Su Tar. Arş. Enstitüsü	Harran Üniversitesi
Viranşehir İlçe Tarım Müdürlüğü	Harran İlçe Tarım Müdürlüğü
Ceylanpınar İlçe Tarım Müdürlüğü	Bozova İlçe Tarım Müdürlüğü
Harran Sulama Birliği	Suruç İlçe Tarım Müdürlüğü
Köylere Hizmet Götürme Birliği	TMMOB Ziraat Mühendisleri Odası
Müstakil Sanayici ve İşadamları Derneği (MÜSİAD)	GAP Ekolojik Tarımsal Kalkınma ve Sosyal Dayanışma Derneği
AGROGAP	Göksoy Tar. Ar. Ltd. Şti.

No	Öncelikli Sorunlar	Çözüm No	Çözüm Önerileri
1	Bölge için önemli görülen projelerin takip edilmemesi.	1.1	Toplulaştırma projelerinin tamamlanması.
		1.2	Şanlıurfa'daki Besi Organize Sanayi Bölgesi ile ilgili yaşanan sorunların giderilmesi.
		1.3	Sulama amaçlı projelerin takibi, tamamlanması.
		1.4	TAR-ET projesinin takibi.
2	Modern tarım yöntemleri konusunda eğitim programlarının olmaması.	2.1	Çiftlik Yönetimi El Kitabı (yıllık) hazırlanması.
		2.2	Araştırma sonuçlarının çiftçilere ulaştırılması.
		2.3	Sürekli eğitim merkezi kurulması.
		2.4	Yeni kurulacak kooperatiflere yönelik eğitim çalışmalarının yapılması.
3	Tarımsal üretimde teknoloji uygulamalarının yaygınlaştırılmaması.	3.1	Tarımda AR-GE ve Bilişim Teknolojilerinin kullanımının yaygınlaştırılması (Sulama sistemleri teknolojileri, GIS vb).

No	Öncelikli Sorunlar	Çözüm No	Çözüm Önerileri
4	Pazarlama, rekabetçilik ve gelir kaynaklarının çeşitlendirilmesi sorunları.	4.1	Yerel uzmanlaşmaya dayalı ve yenilikçiliği destekleyen tarım ve gıda kümelenmelerinin teşvik edilmesi.
		4.2	Sözleşmeli üretim modelinin yaygınlaştırılması.
		4.3	E- ticaret.
		4.4	Tedarik zincirlerinin oluşturulması.
		4.5	Üretimin talebe uygun olarak gerçekleşmesinin sağlanması.
		4.6	Organik tarım üretiminin çeşitlendirilmesi ve yaygınlaştırılması.
		4.7	Çevreci tarım uygulamalarının yaygınlaştırılması.
		4.8	Besi ve süt sığırcılığının teşvik edilmesi (entegre hayvancılık).
		4.9	Hayvan ıslahı ve nitelikli damızlık sığır elde edilmesi. Melez ve kültür ırkı hayvan varlığını artırılması.
		4.10	Meraların ıslahı ve kaliteli yem bitkisi üretiminin artırılması. Mera tespit, tahdit, tahsis ve ıslah ile ilgili yürütülen çalışmaların takibi.
		4.11	Bitki ve hayvan hastalık ve zararlılarıyla mücadele.
		4.12	Tarım ve hayvancılıkta verimliliğin artırılması için gerekli çalışmaların yapılması, gerekli desteklerin verilmesi (Sertifikalı tohumluk kullanımının artırılması, suni tohumlama çalışmalarının desteklenmesi).
		4.13	Yöreye özgü yerel bitkisel ve hayvansal materyallerin korunması ve ıslahı.
		4.14	Tarımsal ürün çeşitliliğinin artırılarak yüksek gelir getirici ürünlerin teşvik edilmesi.
5	Tarımsal işletmelerin finansal araçlara ulaşım ve destek mekanizmaları konusundaki yetersizlik.	5.1	İşletmelerin diğer kamu kurum ve kuruluşların verdiği destekler hakkında bilgilendirilmesi.
		5.2	Bilimsel çalışmalarla elde edilen sonuçların, Tarım ve Köyşleri Bakanlığı vasıtasıyla destek kapsamına alınmasının sağlanması.
		5.3	Tarımsal destek veren kurumların destek verdiği/vereceği alanların duplikasyonunun önüne geçilmesi.
		5.4	Tarımsal destek veren kurumların destek verdiği/vereceği alanların duplikasyonunun önüne geçilmesi.
		5.5	Destek veren kurumların belli periyotlarla bir araya gelerek hangi alanlara destekleme yapılacağı ile ilgili analiz tablosunun oluşturulması.
		5.6	Yeni destek politikalarında haksız rekabete yol açacak alanlara destek verilmemesi.
6	Örgütlenme sorunları.	6.1	Örgütlenme düzeyinin artırılması.
7	Gıda güvenliği ve kalite-kontrol sistem sorunları.	7.1	Gıda masalarının oluşturulması. Tüketicilerin sağlıklı gıdaya erişiminin kolaylaştırılması.
		7.2	İyi tarım uygulamaları gibi güvenli gıda üretimini sağlayan faaliyetlerin desteklenmesi.
8	Tarımsal faaliyetlerin neden olduğu sera gazı problemleri.	8.1	Anız yangınlarını azaltmak.
		8.2	Hayvan gübresi muhafazası, biyogaz eldesi ve organik gübre üretimi gibi çalışmaların desteklenmesi.
9	Tarımsal istatistik sorunları.	9.1	Verilere dayalı farklı bilgi toplama ve işleme sistemlerinin AB'de kullanılan Bütünleşik İdare ve Kontrol Sistemine benzer bir yapıda konsolidasyonu.
		9.2	TRC2 Bölgesi'nde il, ilçe, kasaba, köy (hatta mezra) bazında konulara ilişkin demografik, sosyo-ekonomik ve tarımsal analizler yapılması. TÜİK'le ortak çalışma yapılarak eylem planı hazırlanması.
		9.3	Tarım sektöründe toprak piyasalarının işlemlerini sağlayan ve tarım politikalarının idare ve kontrolüne altyapı oluşturan kadastrо bilgilerinin tamamlanarak sayısallaştırılması çalışmalarının bitirilmesi.

No	Öncelikli Sorunlar	Çözüm No	Çözüm Önerileri
10	Tarımsal alt yapı ve tarıma dayalı sanayinin geliştirilememesi.	10.1	Mevsimlik işçilerin sorunlarının çözülmesi için komisyon oluşturulması ve bu kapsamda ilgili kurumlarla işbirliği tesis edilmesi.
		10.2	Atıl Durumdaki Tesislerin mevcut durumunun görülmesi ve faal hale getirilmesi uygun olan tesisler için gerekli çalışmaların yapılması.
		10.3	Hevsel Bahçeleri gibi yarım kalmış önemli projelerin tamamlanması için gerekli çalışmaların yapılması
		10.4	Tarıma dayalı sanayinin geliştirilmesi.

Şanlıurfa Tarım Çalıştayına Kurum/Kuruluş temsilcisi 27 kişi katılmıştır. 10 adet öncelikli sorun belirlenmiştir. Bu sorunlara 43 adet çözüm, 67 adet faaliyet önerilmiştir.

ŞANLIURFA SANAYİ, OSB VE ENERJİ ÇALIŞTAYI 20.09.2010

KATILIMCI KURUM/KURULUŞLAR	
GAP Bölge Kalkınma İdaresi	Sanayi ve Ticaret İl Müdürlüğü
Şanlıurfa 1. OSB Müdürlüğü	DSİ XV.Bölge Müdürlüğü
Tarım Reformu Bölge Müdürlüğü	Harran Üniversitesi İBBF
KOSGEB	Viranşehir OSB Müdürlüğü
Bayındırlık ve İskân İl Müdürlüğü	Harran Üniv. Mühendislik Fak.
Şanlıurfa Organize Sanayici İşadamları Derneği	Birecik Ticaret ve Sanayi Odası
GAP EKODER	Ticaret Borsası
TMMOB Elektrik Mühendisleri Odası	Belectric
TMMOB Makine Mühendisleri Odası	Evren Küçük Sanayi Sitesi
UNDP	ŞESOB
MÜSİAD	AGROGAP
TÜMSİAD	Genç Girişimci İş Adamları Derneği (GEGİAD)
Köylere Hizmet Götürme Birliği	

SANAYİ VE OSB

No	Öncelikli Sorunlar	Çözüm No	Çözüm Önerileri
1	Sanayi işletmelerinin mali ve kurumsal kapasitelerinin düşük olması, ortaklık kültürünün yerleşmemiş olması	1.1	Yatırımcıların banka kredilerine ve teşviklere kolay bir şekilde ulaşmasının sağlanması, farkındalık yaratılması ve doğru bir şekilde yönlendirilmeleri.
		1.2	KGF'nin etkin olarak kullanımının sağlanması.
		1.3	Kurumsallaşma konusunda eğitim ve maddi desteklerin verilmesi.
		1.4	Ortaklık kültürünü uygulamalı olarak gösterilmesi, ziyaret, sempozyum gibi faaliyetlerin desteklenmesi, bu konudaki mevcut desteklerin tanıtımı.
2	Girişimciliğin gelişmemiş olması, birikmiş sermayenin sanayi yatırıma dönüştürülememesi.	2.1	Bölgenin potansiyeline uygun yatırım alanlarında Fizibilite çalışmasının yapılması ve bunların muhtemel girişimcilere ulaştırılması, bu alanlara girişimcilerin yönlendirilmesi.
		2.2	Girişimcilik ve üretim konusunda sempozyum ve paneller düzenlenmesi.
3	Bilinçsiz rekabet sonucu mükerrer yatırımlar nedeniyle oluşan kapasite fazlalığı, potansiyeli olan sektörlerin yeterince gelişmemiş olması.	3.1	Atıl durumda olan tesislerin rehabilite edilerek ekonomiye kazandırılması, ekonomik değer yaratma kapasitelerinin artırılması.
		3.2	Kapasite fazlalığı olan mükerrer yatırımlara yönelik teşvikler verilmemesi.
		3.3	Bölgenin potansiyeline uygun yatırım alanlarında Fizibilite çalışmasının yapılması ve bunların muhtemel girişimcilere ulaştırılması, bu alanlara girişimcilerin yönlendirilmesi.
4	İşletmelerin pazar araştırması, dışa açılma konularındaki eksiklikleri.	4.1	Dış ticaret merkezlerinin açılması, yatırımcıların e-ticarete yönlendirilmesi, bu konudaki eğitimlerin devam etmesi.
		4.2	Üretimde kaliteyi arttırarak, nitelikli iş gücünden, dış ticaret uzmanlarından pazarlama teknikleri konularında faydalanılması.
		4.3	Yerel ürünlerin markalaşması ve pazarlanması.
5	Nitelikli işgücünün yetersiz olması ve sanayi istihdamının toplam istihdam içindeki payının düşük olması.	5.1	Nitelikli işgücünün bölgede çalışma şartlarının iyileştirilmesi (ücret, sosyal olanaklar).
		5.2	Üniversite-sanayi ortak girişimli sertifika programlarının düzenlenmesinin desteklenmesi.
		5.3	Girişimciliğin desteklenmesi.
6	Bölgede motor gücü etkisi yaratacak, ölçek ekonomisi için temel olacak entegre tesislerin olmaması.	6.1	Büyük yatırımcıların önündeki engellerin kaldırılması, bürokratik işlemlerin azaltılması ve hızlandırılması.
		6.2	Teşvik sisteminin revize edilmesi.

ENERJİ

No	Öncelikli Sorunlar	Çözüm No	Çözüm Önerileri
1	Enerji verimliliği konusunda yeterli bilincin oluşmamış olması, enerji verimliliği konusundaki uygulamaların yetersiz olması.	1.1	Temiz enerji üretiminin desteklenmesi.
		1.2	Konu ile ilgili uzman danışman firmalar ve kurumlar tarafından sanayicilere eğitim verilmesi, kurumların uzman kişilerden profesyonel yardım alması.
		1.3	Sempozyum ve toplantı düzenlenmesi, bu konuda eğitime ağırlık verilmesi.
		1.4	Bu konunun önemi anlatılarak, bilinç düzeyinin geliştirilmesi, kampanyalar yürütülmesi.
		1.5	Gerekli denetimlerin yapılması.
2	Yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanımına yönelik teknolojik altyapının yetersiz olması.	2.1	Bilgilendirme, eğitim ve kullanıma yönelik altyapı çalışmalarının yapılması.
		2.2	Teknolojik altyapının desteklenmesi, yenilenebilir enerji ile ilgili örnek tesislerin kurulması ve bu tesislerin teşhir alanına dönüştürülmesi.
		2.3	Bu konuda yerli ve yabancı büyük yatırımcıların bölgeye ilgisinin çekilmesi.
		2.4	Güneş enerjisine yönelik teknoloji transferi yapacak firmaların bölgeye çekilmesi.
3	Yenilenebilir enerji teknoloji maliyetlerinin yüksek olması, bu konuda yaşanan finansman sıkıntıları.	3.1	Teknolojik altyapı maliyetlerinin düşürülmesi ve yatırımcılara faizsiz uzun vadeli kredilerin sağlanması ve geri alım garantilerinin verilmesi, maliyet yüksekliği kısmen sübvansede edilmesinin sağlanması.
		3.2	Teknoloji transferi yapacak kuruluşlara devletin alım garantisini vermesi, piyasada oluşacak fiyat farkının karşılanması.
		3.3	Verilen teşvik ile ilgili yasa hemen çıkartılmalı, teşvik miktarı kuruluş maliyeti göz önüne alınarak artırılmalı.
		3.4	Bu enerji maliyetinin yüksek olmaması için dışa bağımlı olmayan yerel teknoloji üretimi ya da mevcut ise kullanımı, yeni yabancı teknolojilerin araştırılması.
		3.5	Biran önce güneş enerjisi ile elektrik enerjisi alımı için uygun bir fiyat açıklanarak, bu alanda yapılacak yatırımların teşvik edilmesi.
		3.6	Enerji santrallerinin devlet teşvikleri ile kurulması ve ya bölge avantajı sağlanarak enerji santrallerinin kurulumu.
4	Yenilenebilir enerji konusunda potansiyelin tam olarak tespit edilmemiş olması, bölgenin bu potansiyeli kullanmaması, bölge halkının yeterli bilgiye sahip olmaması.	4.1	Eğitim ve görsel medya ve diğer enstrümanlarla halkın bilinçlendirmesinin sağlanması, bölge halkına enerji tüketimi ile ilgili kısa metrajlı filmlerin gösterilmesi.
		4.2	Potansiyelin tespiti, bu potansiyelin kullanımı için gerekli çalışmaların yapılması, bölge halkının kendi bölgesinde bulunan enerjinin farkında olmasının sağlanması.
		4.3	Gerekli fizibilite çalışmalarının yapılarak yapılacak yenilenebilir enerjinin daha çevreci ve kararlı olduğunun halka anlatılması.
		4.4	Yenilenebilir enerji kullanım maliyetinin, fosil yakıtlarla aynı seviyeye getirecek desteklerin verilmesi.
		4.5	MTA, TPAO gibi kurumlar tarafından potansiyel tespit çalışmalarının yapılması.

No	Öncelikli Sorunlar	Çözüm No	Çözüm Önerileri
5	Enerji altyapısının yetersiz olması (havai hatların yer altına alınmamış olması)	5.1	Tarihi doku dışındaki yerlerde ve özellikle yeni imara açılacak yerlerin altyapı çalışmalarında enerji hatlarının yer altına alınmasının zorunlu hale getirilmesi.
		5.2	Dağıtım firmalarının özelleştirilmesi nedeniyle kayıp oranlarının düşürülmesini sağlayacak önlemlerin alınması.
		5.3	Kamu otoriteleri tarafından özelleştirme ihalesini alan firmaya belirli dönemler itibarıyla altyapı yatırımı yapmasının şart koşulması.
		5.4	Kayıp ve kaçaklar için yer altı şebekesinin yapılması, var olan altyapının elden geçirilip güçlendirilmesi.

Şanlıurfa Sanayi, OSB ve Enerji Çalıştayına Kurum/Kuruluş temsilcisi 31 kişi katılmıştır. 5 adet öncelikli sorun belirlenmiştir. Bu sorunlara 25 adet çözüm, 26 adet faaliyet önerilmiştir.

ŞANLIURFA EĞİTİM ÇALIŞTAYI

21.09.2010

KATILIMCI KURUM/KURULUŞLAR

Şanlıurfa Valiliği İl Planlama ve Koordinasyon Müdürlüğü	Harran Üniversitesi
Şanlıurfa Belediye Başkanlığı	Şanlıurfa Ticaret ve Sanayi Odası
Şanlıurfa Valiliği İl Merkez Proje Ofisi	Şanlıurfa İl Milli Eğitim Müdürlüğü- Yenisehir HEM.
Şanlıurfa İl Milli Eğitim Müdürlüğü- Bozova İlçe Müdürlüğü	Şanlıurfa İl Milli Eğitim Müdürlüğü- Suruç EML
Şanlıurfa İl Milli Eğitim Müdürlüğü- Mesleki Eğitim Merkezi	Şanlıurfa İl Milli Eğitim Müdürlüğü- Özel Reh. Merkezi
Şanlıurfa İl Milli Eğitim Müdürlüğü- Şanlıatalar Koleji	Şanlıurfa İl Milli Eğitim Müdürlüğü- Okul Öncesi Eğitim
Eğitim-Birsen	Eğitim- Sen
Türk Eğitim Sen	Sivil İzleme Derneği
Şanlıurfa Anadolu Lisesi Mezunları Derneği	

No	Öncelikli Sorunlar	Çözüm No	Çözüm Önerileri
1	Derslik sayısının yetersiz olması sebebiyle sınıf mevcutlarının yüksek olması	1.1	İyi bir planlama yapılarak derslik ihtiyacının tespit edilmesi.
		1.2	Nitelikli kampüs okul uygulamalarının yaygınlaştırılması.
		1.3	Atıl durumdaki kamu binalarının okul olarak düzenlenmesi.
		1.4	Hazine arazilerinin araştırılarak okul arsası olabilecek arsaları tespit edilmesi.
		1.5	Hayırseverlerin yeni okulların yaptırılmasının teşvik edilmesi.
2	Bölgenin öğretmen sayısının yetersiz olması, Öğretmen sirkülasyonunun fazla olması ve bundan dolayı atanan yeni öğretmenlerin tecrübesiz olması	2.1	Urfadaki öğrencilerin anadolu öğretmen liselerine ve eğitim fakültelerine yönlendirilerek bölgede kalıcılığın sağlanması.
		2.2	Harran Üniversitesi Eğitim Fakültesinin tüm branşlarında öğretmen yetiştirilebilir durumuna getirilmesi ve öğretmenlerin akademik çalışma yapabilmesinin cazip hale getirilmesi.
		2.3	Çalışan öğretmenler için bölgenin mali açıdan cazip hale getirilmesi.
		2.4	Barınacak lojmanların ve sosyal ortamın imkanların iyileştirilmesi.
3	Özel eğitimde fiziki şartların yetersiz olması	3.1	Özel eğitim sınıfları ve eğitim materyallerinin güçlendirilmesi.
		3.2	Görme, işitme ve zihinsel engellilerine eğitim verebilecek okulların açılması, özel eğitim öğretmenlerinin sayısının artırılması.

No	Öncelikli Sorunlar	Çözüm No	Çözüm Önerileri
4	Bölgede başta ortaöğretimde olmak üzere okullaşma oranının düşük olması	4.1	Bölgeye özel esnek bir kayıt tarihi uygulaması yapılmalı (mevsimlik işçiliğin yaygın olmasından dolayı).
		4.2	Ortaöğretimdeki okullaşmanın düşük olmasının sebeplerine ilişkin araştırmaların desteklenmesi(neden gitmediği gibi).
		4.3	Ortaöğretimde öğrenci izleme sisteminin geliştirilmesi. (Okul terklerini düşürmek için).
		4.4	Eğitimin önemini anlatıldığı toplumun bütüm kesimlerini bilgilendirecek faaliyetlerin yapılması.
		4.5	İlköğretimden ortaöğretime geçişte öğrencilerin yönlendirilmesinde rehberlik çalışmalarının etkinliğinin artırılması.
5	Sınıflarda eğitim materyalleri ve donanımlarının yetersiz olması	5.1	Okul yatırımlarının sadece bina değil donanım ve tüm araç gereçleriyle beraber teslim edilmesinin sağlanması.
		5.2	Materyallerin etkin ve verimli kullanılması yönünde tedbirlerin alınması
		5.3	Materyallerin eğitim öğretim işlemlerine göre revize edilmesi ve günümüz teknolojisinin sunmuş olduğu araç ve gereçlerin kullanılmasının sağlanması.
6	Kız çocuklarının okullaşma oranının düşük olması	6.1	Yöreye özgü sadece kızlara yönelik ortaöğretim okullarının açılması
		6.2	Kız çocuklarının okullara gönderilmesi konusundaveli bilinçlendirme çalışmalarına tüm kurumların katkı sağlaması(diyanet, emniyet, milli eğitim, sağlık vs.).
		6.3	Ailerin kız çocuklarının okullara gönderilmesi konusunda bilinçlendirilmeli.
7	Mesleki eğitimde bölgesel altyapının yetersiz olması	7.1	Mesleki altyapının güçlendirilmesi.
		7.2	Her ilçede mesleki eğitim okullarının bulunması.
		7.3	Mesleki bilgi merkezlerinin oluşturulması.
		7.4	Bölgenin iş planı analizi yapılarak hangi mesleklere ihtiyacımız olduğuna yönelik projeksiyon ortaya konmalı ve buna uygun okul ve bölümlerin açılması sağlanmalı.
		7.5	Mesleki eğitim kampüslerinin oluşturulması.

Şanlıurfa Sanayi, OSB ve Enerji Çalıştayına Kurum/Kuruluş temsilcisi 31 kişi katılmıştır. 5 adet öncelikli sorun belirlenmiştir. Bu sorunlara 25 adet çözüm, 26 adet faaliyet önerilmiştir.

ŞANLIURFA KENTLEŞME, ÇEVRE VE ALTYAPI ÇALIŞTAYI 21.09.2010

KATILIMCI KURUM/KURULUŞLAR	
DSİ 15. Bölge Müdürlüğü	GAP Bölge Kalkınma İdaresi
Şanlıurfa Belediyesi	Bayındırlık İl Müdürlüğü
İl Çevre ve Orman Müdürlüğü	İller Bankası
Şanlıurfa İl Özel İdaresi	Harran Üniversitesi Mühendislik Fakültesi
Ceylanpınar Belediyesi	Siverek Belediyesi
GAP Havaalanı İşletme Müdürlüğü	Suruç Belediyesi
Bozova Belediyesi	Karaköprü Belediyesi
Akçakale Belediyesi	Katı Atık Belediyeler Birliği
Birecik Belediyesi	TMMOB İl Temsilcilikleri

No	Öncelikli Sorunlar	Çözüm No	Çözüm Önerileri
1	Turizme yönelik altyapı eksiklikleri (ulaşım altyapısı, tesis yetersizliği vb.)	1.1	Tesis yapmak isteyenlere maddi destek sağlanması.
		1.2	Ulaşımında profesyonel, sadece turizme hizmet veren firmalara, acente ve oteller tarafından destek sağlanması.
		1.3	Tur güzergahı belirlenmeli.
		1.4	İlgili kurumların altyapı ve tesis inşa etmesi.
		1.5	İlgili kurumların ulaşım eksikliklerini gidermesi.
		1.6	Gelen turistlerin ilçelerdeki ve merkeze bağlı civar yerlerdeki kültür varlıklarına ulaşılabilirliğinin artırılması açısından yol ağının iyileştirilmesi ve servis birimlerinin kurulması.
		1.7	Konaklama için gerekli sosyal tesisler ve yatak kapasitesi yüksek otel sayısının artırılması.
		1.8	Sivil halkın sürece katılımının sağlanması.
		1.9	Otel, butik otel ve yatak sayısının artırılması.

No	Öncelikli Sorunlar	Çözüm No	Çözüm Önerileri
2	Turizm sektöründeki nitelikli, personel eksikliği, hizmet kalitesinin düşük olması	2.1	Vasıflı personel elde edilebilmesi için 5-6 ay eğitim verilmesi.
		2.2	Turizm yüksekokulunda İŞKUR'la birlikte sektörde çalışan personellere sertifikalı eğitim verilmesi.
		2.3	Turist rehberliğinin geliştirilmesi, kokartlı rehber sayısının artırılması.
		2.4	Restoranlarda ve konuklerinde çalışan personelin sürekli eğitime tabi tutulması.
		2.5	Özel sektör, turizm acentesi ve esnafa turizm ve turizm gelirlerinin önemi sürekli anlatılmalı.
		2.6	Turizme yönelik yapılan faaliyetlerin Belediye ve Valilik tarafından sürekli denetlenmesi.
3	İlgili kurumlar arasındaki koordinasyon eksikliği - İlin ortak bir turizm stratejisinin bulunmaması - Bölgedeki turizm plan-politika ve projelerin birbirinden kopuk olarak oluşturulması ve uygulanması - İl ve ilçe bazında temsiliyetin sağlandığı, bir platformun olmaması	3.1	İlçelerde turizm büroları açılması ve gerekli kaynakların ayrılması.
		3.2	Valilik bünyesinde oluşturulacak bir komisyonda bilgi ve kaynakların toplanması.
		3.3	Kamu kurumlarının ortak bir platformda buluşturularak ortak hareket etmelerinin sağlanması.
		3.4	Turizm sektörünün içerisine ilçelerin katılımının sağlanarak turizm pastasından pay almalarının sağlanması.
		3.5	Belli periyotlarda sektörel toplantıların düzenlenmesi.

No	Öncelikli Sorunlar	Çözüm No	Çözüm Önerileri
4	Kültür varlıklarının ve Sit alanlarının koruma-kullanma dengesinin yeterince sağlanamaması - Kültür varlıklarının/tescilli yapıların korunamaması ve erişilebilirlik sorunları - Baraj ve sulama çalışmalarının kültürel mirası tehdit etmesi	4.1	Kültür varlıklarını korurken tapu sahiplerine maddi destek verilmeli.
		4.2	Tescilli taşınmazların restore edilmesi ve kamulaştırılması sağlanmalı.
		4.3	Sit alanlarında bilimsel kazılar yapılması, çevre düzenleme projelerinin hazırlanması.
		4.4	Sit alanları ve tescilli yapıların web sayfalarından görülmesinin sağlanması.
		4.5	Belediye ve Valilik tarafından koruma konusunda bilinçlendirme çalışmalarının yapılması.
		4.6	Sit alanı ilan edildikten sonra alanın kaderine terk edilmeyip bir eylem planı hazırlanarak yapılacak işlerin planlanması.
		4.7	Sit alanlarının tel örgülerle çevrilmesi ve ikaz tabelalarının konulması.
		4.8	Tescilli taşınmazların korunması için ikaz tabelalarının konulması gerekiyorsa tel örgü içerisine alınması.
5	Kültür envanteri çalışmasının tamamlanmamış olması, kültürel mirasın yeterince bilinmemesi ve tanıtılmaması	5.1	Geniş bir arşivin oluşturulması.
		5.2	Kültür varlıkları envanterinin ilçeler dahil edilerek kısa sürede tamamlanması ve kitap, broşür gibi materyallerle halka sunulması.
6	Kültür turizm alanında hizmet veren kamu kurumlarındaki personel ve kaynak yetersizliği	6.1	Yeterli personel ve kaynağın aktarılması
		6.2	Turizm sektöründe çalışabilecek nitelikte olan elemanlara otelcilik, lokanta işletmeciliği, taşımacılık eğitimleri verilmeli.
		6.3	Sözleşmeli teknik personel alınması.
		6.4	Nitelikli, işinde uzman personellerin istihdamının sağlanması.
		6.5	Müzelerde sanat tarihçisi vce arkeolog sayısının artırılması.
		6.6	Müzelerde ve ören yerlerinde sanat tarihçisi ve arkeologların teknik bilgilerinden yararlanılması.

Şanlıurfa Kültür ve Turizm Çalıştayına Kurum/Kuruluş temsilcisi 40 kişi katılmıştır. 6 adet öncelikli sorun belirlenmiştir. Bu sorunlara 36 adet çözüm, 49 adet faaliyet önerilmiştir.

KATILIMCI KURUM/KURULUŞLAR	
İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü	GAP BKİ
Suruç Kaymakamlığı	Şanlıurfa Belediyesi
İl Özel İdaresi	Şanlıurfa Ticaret ve Sanayi Odası
Harran Üniversitesi Birecik MYO	Tarım İl Müdürlüğü
Viranşehir İl Milli Eğitim Müdürlüğü	Hilvan Kaymakamlığı
Siverek Kaymakamlığı	Suruç Kaymakamlığı
Şanlıurfa Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu	Birecik Belediyesi
Suruç Belediyesi	Harran Belediyesi
Bozova Belediyesi	KOSGEB
Turizm ve Otelciler Birliği Derneği	Mezopotamya Turizm
TMMOB Mimarlar Odası	GAP-EKODER
GAP ETÜTDER	TMMOB Ziraat Mühendisleri Odası
ŞOSİAD	AGROGAP

No	Öncelikli Sorunlar	Çözüm No	Çözüm Önerileri
1	Turizme yönelik altyapı eksiklikleri (ulaşım altyapısı, tesis yetersizliği vb.)	1.1	Tesis yapmak isteyenlere maddi destek sağlanması.
		1.2	Ulaşımında profesyonel, sadece turizme hizmet veren firmalara, acente ve oteller tarafından destek sağlanması.
		1.3	Tur güzergahı belirlenmeli.
		1.4	İlgili kurumların altyapı ve tesis inşa etmesi.
		1.5	İlgili kurumların ulaşım eksikliklerini gidermesi.
		1.6	Gelen turistlerin ilçelerdeki ve merkeze bağlı civar yerlerdeki kültür varlıklarına ulaşılabilirliğinin artırılması açısından yol ağının iyileştirilmesi ve servis birimlerinin kurulması.
		1.7	Konaklama için gerekli sosyal tesisler ve yatak kapasitesi yüksek otel sayısının artırılması.
		1.8	Sivil halkın sürece katılımının sağlanması.
		1.9	Otel, butik otel ve yatak sayısının artırılması.

No	Öncelikli Sorunlar	Çözüm No	Çözüm Önerileri
2	Turizm sektöründeki nitelikli, personel eksikliği, hizmet kalitesinin düşük olması	2.1	Vasıflı personel elde edilebilmesi için 5-6 ay eğitim verilmesi.
		2.2	Turizm yüksekokulunda İŞKUR'la birlikte sektörde çalışan personellere sertifikalı eğitim verilmesi.
		2.3	Turist rehberliğinin geliştirilmesi, kokartlı rehber sayısının artırılması.
		2.4	Restoranlarda ve konukevlerinde çalışan personelin sürekli eğitime tabi tutulması.
		2.5	Özel sektör, turizm acentesi ve esnafa turizm ve turizm gelirlerinin önemi sürekli anlatılmalı.
		2.6	Turizme yönelik yapılan faaliyetlerin Belediye ve Valilik tarafından sürekli denetlenmesi.
3	İlgili kurumlar arasındaki koordinasyon eksikliği - İlin ortak bir turizm stratejisinin bulunmaması-Bölgedeki turizm plan-politika ve projelerin birbirinden kopuk olarak oluşturulması ve uygulanması-İl ve ilçe bazında temsiliyetin sağlandığı, bir platformun olmaması	3.1	İlçelerde turizm büroları açılması ve gerekli kaynakların ayrılması.
		3.2	Valilik bünyesinde oluşturulacak bir komisyonda bilgi ve kaynakların toplanması.
		3.3	Kamu kurumlarının ortak bir platformda buluşturularak ortak hareket etmelerinin sağlanması.
		3.4	Turizm sektörünün içerisine ilçelerin katılımının sağlanarak turizm pastasından pay almalarının sağlanması.
		3.5	Belli periyotlarda sektörel toplantıların düzenlenmesi.
4	Kültür varlıklarının ve Sit alanlarının koruma-kullanma dengesinin yeterince sağlanamaması - Kültür varlıklarının/ tescilli yapıların korunamaması ve erişilebilirlik sorunları - Baraj ve sulama çalışmalarının kültürel mirası tehdit etmesi	4.1	Kültür varlıklarını korurken tapu sahiplerine maddi destek verilmeli.
		4.2	Tescilli taşımazların restore edilmesi ve kamulaştırılması sağlanmalı.
		4.3	Sit alanlarında bilimsel kazılar yapılması, çevre düzenleme projelerinin hazırlanması.
		4.4	Sit alanları ve tescilli yapıların web sayfalarından görülmesinin sağlanması.
		4.5	Belediye ve Valilik tarafından koruma konusunda bilinçlendirme çalışmalarının yapılması.
		4.6	Sit alanı ilan edildikten sonra alanın kaderine terk edilmeyip bir eylem planı hazırlanarak yapılacak işlerin planlanması.
		4.7	Sit alanlarının tel örgülerle çevrilmesi ve ikaz tabelalarının konulması.
		4.8	Tescilli taşınmazların korunması için ikaz tabelalarının konulması gerekiyorsa tel örgü içerisine alınması.
5	Kültür envanteri çalışmasının tamamlanmamış olması, kültürel mirasın yeterince bilinmemesi ve tanıtılmaması	5.1	Geniş bir arşivin oluşturulması.
		5.2	Kültür varlıkları envanterinin ilçeler dahil edilerek kısa sürede tamamlanması ve kitap, broşür gibi materyallerle halka sunulması.

No	Öncelikli Sorunlar	Çözüm No	Çözüm Önerileri
6	Kültür turizm alanında hizmet veren kamu kurumlarındaki personel ve kaynak yetersizliği	6.1	Yeterli personel ve kaynağın aktarılması.
		6.2	Turizm sektöründe çalışabilecek nitelikte olan elemanlara otelcilik, lokanta işletmeciliği, taşımacılık eğitimleri verilmeli.
		6.3	Sözleşmeli teknik personel alınması.
		6.4	Nitelikli, işinde uzman personellerin istihdamının sağlanması.
		6.5	Müzelerde sanat tarihçisi ve arkeolog sayısının artırılması.
		6.6	Müzelerde ve ören yerlerinde sanat tarihçisi ve arkeologların teknik bilgilerinden yararlanılması.

ŞANLIURFA SAĞLIK ÇALIŞTAYI

22.09.2010

KATILIMCI KURUM/KURULUŞLAR

Şanlıurfa Valiliği İl Planlama ve Koordinasyon Müdürlüğü	Şanlıurfa İl Sağlık Müdürlüğü
Şanlıurfa Valiliği İl Merkez Proje Ofisi	Harran Üniversitesi
Şanlıurfa Belediye Başkanlığı	OSM Ortadoğu Hastanesi
Şanlıurfa İl Sağlık Müdürlüğü	Anadolu Göz Merkezi
Şanlıurfa Ticaret ve Sanayi Odası	Şanlıurfa Kadın Hastalıkları Hastanesi
Eczacılar Odası	

No	Öncelikli Sorunlar	Çözüm No	Çözüm Önerileri
1	Sağlık kuruluşlarının fiziki koşullarının ve yatak kapasitelerinin sağlık hizmetlerini yürütmek için yetersiz olması, Mevcut hastane projelerinin hayata geçirilememesi, sürecin çok uzun olması (kadın doğum ve çocuk hastanesi vs.), Bölge genelinde erişkin ve yeni doğan yoğun bakım yatak kapasitelerinin yetersizliği	1.1	Özel sektörün yatırımlarının önünü açmak, bölgede kurulmakta olan özel hastanelerinin ihtiyacı olan kadroların serbest bırakılması.
		1.2	Siyasi otorite ve yerel yönetimlerin, Şanlıurfa sağlık yatırımları konusundaki eksiklikler hususunda dikkatini çekip yeterli kaynağın aktarılmasını sağlamak.
		1.3	Mevcut hastane projelerinin bir an önce tamamlanması bu konuda Yerel yönetim ve merkezi yönetim arasındaki koordinasyonun sağlanması.
		1.4	Sağlık yatırımları konusunda halkın katkısının teşvik edilmesi.
2	Üniversitedeki öğretim elemanlarının özlük haklarının kısıtlı olması, Üniversite hastanelerine yeterli devlet desteğinin verilmemesi	2.1	Ücret politikalarının personel atamalarında kullanılan bölge niteliklerine göre artırılması.
		2.2	Üniversitedeki öğretim elemanlarının akademik yükseltmelerinde pozitif ayrımcılık yapılması.
		2.3	Üniversite hastanelerindeki makine ve teçhizatın revize edilmemesi.
3	İlde yeterli sağlık personelinin yetişmiyor olması	3.1	Sağlıkta personel politikalarının ve ücretlendirmelerin bölgesel niteliklerine göre (Bölge sınıflandırılması,) belirlenmesi.
		3.2	Şanlıurfa'daki üniversite hastanesinin yandal mecburi hizmet kuralarında yer alması.
		3.3	Harran üniversitesini sağlık alanında yeni bölümlerin açılması için desteklenmesi.
		3.4	Bölgemizde özel üniversite kurulmasının teşvik edilmesi.
4	Bölgede sağlık personelinin güvenlik sorunları olması	4.1	Halkın bilinçlendirilmesi.
		4.2	Sağlık personeli çalışan haklarının korunması için çalışan hakları birimi oluşturulması.
		4.3	STK'ların bu konuda daha etkin çalışmalar yapması.
		4.4	Basın mesublarının ortaya çıkan sorunu tam araştırmadan sağlık personelinin hedef gösterilmesinin engellenmesi.
5	Sağlık personelinin niteliklerin istenen düzeyde olmaması, tecrübeli personel sayısının yetersiz olması, alınan personelin de başka alanlarda görevlendirilmesi	5.1	Kadosu dışında görevlendirmelerin yapılmaması.
		5.2	Sağlık eğitimine ayrılan kaynakların artırılması.
		5.3	Hizmet içi eğitimlerin kalitesinin artırılması.

Şanlıurfa Sağlık Çalıştaya Kurum/Kuruluş temsilcisi 40 kişi katılmıştır. 5 adet öncelikli sorun belirlenmiştir. Bu sorunlara 18 adet çözüm, 14 adet faaliyet önerilmiştir.

ŞANLIURFA TİCARET, DIŞ TİCARET VE LOJİSTİK ÇALIŞTAYI 23.09.2010

KATILIMCI KURUM/KURULUŞLAR	
TCDD 6. Bölge Müdürlüğü	GAP Bölge Kalkınma İdaresi
Harran Üniversitesi İİBF.	Şanlıurfa Ticaret ve Sanayi Odası
KOSGEB	Hilvan Belediyesi
Şanlıurfa Gümrük Müdürlüğü	Şanlıurfa OSB Müdürlüğü
Ceylanpınar İlçe Tarım Müdürlüğü	Şanlıurfa İl Defterdarlığı
Şanlıurfa Genç İşadamları Derneği	KHGB- Köylere Hizmet Götürme Birliği
ŞOSİAD- Şanlıurfa Organize Sanayici İşadamları Derneği	TÜMSİAD - Tüm Sanayici ve İşadamları Derneği
UNDP Proje Ofisi	Ufuk Boru A.Ş. GAİB-Güneydoğu Anadolu İhracatçı Birliği
Şanlıurfa Sanayici İşadamları Derneği	Müstakil Sanayici ve İşadamları Derneği
Genç Girişimci İşadamları Derneği	GAİB - Güneydoğu Anadolu İhracatçılar Birliği

No	Öncelikli Sorunlar	Çözüm No	Çözüm Önerileri
1	Pazarlama organizasyon eksikliği	1.1	Eğitimli ve nitelikli personel eksikliğinin giderilmesi.
		1.2	Firmaların fuarlara katılımının desteklenmesi ve teşvik edilmesi.
		1.3	Yurtdışında ofis açma desteklerinin anlatılması ve uygulanması.
		1.4	Dış kaynak kullanımının teşvik edilmesi.
		1.5	Aktif danışmanlık, bilgi ve yardım sağlayabilecek bir rehber ya da yapılanmanın gerçekleştirilmesi.
		1.6	Pazarlama için için ortak örgütlenme oluşturulması.
		1.7	Ortak bir pazarlama platformu (e-Pazar) oluşturulması.
		1.8	Üretilen ürünün talep gördüğü ülkeler ve bölgeler belirlenip üreticilerin yönlendirilmesi.
		1.9	Basın aracılığı ile ürün tanıtımının yapılması.
2	Teknoloji kullanma yetersizliği, işletmelerde kurumsallaşmanın yeterli seviyede olmaması	2.1	Nitelikli eleman istihdamı.
		2.2	Firmaların web sitelerinin oluşturulması.
		2.3	Üniversitenin kurumsallaşma konusunda firmalara yönelik eğitici faaliyetleri.

No	Öncelikli Sorunlar	Çözüm No	Çözüm Önerileri
3	Firmaların ihracat rekabet güçlerinin zayıf Olması kalite standartlarının düşük olması	3.1	Firmalara markalaşma bilincinin yerleştirilmesi.
		3.2	Pazarların kalite standartlarının takip edilip ihracatçı firmaların bu konuda bilgilendirilmesi.
		3.3	Kompass ve First Class gibi veritabanlarının yaygınlaştırılması.
		3.4	firmaların kullandıkları hammaddelerin kaliteli olması ve mevcut teknolojik imkanlardan yararlanılması.
		3.5	Kalite standardı için bölgesel kalite belgesi düzenlenmelidir.
		3.6	Ortak laboratuvarların oluşturulması.
		3.7	Firma bünyelerinde AR-GE çalışmalarının yaygınlaştırılması.
		3.8	Kalite yönetim sistemlerinin uygulanması ve takip edilmesi.
4	Tarımda yüksek katma değerli ürünlerin ihracat paylarının düşük olması	4.1	Aynı sektördeki işletmelerin kümeleşmesi.
		4.2	Tarıma dayalı sanayinin geliştirilmesi.
		4.3	Tarım Dayalı İhtisas Organize Sanayi Bölgelerinin oluşturulması.
		4.4	Organik tarım ve iyi tarım uygulamalarının teşvik edilmesi.
		4.5	İsot biberinde aflotoksin probleminin önüne geçilerek üretim kalitesinin ihracata uygun hale getirilmesi.
5	Demiryolu altyapısının yetersiz olması	5.1	Organize Sanayi Bölgesine demiryolu bağlantısının yapılması.
		5.2	Organize Sanayi Bölgesinde lojistik amaçlı bir bölümün oluşturulması.
		5.3	Havaalanı üzerinden Diyarbakır'a bağlanan demiryolu hattının yapılması.
		5.4	Demiryolu taşımacılığında özel şirketlere işletme hakkının verilmesi.
6	Markalaşmanın yetersiz düzeyde olması	6.1	Bölgeye özgü ürünler üzerinde yoğunlaşma.
		6.2	Yüksek kaliteli ürün üretimi.
		6.3	Ortak marka.
		6.4	Firmaları kendi markalarını oluşturması için teşvik verilmesi.
		6.5	Marka olacak ürünlerin tespit edilmesi.
		6.6	Tanıtım faaliyetleri.
		6.7	Profesyonel firmalarla çalışılarak etkin bir reklam - halkla ilişkiler çalışmasının başlatılması.
		6.8	Danışmanlık hizmetleri.

No	Öncelikli Sorunlar	Çözüm No	Çözüm Önerileri
7	Limanlara uzaklık, lojistik ve ulaşım maliyetlerinin yüksek olması	7.1	Demiryolu ve karayolu altyapısının geliştirilmesi.
		7.2	Kamyoncu ve nakliyecilerin bir çatı altında toplanması.
		7.3	Havaalanının kargo bölümünün faaliyete geçirilmesi.
8	Lojistik merkezlerinin bulunmaması	8.1	Akçakale sınır kapısında depolama amaçlı yerler yapılması.

Şanlıurfa Ticaret, Dış Ticaret ve Lojistik Çalıştayına Kurum/Kuruluş temsilcisi 19 kişi katılmıştır. 8 adet öncelikli sorun belirlenmiştir. Bu sorunlara 41 adet çözüm, 20 adet faaliyet önerilmiştir.

ŞANLIURFA İŞSİZLİK-İSTİHDAM ÇALIŞTAYI 23.09.2010

KATILIMCI KURUM/KURULUŞLAR	
Birecik Kaymakamlığı	SGK İl Müdürlüğü
Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğü	Şanlıurfa Tarım İl Müdürlüğü
Şanlıurfa Belediyesi	Siverek Belediyesi
Şanlıurfa Ticaret ve Sanayi Odası	Haran Belediyesi
Birecik Belediyesi	Bozova SYDV
Harran Üniversitesi Tıp Fakültesi	KOSGEB Bozova Belediyesi
İŞKUR	Şanlıurfa Merkez Yeşilkart B. Amiri
ECOTEC-GAP Kadın STK Projesi	GAP Kadın ve Kadın STK'larını Güçlend. Prj.
Sulama Birliği	Hilvan SYDV
GAP-OTÜT DER	Bereket Sulama Birliği
Şanlıurfa Merkez SYDV	Yaşam Evi

No	Öncelikli Sorunlar	Çözüm No	Çözüm Önerileri
1	Bölgenin/ ilin/ kentin koşullarına ve potansiyeline uygun yatırımları gerçekleştirecek araçların, girişimlerin yeterince yaratılmaması, bölgede kaynakların üretime dönüştürülmesi konusunda yatırım eksikliği, üretilen ürünlerin pazara yeterince sunulmamasının istihdama olumsuz etkileri	1.1	Bölgesel istihdam politikasının oluşturulması.
		1.2	Teşvik politikalarının bölgede çözüme yönelik tedbirlerle desteklenmesi (vergi, ssk primi...).
		1.3	Kadınlara yönelik eğitimler verilerek hayat standartlarının yükseltilmesi.

No	Öncelikli Sorunlar	Çözüm No	Çözüm Önerileri
2	İstihdam kapasitesinin artırılamaması.	2.1	Mevsimlik tarım işçilerinin çalışma koşullarının iyileştirilmesi.
		2.2	Kayıt dışı istihdam ile mücadele (çiftçiliğin kayıt altına alınması).
		2.3	Bölgede girişimciliğin özendirilmesi ve işletmelerin sürdürülebilirliğinin sağlanarak istihdam kapasitelerinin geliştirilmesi.
		2.4	Emek yoğun işkollarının bölgede geliştirilmesinin teşvik edilmesi
		2.5	Kamunun desteği ile bölgede motor/ana sektörlerin desteklenmesi. İstihdam yaratıcı büyük işletmelerin açılması.
3	İşgücünün istihdam edilebilirliğinin artırılması için yaygın eğitimin gereksinimlere ve potansiyele uygun olarak gerçekleştirilmemesi	3.1	Gereksinim duyulan meslek alanları tespit edilerek bu yönde mesleki eğitim programlarının belirlenmesi.
		3.2	İşgücü arzı ile talebi arasında uyumun sağlanması için İl İstihdam ve Mesleki Eğitim Kurulunun etkinliğinin artırılması.
		3.3	İl düzeyinde mesleki eğitim stratejisinin oluşturulması.
4	İşsizlik oranlarının Türkiye ortalamasının üzerinde ve yüksek olması	4.1	Aile planlamasının yaygınlaştırılması.
5	Yaşam boyu eğitim ve iş içinde eğitim olanaklarının sağlanamaması/ artırılamaması	5.1	Mesleki eğitim faaliyetleri içinde bilinçlendirme faaliyetlerinin sürdürülmesi.
6	Kırsal alanla kentsel alandaki nüfusun hareketlerinin incelendiği araştırmaların eksikliği, -Kentin yoksul kesimleri ile ilgili detaylı çalışmaların olmaması, Mevsimlik tarım işçiliği ile ilgili detaylı bilgi ve araştırmaların olmaması, -İstihdamın, işgücü ve işsizliğe ilişkin cinsiyete dayalı veri eksikliği	6.1	Kırsal ve kentsel alandaki nüfus hareketlerini inceleyen araştırmaların yapılması.
		6.2	Kentin yoksul kesimleri ile ilgili ayrıntılı çalışma yapılması.
		6.3	Mevsimlik tarım işçiliği ile ilgili ayrıntılı araştırma yapılması.
		6.4	İstihdamın, işgücü ve işsizliğe ilişkin cinsiyete dayalı veri üretilmesi, YEEP'in uygulanması.
		6.5	Araştırmalar, analizler yapılarak işgücünün mevcut yapısının belirlenmesi.
7	İşgücünün mevcut yapısının belirlenmesi için araştırmaların yeterli olmaması	7.1	İşgücü arzı ile talebi arasında uyumun sağlanması için İl İstihdam ve Mesleki Eğitim Kurulunun etkinliğinin artırılması.
	İşgücü arzı ile talebi arasında uyumun sağlanamaması		

Şanlıurfa İşsizlik ve İstihdam Çalıştayına Kurum/Kuruluş temsilcisi 32 kişi katılmıştır. 7 adet öncelikli sorun belirlenmiştir. Bu sorunlara 19 adet çözüm, 34 adet faaliyet önerilmiştir.

ŞANLIURFA GÖÇ VE SOSYAL UYUM ÇALIŞTAYI

23.09.2010

KATILIMCI KURUM/KURULUŞLAR	
Birecik Belediyesi	SGK İl Müdürlüğü
Şanlıurfa Belediyesi	Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğü
Yaşam evi	KOSGEB
Şanlıurfa Ticaret ve Sanayi Odası	Şanlıurfa Merkez Yeşilkart Bürosu
Bozova SYDV	Haran Belediyesi
Bozova Belediyesi	Birecik Kaymakamlığı
Harran Üniversitesi Tıp Fakültesi	GAP Kadın ve Kadın STK'larını Güçlendirme Projesi
İş Kurumu	Siverek Belediyesi
ECOTEC-GAP Kadın STK Projesi	Hilvan SYDV
Sulama Birliği	Bereket Sulama Birliği
GAP-OTÜT DER	Şanlıurfa Tarım İl Müdürlüğü
Şanlıurfa Merkez SYDV	

No	Önce	Çözüm No	Çözüm Önerileri
1	Sosyal hizmet sunumunun yerinde ve gereksinimlere uygun gerçekleştirilememesi/ Yerinden hizmet sunumunun merkezi ve yerel sunucuların koordinasyonu sağlanarak gerçekleştirilmesinde sorun yaşanması	1.1	Sosyal hizmetlerin yerinde sunulabilmesi için ilgili/sorumlu kurum ya da kuruluşların kaynak yetersizliğinin giderilmesi.
		1.2	Mahalle düzeyinde kadın ve gençlik merkezleri kurulması/ yaygınlaştırılması.
		1.3	Semt düzeyinde aile danışma merkezleri kurulması.
		1.4	Bölge üniversitelerinde sosyal hizmet uzmanı yetiştirmeye yönelik bölümlerin açılması.
2	Kırsal ve kentsel alanda nüfus artış hızını önlemeye yönelik koruyucu, önleyici sosyal hizmetlerin geliştirilmesinde yetersiz kalınması	2.1	Kırsal alanda hizmet sunumunun iyileştirilmesi ve hizmetlere erişilebilirliğin sağlanması.
		2.2	Kentsel alanda hizmet sunumunun iyileştirilmesi ve hizmetlere erişilebilirliğin sağlanması.
3	Ekonomik, mekansal ve sosyal ayrışmanın yaşandığı bölgelerde (mahalle-semt) yoksul kesime yönelik fırsatlar ile biçimlenen yeni kalkınma araçları ve yöntemleri geliştirilmemesi	3.1	Mikro kredi uygulamalarının yaygınlaştırılması.
		3.2	Kamu arazilerinin hizmet sunumu amacıyla yerel yönetimlerce kullanılmasının sağlanması.
4	Kentsel alana göçle gelenlere yönelik, kentsel hizmet, fiziksel altyapı sunumlarının planlanamaması ve kaynak yetersizliği Göç hızının yerel yönetimlerin zamanında müdahale etmesine engel oluşturması	4.1	Kentsel yenilenme ile ilgili belediyelere kaynak desteği verilmesi.
5	Sosyal yardımlarda ihtiyaç odaklı bir sistem geliştirilememesi (Sosyal yardımların yerel ölçütler çerçevesinde oluşturulan nesnel ölçütlere göre yapılmaması /Sosyal yardım hizmetlerinin, bireysel gelişimi destekleyici araçlarla bütünleştirilememesi)	5.1	Yeşil kartlı olma konusunda düzenlemelerin yapılması ve yardım karşılığında gönüllü hizmet sunumunun sağlanması.
		5.2	Yerel yönetimlerin sosyal sorunların çözümüne yönelik projelerinin desteklenmesi.

Şanlıurfa Göç ve Sosyal Uyum Çalıştayına Kurum/Kuruluş temsilcisi 32 kişi katılmıştır. 5 adet öncelikli sorun belirlenmiştir. Bu sorunlara 11 adet çözüm, 28 adet faaliyet önerilmiştir.

DİYARBAKIR TARIM ÇALIŞTAYI

27.09.2010

KATILIMCI KURUM/KURULUŞLAR

DSİ 10. Bölge Müdürlüğü	Tarım İl Müdürlüğü
Diyarbakır İl Özel İdaresi	Dicle Üniversitesi Ziraat Fakültesi
Dicle Üniversitesi Veterinerlik Fakültesi	Tarım ve Kırsal Kalkınmayı Destekleme Kurumu (TKDK)
Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi	Zirai Mücadele Araştırma Enstitüsü
Toprak Mahsulleri Ofisi	Çevre ve Orman İl Müdürlüğü
Lice İlçe Tarım Müdürlüğü	Kocaköy İlçe Tarım Müdürlüğü
Hazro İlçe Tarım Müdürlüğü	Çermik İlçe Tarım Müdürlüğü
Kayapınar İlçe Tarım Müdürlüğü	Bağlar İlçe Tarım Müdürlüğü
Sur İlçe Tarım Müdürlüğü	Çınar İlçe Tarım Müdürlüğü
Yenişehir İlçe Tarım Müdürlüğü	Bismil İlçe Tarım Müdürlüğü
DESÖB	Proje İst. Şube Müdürlüğü
GAP Bölgesi Belediyeler Birliği (GABB)	GATAEM
An Yetiştiricileri Birliği	Et ve Balık Kurumu

No	Öncelikli Sorunlar	Çözüm No	Çözüm Önerileri
1	Tarımsal alt yapı ve tarıma dayalı sanayinin geliştirilememesi.	1.1	Sulama altyapısının hızlandırılması.
		1.2	Toplu taşıma projelerinin tamamlanması.
		1.3	Tarımsal işletmelerin rehabilitasyonunun yapılması.
		1.4	Finansman mekanizmasının geliştirilmesi.
		1.5	Eğitim faaliyetlerinin etkinleştirilmesi.
		1.6	İpek böcekçiliğinin geliştirilmesi.
		1.7	Enerji altyapısının sulama konusundaki yetersizliklerinin giderilmesi
		1.8	Eski çalışmaların ve işletmelerin değerlendirilerek yeni projeler için geri besleme sağlanması.
2	Pazarlama, rekabetçilik ve gelir kaynaklarının çeşitlendirilmesi sorunları.	2.1	Ürünlerde fiyat istikrarının sağlanması, kota sisteminin uygulanması.
		2.2	Dünya rekoltelerinin takibi ve havza bazında ürün desteklemeleri.
		2.3	Bitkisel ürün deseninin belirlenmesi.
		2.4	Ürünlerin satılmasına yönelik pazarların belirlenmesi.
		2.5	Ürünlerin sağlıklı depolama ve ulaşım ağlarının belirlenmesi.
		2.6	Katma değeri yüksek ürünlerin artırılması ve markalaşmasının sağlanması.
		2.7	Ürünlerin birim başına maliyetlerin indirilmesi için önlemlerin alınması.
		2.8	Gelir kaynaklarının çeşitlendirilmesine yönelik olarak tarım turizmi türlerinin geliştirilmesi.

No	Öncelikli Sorunlar	Çözüm No	Çözüm Önerileri
3	Bölgeye özgü tarımsal üretim modellerinin geliştirilmesi	3.1	Kaliteli tohumların üretilmesi.
		3.2	Üniversite ve GATAE, Zirai Mücadele Araştırma Enstitüsünün desteklenmesi ile araştırma ve uygulamaların artırılması.
		3.3	İpek böcekçiliği, bağcılık, arıcılık ve organik tarımın bölgede geliştirilmesi
		3.4	İyi tarım uygulamalarının artırılması ve anıza ekim yönteminin yaygınlaştırılması.
		3.5	Bölgeye özgü tarımsal kümelenme modellerinin araştırılması ve pilot uygulamaların gerçekleştirilmesi.
		3.6	Organize hayvancılık bölgesinin pilot uygulamalar olarak uygulanması
		3.7	Küçük işletmelere yönelik olarak mikro uygulamaların (ürün alım garantili olarak) desteklenmesi.
4	İlin tarımsal önceliklerinin belirlenmesi	4.1	İpek böcekçiliği, bağcılık, arıcılık ve organik tarımın bölgede geliştirilmesi.
		4.2	Kaliteli tohumların üretilmesi.
5	Bölge için önemli görülen projelerin takip edilememesi. (Sulama projeleri, TARET vb)	5.1	Bağımsız proje takipçilerinin oluşturulması ve izleme-performans yönetimi sisteminin oluşturulması, başarı ve başarısızlığın değerlendirilmesi ve ceza ve prim sisteminin uygulanması.
		5.2	Bölgede işletme ikliminin iyileştirilmesi.
		5.3	Bölgede uygulanan tarımsal projelerin bağımsız bir birim tarafından izlenmesi.
6	Tarımsal eğitim ve Modern tarım yöntemleri konusunda eğitim programlarının olmaması. Eğitim faaliyetlerinin etkinleştirilmesi	6.1	Tarım sektöründe uzman kişilerin yetersizliğinin giderilmesi
		6.2	Eğitim konusunda üniversiteler başta olmak üzere ilgili kurum ve kuruluşlardan yararlanılması.
		6.3	Çiftçi ve teknik elaman eğitiminin ön plana çıkarılması ve eğitim kurumları arasında eşgüdüm.
		6.4	Bağımsız değerlendiricilik sisteminin yetkinliğinin ve mali koşullarının gözden geçirilmesi.
		6.5	Eğitimde tarım danışmanlığı sisteminin geliştirilmesi.

Diyarbakır Tarım Çalıştayına Kurum/Kuruluş temsilcisi 36 kişi katılmıştır. 6 adet öncelikli sorun belirlenmiştir. Bu sorunlara 33 adet çözüm, 77 adet faaliyet önerilmiştir.

DIYARBAKIR SANAYİ, OSB VE ENERJİ ÇALIŞTAYI 27.09.2010

KATILIMCI KURUM/KURULUŞLAR	
Diyarbakır OSB	Sanayi ve Ticaret İl Müdürlüğü
Dicle Üniversitesi	DTSO (Diyarbakır Ticaret ve Sanayi Odası)
Dicle EDAŞ	Dicle Üniversitesi Mühendislik Fakültesi
Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi	TÜİK Bölge Müdürlüğü

No	Öncelikli Sorunlar	Çözüm No	Çözüm Önerileri
1	Sanayi altyapısının yetersiz olması.	1.1	Organize sanayi bölgesi altyapı çalışmalarının bitirilmesi.
		1.2	Sanayi kuruluşlarının ortak kullanım alanlarının (arıtma, enerji temini vs.) bir an önce tamamlanması.
		1.3	Arsa tahsisi ile ilgili 4325 sayılı kanunun yürürlüğe konması.
		1.4	Bölgeye özgü yeni teşvik sisteminin hazırlanması.
		1.5	Kurumsal yapının güçlendirilmesi.
		1.6	Fiziksel ve teknik altyapıların tamamlanması.
		1.7	Demiryolu bağlantısının tamamlanması ve elektrik kesintilerinin önlenmesi.
		1.8	Sanayi envanteri çalışmasının yapılması.
2	İş ortamı ve yatırım açısından bölgenin çekicilik ve erişilebilirlik unsurlarının yetersiz olması.	2.1	Bölgenin avantajlarını belirten tanıtımların yapılması.
		2.2	Bölgesel bazda çekiciliği artıracak teşvik ve kaynakların bölgeye aktarılması.
		2.3	Yeni destek unsurlarının cazibesinin artırılması.
		2.4	Bürokrasinin asgariye indirilmesi.
		2.5	Sağlıklı verilerin hazırlanması.
		2.6	Teşvik mevzuatının yeniden yapılması.
		2.7	Medya faaliyetleri ve etkinlikler yapılması.
		2.8	Kalifiye eleman yetiştirilmesi.
		2.9	Güvenlik önlemlerinin geliştirilmesi.
3	Üniversite-Sanayi işbirliğinin yetersiz olması.	3.1	Dicle Üniversitesinde kurulan teknokentin bir an önce faaliyete geçirilmesi.
		3.2	Sanayi sorunlarını giderici projelerin üniversitelerce yürütülmesi.
		3.3	Sanayi-Üniversite İşbirliği için ortak etkinlikler yapılması.
		3.4	Teknokentin geliştirilmesi ile tanıtımının yapılması.
		3.5	Ar-ge ve inovasyon projelerinde ortak çalışmalar yapılması.
		3.6	Staj düzenlenmesi.
		3.7	Üniversite Sanayi Konsorsiyumu oluşturulması.

No	Öncelikli Sorunlar	Çözüm No	Çözüm Önerileri
4	Bölgeye münhasıran yeni teşvik mekanizmalarının faaliyete geçirilmemiş olması ve devletin en az yatırımcı kadar risk almaması.	4.1	Devletin yatırımcıyla riski paylaşarak somut destek unsurlarının yürürlüğe konulması.
		4.2	Başlangıç sermaye destekleri.
		4.3	Mevcut desteklerin iyileştirilmesi.
		4.4	Sektörel analizlerin tekrar yapılması.
		4.5	Bedelsiz arsa tahsisi, enerji desteği ve sigorta desteğinin devam etmesi.
		4.6	Sanayicilerin teşvikler hakkında görüşlerinin alınması.
5	Nitelikli iş gücünün yetersiz olması ve sanayi istihdamının toplam istihdam içindeki payının düşük olması.	5.1	Nitelikli iş gücü yetiştirmek için üniversiteler ile işbirliği içinde çeşitli kurslar düzenlenmesi.
		5.2	Nitelikli iş gücü ile ilgili STKların özel kurslar düzenlemesi.
		5.3	Mesleki eğitim kurumlarının ihtiyaca cevap verecek düzeyde tutulması.
		5.4	Staj imkanlarının ve meslek liselerinin artırılması.
		5.5	İŞ-KUR desteklerinin etkinleştirilmesi.
		5.6	KOSGEB desteklerinin etkinleştirilmesi.
		5.7	Büyük istihdam yaratacak yatırımcılara özel teşvik paketlerinin açılması.
		5.8	Spesifik konular için Meslek Yüksek okullarında bölümler açılması.
6	Bölgede kayıp kaçak oranlarının yüksek olması.	6.1	Sosyal sorunların irdelenerek halkın enerji kullanımı konusunda bilinçlendirilmesi.
		6.2	Maddi imkanı olmayan vatandaşlara aylık 150 kwh gibi makul bir oranda ücretsiz enerji verilmesi.
		6.3	Kayıp ve kaçak oranlarının ayrıştırılabilmesi için gerekli ölçüm ve altyapının kurulması, dağıtım hatlarının iyileştirilmesi.
		6.4	Özelleştirme kapsamına alınan kurumun yeni sahipleri tarafından etkin ve önleyici tedbirlerin alınması.
		6.5	Kontrollerin artırılması.
		6.6	Kayıp kaçak konusunda inanç duygularının öne çıkarılması.
		6.7	Enerji desteğinin iyileştirilmesi.
7	Bölgede petrol, doğalgaz gibi konvansiyonel enerji kaynakları potansiyellerinin tam olarak tespit edilmemiş olması.	7.1	MTA, TPAO gibi kuruluşlarca gerekli arama tarama ve tespit çalışmalarının yapılması.
		7.2	Bölgedeki üniversitelerden araştırma faaliyetlerinde yardım alınması.
		7.3	EPDK faaliyetleri ve desteklerinin tanıtılması.
		7.4	Yabancı ortaklıkların yapılması.

No	Öncelikli Sorunlar	Çözüm No	Çözüm Önerileri
8	Yenilenebilir enerji kaynakları (YEK), konusunda potansiyelin tam olarak tespit edilmemiş olması, bölgenin bu potansiyeli kullanmaması, bölge halkının yeterli bilgiye sahip olmaması.	8.1	Bölgede kurulması için DPT'ye başvuru araştırma merkezinin bir an önce kurulması.
		8.2	Potansiyel tespit çalışmalarının yapılması.
		8.3	YEK konusunda bilgilendirmelerin yapılması.
		8.4	Yenilenebilir enerji konusunda yapılan değerlendirmenin yeniden yapılması ile halkın doğru bilgilendirilmesi.
		8.5	Devlet desteklerinin artırılması.
		8.6	Üniversite-sanayi işbirliğinin artırılması.
9	Yenilenebilir enerji kaynakları (YEK), teknoloji maliyetlerinin yüksek olması, bu konuda yaşanan finansman sıkıntıları.	9.1	YEK uygulamaları için devlet destekli projeler yapılması.
		9.2	Finans kurumlarından uzun vadeli, düşük faizli destekler sağlanması.
		9.3	YEK ile elde edilen enerjinin satışında yüksek fiyat garantisi verilmesi.
		9.4	Devlet tarafından örnek projeler yapılarak hayata geçirilmesi (Fotovoltaik ve CSP Güneş enerjisi santralleri).
		9.5	1990 öncesinde olduğu gibi yeni fonlar oluşturularak genel bütçeye yük oluşturmadan finans ihtiyacının temin edilmesi.
		9.6	Başlangıç sermaye destekleri.
		9.7	Fizibilite desteği verilmesi.
		9.8	İşletme desteği verilmesi.
		9.9	İllere göre teşvik yasaasının çıkarılması.
10	Enerji verimliliği konusunda yeterli bilincin oluşmamış olması, enerji verimliliği konusundaki uygulamaların yetersiz olması.	10.1	Enerji verimliliği ile ilgili bilgilendirme çalışmaları.
		10.2	Enerji verimliliği uygulamalarının teşvik edilmesi.
		10.3	Bu konu hakkında KOBİ'lere eğitimler verilmesi.
		10.4	Enerji verimliliğinde KOBİ uygulamaları yapılması.
		10.5	KOSGEB uygulama destekleri sunması.

Diyarbakır Sanayi, OSB ve Enerji Çalıştayına Kurum/Kuruluş temsilcisi 10 kişi katılmıştır. 10 adet öncelikli sorun belirlenmiştir. Bu sorunlara 71 adet çözüm, 72 adet faaliyet önerilmiştir.

DİYARBAKIR EĞİTİM ÇALIŞTAYI 28.09.2010**KATILIMCI KURUM/KURULUŞLAR**

Diyarbakır İl Milli Eğitim Müdürlüğü	Dicle Üniversitesi
Diyarbakır Valiliği İl Planlama ve Koordinasyon Müdürlüğü	Diyarbakır Valiliği Proje Koordinasyon Merkezi
Diyarbakır Ticaret ve Sanayi Odası	Diyarbakır Büyükşehir Belediye Başkanlığı
Sendika Temsilcileri, Dernek Temsilcileri	Eğitim Yöneticileri, Öğretmenler, Halk Eğitim Müdürleri

No	Öncelikli Sorunlar	Çözüm No	Çözüm Önerileri
1	Derslik sayısının yetersiz olması sebebiyle sınıf mevcutlarının yüksek olması	1.1	Kentsel dönüşüm projelerinin desteklenmesi.
		1.2	Zorunlu eğitim kapsamında olan ilköğretim kademesinde çok acil ihtiyaç duyulan lokasyonlarda kamulaştırma yöntemiyle derslik ihtiyacının giderilmesi.
		1.3	Yeni şehir planlamalarında bölgenin nüfus artışına ve okullaşma projeksiyonlarına uygun eğitim alanı planlamalarının yapılması.
		1.4	Derslik yapımında halk katkısının kampanyalarla ve uygun çözümlerle artırılması.
2	Okul öncesi eğitimin altyapısının yetersiz olması	2.1	Okul öncesi eğitimde sitelerde anaokulların yaygınlaştırılması.
		2.2	Gelişmiş ülke uygulamalarından örnek alınarak altyapının düzenlenmesi.
		2.3	Müteahhite okul öncesi derslik için sorumluluk yüklenmesi.
		2.4	Kamu kurum ve kuruluşlarında okul öncesi eğitim dersliklerinin tahsis edilmesi.
3	Velilerin eğitim bilincinin düşük olması.	3.1	Halkeğitim Merkezlerinde velilere yönelik eğitici programlarının uygulanması.
		3.2	Yıl sonu karnelerine ek olarak velilere yönelik bir durum raporunun karneyle beraber sunulması.
		3.3	Okul yönetimi ve öğretmen aracılığı ile ailelerin bilinçlendirilmesi.
		3.4	Hafta sonlarında velilere yönelik eğitici oturumların yapılması.
4	Rehberlik ve psikolojik danışmanlık hizmetlerinin görev tanımına uygun olarak yeterince faaliyet gösterememesi.	4.1	Rehberlik ve psikolojik danışman öğretmen sayısının artırılması.
		4.2	Lider öğrencilerin diğer öğrencilere yönelik etkilerinin organize edilmesi.
		4.3	Üniversitede PDR bölümünün açılması.
		4.4	Rehberlik servislerinin standartlarının yükselmesi.
		4.5	Okul rehberlik hizmetleri komisyonunun işlerlik kazanması.
		4.6	PDR kadrosuna görevlendirilen diğer branş öğretmenlerine hizmet içi eğitimler verilmesi.

No	Öncelikli Sorunlar	Çözüm No	Çözüm Önerileri
5	Kurumlar arası işbirliği eksikliği	5.1	Kurumlar arası çalıştayların düzenlenmesi.
		5.2	Çevre ve orman eğitimi vb konularda diğer kurumlarla işbirliğinin artırılması.
		5.3	Üniversiteyle kamu kurum ve sivil toplum kuruluşları arasında koordinasyonun sağlanması ve birlikte hareket edilebilirlik kültürünün geliştirilmesi.
		5.4	Üniversiteyle Milli Eğitim arasında işbirliği yapılması ve çıktılarının diğer kamu kurum ve kuruluşları ile paylaşılması.
		5.5	Kurumların aynı alanda yaptıkları faaliyetlerden haberdar olması.
6	Bölgede başta ortaöğretimde olmak üzere okullaşma oranının düşük olması	6.1	Ortaöğretimde kız çocuklarının okullaşma oranlarının artırılması için çalışmaların yapılması.
		6.2	Ortaöğretimde barınma hizmetlerinin desteklenmesi.
		6.3	Ortaöğretimde taşınmaz eğitim örneklerinin artırılması.
		6.4	İlçelerde ve şehir merkezlerindeki ortaöğretim kurumları sayısının artırılması.

Diyarbakır Eğitim Çalıştayına Kurum/Kuruluş temsilcisi 23 kişi katılmıştır. 6 adet öncelikli sorun belirlenmiştir. Bu sorunlara 27 adet çözüm, 29 adet faaliyet önerilmiştir.

DİYARBAKIR KENTLEŞME, ÇEVRE VE ALTYAPI ÇALIŞTAYI

28.09.2010

KATILIMCI KURUM/KURULUŞLAR	
Bayındırlık ve İskan İl Müdürlüğü	Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi
TCDD Bölge Müdürlüğü	İl Çevre ve Orman Müdürlüğü
Dicle Üniversitesi	DİSKİ
DHİMİ	GAP Bölge Kalkınma İdaresi
İl Özel İdaresi	Hazro Belediyesi
Eğil Belediyesi	Çınar Belediyesi
İller Bankası	Şehir Plancıları Odası
Diyarbakır Çevre Gönüllüleri Derneği	GABB
Gençlik ve Değişim Derneği	Yerel Gündem 21
Hani Belediyesi	

KENTLEŞME

No	Öncelikli Sorunlar	Çözüm No	Çözüm Önerileri
1	Tarihi, kültürel ve doğal değerlerin yeterince korunamaması ve kentsel yaşama katılamaması (Tarihi kent merkezleri, İçkale, Dicle Vadisi, rekreatif potansiyeli olan su yüzeyleri, yeşil alanlar..)	1.1	Tarihi yapıların restorasyonlarının yapılması.
		1.2	Diyarbakır vizyonunun yerel inisiyatiflerce belirlenmesi.
		1.3	TOKİ'nin mevcut imar planlarına uyumlu olarak projeler gerçekleştirilmesi.
		1.4	Diyarbakır'ın Bakanlık plan/politikalarında kültür ve turizm kenti olarak geçmesinin sağlanması.
		1.5	Tarihi mekanların kullanılmasının sağlanarak iyileştirilmesi ve yaşatılması.
		1.6	Tarihi kent merkezlerinde sokak sağlıklılaştırılması uygulamalarının yapılması.
		1.7	Uzlaşa ile elde edilmiş plan ve projelerin uygulanması.
		1.8	Tarihi, doğal ve kültürel değerler üzerindeki ekonomik baskılara karşı önlem alınması
		1.9	Potansiyel alanlarına yönelik projelerin uygulanması.
		1.10	Halkın değerler ve koruma konusunda bilinçlendirilmesi.
		1.11	Kent içinde kalmış olan askeri alanların kent dışına alınması.
		1.12	Tarihi kent merkezi ile diğer kentsel gelişme bölgeleri arasında alternatif toplu taşıma türlerinin geliştirilmesi
2	Kırsal alandaki nüfusun hızla çözülmekte olması-Göç ve gecekondulaşma	2.1	Köye dönüşlerin teşvik edilmesi.
		2.2	Göçle gelenlerin kente sosyal uyumunun gerçekleştirilmesine yönelik toplum merkezlerinin yapılması ve kentsel yaşama kazandırılmasına yönelik projelerin hayata geçirilmesi.
		2.3	Gecekondu alanlarında gelişmeyi hızlandıracak kullanımların yapılması ve dönüşümün teşvik edilmesi.
		2.4	Kent yoksulluğunun önlenmesine yönelik önlemlerin alınması, beceri geliştirme uygulamalarının gerçekleştirilmesi.
3	Kentsel alanlarda meydan ve yeşil alan, sosyal donatı alanları, kültürel tesisler gibi açık ve ortak alan kullanımlarının azlığı	3.1	Eğitim tesislerinde açık ve yeşil alanların artırılması.
		3.2	Hazineye ait arazilerin açık ve yeşil alan olarak değerlendirilmesi amacıyla yerel yönetimlere devredilmesi.
		3.3	Gerekli imar tadilatlarının yapılması.
4	Tarihi, kültürel ve doğal değerler konusunda bilincin gelişmemiş olması	4.1	Bilinçlendirme çalışmaları ve kampanyalarının uygulanması.
5	İlin kentsel kademelenmedeki bölge merkezi konumunun gerilemesi, hizmet kalitesindeki yetersizlikler	5.1	İlin bölge merkezi konumunu güçlendirecek önlemlerin alınması, hizmet kalitesinin artırılması.

ÇEVRE

No	Öncelikli Sorunlar	Çözüm No	Çözüm Önerileri
1	İçme suyu havzalarında (Dicle Nehri ve baraj göllerinde) ve yer altı sularında evsel, endüstriyel ve tarımsal kirlilik sorunu	1.1	Yer altı sularına evsel, endüstriyel ve tarımsal kaynaklı kirliliğin bulaşmasının engellenmesi.
		1.2	Atıksu arıtma tesisi projelerinin hayata geçirilmesi.
		1.3	Havza koruma bilincinin oluşturulması.
		1.4	İçmesuyu kaynaklarının yerleşimlerden arındırılması.
2	Su havzalarının korunamaması (Dicle Nehri havzası, içme suyu havzaları..) Sınır aşan suların iyi yönetilememesi	2.1	Sınır aşan suların iyi yönetilebilmesi için suyun özelleştirilmesi bilincinin yok edilmesi. Su havzalarının korunması için alınan teknik tedbirlerin dışında halkı bilinçlendirme çalışmalarının yapılması.
		2.2	Yer altı su seviyelerinin korunması.
		2.3	Havza yönetim planının oluşturulması ve hayata geçirilmesi.
3	Doğal çevreyi tahrip etme riski taşıyan yapılaşma baskısı (tarım alanları, su havzaları..)	3.1	Tarım alanları, su havzaları gibi yerlerden yerlerde yapılaşmanın engellenmesi ve böylece buraların korunması.
		3.2	Çarpık kentleşmenin önüne geçilmesi.
4	Doğal değerler ve çevre konusunda bilincin gelişmemiş olması	4.1	Çevre bilincinin yükseltilmesi.
5	Dicle Nehri ve diğer baraj göllerinin kıyı kenar çizgisinin belirlenmemiş olması	5.1	Kıyılarda kıyı kenar çizgisinin belirlenmesi.
		5.2	Hassas nehir ve baraj göllerinin koruma alanına dönüştürülmesi.

ALTYAPI

No	Öncelikli Sorunlar	Çözüm No	Çözüm Önerileri
1	Entegre katı atık yönetimi sisteminin oluşturulamaması	1.1	Düzenli depolama, ayrıştırma, geri dönüşüm, hatta enerji elde edilebilecek bir katı atık depolama ve bertaraf tesisinin yapılması.
		1.2	Katı atık depolama ve ayrıştırma (entegre katı atık yönetimi) kültürünün, bilinçlendirme yoluyla kazandırılması.
		1.3	Belde ve ilçe belediyelerinin bir araya gelerek katı atık projeleri için ortaklıklar oluşturmaları.
		1.4	Katı atık toplanmasıyla geçimlerini sağlayan kesimlere yönelik sosyal projelerin yapılması.
2	Yerel yönetimlerin mali ve teknik kapasitelerinin yetersizliği	2.1	Yerel yönetimlerin görev ve yetkilerinin artırılması.
		2.2	Yerelde alınacak kararları orda yaşayan insanların almasına olanak sağlanması.
		2.3	Yerel yönetimlerin mali gücünün artırılması.
		2.4	Teknik eleman alımının sağlanması ve eğitim verilmesi.
3	Havaalanının kapasitesinin düşük olması ve uluslararası uçuşlara kapalı olması	3.1	Havaalanı kapasitesinin artırılması.

No	Öncelikli Sorunlar	Çözüm No	Çözüm Önerileri
4	Kentin otoyol bağlantısının bulunmaması	4.1	Otoyol bağlantısının yapılması.
		4.2	Şehirlerarası kara ulaşımı sorununun çözülmesi.
5	Merkez İlçeler dışında kanalizasyon altyapısının yetersiz olması ve evsel kaynaklı atıksuların arıtılmadan deşarj edilmesi	5.1	Yağmur suyu ve evsel atık suların ayrı kanalize edilmesi ve ayrı atık su arıtmaya tabi tutulması.
		5.2	Altyapı projelerinin altlığının oluşturulması.
		5.3	Atık su arıtma tesisi projelerinin ve inşaatlarının yapılması.
		5.4	Kanalizasyon projelerinin ve şebekelerin inşaatlarının tamamlanması.

Diyarbakır Kentleşme, Çevre ve Altyapı Çalıştayına Kurum/Kuruluş temsilcisi 41 kişi katılmıştır. 15 adet öncelikli sorun belirlenmiştir. Bu sorunlara 50 adet çözüm, 51 adet faaliyet önerilmiştir.

DIYARBAKIR KÜLTÜR, TURİZM VE TANITIM ÇALIŞTAYI

29.09.2010

KATILIMCI KURUM/KURULUŞLAR	
İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü	Valilik Proje Koordinasyon Merkezi
Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi	Diyarbakır Müze Müdürlüğü
Diyarbakır Ticaret ve Sanayi Odası	Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu
Rölöve ve Anıtlar Müdürlüğü	Silvan Kaymakamlığı
Diyarbakır İl Özel İdaresi	Dicle Üniversitesi
Sur Belediyesi	Diyarbakır Kültür Sanat Vakfı
Diyarbakır Tanıtma Kültür ve Yardımlaşma Vakfı (DİTAV)	Diyarbakır Kültür, Turizm ve Musiki Yaşatma Derneği (DİKTUMDER)
Diyarbakır Tarih ve Kültür Derneği	Genç Mühendislik Danışmanlık
Diyarbakır Kültür Turizm ve Tanıtım Derneği	Prestige Otel
Dedeman Otel	

No	Öncelikli Sorunlar	Çözüm No	Çözüm Önerileri
1	Tanıtım eksikliği ve kentin imaj sorunu (tanıtım materyallerinin yetersizliği, ilde markalaşma stratejisinin olmaması, kenti profesyonel olarak tanıtacak profesyonel turist rehberlerinin azlığı..) ve turistlere yönelik bilgilendirme ve tanıtım faaliyetlerinin olmaması	1.1	Ulusal basın mensuplarının davet edileceği Diyarbakır ile ilgili bir tanıtım ve eğitim çalışması yapılması.
		1.2	Tanıtım materyallerinin (broşür, CD, kent rehberi, hediyelik eşya vb.) ilgili kurumlar tarafından hazırlanması ve materyallerinin çeşitliliğinin artırılması, çok yönlü bir tanıtım kampanyasının yürütülmesi (Billboardların kullanılması, güçlendirilmiş yerel TV kanalları).
		1.3	Turizm bürolarının sayısının artırılması.
		1.4	Tanıtım ve turizm ile ilgili ulusal ve uluslararası fuarlara katılımın sağlanması.
		1.5	Diyarbakıra özgü bir markalaşma stratejisinin belirlenmesi (Ör. İnanç turizmi veya surlar üzerine olabilir).
		1.6	Dizi yapım şirketlerinin sahipleriyle çalıştay düzenlenmesi.
		1.7	Yerel basının kurumsal kapasitesinin artırılması ve güçlendirilmesi.
		1.8	Tanıtımda gastronomiye önem verilmesi.
		1.9	Tarih ve kültür turizminin ön plana çıkartılması.
		1.10	Tanıtım amaçlı profesyonel bir web sitesinin hazırlanması.
		1.11	Kentler arası dostluk projelerinin hayata geçirilmesi.
		1.12	STK'ların güçlendirilmesi.
		1.13	İlk ve orta öğretimdeki öğrencilere Diyarbakır'ın tarihi ve kültürel değerlerinin anlatılması (Sistemli bir şekilde ve Milli Eğitim Müdürlükleri güdümünde geziler düzenlenmesi, turizm haftası etkinlikleri kapsamında konferanslar düzenlenmesi).
2	Var olan tarihi ve kültürel varlıkların korunmasındaki yetersizlikler ve koruma bilincindeki eksiklikler (Ör: Çarpık kentleşme ve kaçak yapılaşma sonucu tarihi dokunun zarar görmesi)	2.1	Koruma amaçlı imar planının katılımcı bir süreçle bitirilmesi ve uygulamaya başlanması.
		2.2	Suriçi'ndeki ilköğretim okullarında çalışan öğretmenlere şehrin tarihi ve kültürel yapısının anlatılması ve öğretmenler aracılığıyla okul öğrencilerine koruma bilincinin verilmesi.
		2.3	Koruma ve kullanma dengesi içinde tarihi ve kültürel varlıkların turizme kazandırılması yoluyla korunması.
		2.4	Alan yönetiminin kısa zamanda hayata geçirilmesi.
		2.5	Halkta koruma bilincinin oluşturulması.

No	Öncelikli Sorunlar	Çözüm No	Çözüm Önerileri
3	T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından hazırlanan "Türkiye Turizm Stratejik 2023 Eylem Planı"nda "turizm gelişim bölgesi", "tematik koridor" ve "turizm kenti" kapsamında Diyarbakır'a yer verilmemiş olması	3.1	Diyarbakırın Türkiye Turizm Stratejisi ve Eylem Planına dahil edilmesi için ortak bir inisiyatif ile lobi faaliyetlerinin (Basına yönelik özel bir kampanya düzenlemesi) yürütülmesi
		3.2	Diyarbakır için Turizm Stratejisinin oluşturulması ve eylem planının hazırlanması
		3.3	Turizm Bakanlığı'nın yurtdışında yapmakta olduğu tanıtımlarda Diyarbakır ile ilgili materyallerin kullanılması için lobi faaliyetleri yürütülmesi
4	Güvenlik sorunları (Suriçi'ndeki güvenlik sorunu, Diyarbakır ve bölgeye yönelik güvenlik algısı)	4.1	Turizm polisinin (İl Emniyet Müdürlüğü bünyesinde) ve turizm zabıtasının oluşturulması (belli başlı turistik mekanlara yerleştirilmiş)
		4.2	Tarihi ve kültürel mekanların yakınında yaşayan halkın turizmle ilgili olarak bilinçlendirilmesi
5	Kurumlar arası işbirliği ve koordinasyon eksikliği	5.1	Kurumlar arası diyalogun artırılması
		5.2	Ortak iletişimin olduğu platformlar ve çalıştayların daha sık yapılması
		5.3	Kurumlar içinde hizmet içi eğitimlerin düzenlenmesi (kurumsal iletişim ve kurumlar arası işbirliği) (Yatırımcı ve girişimcilerin de taleplerinin karşılanmasına yönelik)
		5.4	Dicle Üniversitesinde Güzel Sanatlar Fakültesi açılması ve Arkeoloji Bölümünün yapısının güçlendirilmesi
		5.5	Turizm platformunun etkin olarak çalıştırılması

Diyarbakır Kültür ve Turizm Çalıştayı Kurum/Kuruluş temsilcisi 29 kişi katılmıştır. 5 adet öncelikli sorun belirlenmiştir. Bu sorunlara 28 adet çözüm, 36 adet faaliyet önerilmiştir.

DİYARBAKIR SAĞLIK ÇALIŞTAYI

30.09.2010

KATILIMCI KURUM/KURULUŞLAR	
İl Sağlık Müdürlüğü	Bağlar Belediyesi
SHÇEK	Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi
Diyarbakır Çocuk Hastanesi	Özel Diyar Dünya Doğum Hastanesi
Diyarbakır Valiliği Proje Koordinasyon Merkezi	Özel Family Tıp Merkezi
Dicle Üniversitesi	Bağlar Sağlık Grup Başkanlığı
Diyarbakır Ticaret Sanayi Odası	Ergani Devlet Hastanesi
Özel Veni Vidi Hastanesi	Körhat Sağlık Ocağı
Özel Sultan Hastanesi	

No	Öncelikli Sorunlar	Çözüm No	Çözüm Önerileri
1	Sağlık kuruluşlarının fiziki koşullarının ve yatak kapasitelerinin sağlık hizmetlerini yürütmek için yetersiz olması	1.1	Nitelikli yatak kapasitesinin artırılması
		1.2	İhtiyaçları belirlemek için yapılan araştırmalar ve belirlenen standartlar doğrultusunda kamu ve özel hastane sayısının ve mevcut kapasitenin artırılması
		1.3	Sağlık kurumları ve diğer kurumlar arası işbirliği ve iletişim eksikliğinin giderilmesi
		1.4	Bölge hastanelerinin acil servislerin fiziki şartlarının iyileştirilmesi
2	Sağlıkta hizmet kalitesine dönük personel eğitimlerinin yetersiz olması	2.1	Eğitim ve sertifika programlarına katılımın sağlanması
		2.2	Bölge üniversitelerinde gerekli eğitim programlarının açılması
		2.3	Yönetim kademesindeki çalışanların profesyonel yöneticilik eğitimlerinin verilmesi
3	Birinci basamak sağlık kuruluşlarındaki yardımcı sağlık personeli yetersizliği ve poliklinik hizmetlerinin yoğunluğu nedeniyle koruyucu sağlık hizmetlerinin istenilen düzeyde olmaması	3.1	Bölgedeki yardımcı hizmet personelinin dengeli bir şekilde dağılması
		3.2	Koruyucu sağlık hizmetleri konusunda diğer kamu kurumlarıyla işbirliğinin sağlanması
		3.3	Koruyucu sağlık hizmetlerinde teknolojik imkanlardan yararlanılması
		3.4	Koruyucu sağlık hizmetlerinde halkın bilincinin artırılması için basın yayın kuruluşlarından faydalanılması

Diyarbakır Sağlık Çalıştayına Kurum/Kuruluş temsilcisi 29 kişi katılmıştır. 3 adet öncelikli sorun belirlenmiştir. Bu sorunlara 11 adet çözüm, 8 adet faaliyet önerilmiştir.

DİYARBAKIR TİCARET, DIŞ TİCARET VE LOJİSTİK ÇALIŞTAYI

30.09.2010

KATILIMCI KURUM/KURULUŞLAR	
Sanayi ve Ticaret İl Müdürlüğü	TCDD Bölge Müdürlüğü
DTSO	Dicle Üniversitesi
KOSGEB	Gümrük M. Tas. ve İşl. Böl. Müdürlüğü
Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi	Genç Mühendislik AŞ
İl Planlama ve Koordinasyon Müdürlüğü	Karayolları 9. Bölge Müdürlüğü
Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğü	

No	Öncelikli Sorunlar	Çözüm No	Çözüm Önerileri
1	Limanlara ulaşımın yetersizliği (karayolu ve demiryolu), lojistik ve ulaşım maliyetlerinin yüksek olması demiryolu altyapısının yetersiz olması, demiryolu ağının artırılması	1.1	Demiryolu altyapısının güçlendirilmesi ve karayolları yük trafiğinin demiryollarına aktarılması.
		1.2	Otoyol bağlantısının kurulması.
		1.3	Lojistik altyapısının güçlendirilmesi.
2	Firmaların ihracat rekabet güçlerinin zayıf olması	2.1	Firmalarda kalite yönetim sistemi kurulması ve kalite bilincinin oluşturulmasının teşvik edilmesi.
		2.2	Firmaların markalaşmasının desteklenmesi.
		2.3	İhracat firmalarının işbirliği ve kümelenmesinin desteklenmesi
		2.4	Hammaddesi Diyarbakır'da üretilen ürünlerin yine Diyarbakır'da işlenip paketlenmesi suretiyle ihraç edilmesi.
		2.5	Dünyanın ihtiyaç duyduğu ve diğer ülkelere göre daha ucuz ve kaliteli üretebileceğimiz ürünleri tespit edip bu ürünlerin dünya standartlarında üretilebilmeleri için gerekli denetim sistemlerinin oluşturulması.
3	Diyarbakır'da sivil havaalanının olmaması, mevcut havaalanının şehir içinde kalmış olması ve askeri uçulardan dolayı gürültü kirliliği	3.1	Diyarbakır'a yeni uluslararası sivil havaalanının yapılması.
		3.2	Askeri havaalanının gürültü kirliliği oluşturmayacak şekilde şehir dışına taşınması.
		3.3	Mevcut havaalanının, yenisi yapılanaya kadar kapasitesinin artırılması.
4	Teknoloji kullanma yetersizliği, işletmelerde kurumsallaşmanın yeterli seviyede olmaması, Yeterli donanımda personel istihdamı noksanlığı (ihracat, satış, pazarlama departmanları)	4.1	Firmalarının kurumsal kapasitesinin artırılması için eğitim verilmesi ve kurumsallaşmanın teşvik edilmesi.
		4.2	Ajansın yatırım destek ofislerinin etkinleştirilmesi.
		4.3	Teknoloji kullanımının yaygınlaştırılması ve özel teşviklerin sağlanması.
		4.4	Web sitesi kullanımının ve oluşturulmasının teşvik edilmesi ve ortak teknik altyapının oluşturulması.
		4.5	Teknolojiyi kullanabilecek teknik personelin istihdam edilmesi.

No	Öncelikli Sorunlar	Çözüm No	Çözüm Önerileri
5	Pazarlama organizasyon eksikliği, firmaların yurtdışı bağlantı eksikliği	5.1	Firmaların ihracat, satış ve pazarlama departmanlarının etkinleştirilmesi.
		5.2	Firmalara ihracat, satış ve pazarlama ile ilgili eğitimlerin verilmesi.
		5.3	Dicle Üniversitesi bünyesinde Dış Ticaret, İhracat ile ilgili bölümlerin lisans düzeyinde kurulması.
		5.4	Firmaların yurtdışı bağlantılarını sağlamak için TOBB'a bağlı sivil toplum kuruluşlarının yurtdışı gezi ve ticari bağlantılarını düzenlenmesi.
		5.5	Reklam ve tanıtım stratejileri ile pazarlama faaliyetlerinin etkinleştirilmesi.
		5.6	Pazarlama organizasyon departmanlarında nitelikli eleman istihdamı.
		5.7	Danışmanlık hizmetlerinin artırılması.
		5.8	Yabancı dil öğretiminin yaygınlaştırılması.

Diyarbakır Ticaret, Dış Ticaret ve Lojistik Çalıştayına Kurum/Kuruluş temsilcisi 15 kişi katılmıştır. 5 adet öncelikli sorun belirlenmiştir. Bu sorunlara 24 adet çözüm, 17 adet faaliyet önerilmiştir.

DIYARBAKIR GÖÇ, İŞSİZLİK, İSTİHDAM VE SOSYAL UYUM ÇALIŞTAYI

01.10.2010

KATILIMCI KURUM/KURULUŞLAR	
GAP Bölge İdaresi	Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi
SGK Diyarbakır İl Müdürlüğü	İl Planlama ve Koordinasyon Müdürlüğü
SHÇEK	Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) Bölge Müdürlüğü
DTSO	Yenişehir Belediyesi
İŞKUR	Lice Belediyesi
Diyarbakır Valiliği Proje Koordinasyon Merkezi	GAP Kadın ve Kadın STK'larını Güçlendirme Projesi
Sur Belediyesi	Yenişehir SYDV
Çermik SYDV	Silvan SYDV
GABB	Kocaköy SYDV
DİSKİ	Çüngüş SYDV
Bağlar Kadın Kooperatifi	Çınar SYDV
MEKSA Vakfı	Kulp SYDV
Türkiye Grameen Mikrokredi Programı	Dicle SYDV
Bağlar Belediyesi	Kalkınma Merkezi Derneği

No	İşsizlik - İstihdam Öncelikli Sorunlar	Çözüm No	Çözüm Önerileri
1	Bölgenin/ ilin/ kentin koşullarına ve potansiyeline uygun yatırımları gerçekleştirecek araçların, girişimlerin yeterince yaratılamaması, yatırımların önündeki engeller	1.1	Bölgeye özgü teşvik politikalarının oluşturulması.
		1.2	Yatırımcılara yönelik olarak bölgenin altyapısının güçlendirilmesi.
		1.3	Sulama yatırımlarının hızlandırılması.
		1.4	Turizmin, öncelikli yatırım alanlarından biri olarak desteklenmesi
		1.5	Kamu yatırımlarının- tarım ve hayvancılık alanı da dahil – artırılması.
		1.6	Yerel yönetimler reformunun yapılması.
		1.7	Toprak reformu yapılması.
2	Güvenlik sorunlarının devam etmesi	2.1	Diyalogun geliştirilmesi.
		2.2	Göçle gelen ve tarımsal istihdama katılmak isteyen kesimlerin mülkiyet sorunlarının çözülmesi, üretime dahil edilmesi.
		2.3	Mayınlı arazinin temizlenip islahı ve mülk sahibi olmayan ya da mülkünü kullanma olanağı olmayan zorunlu göç mağdurlarına dağıtımı.
3	İşgücünün istihdam olanaklarına uyumuna yönelik politikaların geliştirilmesinde koordinasyon sağlanamaması, mesleki eğitimlerin yetersizliği ve istihdam olanakları ile uyumsuzluğu	3.1	İstihdamın artırılmasına yönelik desteklerin geliştirilmesi (vergi, SSK primi indirimi vb.).
		3.2	Uzmanlaşmış mesleki eğitim kurumlarının oluşturulması.
		3.3	Verilen mesleki eğitimlerin niteliğinin artırılması, teorik eğitimlerin işbaşı eğitimlerle desteklenmesi.
		3.4	Firmalara yönelik danışmanlık hizmetleri verilmesi.
		3.5	İlgili kurumlar arasında koordinasyonun sağlanması (özellikle veri paylaşımı anlamında)
4	İstihdam, işgücü yapısı, sektörler, potansiyeller ve fırsatlara ilişkin bilgi ve veri yetersizliği , veri kaynaklarının yetersizliği	4.1	Teşvik verilecek alanların belirlenmesi için araştırma ve tespit yapılması
		4.2	İstihdam, işgücü yapısı, sektörler, potansiyeller ve fırsatlara ilişkin bilgi ve veri üretilmesi.
5	Kadın ve genç istihdam oranının düşük olması, örgün eğitim dışında kalan gençlerin istihdama katılamaması	5.1	Kadın istihdamı için kota ayrılması, özel sektörde ve hibe programlarında da bu kota uygulamalarının desteklenmesi.
		5.2	Mesleki eğitimlerin ilçelerde ve kırsal alanda yaygınlaştırılması.
		5.3	Kadınların ve gençlerin istihdam olanaklarına erişiminin artırılması.
		5.4	Kadınların ve gençlerin karar mekanizmalarına katılımının desteklenmesi.
6	Bölgenin işsizlik oranlarının Türkiye'de 2. sırada olması ve istihdama katılımın düşük olması	6.1	Kayıt dışı istihdamı engellemeye yönelik denetimlerin yapılması.
		6.2	Sulama alanlarında ürün çeşitliliğinin artırılması.

Diyarbakır İşsizlik-İstihdam Çalıştayına Kurum/Kuruluş temsilcisi 46 kişi katılmıştır. 6 adet öncelikli sorun belirlenmiştir. Bu sorunlara 23 adet çözüm, 32 adet faaliyet önerilmiştir.

No	Göç ve Sosyal Uyum-Öncelikli Sorunlar	Çözüm No	Çözüm Önerileri
1	Kırsal ve kentsel alanda nüfus artış hızını önlemeye yönelik koruyucu, önleyici sosyal hizmetlerin geliştirilmesinde yetersiz kalınması, kırsal kalkınma araçlarının geliştirilememesi	1.1	Kırsal kalkınmaya yönelik bütüncül çalışmaların yapılması
		1.2	Sulama yatırımlarının artırılması
		1.3	Kırsal alanda hayvancılığın geliştirilmesi
		1.4	Teşviklerden, desteklerden ihtiyaç sahiplerinin yararlanmasının sağlanması
		1.5	Kırsalda yaşam koşullarının iyileştirilmesi/ yaşam standartlarının yükseltilmesi
2	Dezavantajlı gruplara pozitif ayrımcı tutum sağlayacak ihtiyaç odaklı ve sürdürülebilir araçların geliştirilmemesi (kadınlar, çocuklar, engelliler, yaşlılar, bakıma muhtaç bireyler)	2.1	Kadın ve engelliler için girişimciliği destekleme programları uygulanması
		2.2	Eğitimde fırsat eşitliğinin sağlanması
		2.3	Yaşama karşı güçlendirilmeleri, sosyal ve kültürel ihtiyaçlarının karşılanması
		2.4	Kent mekanının dezavantajlı gruplar tarafından kullanılabilir kılınması
		2.5	Sosyal uyum faaliyetlerinin çeşitlendirilmesi, kapasitelerinin artırılması
		2.6	Toplumsal cinsiyet analizi bakış açısının planlama ve uygulama süreçlerine dahil edilmesi, farkındalığın artırılması
		2.7	Etkin izleme ve değerlendirme mekanizmalarının kurulması
3	Göçle gelen nüfus lehine merkezi politikaların yeterince geliştirilmemesi ve uygulanmaması	3.1	Merkezi yönetim ve ilgili bileşenlerin mutabakatının sağlanması
		3.2	Kırsaldaki mülkiyet sorununun çözülmesi, mülkiyetin iadesi
		3.3	Sosyal dayanışma ağlarının güçlendirilmesi
4	Sosyal yardımlarda ihtiyaç odaklı ve hak temelli bir sistem geliştirilememesi Sosyal yardımların yerel ölçütler çerçevesinde oluşturulan nesnel ölçütlere göre yapılmaması Sosyal yardım hizmetlerinin, bireysel gelişimi destekleyici araçlarla bütünleştirilememesi	4.1	Yurttaşlık hakkı ödeneği uygulamaları için yapısal değişikliklerin gerçekleştirilmesi
5	Kurumsal kapasitenin geliştirilmesine yönelik etkili bilgi ve kaynak yönetiminin oluşturulamaması Yerinden hizmet sunumunun merkezi ve yerel sunucuların, sivil toplum örgütlerinin koordinasyonun sağlanarak gerçekleştirilememesi	5.1	Koordinasyon kurullarının işlevselleştirilmesi
		5.2	Kurumların koordineli çalışmasını sağlayacak önlemler alınması
		5.3	Hizmete erişim konusunda kolaylaştırıcı kanallar oluşturulması
		5.4	İhtiyaç belirleme ve hizmet sunum sürecine STK'ların da dahil edilmesi

Diyarbakır Göç ve Sosyal Uyum Çalıştayına Kurum/Kuruluş temsilcisi 46 kişi katılmıştır. 5 adet öncelikli sorun belirlenmiştir. Bu sorunlara 20 adet çözüm, 20 adet faaliyet önerilmiştir.

Yerel Kalkınmanın Zirvesi

Yerel Kalkınmanın Zirvesi

KARACADAĞ
KALKINMA AJANSI • DEVELOPMENT AGENCY

Adres: Selahattini Eyyubi Mah. Urfa Bulvarı No:15/A21080 Bağlar / DİYARBAKIR

Telefon : 0412 237 12 16-17 **Faks :** 0412 237 12 14

İnternet Sitesi: www.karacadag.org.tr

E-posta : info@karacadag.org.tr

ISBN: 978-605-61459-1-9